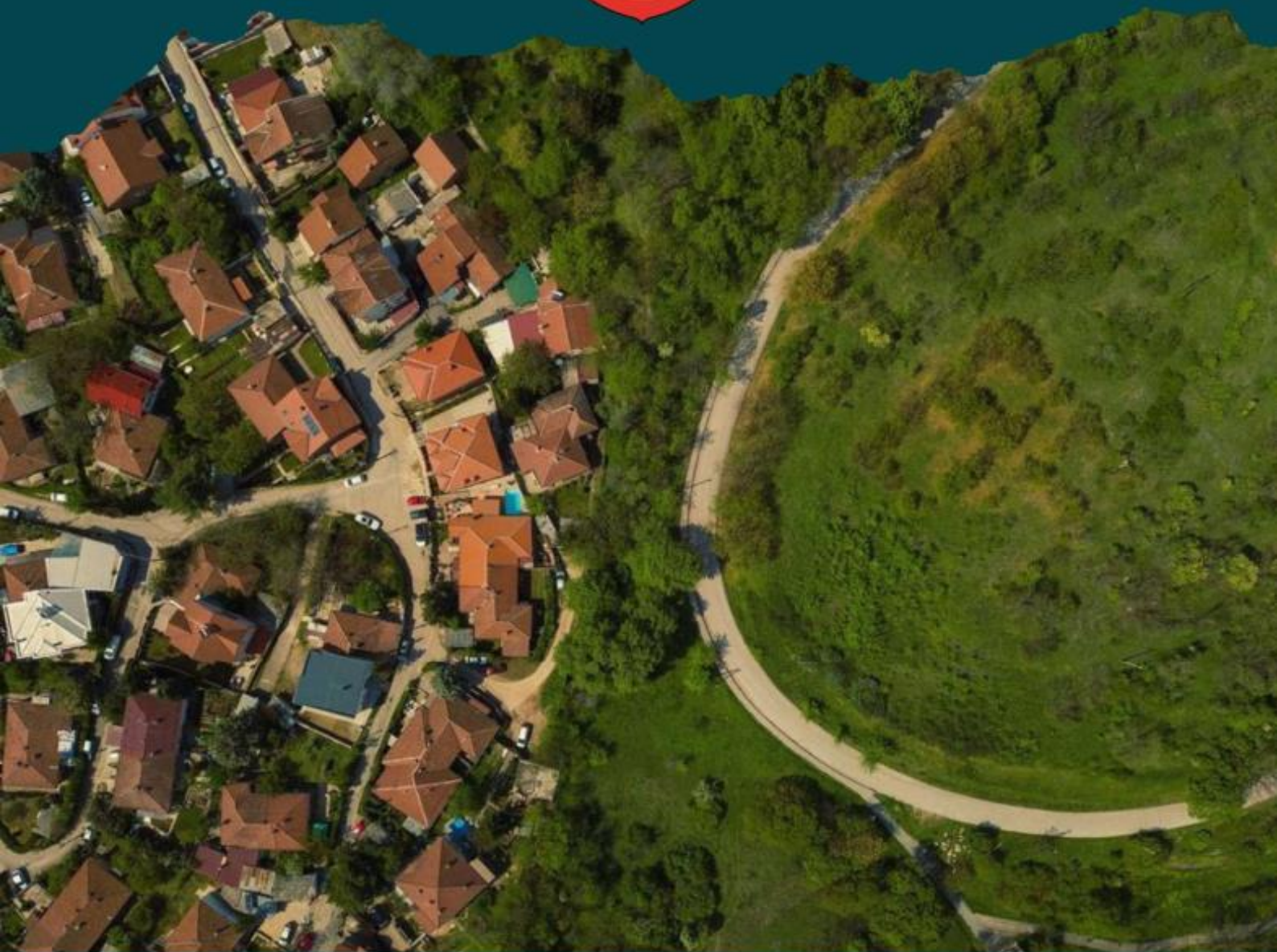

Локален Акционен План за животна средина (ЛЕАП)

Општина Гази Баба

2020 – 2026 година

ОБРАЌАЊЕ НА ГРАДОНАЧАЛНИКОТ

Драги сограѓани,

Задоволство ми е да Ви го претставам Локалниот Акционен План за животна средина (ЛЕАП) за период до 2026 година кој ни нуди патоказ кон обезбедување на одржлива, хумана, просперитетна средина за нас и идните генерации.

Ги идентификувавме сегашната состојба со животната средина и урбаниот развој како резултат на природните услови, економските активности кои се одвиваат секојдневно и социјалниот развој на нашите граѓани, го слушнавме Вашето мислење за еколошките предизвици, ги погледнавме повторно усвоените стратешки планови на општинско, регионално и национално ниво, но и на ниво на Град Скопје и заедно дефиниравме клучни предизвици и мерки и акции за најприоритетните од областа на животната средина. Ги земавме во предвид и најдобрите практики и стандарди на живеење од земјите на ЕУ и другите развиени земји како пример и цел за достигнување.

Имајќи во предвид дека Општина Гази Баба претставува индустриска, образовна и комуникациска оска на градот Скопје, со големо внимание и вклученост на сите чинители, ги дефиниравме клучните приоритетни предизвици со кои ќе се соочиме во наредниот период во поглед на подобрување на квалитетот на воздухот, обезбедување на достапност на вода за пиење во дел од руралните населени места, подобрување на квалитетот на површинските и подземните води, одржливо управување со отпадот следејќи го концептот на циркуларна економија и хиерархија во постапувањето со отпадот, енергетската ефикасност, заштита на природните реткости, зголемување на зеленилото и други аспекти. Секако со ваквиот приод ќе успееме да ги минимизираме и влијанијата од климатските промени кои во општината беа манифестирани со немилиот настан во 2016 година кое предизвика огромни штети и човечки загуби.

Се разбира, продолжуваме со воспоставената соработка со Град Скопје и другите општини во градот и регионот, владините институции за подобра комуникација, заеднички проекти, воспоставување на заеднички тимови кои посветено ќе ги решаваат еден, по еден горливите предизвици, но и ќе следат реализација на предвидените мерки и активности во Акциониот План.

Голема благодарност до Европската Унија за финансиската поддршка при реализација на прекуграничниот проект за подобрување на фекалната инфраструктура во чии рамки се подготви ЛЕАП документот, до Консултантскиот тим на Друштвото за технички консултантски услуги “ЕкоМозаик” од Скопје и до сите Вас кои дадовте придонес во создавањето на планскиот документ.

Најискрено, очекуваме да ги поддржите претстојните проекти, иницијативи и активности и активно да учествувате во нивната реализација.

Општина Гази Баба
Градоначалник,
Борис Георгиевски

**ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА
НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА
(2020 – 2026)**

НАРАЧАТЕЛ: Општина Гази Баба

ГРАДОНАЧАЛНИК: Борис Георгиевски

ЛОКАЛЕН КООРДИНАТОР НА ЛЕАП: Надица Трајковска

ЗАМЕНИК НА ЛОКАЛЕН КООРДИНАТОР: Сашо Трајков

ПРОЕКТЕН КООРДИНАТОР ЗА ПРЕКУГРАНИЧНА СОРАБОТКА: Газменд Асани

КОНСУЛТАНТ: Друштво за технички консултантски услуги ЕкоМозаик дооел Скопје

РАКОВОДИТЕЛ НА ТИМОТ: Славјанка Пејчиновска – Андонова

ЛЕАП за Гази Баба 2020 – 2026 е подготвен со финансиска помош од ЕУ во рамки на „ Проектот ЕУ IPA CBC Општина Гази Баба и Хани и Елезит - Заеднички активности за заштита на животната средина преку подобрување на отпадните води и канализациониот систем“

УЧЕСНИЦИ ВО ИЗРАБОТКА НА ЛЕАП ЗА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА

РАБОТЕН ТИМ НА КОНСУЛТАНТИ:

Друштво за технички консултантски услуги ЕкоМозаик дооел Скопје

Главен координатор и консултант:

- М-р Славјанка Пејчиновска – Андонова, инженерство за животна средина

Консултанти за животна средина:

- Марија Николоска, дипл. инж. за заштита на животната средина
- Тања Николовска, дипл. инж. за заштита на животната средина
- М-р Јана Ангеловска, инженерство за животна средина геоматика
- М-р Стефан Велковски, инженерство за животна средина геоматика
- Ведран Андонов, дипл.маш.инж.

ЛОКАЛЕН УПРАВЕН КОМИТЕТ ЗА ИЗРАБОТКА НА ЛЕАП ЗА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА:

Име и презиме/Институција:

1. Надица Трајковска, Сектор за заштита на животна средина и природа во Општина Гази Баба, координатор на ЛЕАП
2. Сашо Трајков, Раководител на Сектор за ЛЕР и ИКР, заменик координатор на ЛЕАП
3. Газменд Асани, проектен координатор во проект за прекугранична соработка, член за односи со јавност
4. Тони Бојковски – Претседател на совет на Општина Гази Баба
5. Дејан Димитровски – советник во Совет на Општина Гази Баба
6. Ромина Кабранова, професор од Земјоделски факултет, УКИМ Скопје
7. Олгица Димитровска, професор од Природно математички факултет, УКИМ Скопје
8. Рената Ќуштеревска, професор од Природно математички факултет, УКИМ Скопје, НВО Македонско друштво на ботаничари
9. Тања Пауновска, МЖСПП
10. Никола Јовановски, Сектор за заштита на животната средина од Град Скопје
11. Розета Арсовска, Скопски плански регион
12. Дарко Блинков, Државен инспекторат за животна средина
13. Љубомир Пејовски, Макстил Скопје
14. Влатко Митовски, директор на ЈКП “Гази Баба 2007”
15. Драган Милковски, ЈП „Паркови и Зеленило“
16. Хараклија Порчу, ЈП „Водовод и канализација“
17. Слаѓана Стаменкова, НВО Екосвон

РАБОТНИ ГРУПИ ЗА ИЗРАБОТКА НА ЛЕАП ЗА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА:

1. Управување со отпад

- Васил Гацовски, Сектор за заштита на животна средина и природа во Општина Гази Баба
- Светислав Апостолов, Сектор за комунални работи во Општина Гази Баба
- Трајан Петровски, Сектор за инспекциски работи – Инспекторат во Општина Гази Баба
- Зија Бајрами, ЈП “Комунална Хигиена” Скопје
- Никола Јовановски, Сектор за заштита на животната средина од Град Скопје

- Кире Петрушевски, Сектор за комунални работи, Град Скопје
- Христина Трипуновска, Сектор за комунални работи, Одделение за комунален отпад, Град Скопје

2. Воздух

- Надица Трајковска, Сектор за заштита на животна средина и природа во Општина Гази Баба
- Александра Аврамовска – Димитриевска, Сектор за инспекциски работи - Инспекторат во Општина Гази Баба
- Ирина Шентевска Арџанлиева, Сектор за заштита на животната средина од Град Скопје
- Никола Јовановски, Сектор за заштита на животната средина од Град Скопје
- Биљана Стевановска, Инспекторат на Град Скопје
- Пејо Кировски, Државен инспекторат за животна средина
- Дарко Блинков, Државен инспекторат за животна средина
- Билјана Петкоска, Управа за животна средина, Министерство за животна средина и просторно планирање
- Билјана Шамаковска, Макстил
- Елена Ивановска Видинова, Макстил
- Љубомир Пејовски, Макстил
- Марија Најдовска, Макстил

3. Управување со води

- Аднан Ајрула, Сектор за заштита на животна средина и природа во Општина Гази Баба
- Светислав Апостолов, Сектор за комунални работи во Општина Гази Баба
- Влатко Митовски, ЈКП “Гази Баба 2007”
- Зоран Стојанов, ЈП “Водовод и канализација”
- Александра Димитриевска, Сектор за заштита на животна средина на Град Скопје
- Бесник Осеку, Сектор планирање и уредување на просторот во Град Скопје
- Олгица Димитровска, професор на катедра за биологија, ПМФ, УКИМ Скопје
- Тања Пауновска, МЖСПП
- Вјекослав Танасковиќ, професор од Факултет за земјоделски науки и храна, Скопје

4. Управување со биолошка разновидност

- Надица Трајковска, Советник во Сектор за заштита на животната средина и природата во Општина Гази Баба
- Ружица Блажевска, Сектор за ЛЕР во Општина Гази Баба
- Соња Маневска, Сектор за јавни набавки во Општина Гази Баба
- Слаѓана Георгиевска, Сектор за заштита на животна средина и природа во Град Скопје
- Влатко Митовски, ЈКП “Гази Баба 2007”
- Илинка Делчева, ЈП “Паркови и зеленило”

5. Почва и искористување на земјиштето/ Урбан развој

- Стојка Долиќоска, Сектор за урбанизам и градежно земјиште во Општина Гази Баба
- Снежана Митовска, Сектор за планирање и уредување на просторот во Град Скопје
- Васил Гаџовски, Сектор за заштита на животна средина и природа во Општина Гази Баба
- Светислав Апостолов, Сектор за комунални работи во Општина Гази Баба
- Кирчо Стојанов, Пивара Скопје
- Вјекослав Танасковиќ, професор од Факултет за земјоделски науки и храна, Скопје
- Миле Марковски професор од Факултет за земјоделски науки и храна, Скопје
- Марина Нацка, професор од Факултет за земјоделски науки и храна, Скопје
- Маргарита Давитковска, професор од Факултет за земјоделски науки и храна, Скопје
- Ордан Чукалиев, професор од Факултет за земјоделски науки и храна, Скопје
- Сашо Трајков, Раководител на Сектор за ЛЕР и ИКР

6. Родова еднаквост и климатски промени

- Емилија Ѓурчиновска, Сектор за јавни дејности во Општина Гази Баба
- Надица Трајковска, Советник во Сектор за заштита на животната средина и природата во Општина Гази Баба
- Влатко Трпески, МЖСПП
- Татјана Балаќ Сарчевска, Сектор за јавни дејности во Град Скопје
- Росета Арсовска, Скопски плански регион
- Озан Адемовски, Скопски плански регион

СОДРЖИНА

ОБРАЌАЊЕ НА ГРАДОНАЧАЛНИКОТ	2
ЛИСТА НА КРАТЕНКИ	12
1 ВОВЕД	14
2 ПРОЦЕС НА ИЗРАБОТКА НА ЛЕАП	17
2.1 Методологија за изработка на ЛЕАП	17
3 ОПШТИ ПОДАТОЦИ ЗА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА	21
3.1 Географска положба на Општина Гази Баба	21
3.1.1 Граници на Општина Гази Баба	21
3.2 Климатски карактеристики	23
3.2.1 Температура	23
3.2.2 Врнежи	23
3.2.3 Ветрови	24
3.2.4 Осончување, облачност и магливост	25
3.3 Релјеф и почви	25
3.4 Хидрографски карактеристики	25
3.5 Административно - територијална поделба	27
3.5.1 Демографски карактеристики	28
3.6 Социо - економски карактеристики	29
3.7 Стопански развој	30
3.8 Индустриски капацитети	32
3.9 Здравство	34
3.10 Зелени површини	35
3.11 Спорт и рекреација	37
3.12 Образование	38
3.13 Туризам и угостителство	41
3.14 Културно историско наследство	41
3.15 Сообраќајна поврзаност	43
3.15.1 Сообраќајна инфраструктура	43
3.15.2 Јавен превоз	43
3.15.3 Велосипедски сообраќај	44
3.16 Енергетска инфраструктура	44
4 ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА СОСТОЈБИТЕ СО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	48
4.1 Тематска област – Квалитет на воздух	48

4.1.1	Извори на загадувањето на воздухот во Општина Гази Баба	49
4.1.2	Состојба на емисиите на загадувачки супстанции	50
4.1.3	Стационарни извори на загадување на воздухот.....	51
4.1.4	Мобилни извори на емисии.....	57
4.1.5	Дифузни извори- фугитивни емисии на загадувачки супстанции во воздухот	61
4.1.6	Квалитет на амбиентниот воздух во Општина Гази Баба	62
4.1.7	Енергетска ефикасност.....	67
4.1.8	Проблеми во однос на загадувањето на воздухот.....	71
4.1.9	Препораки за решавање на проблемите во однос на загадувањето на воздухот во Општина Гази Баба и енергетската ефикасност	72
4.2	Тематска област – Управување со води	75
4.2.1	Површински и подземни води.....	75
4.2.2	Состојби со водите во Општина Гази Баба.....	75
4.2.3	Водоснабдување	76
4.2.4	Квалитет на водата за пиење	81
4.2.5	Искористување на водите за полевање на зеленило	83
4.2.6	Одведување и пречистување на отпадни води.....	84
4.2.7	Влијание врз животната средина и здравјето на луѓето	88
4.2.8	Предизвици во однос на управувањето со води.....	88
4.2.9	Препораки за решавање на проблемите во однос на управување со води.....	89
4.3	Тематска област – Урбан развој и искористување на земјиштето.....	91
4.3.1	Просторно и урбанистичко планирање.....	91
4.3.2	Домување	102
4.3.3	Зелени површини.....	103
4.3.4	Земјоделски површини.....	111
4.3.5	Инфраструктура	113
4.3.6	Енергетска инфраструктура	116
4.3.7	Ерозија.....	118
4.3.8	Предизвици во однос на урбаниот развој и искористувањето на земјиштето во Општина Гази Баба.....	120
4.3.9	Препораки за решавање на проблемите во однос на урбаниот развој и искористување на земјиштето	120
4.4	Тематска област – Управување со отпад.....	123
4.4.1	Начин на управување со отпадот.....	123
4.4.2	Видови отпад во Општина Гази Баба.....	125

4.4.3	Неопасен отпад	128
4.4.4	Нелегални депонии (ѓубришта) во Општина Гази Баба	130
4.4.5	Одржување на јавната хигиена во општината.....	132
4.4.6	Опасен отпад	133
4.4.8	Предизвици во однос на управување со отпадот	136
4.4.9	Препораки за решавање на идентификуваните проблеми во однос на управувањето со отпадот	136
4.5	Тематска област – Управување со бучава	139
4.5.1	Извори на бучава.....	140
4.5.2	Мониторинг на бучава	140
4.6	Тематска област – Управување со биолошка разновидност.....	145
4.6.1	Карактеристичен пејсаж Гази Баба	145
4.6.2	Локалитет Острово	146
4.6.3	Арборетумот	148
4.6.4	Локалитетот Езерце.....	148
4.6.5	Ботаничка градина	149
4.6.6	Дендропарк	150
4.6.7	Зелен катастар на град Скопје.....	150
4.6.8	Влијание на економските и индустриските сектори врз биодиверзитетот	151
4.6.9	Предизвици во однос на биолошката разновидност	152
4.6.10	Препораки за решавање на проблемите во однос на биолошката разновидност	152
4.7	Тематска област – Климатски промени и родова еднаквост	154
4.7.1	Климатски промени	154
4.7.2	Родова еднаквост	156
5	АНАЛИЗА НА РЕАЛИЗАЦИЈА НА АКТИВНОСТИ ВО РАМКИ НА ЛЕАП ЗА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА ОД 2013-2019.....	160
6	УПРАВУВАЊЕ СО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА	162
6.1	Институционална рамка	165
6.2	Национално и општинско законодавство	165
6.3	Организациона поставеност во Општина Гази Баба за заштита на животна средина	165
6.4	Инспекциски надзор	168
6.5	Граѓански организации	169
6.6	Идентификација на проблеми во делот со управување со животната средина	170

6.7	Препораки за решавање на клучните проблеми во делот со управување со животната средина	170
7	УЧЕСТВО НА ЈАВНОСТА.....	173
7.1	Анкета на еколошките состојби во општината	173
7.1.1	Резултати од анализа на одговорите добиени по одделни прашања	175
8	ПРИОРИТИЗАЦИЈА НА КЛУЧНИ ПРЕДИЗВИЦИ И ПОДГОТОВКА НА АКЦИОНЕН ПЛАН	185
8.1	Приоритизација на клучни предизвици.....	185
8.2	Акционен План со цели, мерки и активности за надминување на клучните предизвици 187	
9	ПРИЛОЗИ.....	206
10	КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА И ПОДАТОЦИ.....	210

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

АД	Акционерско Друштво
АМС	Автоматска Мониторинг Станица
АСУЦ	Автосообраќајниот училиштен центар
БДП	Бруто Домашен Производ
ГМРС	Главни Мерно Регулациони Станици
ГУП	Генералниот Урбанистички План
ДЗС	Државен Завод за Статистика
ДУЦОР	Државен Училишен Центар за Образование и Рехабилитација
ЕУ	Европска Унија
ЗЗЗ	Заводот за здравствена заштита
ИЕД	Интегрирана Еколошка Дозвола
ИКР	Информации, комуникации и развој
ИСКЗ	Интегрирано спречување и контрола на загадувањето
ЈЗУ	Јавна Здравствена Установа
ЈКП	Јавно Комунално Претпријатие
ЈП	Јавно Партнерство
ЈПМШ	Јавно Претпријатие Национални шуми
ЈПП	Јавно Приватно Претпријатие
ЈСП	Јавно Сообраќајно Претпријатие
ЛЕАП	Локалниот акционен план за животна средина
ЛЕР	Локален Економски Развој
ЛУК	Локален Управен Комитет
ЛУПД	Локална Урбанистичка Планска Документација
МДК	Максимално Дозволени Концентрации
МЕД	Македонско еколошко друштво
МЖСПП	Министерство за Животна Средина и Просторно Планирање
МЗ	Месни Заедници
МЗШВ	Министерство за Шумарство и Водостопанство
МИЦЖС	Македонскиот информативен центар за животна средина
НВО	Невладина Организација
НКД	Национална класификација на дејности
ОУ	Основно Училиште
ПМФ	Природно Математички Факултет
ПСОВ	пречистителната станица за урбани отпадни води
РМ	Република Македонија
РСМ	Република Северна Македонија
СЕТУ	Средното Електро-Техничко Училиште
СЗО	Светската Здравствена Организација
СОЖС	Стратегиска оценка на влијание врз животната средина
СУГС	Средно Училиште на Град Скопје
УЗ	Урбани Заедници
УКИМ	Универзитет Кирил и Методиј
УХМР	Управата за хидрометеоролошки работи
ФЗО	Фондот за здравствено осигурување
ЦУК	Центар за Управување со Кризи
ШСЕ	Шумско стопански единици

Вовед

1 ВОВЕД

Локалниот Акционен План за животна средина (ЛЕАП) за Општина Гази Баба претставува основен стратешки документ за заштита, планирање и управување со животната средина. Насоките за вклучување на заштитата на животната средина во останатите сектори за кои е надлежна општината, произлегуваат од ЛЕАП што ќе обезбеди долгорочен одржлив развој, подобар стандард на живеење на граѓаните и одржливо користење на ресурсите.

Главната цел на ЛЕАП е дефинирање на состојбата со животната средина во сите тематски области (воздух, води, отпад, бучава, почва и искористување на земјиште/урбан развој, биолошка разновидност/природни реткости и културно наследство во општината, родова еднаквост и климатски промени), евидентирање на главните предизвици во животната средина и предложување на мерки и активности за нивно надминување во следниот период од шест години.

ЛЕАП документот обезбедува и негува максимален дијалог со јавноста и еколошките невладини организации, бизнис заедницата за почитување на законските одредби со цел да се обезбеди намалување на користењето на природните ресурси и емисии во медиумите на животната средина, владините институции, другите општини на регионално и национално ниво и сегашните и идни партнери и инвеститори.

Спроведувањето на ЛЕАП документот е процес низ кој треба да се постигнат дефинираните цели, реализираат поставените мерки и акции на среден и долг рок за надминување на идентификуваните предизвици со кои се соочува општината, да се ревидира документот, како и да се набљудува и оценува процесот на реализација на мерките, нивната ефикасност, ефективност и одржливост.

Како основен стратешки плански документ за животна средина кореспондира со Стратешкиот План за локален развој на Општина Гази Баба, ЛЕАП на Град Скопје 3, Програма за развој на Скопски Плански Регион за 2021-2026, НЕАП II, Националната Стратегија за одржлив развој и другите стратешки плански документи усвоени на регионално и национално ниво, како и на другите општини во Град Скопје и Скопскиот плански регион како и со ЕУ Директивите од областа на животната средина и Одржливите развојни цели на Обединетите Нации (SDGs).

ЛЕАП за Општина Гази Баба 2020 – 2026 е подготвен со финансиска помош од ЕУ во рамки на „Проектот ЕУ IPA СВС Општина Гази Баба и Хани и Елезит - Заеднички активности за заштита на животната средина преку подобрување на отпадните води и канализациониот систем“.

Консултантскиот тим на Друштвото за технички консултантски услуги "ЕкоМозаик" дооел Скопје, интензивно соработуваше со одговорните лица од Општина Гази Баба и другите релевантни институции преку интервјуа, состаноци и електронско доставување на податоци, теренски посети на населени места и значајни локалитети од аспект на природно и културно наследство,

како и посета на локации каде се идентификувани проблеми во однос на управувањето со животната средина, се со цел овој документ да се темели врз реалните состојби и потреби на граѓаните во целата Општина.

ЛЕАП документот содржи поглавја со општи податоци за општината, опис и идентификација на сегашната состојба со медиумите и областите на животната средина (воздух, води, урбан развој и искористување на земјиштето, управување со отпад, бучава, биолошка разновидност, климатски промени и родова еднаквост и подгинување на јавна свест) и предизвици за секоја од тематските области, како и препораки за нивно решавање, анализа на мислењето на граѓаните во општината и предлог акционен план со мерки, активности и вклучени индикатори за следење на нивната реализација.

ЛЕАП на Општина Гази Баба за период 2020-2026 година, кој ќе биде усвоен од Советот на општината ќе резултира со:

- Создадени услови и зајакнати локални капацитети (особено на секторот за заштита на животна средина, Сектор за комунални работи, сообраќај и енергетска ефикасност, Сектор Инспекторат, Сектор за урбанизам и Сектор за односи со јавност) за спроведување на најприоритетните мерки и активности дадени во Акциониот План на документот;
- Преземање конкретни обврски и грижа за животната средина од страна на локалната заедница преку зголемен број на успешно реализирани проекти и иницијативи за решавање на проблемите од областа на животната средина;
- Зајакната соработка помеѓу секторите во Општината, како и соработка меѓу општините во градот Скопје и со Град Скопје, како и со другите надлежни институции.
- Подигната јавна свест на населението за значењето на заштитата на животната средина во сите сегменти;
- Продолжување и зајакнување на соработката со меѓународни финансиски институции за финансирање на проекти од областа на заштита и унапредување на животната средина

При подготовката на ЛЕАП документот, значајно учествуваше и јавноста за дефинирање на најприоритетните проблеми за кои се предложени мерки и активности за решавање на истите со дефинирани одговорности и план за набљудување и оценување на успешноста на спроведувањето во наредниот шест годишен период.

Раководителот на проектот, во име на експертскиот тим на “ЕкоМозаик” довел Скопје ја изразува својата посебна благодарност до членовите на Советот на Општина Гази Баба и Градоначалникот Борис Георгиевски, како и на граѓаните на Општината и на невладиниот сектор, на јавните претпријатија, стопанските субјекти и на сите што покажаа спремност за соработка при изработката на Локалниот акционен план за животна средина.

М-р Славјанка Пејчиновска – Андонова, инженерство за животна средина,

Консултант за животна средина

Раководител на тимот

ПРОЦЕС НА ИЗРАБОТКА НА ЛЕАП

2 ПРОЦЕС НА ИЗРАБОТКА НА ЛЕАП

2.1 МЕТОДОЛОГИЈА ЗА ИЗРАБОТКА НА ЛЕАП

Изработката на ЛЕАП за Општина Гази Баба (2020 – 2026) се наметна како потреба поради истекување на важноста на претходниот ЛЕАП подготвен во 2014 година за периодот 2013 - 2019. За подготовка на документот, од страна на канцеларијата за имплементација на „Проектот ЕУ IPA СВС Општина Гази Баба и Хани и Елезит - Заеднички активности за заштита на животната средина преку подобрување на отпадните води и канализациониот систем“, беше ангажирано Друштвото за технички консултантски услуги „ЕкоМозаик“ Дооел Скопје.

Изработката на ЛЕАП документот за Општина Гази Баба се заснова на примена на Националната Методологија за подготовка на ЛЕАП усвоена од страна на Министерство за животна средина и просторно планирање со вградување на следните начела: обезбедување на одржлив развој на Општината; максимална транспарентност и вклучување на јавноста, како и оптимално искористување на финансиските и кадровски можности на Општината и регионот.

Постапката спроведена во периодот на подготовка на ЛЕАП за Општина Гази Баба (2020 – 2026), е составена од неколку сегменти:

Формирање на организациска структура за изработка на ЛЕАП, односно назначување на Локален координатор и негов заменик; Локален управен комитет (ЛУК); и работни групи за секоја тематска област.

Градоначалникот на општината донесе Решение за формирање на Локален управен комитет (ЛУК) за изработка на ЛЕАП за 2020 – 2026. Комитетот е составен од претставници на локалната власт и претставници од јавниот и приватниот сектор. ЛУК-от даваше насоки и препораки за изработка на документот, а посебна улога одигра во приоритизација на клучните предизвици со кои се соочува општината.

Анализа на расположливи национални и локални релевантни општи податоци, информации и документи за Општина Гази Баба (Профил на Општина Гази Баба, Стратегија за локален економски развој на Општина Гази Баба 2020 - 2026, Подстратегија за рурален развој на Општина Гази Баба 2020-2026) за претставување на генералните карактеристики на Општината и нејзиното место во регионот.

Подготовка и дистрибуција на работни листови до надлежните институции: сектори во Општина Гази Баба, ЈП “Комунална хигиена”, ЈП “Водовод и канализација”, ЈП “Паркови и зеленило”, ЈКП “Гази Баба 2007” и други институции надлежни за секоја од анализираните тематски области;

Формирање на Тематски работни групи и интензивна соработка со консултантскиот тим околу пополнување на Работните листови за идентификација на состојбата со сите медиуми во животната средина.

Идентификација на сегашната состојба во однос на медиумите: воздух, вода и искористување на земјиште, управувањето со отпадот, бучавата, урбан развој, биолошка разновидност и климатски промени и родова еднаквост, користејќи ја DPSIR методологијата (Driving force - Движечки сили, Pressure - Притисок врз животната средина, State of environment – состојба со животната средина, Impact – Влијание врз човековото здравје и природата, Response – Одговор од страна на надлежните институции).

При подготовка на ЛЕАП документот, активно учествуваше и јавноста во идентификацијата на главните предизвици околу состојбата со животната средина преку пополнување на 160 анкетни листови и анализа на пополнетите анкетни листови.

Експертскиот тим ги дефинираше клучните предизвици во сите тематски области и предложи мерки за решавање на истите и индикатори за следење на нивната реализација;

Членовите на Локалниот управен комитет ги приоритизираа клучните проблеми, користејќи дефинирани критериуми со цел фокусирање на општинските финансиски и кадровски можности кон решавање на најприоритетните проблеми во Општината.

Следен чекор беше одредување на цели и дефинирање на Планот за спроведување на мерки и активности за решавање на најприоритетните (18) проблеми од сите тематски области и набљудување и оценување на спроведувањето на Акциониот план со идентификација на индикатори за следење, зачестеност и лице одговорно за набљудување и оценување со идентификација на надлежни институции.

Усвојување на Локалниот акционен план за животна средина 2020 - 2026 од страна на Советот на Општината Гази Баба.

Одговорните лица од неколку сектори во Општина Гази Баба беа во постојана комуникација и координација со експертскиот тим за време на подготовка на ЛЕАП документот, доставуваа потребни податоци и информации, даваа сугестии во однос на можностите за подобрување на управувањето со животна средина на локално ниво.

Секоја година тимовите за спроведување на предвидените активности во ЛЕАП документот, заедно со стручните служби треба да дефинираат следни активности (пред крајот на тековната година) со финансиски импликации и извори на финансирање.

Во овој момент не може да се предвидат финансиските средства за реализација на сите предвидени мерки и активности во Акциониот план како составен дел на ЛЕАП документот бидејќи зависат од поединечните компоненти на овој план, човечки ресурси, типот на активности и нивниот опсег и има многу непознати елементи во фазата на подготовка на документот

Во целиот процес на подготовка на ЛЕАП за Општина Гази Баба, обезбедено беше активно учество на локалното население, како најдиректно засегнат и заинтересиран субјект во овој процес. Изработката на ЛЕАП придонесе за афирмирање на одредбите на Архуската конвенција за слободен пристап до информациите за состојбите во животната средина и активно вклучување на јавноста во донесувањето на одлуки од областа на животната средина.

Советот на Општината Гази Баба на редовна седница ќе го усвои Локалниот акционен план за животна средина, како стратешки плански документ за обезбедување на одржлив развој на општината и назначи тело за набљудување и оценување на спроведувањето на Акциониот план.

Во процесот на подготовка на ЛЕАП беа одржани состаноци со претставници од проектната канцеларија, ЛУК и работните групи, претставници од локалната администрација и јавните претпријатија.

Слика 1 Воведен состанок со претставници од Општината и презентирање на методологијата и пристапот при подготовка на ЛЕАП-от за Општина Гази Баба, 22.02.2021 година

Слика 2 Состанок со работните групи по тематски области во рамки на ЛЕАП за Општина Гази Баба, одржан на 02.07.2021 година

Слика 3 Состанок со ЛУК за подготовка на ЛЕАП за Општина Гази Баба, 19.07.2021 год.

ОПШТИ ПОДАТОЦИ ЗА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА

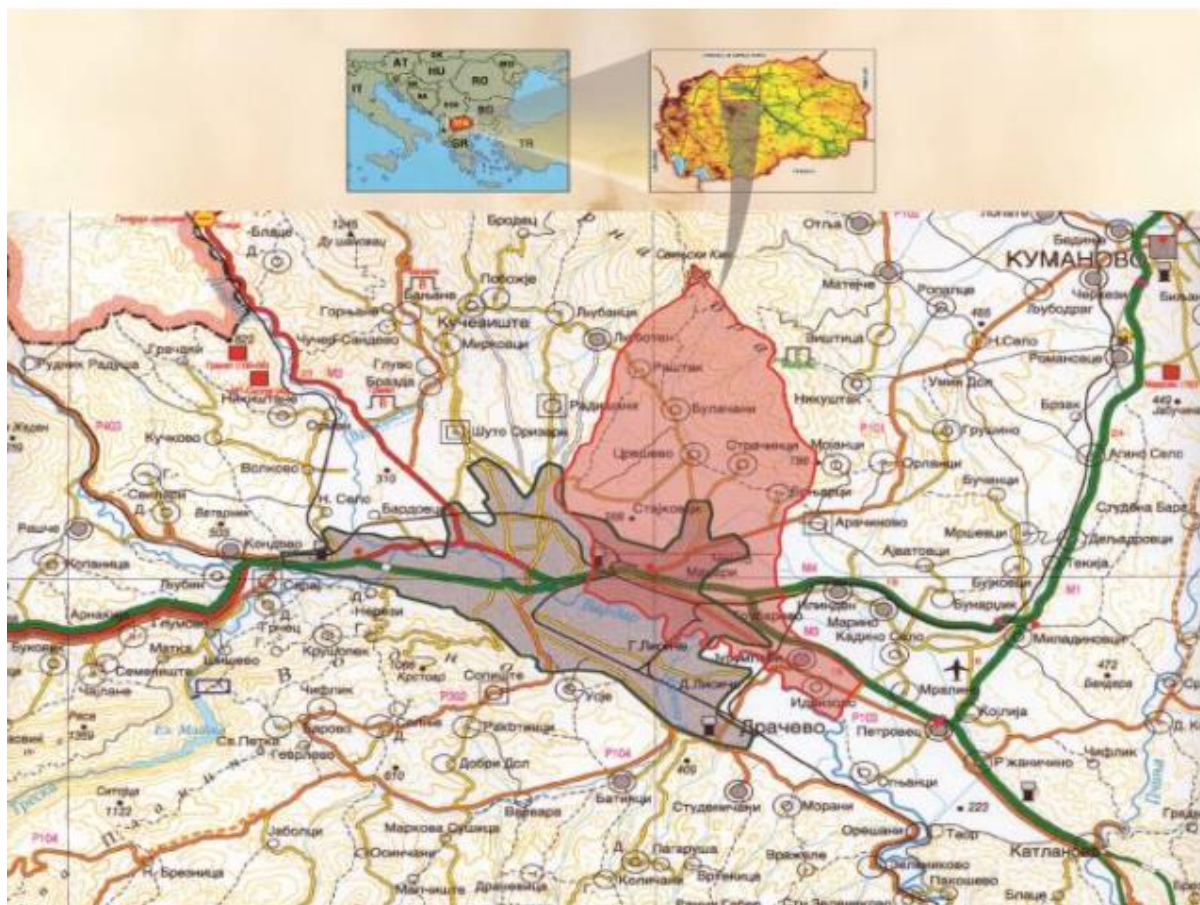
3 ОПШТИ ПОДАТОЦИ ЗА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА

3.1 ГЕОГРАФСКА ПОЛОЖБА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА

Општина Гази Баба е лоцирана во северниот дел на Република Северна Македонија. Како една од десетте општини која го сочинуваат Град Скопје се наоѓа на источниот дел од градот во горниот тек на реката Вардар.

Општината се простира на површина од 92 km², со должина исток - запад од 10 km и север - југ 15 km.

Општина Гази Баба се граничи со скопските општини Центар и Аеродром на запад, со Бутел и Чаир на север, со Илинден и Петровец на југ и со Арачиново и Липково на исток.

Слика 4 Локација на Општина Гази Баба

3.1.1 Граници на Општина Гази Баба

Голем од територијата на општината се наоѓа на рамничарска површина под обработлива површина во централниот, јужниот и југо-западниот дел, односно 65% од вкупната територија. Се забележуваат две позначајни височини и тоа парк шума Гази Баба во северниот дел и месноста Камник во централниот дел. Во рамките на општината има и планински дел, односно Скопска Црна Гора во источниот дел на општината.

Најниското населено место е со 225 м.н.в (с. Трубарово), а највисоката точка во Општината е на 1.626 м.н.в.

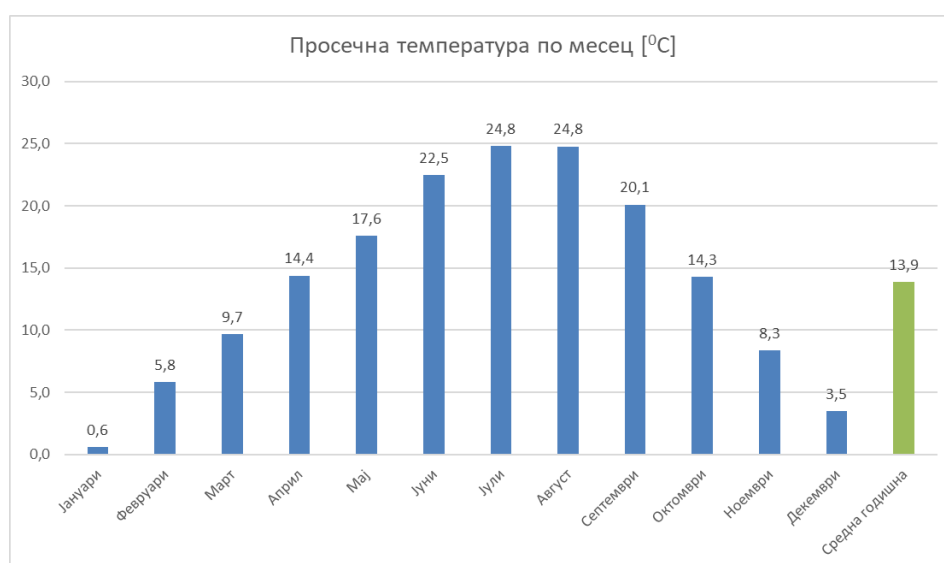
Слика 5 Граници на Општина Гази Баба

3.2 КЛИМАТСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ

Општина Гази Баба е под влијание на континентална и медитеранска клима, која предизвикува појава на студени континентални и влажни периоди во есен и зима, а топли континентални и суви медитерански периоди во лето.

3.2.1 Температура

Просечната годишна температура на воздухот во Општина Гази Баба изнесува 13,9 °C. Во трите зимски месеци средната месечна температура е 3,3 °C. Најстуден месец во годината е јануари со средна вредност на температурата од 0,6 °C. Јули и август се најтопли месеци во годината со просечни температури од 24,8 °C. Годишната апсолутно максимална температура подеднакво се јавува во овие месеци и изнесува +42,4 °C. Средно годишно во Општината има 117 летни денови и 53 тропски денови, кои се најзастапени во месеците јули и август.

Слика 6 Просечна температура по месеци во Општина Гази Баба

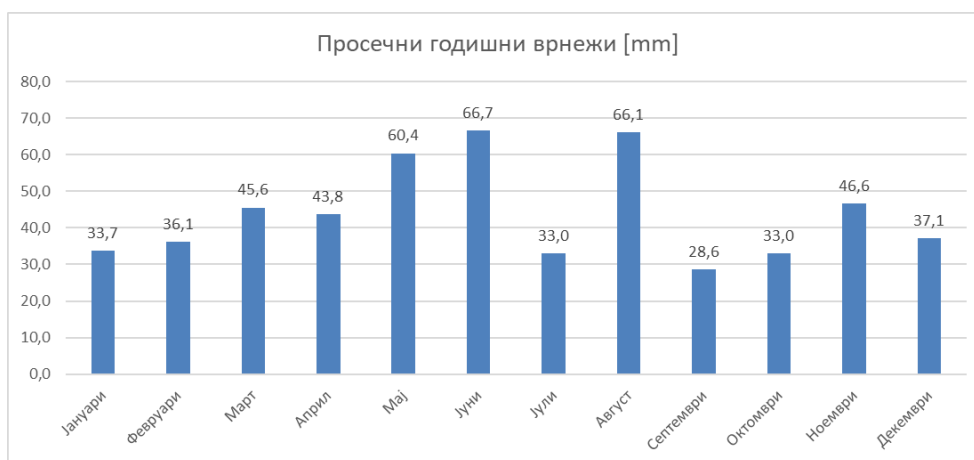
Најизразени температурни инверзии се јавуваат во зимските месеци. Мразниот период во Скопската котлина просечно трае 80 дена. Високите температури во летниот период бараат поголема потрошувачка на електрична енергија за ладење. Долг студен период исто така условува долга грејна сезона. Минималната апсолутна годишна температура на воздухот изнесува - 22,9 °C.

Просечната годишна релативна влажност на воздухот изнесува 70%. Најниска релативна влажност на воздухот се јавува во текот на јули и август и се движи помеѓу 54% и 69%. Просечен годишен број на ведри денови е 70, а на облачни денови 107.

3.2.2 Врнежи

Во Скопската котлина просечно паѓаат 530 mm врнежи кои се нерамномерно распределени по месеци. Во Општина Гази Баба најврнежливи месеци се јуни со 66,7 mm, август со 66,1 mm и мај со 60,4 mm.

Просечни пролетни количини на врнежи изнесуваат 150 mm додека во текот на зимата има просечни врнежи од 107 mm. Сепак, месечните суми на врнежи се менуваат од година во година и понекогаш отстапуваат од просечните месечни вредности.

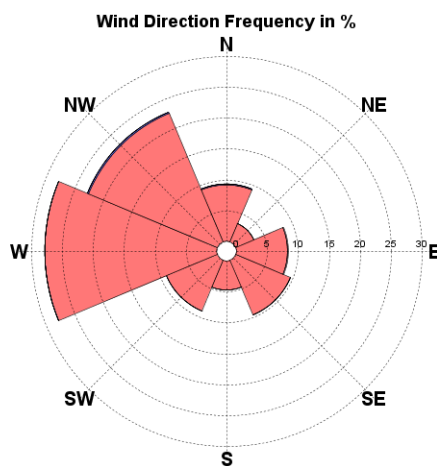
Слика 7 Просечни годишни врнежи по месеци во општина Гази Баба

Врнежите во Скопската котлина се главно од дожд, а во зимските месеци се јавуваат и од снег. Од вкупниот просечен годишен број на врнежливи денови, само околу 15% се денови со врнежи од снег и лапавица и се јавуваат од крајот на есента до почетокот на пролетта. Просечниот годишен број на денови со врнежи е 112, а со снежна покривка изнесува 25.

3.2.3 Ветрови

На територијата на општина Гази Баба, дуваат три ветрови: Повардарец, Југоветер и ветер од северо – западен правец. Повардарецот дува од Шар Планина долж реката Вардар, кон јужните делови на Р. Македонија. Преку лето е сув, а преку зима и есен е пропратен со врнежи. Југо ветерот дува од спротивен правец на ветерот Повардарец. Тој е топол ветар и е редовно пропратен со дожд.

Просечната брзина на ветровите е релативно ниска и се движи од 1,8 m/s во ноември, па се до 2,5 m/s во март и 2,6 m/s во јули. Максималната брзина на ветровите достигнува до 30 km/h, средната од 14 до 21 km/h и минималната од 1 до 5 km/h. Правецот на движењето на ветровите, во вид на ружа на ветрови, е даден на Слика 8.

Слика 8 Роза на ветрови за градот Скопје

3.2.4 Осончување, облачност и магливост

Просечното годишно траење на сончевото зрачење во скопската котлина, изнесува 2.394 часови или средно 6,5 часа дневно, со максимум во јули со просечно 11 часа дневно, а минимум во декември со средно 2 часа дневно.

Од јануари кон август релативната влажност на воздухот се намалува, а од август кон декември се зголемува. Месеците ноември, декември и јануари се со најголема месечна вредност на релативна влажност од 80 - 82%, а со најмала влажност месеците јули и август 55%. Скопската котлина се одликува со зголемена зачестеност на денови со магла, која најчесто е од радијационен карактер. Маглата се јавува во сите часови на деноноќието, но со најголема зачестеност е во утринските часови.

Просечно годишно во Скопската котлина има 63 денови со магла во кои е регистрирана приземна, висинска и магла со видливо небо, додека во Општина Гази Баба има 81 ден со магла.

3.3 РЕЛЕФ И ПОЧВИ

Територијата на Општина Гази Баба ја карактеризира релјеф кој се состои од повеќе разновидни морфолошки елементи и облици. Целата територија има облик на пространа котлина составена од два дела: висок обод и низок средишен дел - дно на котлината. Најголем дел од територијата на општината (централниот, југозападниот и јужниот) се наоѓа во рамница, односно 65% од вкупната територија е обработливо земјиште. Повисокиот дел е карактеристичен за Парк Шумата Гази Баба, месноста Камник во централниот дел на општината, како и планината Скопска Црна Гора во источниот дел на општината.

Ридовите во алувијалната рамнина: Гази Баба, Камник и Крст се изградени од лапоровити и прашинесто - глиновити седименти. Како микро - релјефни форми тие се со релативно мали височини и се лоцирани од левата страна на реката Вардар.

Ридот Гази Баба се протега во должина од 3 km и ширина од 1,5 km, а на неговите западни и северни падини се изградени населбите Бит Пазар, Бутел 2 и Железара. Ридот Гази Баба, е во непосредна близина на поранешниот металуршки комплекс Рудници и Железарница “Скопје” - Скопје.

Ридот Камник се простира североисточно од металуршкиот комплекс Рудници и Железарница – Скопје. Се протега во должина од 5 km, почнувајќи од населбата Ченто на југо – исток се до ридот Крст на северо - запад и претставува најголем рид на дното од Скопската котлина. Ридот има повеќе возвишенија од кои највисокото е со 317 м.н.в.

Ридот Крст е помал од претходниот и со правец на протегање југо исток – северо запад во должина од 1,5 km. На него доминираат две возвишенија со коти 315 и 316 m. На неговите западни падини се простира населбата Бутел.

Од геотектонски аспект општината има сложена тектонска структура, додека во однос на сеизмолошките карактеристики припаѓа на подрачје со висока сеизмичка активност бидејќи во Скопската област се можни и земјотреси со јачина од над 9 степени според Меркалиевата скала.

3.4 ХИДРОГРАФСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ

Подрачјето на Скопскиот регион располага со добри хидрографско - хидролошки особености. Расположливото водно богатство се манифестира со подземни и површински, односно

проточни води. Алувијалните терени во рамничарските делови, особено околу поголемите водотеци, располагаат со големи резерви на подземна вода во вид на фреатска (бунарска) или артеиска, односно вода под притисок. Длабочината на подземните води зависи од конфигурацијата на теренот и се движи од 2 - 18 m. Истата е во тесна врска со речниот водостој, односно го следи неговиот режим.

Територијата на Општина Гази Баба изобилува со поголеми и помали реки, потоци и подземни води, особено на планината Скопска Црна Гора. Повеќето од водотеците се од повремени карактер.

Површински води

Меѓу позначајните површински водотеци на територијата на општина Гази Баба се реката Вардар, како и помалите водотеци Раштански Поток (во с. Раштак), Страшка (Булачанска) Река во с. Булачани и Црешевска Река (с. Стајковци). Реката Вардар преставува јужна граница на општина Гази Баба со општините Центар и Аеродром. Водите од реката Вардар поради големата загаденост не се користат за наводнување.

Раштанскиот Поток кој е мал и постојан поток, извира на 1.500 м.н.в. од 4 извори: Делидере, извор Раштак, Колеш Мара 1 и Колеш Мара 2. Должината на водотекот е 4,7 km, а површината на сливот е 3,92 km².

Страшка (Булачанска) Река извира северо - источно од с. Булачани и претставува лев изворишен крак на Булачанска Река. Должината на водотекот е 2,5 km, а површината на сливот е 4,5 km². Дел од водите на Булачанска река се користат за наводнување.

Црешевска Река, како повремени водотек поминува западно од населеното место Стајковци. Користењето на вода за наводнување од долниот тек на реката, доведува до пресушување за време на летниот период. Во период на топење на снегот и за време на поројни дождови, надоаѓа водата и истата се прелева од нејзиното корито. Овој водотек, преку каналот Деран, се поврзува со ободниот канал од населбата Ченто кон Арачиново. Сливната површина е со големина од околу 17km² поради што може да се очекува истекување на вода од 33 m³/s.

Ободниот канал со должина од околу 4 km поминува од с. Сингелиќ кон Арачиново (од запад кон исток), и ги собира сите води кои доаѓаат од планината Скопска Црна Гора и се влеваат во овој канал. Ободниот канал е важен за задржување на водите, со што се заштитува Скопската Котлина од поплавување, предизвикано од неконтролирано истекување на водотеците од Скопска Црна Гора. Со изградбата на ободниот канал, водниот режим и локалните теренски услови во низината источно од населба Ченто, с. Сингелиќ и с. Инџиково се променети.

Извори

Во Општината Гази Баба постојат повеќе извори, од кои најмногу има во околината на с. Булачани каде извираат 4 извори и во с. Раштак каде има 5 извори, кои се наоѓаат на голема височина и слободно истекуваат.

Еден мал извор, наречен “кисела вода”, лоциран е североисточно од с. Стајковци, а западно од с. Брњарци. Тој е на приближно 1.500 m воздушно растојание од автопатот и е на надморска висина за околу 50 m поголема од онаа на автопатот. Изворот има локално значење за жителите

од околните села кои сметаат дека водата има лековити својства (водата како таква не се користи за пиење).

Подземни води

Освен површинските води, во потесниот простор на алувијалните рамнини во Општината се јавуваат големи резерви на подземна вода, бунарска и артеиска. Подземните води лежат врз непропустливи подлоги, односно под пропустливите слоеви составени од крупен песок и чакал. Најбогати терени со подземни води од 10 l/s се наоѓаат во непосредна близина на р. Вардар и се поврзани со неговото ниво. Подземните води се на различни длабочини од 2 до 18 m и можат да се користат за наводнување и водоснабдување. Во пониските делови подземните води се користат за обезбедување на населението со вода за пиење преку копање бунари.

Вештачки езера

На периферијата на општината, во близина на с. Смилковци постојат две вештачки езера (едно со постојан карактер и едно пресушено) кои се создадени со заградување на Буринарскиот водотек кој тече повремено. Буринарскиот водотек (канал) сезонски носи вода во Смилковско Езеро, заедно со водата од бунарот на “Макстил”.

Брегот на езерцето со постојан карактер е покриен со трска и слична вегетација. Просторната распространетост на ова езерце е помала, која може да е предизвикана од одземањето вода за наводнување од Буринарскиот водотек. Езерцето е мезотрофно, во него има повеќе видови риба и се користи за ловење риба.

Од 1970 година е пуштен во употреба систем за наводнување кој потекнува од малата акумулација „Камник“ изградена источно од металуршкиот комплекс Железара. Со овој систем се наводнуваат површини од околу 2.677 ha, од кои 2.597 ha се под ораници.

3.5 АДМИНИСТРАТИВНО - ТЕРИТОРИЈАЛНА ПОДЕЛБА

Општината Гази Баба е формирана на 3 ноември 1976 година со Законот за формирање на општини на Град Скопје и за утврдување на нивните подрачја (“Службен весник на РСМ” бр.8/76). Општината претставува составен дел од Градот Скопје, т.е. е една од десетте скопски општини и го зазема источниот дел на Град Скопје. Општина Гази Баба има површина од 92 km².

Во општина Гази Баба има вкупно 26 населено место, од кои 10 се урбани заедници (Железара, Автокоманда, Триангла, Хиподром, Керамидница, Ченто, Маџари1, Кирил Петрушевски, Крсте Мисирков и Маџари 2), а 16 се рурални населени места (Инџиково, Брњарци, Виниче, Идризово, Јурумлери, Раштак, Сингелиќ, Стајковци, Црешево, Гоце Делчев (Скопско Поле), Булачани, Страчинци, Питу Гули, Алија Авдовиќ, Смилковци и Трубареве). Во сите горенаведени населени места активно делуваат 16 рурални и 10 урбани заедници, кои во соработка со Советот и Градоначалникот на ОГБ учествуваат во подготовка на одлуките поврзани со развојот на Општина Гази Баба.

Месните заедници и Урбаните заедници ги подготвуваат предлозите од граѓаните (жители на тие УЗ и МЗ) и се нивната врска до сите органи на Општина Гази Баба.

3.5.1 Демографски карактеристики

Во Општина Гази Баба, според последниот попис од 2002 година живеат 72.617 жители во 20.336 домаќинства. Според бројот на жители претставува една од поголемите општини во Градот Скопје и Република Македонија, со густина на население од 789 жители/km². Просечниот број на членови по домаќинство е 3,57.

Табела 1 Демографски профил на Општина Гази Баба

Демографски профил на Општина Гази Баба	
Број на населени места	26
Површина	92 Km ²
Број на население	72.617 жители
Густина на население во Гази Баба	789 жители/km ²
Густина на население во РМ	82 жители/km ²
Број на станови	22.815
Број на домаќинства	20.336
Просечен број на членови по домаќинство	3,57

Според етничката припадност, Општина Гази Баба претставува мултикултурна средина во која живеат: Македонци 73,3%, Албанци 17,3%, Срби 2,9%, Роми 2,9%, Турци 0,8%, Власи 0,3%, и останати 1,3%.

Во однос на порастот на населението во периодот од 2002 до 2006 година, состојбата е релативно незначително променета и се движи од 1% до 2% и е карактеристичен за населени места кои гравитираат кон урбаните места.

Во однос на типот на домаќинства, речиси 90% од домаќинствата во општината претставуваат индивидуалните семејни домаќинства. Во однос на бројот на членови во семејството, доминираат домаќинства со 4 члена на семејството, што претставува 1/3 од вкупниот број на индивидуални семејни домаќинства. Другите категории (со 2 члена, со 3 члена и со 5 и повеќе членови во семејството), учествуваат со по 22 – 23% од вкупната структура на индивидуално семејство.

Во однос на демографската структура во Општина Гази Баба, од графикот се гледа дека 9,3% од населението во Гази Баба е постаро од 65 години.

График 1 Старосна структура на населението на Гази Баба

Структурата на населението во однос на поделбата на површината на Општина Гази Баба на урбан и рурален дел е прикажана на следната табела.

Табела 2 Структура на население и површина на Општина Гази Баба според урбан или рурален дел

	Урбан дел	Рурален дел
Население	57%	43%
Површина	35%	65%

Извор: Државен завод за статистика

Од Табела 2 се гледа дека поголем број од населението живее во урбаниот дел, иако урбаната површина на општината е само една третина од вкупната површина на општината.

3.6 Социо - економски карактеристики

Во Општина Гази Баба, 34% од вкупното население над 15 години е вработено, при што доминира машката популација во однос на вработеноста и тој сооднос е 60% наспроти 40% во корист на мажите. Во структурата на економско вработените и активни лица доминираат лицата над 40 години со 53 - 56 % вработеност. По нив следи највиталната возрасна група 25 - 39 години, со 40% вработеност. И на крај следи нај младата возрасна група 15 - 24 години со 7%.

Помеѓу вработените, доминираат трговците со 17%, потоа следуваат рударските и градежните занимања со 16%, потоа техничарите со 15%, занимањата поврзани со ракување на машини и постројки со 13%, службениците со 12%, потоа елементарните занимања со 11%. Во Општината, стручњаците и научниците се застапени со 9%. Занимања поврзани со управувањето во јавниот и приватниот сектор, како и политичките функционери на територија на општината се застапени со 6%.

Во однос на вработување во индустријата на територија на општината, доминира преработувачката индустрија иако бележи намалување од 15% во 2019 година, смарт дејности (ИТ, финансии, образование, здравство и енергија) имаат намалување од 33,61%. Градежништвото опаѓа со 41%, земјоделието со 2%, транспорт и складирање со 19%, недвижности со 62%. Само комуналниот сектор (вода, отпадни води и отпад) расте со 9% во 2019 во однос на 2018 година.

3.7 СТОПАНСКИ РАЗВОЈ

Општина Гази Баба е препознатлива како на ниво на Град Скопје, така и пошироко во државата поради најголема концентрација на големи индустриски компании на нејзина територија. На територијата на општината регистрирани се повеќе од 5.066 деловни субјекти според евиденцијата на Централен регистар на Македонија. Според Статистичкиот годишник за 2020 од ДЗС1 активни деловни субјекти кои функционираат и делуваат на ниво на општината има 2.877, при што Општина Гази Баба учествува со 3,78% во вкупниот број на активни деловни компании во Република Северна Македонија. Доминираат микро деловните субјекти кои сочинуваат 59,3% во Општина Гази Баба.

Табела 3 Активни деловни субјекти во Општина Гази Баба во однос на Република Северна Македонија во 2020

	Вкупно	Микро	Мали	Средни	Големи
Република Северна Македонија	75.914	51.800	22.579	936	599
Општина Гази Баба	2.877	1.705	1.065	62	45

Најважните стопански гранки во Гази Баба се фармацевтската, метална индустрија, металургијата, прехранбена, винска и пивска, логистичка, трговија. Најголемата индустриска зона на градот Скопје претставува Општина Гази Баба, а воедно и една од најголемите во земјата. Од оваа индустриска зона се создава третина од општествениот производ на Република Северна Македонија.

Во однос на бројот на компаниите од аспект на дејноста, најголем број од компаниите се занимаваат со трговија на големо и трговија на мало, поправка на моторни возила и мотоцикли (32,4%). Потоа следи транспорт и складирање со 13,3% во општината, како и преработувачката индустрија со 12,9%. Компаниите од градежништвото се присутни со 7,5%, фирмите кои обавуваат стручни, научни и технички дејности се застапени со 6,9%. Фирмите кои се занимаваат со други услужни дејности како и објекти за сместување и сервисни дејности со храна учествуваат со 6,3% и 4% соодветно.

Компании кои се занимаваат со административни и помошни услужни дејности, како и со здравствена и социјална заштита учествуваат со 3,2% и 3% соодветно. Компании кои се занимаваат со информации и комуникации учествуваат со 2,6% од вкупниот број на активни деловни субјекти. Со уметност, забава и рекреација се занимаат 2% од компаниите во општината. Компании со учество помало од 2% се занимаваат со образование (1,5%), дејности во врска со недвижен имот (1,1%), земјоделие, лов и шумарство (1,6%).

Компании со најмало учество во вкупниот број на компании доаѓаат од сегментите на: јавна управа и одбрана, задолжително социјално осигурување; финансиски дејности и дејности на осигурување; рударство и вадење на камен; снабдување со електрична енергија, гас, пареа и

1 <https://www.stat.gov.mk/Publikacii/SG2020/SG2020-Pdf/12-DelovniSubj-BusinessEnt.pdf>

климатизација; снабдување со вода, отстранување на отпадни води, управување со отпад и дејности за санација на околината учествуваат со 1,7%.

Табела 4 Структура на активни деловни субјекти во Општина Гази Баба и Република Северна Македонија по сектори на дејност според НКД за 2020 година во проценти

Сектори на дејност	PCM (%)	Општина Гази Баба (%)
Вкупно	100	100
Земјоделство, шумарство и рибарство	3,4	1,6
Рударство и вадење на камен	0,3	0,3
Преработувачка индустрија	11,0	12,9
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	0,3	0,5
Снабдување со вода; отстранување на отпадни води; управување со отпад; санација на околината	0,3	0,5
Градежништво	6,9	7,5
Трговија на големо и мало; поправка на моторни возила	30,5	32,4
Транспорт и складирање	7,6	13,2
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	6,3	4,1
Информации и комуникации	2,7	2,6
Финансиски дејности и дејности на осигурување	0,6	0,4
Дејности во врска со недвижен имот	0,8	1,1
Стручни, научни и технички дејности	10,1	6,9
Административни и помошни услужни дејности	2,6	3,2
Јавна управа и одбрана, задолжително социјално осигурување	0,3	0,1
Образование	1,7	1,5
Дејности на здравствена и социјална заштита	4,3	3,0
Уметност, забава и рекреација	2,3	2,0
Други услужни дејности	7,9	6,3

Извор: Државен завод за статистика

На територија на Општина Гази во тек на реализација се следните проекти за деловно комерцијални објекти:

- ✓ Деловно – комерцијален – резидентен проект “East Gate” (вклучува големи трговски објекти, деловни простории и хотелски комплекси на вкупна површина од 233.380 m²), на Бул. Александар Македонски
- ✓ Деловно – комерцијален објект Мерцедес, на Бул. Киро Глигоров, спроти ФОН
- ✓ Планирана изградба на нова Општинска зграда на Бул. Александар Македонски.

3.8 ИНДУСТРИСКИ КАПАЦИТЕТИ

Општина Гази Баба се смета за индустриска општина на територијата на град Скопје, со традиција од неколку децении на постојните индустриски капацитети, и многу бренд компании од носечките индустрии – фармација и хемиската индустрија, металната индустрија, индустријата на храна, логистичката индустрија, трговијата на мало и големо, автомобилската индустрија, ИТ индустријата, здравствените центри, индустријата на пиво и вино, итн.

Со Генералниот урбанистички план на Град Скопје во општина Гази Баба се просторно дефинирани две урбанистички и инфраструктурно опремени индустриски зони (индустриски парк Железара и Источна индустриска зона), како и една зона во развој (индустриска зона Северна Заобиколница), кои се карактеризираат со одлична геостратегијска местоположба, на крстосницата на пан – европските коридори 10 и 8.

Сите три зони се добро поврзани со патните делници А2, Е-75, и северната заобиколница А4 како и со аеродромот Александар Велики кој се наоѓа на 15km и располага и со можност за карго транспорт, до поголемите потрошувачки центри во РСМ – Куманово, Велес, Тетово, Битола, Прилеп, Охрид, Струмица, Штип, како и до регионалните потрошувачки центри – Софија, Ниш, Солун, Приштина и Тирана.

Двете изградени зони имаат патна и комунална инфраструктура, како и телекомуникациска и енергетска инфраструктура, преку кои се поврзани со сите магистрални и паневропски инфраструктурни коридори.

Како резултат од развојот ГУП 2012 – 2022 на градот Скопје, на општина Гази Баба се вовеле систем на зонско планирање и развој на просторот преку квартави, што нуди поголема развојна флексибилност на компаниите и бизниси во просторното лоцирање на своите индустриски капацитети и деловни операции во рамките на индустриските зони на територијата.

На влезот на северната заобиколница на град Скопје е лоцирана и новата индустриска зона, со намена за лесна загадувачка индустрија, логистика (стоваришта, магацини, дистрибутивни центри, транспортни терминали). Зоната територијално е распространета на 270ha, и е организирана во 14 блока, од кои 11 се однесуваат на лесната индустрија и логистиката, додека 3 се однесуваат на трговски центри и деловни простории.

Со развојот на новата индустриска зона ќе се обезбедат поквалитетни услови за развој на нови производствени и логистички капацитети и секако дислоцирање на постојните капацитети на компаниите од урбаното јадро на општина Гази Баба, овозможувајќи регенерирање на тие урбани територии и обезбедување на поквалитетна животна средина и поквалитетен живот на жителите од тие сегменти на општината. Овој процес на дислоцирање ќе има еволутивен карактер, и ќе се случува во наредните 15 – 20 години.

Индустрискиот парк Железара е изграден уште во далечната 1968 година, и има целосно изградена патна, железничка и комунална инфраструктура во зоната, поврзана со енергетската, гасоводна и комуникациската мрежа. Во оваа индустриска зона главно се застапени компании чии дејности спаѓаат во неколку индустрии: метало-преработувачката индустрија, енергетската индустрија, градежната индустрија, транспортната индустрија. Компаниите присутни во зоната се главно извозно ориентирани, вработуваат околу 4.000 работници, и имаат силно влијание во создавањето на БДП на државата.

Источната индустриска зона се наоѓа на просторот помеѓу булеварот Александар Македонски и реката Вардар, на површина од околу 400ha, по должина на транспортниот Коридор А2, во непосредна близина на автопатот Е-75 и северната заобиколница А2. Зоната има изградена сообраќајна и комунална инфраструктура, и е целосно поврзана со енергетската, гасоводната и телекомуникациската мрежа. Во зоната се главно застапени компании кои доаѓаат од фармацевтската и хемиска индустрија, машинската и метало преработувачката индустријата на пиво и безалкохолни пијалаци, индустријата на енергија, индустријата на храна, логистичката индустрија, трговијата на големо и мало. Во рамките на зоната се наоѓаат и транспортниот и царински терминал, единствен на територијата на град Скопје, креирајќи значајна конкурентска предност на зоната.

Индустриска зона Северна Заобиколница претставува нова гринфилд зона која се простира на површина од 270 ha. Лоцирана од двете страни на заобиколницата на потегот од автопатот А2 преку делницата А4 до надвозникот на Р-1103. Фокус на лесна незагадувачка индустрија, логистичка и транспортна индустрија, индустријата на деловни недвижности и трговија на мало. Организирана во 14 блока, 11 блока за лесна индустрија, дистрибутивни центри, магацини и складишта, и транспортен терминал и 3 блока за бизнис и трговија на мало. Во близина на зоната изграден е примарен цевковод за индустриски гас. Брз пристап до пазарите на соседните земји преку патните и железничките транспортните коридори 8 и 10. Оддалечена е од центарот на градот 7km, сообраќајно е поврзана со А2 на 500m, Е75 на 2km и Е65 на 2km.

Инсталации на територијата на Општина Гази Баба кои согласно дејноста и капацитетот поседуваат (или се во постапка на добивање) А Интегрирана еколошка дозвола (Извор: МЖСПП)

- ✓ АЛКАЛОИД -ФАРМАЦИЈА АВТОКОМАНДА
- ✓ БАУЕР БГ Скопје
- ✓ БРАТСТВО ПОВРШИНСКА ЗАШТИТА - ДОО СКОПЈЕ
- ✓ МАКСТИЛ АД СКОПЈЕ
- ✓ ТГС ЖЕЛЕЗАРА
- ✓ СКОПСКИ ЛЕГУРИ (во мирување)
- ✓ РАД-КОМ ДООЛ
- ✓ АД МЗТ 'ЛЕАРНИЦА' А.Д. СКОПЈЕ (КАСТ ИНВЕСТ ДОО СКОПЈЕ),
- ✓ ПИВАРА СКОПЈЕ
- ✓ АД – Скопје КОМУНА-ДУРОПАЦК АД СКОПЈЕ (пренесена на ДС СМИТХ АД СКОПЈЕ)
- ✓ ЈП Улици и патишта-Асфалтна база
- ✓ ЛИБЕРТИ СКОПЈЕ - АРЦЕЛОР МИТТАЛ (ЦРМ)
- ✓ КОГЕЛ СТИЛ ДОО
- ✓ ТГС Технички гасови
- ✓ Друштво за заштита на животната средина „ЕКО-ТЕАМ“ ДОО Скопје

Од инсталациите со А ИЕД, најзастапени на територија на општината се инсталации од метална индустрија, прехранбена и производство на пијалаци, фармацевтска, и сл.

Инсталации со Издадени Б Интегрални Еколошки Дозволи на територија на Општина Гази Баба:

- ✓ ДППУ „ВИВАКС“ ДОО у/и Гази Баба, Скопје;
- ✓ РЖ „Институт“ АД Скопје –Завод за производство на алуминиумски и бакарни легури
- ✓ РЖ „Институт“ АД Скопје –Завод за Железо -Одделение за производство на индустриска вар
- ✓ ТДПТУ „РИМЕС МС ГРОУП“ ДОО –Скопје;
- ✓ „СКОВИН“ –АД Скопје
- ✓ ИМП СОЛЕТА ДОО, Скопје
- ✓ ДГ Бетон АД Скопје, РЕ Бетонка Скопје
- ✓ ВАРДАРГРАДБА ДОО Скопје
- ✓ Мега- Зоран

Од инсталациите со добиени Б ИЕД, најзастапени се инсталации од градежната индустрија, метална индустрија, прехранбена и сл.

Од помалите компании/производни капацитети кои се опфатени со Елаборати за заштита на животна средина кои ги одобрува Општина Гази Баба, доминираат дејности за подготовка и послужување на храна, автомеханичарски работилници, вулканизери, складирање, автоперални, итн. Во периодот од 2013 до 2021 година одобрени се 193 Елаборати за заштита на животната средина од страна на Општина Гази Баба.

3.9 Здравство

На територија на Општина Гази Баба се наоѓа здравствениот дом ЈЗО – „Железара“ (обезбедува здравствена заштита на подрачјето на Општините Гази Баба, Арачиново, Петровец и Илинден), поликлиниката „Ченто“ и приватната болница „Ремедика“.

Во општината има единица за домашна посета и лекување, здравствени ординации „Колонија Идризово“, „Автокоманда“, „Црешево“ „Маџари“, „Булачани“, „Црешево“, „Житише - н. Чанто“, како и повеќе од 40 приватни ординации по општа медицина, повеќе приватни стоматолошки ординации, приватната болница за офталмологија Корнеа Медика, ординации за физикална терапија и 13 аптеки.

Во рамките на општината Гази Баба функционира и ПЕ на Меѓуопштинскиот центар за социјална работа Општина Гази Баба, кој ја насочува социјалната политика кон согледување и отстранување на социјалните проблеми на граѓаните.

Во општина Гази Баба има една приватна установа за социјална заштита на стари лица, Дом за стари лица РУСКИ Скопје.

На територијата на општината Гази Баба има неколку ветеринарни амбуланти, од кои најпозната е Ветеринарната болница која се наоѓа во населбата Автокоманда. Болницата нуди целосно покривање на грижата за здравјето на животните, независно дали се тоа миленичиња

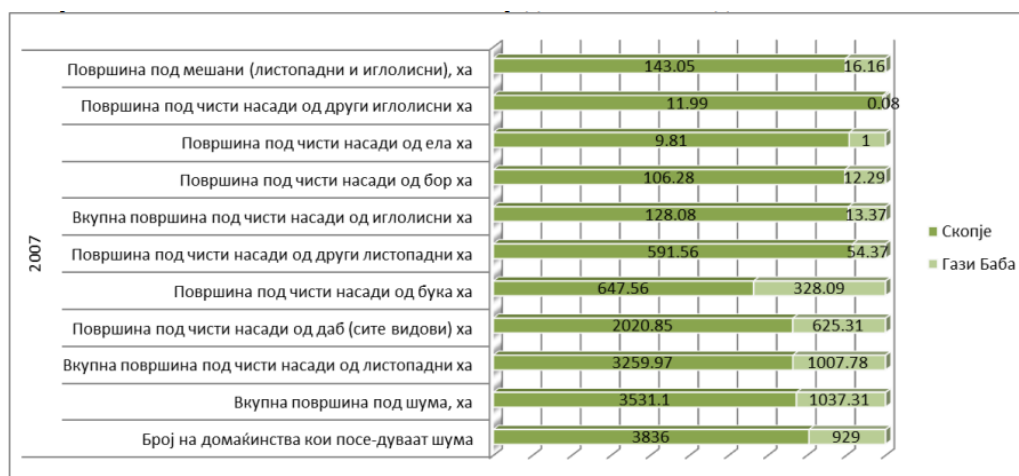
или добиток. Услугите кои ги нуди се поврзани со прегледи и лекувања на сите видови животни, хируршки интервенции, клиничко лабораториска дијагностика и др.

3.10 ЗЕЛЕНИ ПОВРШИНИ

Јавните зелени површини во урбаниот дел на општината (зеленило на станбени објекти, училишни дворови, покрај улици, скверовите, зеленило покрај јавни институции, деловните и трговските центри, тротоари, патеки и плоштади) опфаќаат околу 307.389 m², додека површината на зелените површини во руралниот дел на општината зафаќа 200.000 m² површина на паркови, игралишта тротоари, јавни установи.

Во структурата на шумите во Општина Гази Баба доминираат шумите за стопанска/економска намена, кои се опфатени со шумско стопански единици (ШСЕ), а се простираат на падините на Скопска Црна Гора. Со овие шуми стопанисува ЈП “Македонски шуми”-ПШС “Караџица”-Скопје.

Во понискиот шумски појас од вегетацијата доминира шикара на белиот габер и даб и нискостеблеста и средностеблеста шума, а по течението на водните текови и по падините присутни се орегот, тополата, базелот, разни овошни насади, дренот, црниот јасен, киселото дрво, брестот, багретот и друго. Во средниот дел преовладува дабот, а во највисоките делови буката. Шиповите и остатоците од благунбелогрбови шуми се наоѓаат распространети по течението на реката Вардар. Пасиштата се застапени во погорните делови на територијата на Општината, додека голините и други површини ги има насекаде.

Слика 9 Структура на шумски стебла и шумска површина на територија на град Скопје и општина Гази Баба

Скопска Црна Гора е средновисока планина во северниот дел на државата која се издига помеѓу Скопската Котлина од југ, Кумановската Котлина од исток, Гниланската од север (во Косово) и долината на река Лепенец од запад и најголемиот дел припаѓа на Гази Баба. Планината се протега во правец Југозапад-Североисток, со највисок врв Рамно (1.651 m). Останати повисоки врвови се Соколовец и Душановец. Со долината на Липковска Река поделена е на два дела: западен и источен познат под името Карадаг. На Скопска Црна Гора се наоѓаат изворишта на поголем број речни текови. Целиот крај околу планината е многу богат со цркви и манастири. Од територијалниот дел кој припаѓа на општината постојат неколку рекреативни патеки кој ја збогатуваат туристичката понуда. Во подножјето на планината и во близина на с.Смилковци е

сместено вештачкото Смилковско езеро кое нуди можност за рекреација, риболов, прошетки и др.

Втората категорија на шуми ја сочинуваат шумите со посебна намена во кои спаѓаат шумските и ловни резервати и парк шумата „Гази Баба“. Парк шумата на локалитетот Гази Баба со Одлука од Градот Скопје е заштитена како карактеристичен пејсаж и како таква е под ингеренции на Град Скопје. Со неа стопанисува ЈП за Паркови и зеленило. Оформена е во 50-тите години од минатиот век со единствена намена за санитарно хигиенска заштита од емисиите од поранешната Железарница и спречување да се рашират кон внатрешноста на градот. Со развој на градот таа сега се наоѓа во неговиот центар а нејзината функција е надолупнета со културно воспитна и туристичко рекреативна функција. Карактеристичниот пејсаж е распространет на околу 100ha и се наоѓа во самото средиште на градот поради што општината претставува најзелена општина во рамките на градот Скопје. Растителната разновидност во карактеристичниот пејсаж Гази Баба претставува комбинација од автохтони и алохтони видови, каде доминираат дрвенести видови кои во најголем дел се засадени преку пошумување и се на возраст помеѓу 40 и 50 години. Најзастапени се насадите од: црн бор, амерички јасен и багрем.

Слика 10 Карактеристичен пејсаж Гази Баба

На поголем број места во помали или поголеми групи засадени се:

- Кисело дрво – потекнува од Источна Азија има силна обновителна способност;
- Келреутерија – потекнува од Источна Азија, со инвазивни особенсти на подрачјето на Гази Баба;
- Гледич – потекнува од Северна Америка и најчесто се одгледува како парковско дрво. Има солидна застапеност и на локалитетот Гази Баба;
- Маклура – потекнува од Северна Америка, препознатлива е по своите топчести плодови со силна зеленикава боја.

На различни места во обраснатите делови од просторот се среќаваат поголем број на интересни автохтони видови како: полскиот брест, копривката и дивата круша, кои се доста ретки во дендрофлората во РСМ, а во минатото ги имало на многу поголеми површини.

Значењето на оваа шума изразено во конкретни бројки на годишно ниво:

- врзува 1.323,6 t јагленороден диоксид;
- ослободува 970,64 t кислород;
- филтрира 5.294 t прашина;
- абсорбира 8.824 kg сулфур диоксид од воздухот и исто толку јаглероден моноксид и азотни оксиди;

Локалитетите Острово, Арборетум и Езерце се наоѓаат во централниот дел на Скопската Котлина, во атарот на село Трубареве, општина Гази Баба. За време на периодот на терциер локалитетите биле дел од некогашното скопско неогено езеро. Подоцна со повлекување на водата локалитетот останал на суво и постепено бил освојуван од терестички флорни и фаунистички видови. Локалитетот Острово поседува значајни едукативни вредности и поради тоа во 1976 година е прогласен за заштитено подрачје во категорија споменик на природата. Локалитетот Езерце се одликува со значајни еколошки, едукативни и рекреативни вредности и во 1994 година заедно со Арборетум е прогласен за заштитено подрачје во категорија споменик на природата. Покрај локалитетите, во општината има и Дендро –парк Арборетум кој е оформен во 1953 година од страна на Земјоделско –шумарскиот факултет во Скопје и служи за еколошки набљудувања, научни истражувања на шумско опитната станица и за настава на студентите при Шумарскиот факултет.

3.11 СПОРТ И РЕКРЕАЦИЈА

На територијата на општина Гази Баба е формиран општински фудбалски сојуз Гази Баба кој го сочинуваат фудбалски клубови од сите населени места на територијата на општината и тоа: ФК Скопје, ФК Маџари Солидарност 92, ФК Раштак, ФК Фортуна, ФК Трубареве, ФК Гоце Делчев, ФК Инџиково, ФК Нова Колонија, ФК Јурумлери, ФК Железарец и др. Покрај фудбалските клубови во општината се регистрирани и клубови од други спортови како:

- ❖ Фудбалски клубови: Скопје, Металург, Маџари Солидарност
- ❖ Ракометен клуб: Металург
- ❖ Кошаркарски клубови: Феникс и Јуниор
- ❖ Одбојкарски клубови: Јанта Волеј и Скопје Волеј
- ❖ Боксерски клубови: Скопје и Аперкат
- ❖ Карате клубови: Тигар, Солидарност и Металург
- ❖ Таеквондо клубови: Кобра и Ахилиус
- ❖ Кик бок клуб: Скопје
- ❖ Џудо клуб: Миоки
- ❖ Спортски радио-ориентационен клуб: Младост
- ❖ Стрелачки клуб: Гоце Делчев
- ❖ Маратон клуб: Делта
- ❖ Клуб за ориентинг, биатлон и нордиско скијање: Скии Рис
- ❖ Пинпонгарски клуб: Скопје Рисови
- ❖ Клуб за Коњички спорт: Илинден во Хиподром

За реализација на активностите на спортските клубови на територијата на општината се изградени и постојат спортски сали и повеќе наменски игралишта и тоа: спортска сала во М.А. Ченто; мултифункционално игралиште во ОУ „Н.Н. Борче“; фудбалски терен со природна трева и трибински простор во н.м. Трубареве; тениски терен во дворот на ОУ „Григор Прличев“; спортска сала во О.У. „Крум Тошев“; игралишта за мал фудбал со вештачка трева во н. Триангла и н.м. Јурумлери; спортски игралишта за мал фудбал или баскет во н.м. Автокоманда, Керамидница, Железара, Ченто, Питу Гули, Инџиково, Стајковци, Брњарци, Црешево, Смилковци, Булачани, Рашак, Хиподром, Маџари, Трубареве, Јурумлери, Нова Колонија; терен за коњички спортови во Хиподроми др.

За спорт и рекреација на територија на Општината се користи спортската сала во Автокоманда, затворениот терен за мал фудбал „Вембли“ во Стајковци, фудбалскиот стадион СРЦ Железара, фудбалски стадион „Борис Трајковски“ во Маџари и Центарот за коњички спортови Хиподром.

Спортска сала „Автокоманда“

Фудбалски стадион „Борис Трајковски“ во Маџари

3.12 ОБРАЗОВАНИЕ

Во однос на образованието на населението во Општина Гази Баба, најголем процент од населението е со завршено средно образование (54%), па потоа следи населението со основно образование (36%), додека само 10% се со високо образование кое вклучува магистри и доктори на наука.

Во Општина Гази Баба лоцирани се вкупно 2 универзитети од кои 1 е приватен („Факултет за општествени науки“), а еден е државен („Свети Кирил и Методиј“), кои заедно опфаќаат 49 факултети и 9 истражувачки институти. Дел од високо образовните установи во Општина Гази Баба се: Природно математички факултет, Институт за хемија, Земјоделски факултет, Факултет за шумарски науки, пејзажна архитектура и еко - инженеринг „Ханс Ем“, Ветеринарен факултет при Универзитет “Св. Кирил и Методиј” . Во Општина Гази Баба се наоѓаат и студентско – средношколскиот дом „Томе Стефановски – Сенич“ како и студентскиот дом “Стив Наумов” кој располага со 2.053 легла.

Хемиски институт

Шумарски факултет

5 средни училишта се сместени на територија на Општина Гази Баба и тоа: ДУЦОР “Партенија Зографски”, СЕТУ “Михајло Пупин”, СУГС “8ми Септември”, АСУЦ “Боро Петрушевски”, – Државен училишен центар за образование и рехабилитација и приватното средно училиште “Јахја Кемал Колеџ”. Во учебната 2019/2020 вкупно запишани се 1.871 ученици во средните училишта во општината

СЕТУ “Михајло Пупин”

Во општината се наоѓа и државниот училишен центар за образование и рехабилитација „Партенија Зографски“ е училиште за средно стручно образование на ученици со оштетен слух и претставува единствено училиште за ученици со оштетен слух во земјата.

Во Општина Гази Баба лоцирана е јавната установа за социјална заштита ЈУ Завод за згрижување, воспитување и образование на деца и младинци „Ранка Милановиќ“, која врши воспитен третман на деца и младинци од 10 до 18 години.

Во учебната 2020/2021 вкупно се запишале 11 ученици во специјални основни училишта од кои 7 се машки и 2 женски. Во специјални средни училишта за истата учебна година се запишале 20 ученици и 14 ученички.

Во Општина Гази Баба, основното образование се одвива во 11 основни училишта кои се прикажани во Табела 5.

И вкупниот број на запишани ученици во основно основните училишта во учебната година 2019/2020 изнесува 6.897. Распределбата на ученици и ученички е скоро еднаква односно 47,6 % се женски додека 53,35 % се машки.

Табела 5 Основни училишта во Општина Гази Баба

Основни училишта во Општина Гази Баба		Населба	Број на ученици
1	ОУ „Вера Јоциќ“	Хиподром	505
2	ОУ „Стив Наумов“	Автокоманда	885
3	ОУ „25 Мај“	Ченто	1.399
4	ОУ „Крум Тошев“	Трубарево	317
5	ОУ „Дане Крапчев“	Маџари 2	915
6	ОУ „Његош“	Колонија Идризово	611
7	ОУ „Наум Наумовски Борче“	Маџари	607
8	ОУ „Кирил и Методиј“	Стајковци	506
9	ОУ „Григор Прличев“	Железара	304
10	ОУ „Крсте Мисирков“	Маџари 2	784

Основни училишта во Општина Гази Баба		Населба	Број на ученици
11	ОУ “Наум Охридски”	Булачани	297

На следните фотографии се прикажани дел од основните училишта во општината, односно ОУ „ Григор Приличев “ и ОУ „Крсте Мисирков“.

ОУ „Григор Приличев“

ОУ „Крсте Мисирков“

Во општината функционираат 2 градинки со 11 клонови, прикажани во Табела 6.

Табела 6 Детски градинки во Општина Гази Баба

Име на Јавна Установа	Име на градинка
Јавна установа за деца – Детска градинка – “Детска радост”	Сончоглед
	Калинка
	Темјанушка 1
	Темјанушка 2
	Мимоза
Јавна установа за деца – Детска градинка – “25 Мај” со капацитет за згрижување на 990 деца	Сонце
	Морковче
	Детелинка
	Искра
	Пони
	Синоличка

Детската градинка “Детска радост” е со капацитет за згрижување на 671 деца. Во последната година, поради пандемијата со корона вирусот капацитетот е редуциран на 387 деца по протоколи за Ковид 19.

Детската градинка “25 Мај” е со капацитет за згрижување на 990 деца. Вкупно во двете градинки на територија на Општина Гази Баба се згрижени 1.661 деца од предучилишна возраст.

Слика 11 Јавна установа за деца – Детска градинка – “25 Мај” - Морковче

3.13 Туризам и угостителство

Општината е сместена во Скопската котлина, а делови од неа ги зафаќаат падините на планината Скопска Црна Гора. Низ општината минува реката Вардар, а во територијата на општината спаѓа и Смилковското вештачко езеро. Во изминатиот период, туризмот е идентификуван како еден од основните приоритети на Градот Скопје. Генералните придобивки од туристичката гранка претставуваат значаен сегмент во целокупниот стопански и социјален развој на градот и токму затоа се подготвува годишна стратегија за туризам со акционен план.

Податоците од Светската туристичка организација при Обединетите Нации укажуваат на тенденција на постојан пораст на патувањата и туризмот во изминатите 60 години, а предвидувањата се движат во насока на продолжување на оваа тенденција и во иднина.

Во општина Гази Баба, вкупниот број на компании кои нудат услуги за сместување и сервисни дејности поврзани со храна е 119. Мал е бројот на компании кои нудат само кетеринг услуги, повеќето од нив се во склоп на хотел или ресторан. Како најголем понудувач на кетеринг услуги се издвојуваат Хотел Континентал потоа Микеи Хантинг Клуб, Боними, ресторан Дојрана, ресторан Ханибали др. На територијата на општината постојат најразлични угостителски објекти како ресторани, гостилници, кебапчилници, пицерији, млечни ресторани, слаткарници, кафе барови, игротеки, студентски мензии слично. Хотелот Континентал и Камник се единствени објекти за сместување на територијата на општината, со капацитет од 210 соби, 435 легла и 132 вработени. Тоа се.

На територијата на општина Гази Баба се наоѓаат три винарии кои можат да го збогатат туристичкото искуство и престојот. Една од најстарите винарски визби во Македонија, но и втора по големина којасе наоѓа на територијата на општина Гази Баба е винарската визба Сквин. Годишното производство на Сквин изнесува 17 милиони литри вино, кое го пласира на 18 светски пазари, на 5 континенти. Вината на Сквин имаат добиено 53 меѓународни награди и признанија за квалитет на многубројни вински саеми и фестивали.

3.14 Културно историско наследство

Општина Гази Баба изобилува со **археолошки локалитети** кои датираат од праисторијата и антиката како сведоштво за духовната и материјалната култура на луѓето кои живееле тука пред два милениума.

Како еден од најпознатите археолошки локалитети но и еден од најстарите е населбата Тумба која датира од неолитското време. Локалитетот се наоѓа помеѓу современите населби Маџари и Ченто околу 700 m од левата страна на автопатот Скопје – Куманово – Велес. Локалитетот е сместен на височинка односно тумба со пречник во основа од 220 m и висина 3m. Тумба претставува повеќеслојна населба со слој од 3 m кои се разграничуваат три хоризонти на живеење од времето на средниот неолит и културно и припаѓа на групата Анзабегово – Вршник. Моментално истражен е само простор од 1.400 m² во кои се откриени урнатини и основи од 7 објекти од кои 6 се живеалишта, и едно е светилиште. Во сите објекти пронајдени се остатоци од огништа и голем број предмети од материјалната култура. Како најзастапени предмети претставуваат керамичките садови со декоративни мотиви но пронајдена е и култна пластика.

Од овој археолошки локалитет потекнува и големата Мајка Божица која претставува заштитничка на плодноста. Таа е претставена како матрона на храмот, заштитничка на домот и семејството, мајка хранителка.

Претставена е во керамички модел во вид на куќа оформена во вид на женска фигура.

Друга неолитска населба се наоѓала во близина на с. Брњарци. И оваа населба е заведена како тумба со истите карактеристики како тумба Маџари, на 1 km од селото.

Во близина на клучката кај Хиподором се наоѓа археолошки локалитет со некропола од доцнобронзеното време која постоела како населба во средниот век каде се откриени 11 гробови – урни но и остатоци од средновековна населба.

Помеѓу селата Стајковци и Сингелиќ сместена е неолитската населба Тумба – Круша, која потекнува од римско и неолитско време каде се откриени фрагменти од керамички садови, камени орудја и фрагменти од римска керамика.

Во близина на с. Булачани се наоѓа локалитетот Кула каде е сместен објект во кој имало организирано живеење кој бил направен од сидови од камен и варов малтер. Објектот потекнува од 6-7 век пред нашата ера имал функција на руднички кастел.

Археолошките локалитети, нивната локација и периодот од кој потекнуваат е прикажан на следната табела.

Табела 7 Археолошки локалитети во Општина Гази Баба

Локација	Археолошки локалитет	Вид на локалитет	Период
с. Брњарци	Ирма, југоисточно од селото	Населба	Римско време
	Љатина, 2 km јужно од селото	Некропола	Римско време
	Тумба, 1 km јужно од селото	Населба	Неолитско време

<i>с. Булачани</i>	<i>Кула</i>	Утврдување - рефугиум	Доцноантичко време
<i>Камник</i>	/	Некропола	Римско време
<i>Маџари</i>	<i>Ограда</i>	Населба	Римско време
	<i>Тумба</i>	Населба	Неолитско време
<i>Раштак</i>	<i>Чифлик</i>	Населба	Доцноантичко време
<i>Рокомија</i>	/	Наод	Римско време
<i>с. Стајковци</i>	<i>Тумба - Круша</i>	Населба	Неолитско и римско време
<i>Хиподром</i>	<i>Клучка - Хиподром</i>	Некропола и населба	Доцно бронзено време и средниот век
<i>с. Црешево</i>	<i>Крши Дол</i>	Некропола и осамен наод	Римско време
	<i>Смилковци</i>	Населба	Римско време

3.15 СООБРАЌАЈНА ПОВРЗАНОСТ

3.15.1 Сообраќајна инфраструктура

Општината има одлична пристапност и тоа преку автопат А2 од Република Србија, преку Е871 од Република Бугарија, преку Е75 и Автопат Александар Македонски од Грција, преку Е852 и Е65 од Република Албанија. Таа е комуникациска и транспортна порта на Скопје, низ неа поминуваат многу транспортни коридори какои 10 километри од обиколницата околу градот.

Магистрални патни правци кои минуваат низ Општина Гази Баба:

- М-3 (9,8 км), Крстосница Петровец крстосница – Хиподром – Скопје - граница со Р. Косово (Блаце) (Е-65),
- М-4 (18 км), Крстосница Миладиновци - крстосница Хиподром - Скопје - Тетово - Гостивар – Кичево – Подмоље – Струга- граница со Р. Албанија (Ќафасан) (Е-65, Е-852)

Краци на магистрални патни правци кои минуваат низ Општина Гази Баба:

- К1 - М3 Скопје - Црешево врска со М3. Должината на овој крак во Скопскиот регион изнесува 10,62km и целосно е асфалтиран.

Сервисно – станбени улици во Општина Гази Баба има вкупно 208 со вкупна должина од 114.350m.

3.15.2 Јавен превоз

До Аеродромот Александар Велики во Скопје се стигнува за 20-ина минути преку автопат А4, до железничката и меѓуградската автобуска станица во Скопје за 15-ина минути со автомобил, аима и редовна автобуска линија. Општина Гази Баба на својата територија ја има и најголемата компанија за превоз на патници т.е. Јавното сообраќајно претпријатие Скопје (ЈСП). Ова претпријатие е најголем превозник на патници во Скопје и има јасно дефинирана дејност од посебен општествен интерес. Покрај превозот на патници низ Скопје и околните места со градски и приградски линии, ЈСП Скопје ја стопанисува жичницата и превозот до неа, организира панорамски разгледувања на градот со панорамски автобуси. Па така за поврзување на општина

Гази Баба со останатите делови од Скопје сообраќаат неколку редовни автобуски линии од 5 часот изутрина до 23 часот навечер и ноќните линии од 00-04 часот наутро.

3.15.3 Велосипедски сообраќај

Постојат ролерската и велосипедска патека долж реката Вардар и е лоцирана на левата страна од фабриката Комуна до мостот Близнак преку населбата Керамидница. Патеката има должина од 2.33m и ширина од 4m. Асфалтирана и обележана со хоризонтална и вертикална сигнализација. Највисоката точка на патеката е 240 m додека висинската разлика е само 4 m од најниската до највисоката точка. Патеката нуди можности за спорт и рекреација, но и непрекинато возење до центарот на Скопје. Исто така, на булеварот Александар Македонски постои обележана велосипедска патека од фабриката Пивара до хотелот Континентал.

3.16 **ЕНЕРГЕТСКА ИНФРАСТРУКТУРА**

Енергетската инфраструктура во градот Скопје ја сочинуваат: електричната, топлотната и гасоводната инфраструктура.

Градот Скопје се снабдува со електрична енергија од електроенергетскиот систем на РСМ, поврзан преку четирите примарни трафостаници, од каде се врши пренос на енергија до корисниците и поврзување со соседните електро системи.

Снабдувањето со електрична енергија во Општина Гази Баба се врши од националниот електроенергетски систем и сите населени места се снабдени со стабилен напон од електроенергетската мрежа. Напојувањето со електрична енергија на општината се врши преку 320 трансформаторски постројки од различни напонски нивоа кои се распределени низ територијата на општината. Во рамките на општината постојат неколку извори за производство на електрична енергија и топлинска енергија.

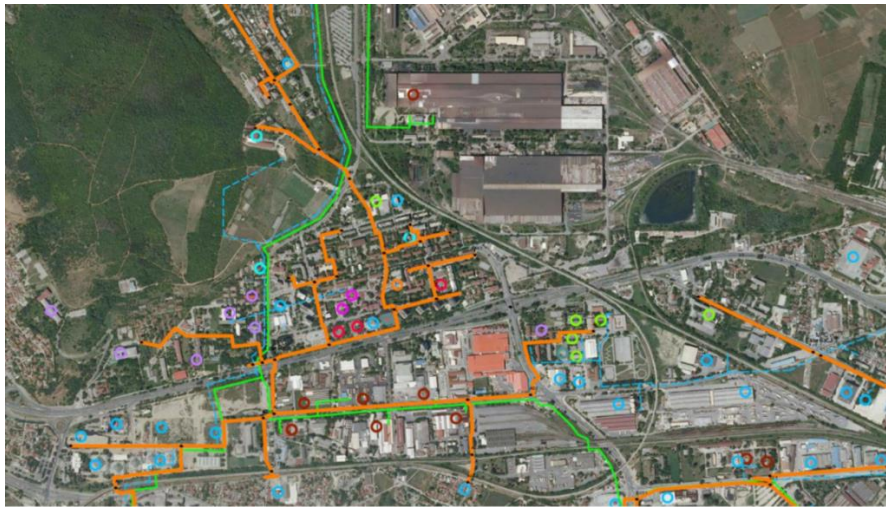
Електроенергетскиот систем на АД ЕЛЕМ – Подружница „Енергетика“ ги опслужува само корисниците во индустрискиот комплекс „Железарница“. Во текот на 2016 година произведени 1,2 GWh електрична енергија и дистрибуирани вкупно 216,4 GWh електрична енергија за корисниците во индустрискиот комплекс „Железарница“ (Макстил, Митал ХРМ, Митал ЦРМ, Скопски легури и др.)

Централното затоплување на домовите во поодделни населби е дел од топлификационата мрежа на „Балкан Енерџи Груп“ АД Скопје и „ЕЛЕМ Енергетика“, а мал дел ги користат услугите на дистрибутерите на нафтени деривати како рафинерија „Окта“, „Макпетрол“, „Лукоил“, и сл.

Топловодниот систем на Енергетика ги опслужува корисниците во Железарница и корисниците од скопските населби Автокоманда, Железара, Триангла, Маџари и Хиподром.

Системот на топлификација ги опфаќа топланите на Балкан Енерџи АД Скопје (топлана „Исток“ и топлана „Запад“, топлана 11 Октомври, како и топланата „Север“, како и топлификационата мрежа со вкупната должина од 170 km и повеќе од 2.350 редуцирани станици. Во текот на грејната сезона се произведуваат 700.000 MWh топлинска енергија, а на потрошувачите им се испорачува околу 600.000 MWh. Со топлификациониот систем се опфатени околу 33% од вкупниот број домаќинства во градот Скопје (околу 51 илјада домаќинства), со вкупна површина од 2.740.000 m³. Од останатите домаќинства кои не се приклучени на централен систем, 4% е со сопствена инсталација, додека 63% се без сопствена инсталација.

Гасификациониот систем на територија на општината е наменет пред сè за потребите на енергетските и индустриските објекти. Гасоводниот систем се состои од две технолошки целини: магистрален гасовод со разводните гасоводи и градските гасоводни мрежи. Во Скопје изведена е градска гасоводна мрежа со вкупна должина од 19.170 m. Магистралниот гасовод кај блок станицата Скопје – Југ се разгранува на два разводни гасоводи. Разводните гасоводи се со капацитет од по 70.000 m³/h. Главни Мерно Регулациони Станици - ГМРС, се направени на крајната точка на секој разводен гасовод. Основна функција на ГМРС е преку редуција на притисокот да се воспостави режимот на работа на градски мрежи и да се контролира и мери количината на гас која се испорачува на потрошувачите. За потребите на градот Скопје направени се две ГМРС, Скопје - Север во близина на “Железара” и Скопје - Југ во близина на “Охис”.

Извор: Стратегија за ЛЕР на општина Гази Баба, 2020 - 2025

Слика 12 Гасоводни магистрални коридори во општина Гази Баба (2018 година)

Општина Гази Баба има значителен потенцијал за примена на мерки за зголемување на енергетската ефикасност, кај објектите кои се во нејзина надлежност: основни училишта и градинки (внатрешна и надворешна изолација, промена на дотраени прозорци), како и замена на светилки за улично осветлување (неефикасни и дотраени светилки со енергетски ефикасни).

ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА СОСТОЈБИТЕ СО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

Преглед на сегашната состојба со **ВОЗДУХОТ** во општината, идентификувани предизвици и предложени препораки за нивно надминување

4 ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА СОСТОЈБИТЕ СО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

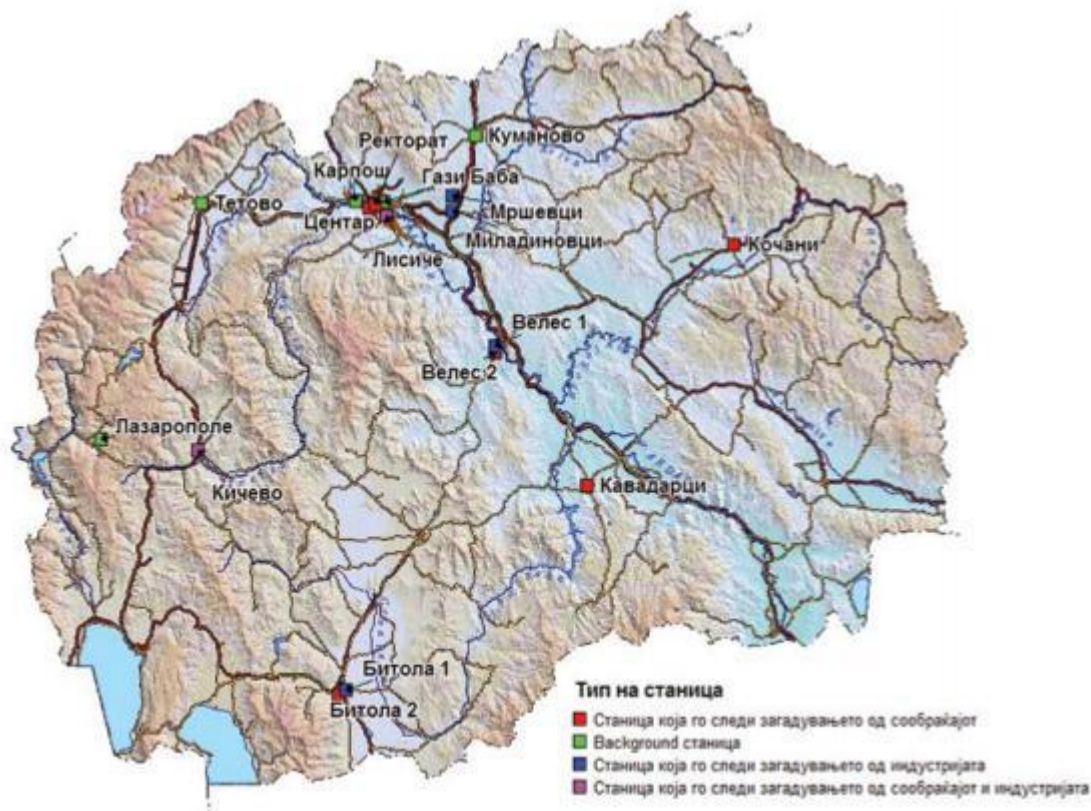
4.1 ТЕМАТСКА ОБЛАСТ – КВАЛИТЕТ НА ВОЗДУХ

Мониторинг на квалитетот на амбиентниот воздух во Република Северна Македонија, вршат три институции, кои имаат поставено свои мониторинг мрежи на различни локации:

- Национална мрежа на Министерството за животна средина и просторно планирање (МЖСПП);
- Мрежата на Заводот за здравствена заштита (ЗЗЗ) и регионалните подружници за следење на квалитетот на воздухот во поголемите градови во Р. С. Македонија;
- Мрежата на Управата за хидрометеоролошки работи (УХМР), која е во рамките на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство.

Мониторинг мрежата на МЖСПП, со која управува Македонскиот информативен центар за животна средина (МИЦЖС) е автоматска мониторинг мрежа за следење на квалитетот на амбиентниот воздух која се состои од 20 фиксни и 2 мобилни мониторинг станици. Со овој систем, се врши мониторинг на следните загадувачки супстанции: сулфурдиоксид, азотдиоксид, јаглеродмоноксид, озон, суспендирани честички со големина до 10 микрометри и до 2,5 (PM10 и PM2,5).

Локацијата на автоматските мониторинг станици во РСМ, поставени од МЖСПП е прикажана на Слика 13.

Слика 13 Локација на автоматските мониторинг станици за квалитет на амбиентен воздух во Република Северна Македонија

Општина Гази Баба е вклучена во државната мониторинг мрежа на МЖСПП, преку автоматската мониторинг станица лоцирана на територијата на општината, чија намена е следење на вкупното влијание од сите извори, како и извештајот за оценка на квалитетот на амбиентниот воздух. Станицата во Гази Баба е лоцирана на рид во северо-западниот дел на Скопје, во близина на универзитетскиот комплекс. На далечина од 20 m се наоѓа паркиралиште. Во областа Железара, северо – западно од станицата, на оддалеченост од 2 km се наоѓа индустрија за металургија. Оддалеченоста од главниот пат (булевар Александар Македонски) е 300 m, додека пак најблиските станбени објекти се на оддалеченост од околу 100 m. Суб - урбаната позадинска станица ги претставува севкупните позадински концентрации во градот под влијание на интегрираниот придонес од сите извори. Се мерат загадувачките супстанции: NO₂, SO₂, CO, PM₁₀.

Следењето на квалитетот на воздухот се врши преку споредба на измерените концентрации на загадувачките супстанции во воздухот и граничните вредности, праговите на алармирање, маргини на толеранција за гранична вредност, целни вредности и долгорочни цели определени во законодавството за квалитет на амбиентен воздух.

4.1.1 Извори на загадувањето на воздухот во Општина Гази Баба

При анализа на состојбата на квалитетот на воздухот во Општина Гази Баба земени се во предвид сите релевантни и достапни национални, регионални и локални документи², расположливи податоци за постоечките притисоци (потрошувачката на енергија во индустријата, домаќинствата, јавните и комерцијални објекти, енергетскиот, стопански сектор, состојбата со сообраќајот итн)³, податоци за квалитет на воздухот⁴ и анализи на влијанието врз човековото здравје.

Според потеклото, загадувачките супстанции може да бидат:

- Примарни - доспеваат во атмосферата со директно емитурање од различни извори и истите може да бидат со:
 - природно потекло - вулкански ерупции, природно предизвикани шумски пожари, разградување на органски материји, или
 - антропогено потекло - индустрија, индустриски отпад и депонии, согорување на фосилни горива, сообраќај, земјоделско производство, домаќинства.
- секундарни - се формираат во атмосферата од примарните загадувачи со помош на фотохемиски реакции.

Загадувачките супстанции, вклучувајќи ги и пестицидите, тешките метали, нафтата и нејзините деривати и други во животната средина предизвикуваат серија на верижни реакции кои значително ја влошуваат состојбата на екосистемите и предизвикуваат загадување на воздухот, водите и почвите.

²Национален план за заштита на амбиентниот воздух, Извештај за оценка на квалитетот на воздухот, Програма за постепено намалување на емисиите на одредени загадувачки супстанции на ниво на РМ

³Катастар на загадувачи и загадувачки материји

⁴Извештаи за квалитет на амбиентен воздух од автоматските мониторинг станици (извештајот за 2013 година не беше достапен додека траеше работата на овој документ)

Емисиите на загадувачките супстанции од изворите на загадување како сообраќајот, индустријата, земјоделието се пренесуваат на големи растојанија и значително влијаат врз квалитетот на воздухот, а со тоа и врз вегетацијата, живиот свет и човекот.

Емисиите, како притисок врз квалитетот на амбиентниот воздухот, според нивното потекло можат да бидат категоризирани како:

- Стационарни извори (индустриските капацитети, енергетскиот сектор итн.);
 - Поединечни (пр. производни и енергетски субјекти) и
 - Колективни извори (непроизводни деловни субјекти (пр. затоплување на домовите) или мали производни субјекти со инсталирана моќност под 1 MW)
- Мобилни извори (пр. сообраќај);
- Дифузни извори (емисии од испарувања, истекувања и сл.).

4.1.2 Состојба на емисиите на загадувачки супстанции

Со цел воспоставување на контрола на емисиите во воздухот, нивна редукција и мониторинг, воспоставена е соодветна инвентаризација која во нашата земја се врши на два начина - едниот е во согласност со методологијата CORINAIR Конвенцијата за прекуграничен пренос на аерозагадувањето (CLRTAP), а другата е по Катастарот на загадувачи и загадувачки супстанции во Република Македонија. Инвентаризација по методологијата CORINAIR се врши по сектори и дејности, додека инвентаризацијата по Катастарот се врши по поединечен деловен субјект. Првиот Катастар за воздух беше воспоставен во 2005 година и содржи емисии на загадувачки супстанции во воздухот од 2004 година, ажуриран и надграден во 2009 година.

За Градот Скопје изработен е Ажуриран Интегриран Катастар на загадувачи на животната средина во 2019 година, во кој се идентификувани 1.411 деловни субјекти – стационарни извори на емисии. Најголем дел од деловните субјекти се лоцирани во урбаниот дел на градот, како и во индустриските зони. Во Катастарот се опфатени следниве загадувачки супстанции, според карактеристиките на изворот: сулфур диоксид SO₂, азотни оксиди NO_x, јаглерод монооксид CO, испарливи органски материи VOC и вкупна прашина TSP.

Во однос на ажурираната база на податоци од Катастарот, податоците се добиваат од следните извори:

- Стационарни извори
- Мобилни извори (сообраќај)
- Дифузни извори

Базата на податоци на ажурираниот Катастар содржи податоци на 276 регистрирани деловни субјекти кои испуштаат загадувачки супстанции во воздухот, од кои 152 се од непроизводни (на пример, училишта, болници итн.) и 124 од производни (производство на топлинска и електрична енергија, процесирање на руди итн.) процеси. Од сите заведени стационарни извори, регистрирани извори кои испуштаат емисии во воздухот има 698.

Општина Гази Баба има подготвено Катастар на загадувачи во 2013 година, и Ажуриран Катастар на загадувачи на територија на општината во 2018. Според анализираните податоци во Катастарот на загадувачи, од вкупно 325 деловни субјекти кои се евидентирани во базата на

Ажурираниот Катастарот, 52,9% се лоцирани во урбаната зона на Општината, 34,5% во индустриската зона и 12,6% во руралната зона.

4.1.3 Стационарни извори на загадување на воздухот

Поединечни стационарни извори

На територијата на Општина Гази Баба се наоѓа најголемата индустриска зона во градот каде се лоцирани најголемите и најзначајните стационарни извори на загадувачки супстанции во Градот и во земјата. Тука се лоцирани постројки од црната и обоената металургија, минералната индустрија, енергетиката итн.

Општина Гази Баба на инсталациите на нејзина територија им издава решенија за изработка на Елаборат за заштита на животната средина како законска обврска согласно Закон за животната средина. Со Елаборат за заштита на животна средина во Општина Гази Баба опфатени се правни субјекти кои вршат услужна дејност (автоперални, автосервиси), субјекти кои вршат угостителска дејност (сендвичари, кафулиња, ресторани), како и одредени занаети согласно Уредбата за дејности и активности за кои задолжително се изработува Елаборат, а за чие одобрување е надлежен Градоначалникот на општината. Елаборатот за животна средина ги содржи информациите и податоците за сегашната состојба во однос на користење на ресурсите, создавање отпад, типот на загадување и планирани активности (Програма за заштита на животната средина со мониторинг) за негово сведување на минимални граници/или ублажување на негативните влијанија. Претставува механизам со кој Општината може во многу да влијае на состојбата со елементите на животната средина. Согласно Уредбата за дејностите и активностите за кои задолжително се изработува Елаборат, а за чие одобрување е надлежен Градоначалникот на Град Скопје односно Градоначалникот на општината (Службен Весник бр. 80/09, измени 32/12), на територија на Општина Гази Баба одобрени се 193 елаборати во периодот од 2013 до 2021 година. Од нив доминираат дејности за подготовка и послужување на храна (65), потоа автомеханичари, вулканизери (42), складирање (28), автоперални (17), итн.

Друг механизам со кој Општината може да делува врз загадувањето од производните инсталации е преку Б ИЕД дозволата/Дозвола за усогласување со оперативен план, преку следење на граничните вредности на загадувачки материји во сите медиуми на животната средина кои се дадени во дозволата, како и преглед на состојбата со користењето на ресурси. На територијата на Општина Гази Баба се наоѓаат и повеќе Б ИЕД инсталации од прехранбената, минералната, металната индустрија кои се регулирани на локално ниво од страна на Град Скопје. Според постоечките податоци, неколку Б инсталации досега се во процедура на добивање на интегрирани дозволи. На територија на Општина Гази Баба, издадени се 9 Б ИЕД дозволи/ Дозволи за усогласување со оперативен план од страна на Град Скопје прикажани во Табела 8.

Табела 8 Издадени ИСКЗ Б дозволи/ Дозволи за усогласување со оперативен план од страна на Град Скопје на територија на Општина Гази Баба

Компанија	Дозвола	Дејност
ИМП Солета ДОО	Б ИЕД	Производство на сувомеснати производи
Рудници и Железарница Институт АД – Скопје	Б ИЕД	Производство на алуминиумски и бакарни легури
ДГ „Бетон“ АД Скопје, РЕ Бетонка Скопје	Б ИЕД	Индустрија за минерали
ТДППИ „Вардар Градба“ ДОО Скопје	Б ИЕД	Индустрија за минерали
ДПП Промес ДОО увоз – извоз Скопје	Дозвола за усогласување со оперативен план	Производство на храна од животински суровини (освен млеко)
РЖ „Институт“ АД Скопје, Завод за ПМС	Б ИЕД	Индустрија за минерали
Сковин АД увоз - извоз	Дозвола за усогласување со оперативен план	Производство на готови производи од растителни суровини
ДТГМ „МЕГА“ Зоран Доел експорт - импорт	Дозвола за усогласување со оперативен план	Производство на храна од животински суровини (освен млеко)
ДПТУ „РИМЕС“ ДОО Скопје	Б ИЕД	Производство на храна од животински суровини (освен млеко)

Дел од инсталациите се опфатени со А интегрирани еколошки дозволи, од кои некои веќе имаат добиено или се во процедура на добивање на А дозволи за усогласување со оперативен план/А ИЕД, но само дел досега се целосно усогласени со стандардите на животната средина.

Според катастарот на загадувачи на Град Скопје, на територијата на Општина Гази Баба лоцирани се голем број на производни и преработувачки субјекти и тоа од областа на енергетиката, метало преработувачката индустрија, индустријата за производство на храна и др. На територијата на Општината Гази Баба функционираат и делуваат околу 2.700 активни компании, од кои 350 од областа на преработувачката индустрија. Сите овие субјекти на одреден начин вршат притисок врз квалитетот на амбиентниот воздух во општината. Најголемиот дел од нив вршат притисок преку своите согорувачки капацитети (затопување или на друг начин употреба на фосилни горива) емитирајќи гасови од согорување на фосилни горива.

Според податоците од катастарот на Град Скопје, на територијата на општина Гази Баба евидентирани се следните следните индустриски капацитети:

Табела 9 Преглед на индустриски капацитети кои имаат емисии во воздух на територијата на Град Скопје и Општина Гази Баба

Општина	Градежни материјали	Метало-преработувачка дејност	Прехранбена	Хемиска	Хартија и графичка дејност	Дрвна	Текстилна	Кожарска/гума	Црна и обоена металургија	Машиноградба	Тутунска индустрија	Сообраќајни средства	Вкупно
Гази Баба	0	1	11	1	2	0	2	1	2	4	0	3	27
Скопје	6	3	37	21	11	7	12	3	2	4	1	3	110

Очигледно е дека сите евидентирани инсталации од црната и обоена металургија, машиноградба и сообраќајни средства од Град Скопје се лоцирани во Општина Гази Баба.

Рестораните, како едни од помалите емитери, при подготвувањето на храна најчесто користат гас, а во помала мера електрична енергија, па според тоа гасовите од согорување заедно со оние од подготовка на храна (кои вклучуваат различни органски честички, маслени материји и сл.) вршат одреден притисок на околината.

Во стационарни извори на емисии во амбиентниот воздух исто така спаѓаат и автомеханичарските работилници и автосервисните центри, кои неправилно постапуваат со отпадните масла и истите ги користат за греење. Овој процес на согорување има значително негативно влијание врз квалитетот на амбиентниот воздух и здравјето на луѓето.

Со цел евидентирање на сите стопански субјекти по дејност и нивното влијание врз животната средина, во 2013 година изработен е Катастар на загадувачи на територија на Општина Гази Баба во кој се идентификувани бројот и видот на дејности во општината како и влијанијата на деловните субјекти врз квалитетот на медиумите во животната средина.

Во 2018 година, е ажуриран Катастарот на загадувачи и во него се евидентирани 325 деловни субјекти од кои 52,9% се лоцирани во урбаната зона на Општината, 34,5% во индустриската зона и 12,6% во руралната зона. Производните дејности се застапени со 30,2% од кои најмногу се од металска индустрија, градежништво, обработка на дрво, хартија, графика, производство на храна и пијалоци), а непроизводните со 69,8% од кои најголем дел опфаќаат услуги, хотели и угостителство, здравство, трговија, образование.

Бројот на точки и колективни загадувачи и нивната процентуална застапеност се прикажани во Табела 10.

Табела 10 Број на деловни субјекти по тип

Тип на деловни субјекти	Број на деловни субјекти	%
Точки	32	9,8%
Колективни	293	90,2%

Од вкупниот број на анализирани деловни субјекти (325) кои се стационарни загадувачи, кај 98 се евидентирани испусти во воздух, од кои:

- 53 се испусти при кои нема согорувачки процес,
- 111 се испусти при кои има согорувачки процес,

Годишната емисија на загадувачки супстанции во воздухот од деловни субјекти лоцирани во урбаниот дел и руралната зона на ниво на Општина Гази Баба е прикажана на следната табела.

Табела 11 Емисија на загадувачки супстанции во воздухот од деловни субјекти во урбаниот и руралниот дел на општината

	SO ₂ [t/год]	CO [t/год]	CO ₂ [t/год]	NO _x [t/год]	TSP [t/год]
Град	32,17	258,27	494.821,51	647,76	27,07
Околина	0,19	0,53	3.328,44	2,05	1,24
Вкупно	32,36	258,8	498.149,95	649,81	28,31

Очигледно е дека најголемиот дел на деловни субјекти се лоцирани во урбаниот дел, а многу мал процент во руралниот дел на општината.

Годишната емисија на загадувачки супстанции во воздухот од производни и непроизводни деловни субјекти на ниво на општина е прикажана на Табела 12.

Табела 12 Емисија на загадувачки супстанции во воздухот од производни и непроизводни деловни субјекти на територија на општината

	SO ₂ [t/год]	CO [t/год]	CO ₂ [t/год]	NO _x [t/год]	TSP [t/год]
Производни	31,73	256,53	486.543,92	643,08	25,5
Непроизводни	0,63	2,27	11.606,03	6,73	2,81
Вкупно	32,36	258,8	498.149,95	649,81	28,31

Од табелата се гледа дека учеството на производните деловни субјекти е доминантно во вкупните емисии на загадувачки супстанции во воздухот.

Емисиите на загадувачки материи во воздух од несогорувачки и согорувачки и процеси на ниво на општина се прикажани во Табела 13.

Табела 13 Емисија на загадувачки супстанции во воздухот од несогорувачки и согорувачки и процеси

	SO ₂ [t/год]	CO [t/год]	CO ₂ [t/год]	NO _x [t/год]	TSP [t/год]
Несогорувачки	0,57	0,29	0,00	0,84	2,49
Согорувачки	31,79	258,49	498.149,95	648,97	1,60
Вкупно	32,36	258,8	498.149,95	649,81	28,31

Колективни стационарни извори на емисии во воздухот

Емисиите од резиденцијални извори (домашните ложишта) спаѓаат во групата на колективни стационарни извори на загадување на воздухот, од кои емисијата на загадувачките супстанции во воздухот е како резултат на употребата на дрва и јаглен за загревање. Емисиите се јавуваат

при работа на мали котли, согорување во камини, печки и шпорети. При ваквите согорувачки процеси се користат повеќе типови на горива од кои најзначајни од аспект на загадување на амбиентниот воздух се огревното дрво, јагленот и екстра лесната нафта. Како продукт на согорување на овие енергенци, во воздухот се емитираат: SO_2 , NO_x , CO и TSP – цврсти честички (прашина).

Најголем дел општината претставува рурален дел со индивидуални живеалишта, додека помал дел е урбан со домување во колективни живеалишта (згради). Од вкупниот број на домаќинства во општината, 76,3% користат сопствено затоплување, а 23,7% се затоплуваат преку градската топлификациона мрежа.

Согласно извршените мерења на квалитет на амбиентален воздух како резултат на загадувањето од согорување на дрва од домашни ложишта на територијата на општина Гази Баба, спроведено во 2018/2019 година од страна на општината, доминантен удел во емисиите на вкупните цврсти честички во воздухот има секторот резиденцијални извори каде во малите согорувачки ложишта како енергенци за затоплување на домовите се користат цврсти горива (огревно дрво, јаглен). Домашните ложишта се од големо значење за влијането на квалитетот на воздухот особено на места каде грејната сезона трае долго и каде не постојат алтернативни системи за греење.

Енергенсите кои ги користат домаќинствата за сопствено греење (дрво, јаглен, нафта, гас и електрична енергија) во Град Скопје и Општина Гази Баба се прикажани во табелата:

Табела 14 Енергенци кои ги користат домаќинствата за сопствено греење во Град Скопје и Општина Гази Баба

Општина	Домаќинства кои користат централно греење (%)	Домаќинства кои користат сопствено греење (%)				
		Дрво	Јаглен	Нафта	Гас	Електрична енергија
Град Скопје	28,6	40,4	0,9	6,9	0,2	23
Гази Баба	23,7	50,7	0,083	0,13	0,0	25,3

Во Општина Гази Баба 50,7% од домаќинствата користат огревно дрво за затоплување, 25,3% се греат на електрична енергија, додека 0,13% од домаќинствата употребуваат јаглен и само 0,083% нафта за загревање.

Измерените концентрации на PM_{10} се повисоки каде е доминантно греењето со огревно дрво, особено во периодот на грејната сезона. Просечно измерената концентрација на PM_{10} во период на грејната сезона во 2018 година изнесува $117,25 \mu g/m^3$ (во истиот период, на мерно место каде доминантно е греење преку топлификационен систем, просечната концентрација на PM_{10} изнесува $84,21 \mu g/m^3$). Евидентно е дека типот на загревање на домаќинствата значително влијае врз квалитетот на амбиенталниот воздух во однос на зголемени концентрации на PM_{10} .

Кон оваа констатација се надоврзува и јавната анкета спроведена за потребите на овој документ, според која од репрезентативен примерок на 160 испитаници во Општина Гази Баба за загревање на домовите 81% од населението користи електрична енергија, 4% користат

пропан бутан, 4% користат сончева енергија, додека 3% користат дрва, екстра лесно гориво и 1% мазут.

Според Ажурираниот Катастар на загадувачи и загадувачки супстанции на Општина Гази Баба, вкупниот притисок врз квалитетот на воздухот од извори на емисии во воздух од домашни ложишта во Општина Гази Баба кои користат огревно дрво, изразен во t/god изнесува:

Табела 15 Вкупна емисија на загадувачки супстанции од огревно дрво и брикети

Вид на гориво	Загадувачки супстанции [t/год]								
	SO ₂	CO	CO ₂	NO _x	TSP	NMVOС	NH ₃	CH ₄	N ₂ O
Огревно дрво и брикети	11,57	3.065,83	64.787,44	43,10	422,28	535,07	2,20	173,54	2,31

Со цел подобрување на квалитетот на амбиенталниот воздух во општината, во последните 4 години Општината дава субвенции на граѓаните за замена на печките на дрва со печки кои како гориво користат пелети, како и субвенции за купување на инвертер клими.

Исто така, граѓаните на општината имаат можност да аплицираат за чистење на димоводните канали во своите домови, преку субвенциите кои секоја година ги обезбедува Град Скопје. На тој начин значително ќе се подобри квалитетот на воздухот и ќе се зголеми безбедноста на корисниците ако се спроведува редовно чистењето.

Влијание врз квалитетот на воздухот во Општината имаат и индустриските капацитети од соседните општини, бидејќи во зависност од периодот на годината и ружата на ветрови, емисијата на загадувачки супстанции од овие стационарни извори негативно влијаат врз квалитетот на воздухот и воопшто квалитетот на животот на граѓаните.

4.1.4 Мобилни извори на емисии

Сообраќајот е сектор што има голем удел во загадувањето на животната средина, а особено деградирачко дејство има во урбаните средини. До 50% од загадувањето на атмосферскиот воздух потекнува од автомобилските издувни гасови, кои во својот состав содржат над 200 загадувачки супстанции. Хемискиот состав на издувните гасови варира во зависност од видот на горивото, но истиот вклучува токсични и нетоксични компоненти. Во групата на нетоксични компоненти спаѓаат: азот – N₂, кислород – O₂, водород – H₂, водена пара – H₂O и јаглерод диоксид – CO, а групата на токсични компоненти ја сочинуваат: јаглерод моноксид – CO, азотни оксиди – NO_x, несогорени јагленоводороди – C_nH_m, алдехиди – RCHO и цврсти честички. Емитираните загадувачки супстанции од издувните гасови на моторните возила се подложени на фотохемиски реакции во атмосферата, при што се создаваат секундарни загадувачки супстанции. Посебна група сочинуваат канцерогените полициклични ароматични јагленоводороди меѓу кои најактивен по своето канцерогено дејство е бензопиренот.

Нивото на емисијата на овие супстанции зависи од видот на користените горива и нивниот квалитет, времето на работа на возилата, нивната старосна структура и квалитетот на техничкото одржување.

Бројот на регистрирани возила во последните години континуирано расте, како во целата држава, така и во Општина Гази Баба. Во контекст на притисок, превозните средства регистрирани на територијата на општината може да се сметаат само како дел од мобилните извори, додека другиот дел од притисокот доаѓа од оние кои транзитираат низ територијата на општината.

Табела 16 Регистрирани патни и приклучни превозни средства во Општина Гази Баба, во однос на национално ниво и Град Скопје⁵

	Видови превозни средства							
	мотоцикли	патнички автомобили	автобуси	товарни автомобили	влечни возила	трактори	работни возила	приклучни возила
Р. С. Македонија	11.987	426.045	3.144	38.048	5.610	1.903	619	8.280
Град Скопје	4.327	148.892	941	15.598	1.606	138	230	2.276
Гази Баба	407	18.708	432	2.462	345	23	58	476

Во следната табела даден е преглед на состојбата со превозните средства според видот на горивото.

Табела 17 Патни моторни возила според видот на горивото во 2019 год

Вид на гориво	Вкупно	Моторцикли	Патнички автомобили	Автобуси	Товарни автомобили	Работни возила	Влечни возила	Трактори
PCM								
Вкупно	487.207	11.999	425.891	3144	38.032	619	5.613	1.909
Скопје								
Вкупно	171.731	4.327	148.891	941	15.598	230	1.606	138
Гази Баба								
Вкупно	22.435	407	18.708	432	2.462	58	345	23
Бензин	10.725	386	9.689	35	587	3	22	3
Нафта	11.403	16	8.747	392	1.851	55	322	20
Мешавина	11	1	2	3	5
Бензин гас	290	..	268	2	19	..	1	..
Електрична енергија	6	4	2

Од табеларниот преглед може да се заклучи дека во Општина Гази Баба 98,63 % од возилата како гориво користат нафта или бензин.

Емитираните загадувачки супстанции во воздухот по пат на фотохемиски реакции, создаваат секундарни загадувачки супстанции, како што се полицикличните ароматични јаглеводороди. Од нив бензопиренот е најопасен по своето канцерогено дејство.

Вкупните годишни количества на емисии во воздухот (t/год) од територијата на Град Скопје се прикажани на следната табела.

Извор на емисија	Загадувачка супстанца [t/год.]					
	SO _x	CO	CO ₂	NO _x	TSP	NM _{VO} C
Стационарни извори	490,51	730,67	471.993,28	1.369,03	128,52	143

⁵ Државен завод за статистика на РСМ 2021

Извор на емисија	Загадувачка супстанца [t/год.]					
	SO _x	CO	CO ₂	NO _x	TSP	NMVOС
Резиденцијални извори	93	16.713,47	510.377,64	364,67	3.325,24	2.497,21
Мобилни извори	5,09	7.681,12	445.478,25	2.620,28	170,92	983,52
Фугитивни емисии	/	/	/	/	/	619,39
Вкупно	588,6	25.125,26	1.427.849,17	4.353,98	3.624,68	4.243,12

Според вкупните годишни количества на емисии на загадувачки супстанции во воздухот од различните извори на емисии во Град Скопје, може да се заклучи дека:

- Годишната емисија на SO₂ најмногу потекнува од стационарни извори (83,33%) додека емисијата од резиденцијалните извори учествува со 15,80%, а мобилните извори со 0,86%.
- Годишната емисија на CO најмногу потекнува од резиденцијалните извори – 66,52%, додека мобилните извори и стационарните извори во вкупната емисија на CO учествуваат со 30,57% односно 2,90% соодветно.
- Годишната емисија на NO_x на годишно ниво потекнува најмногу од мобилните извори – 60,18%. Додека пак стационарните извори учествуваат со 31,44 % во вкупната емисија на NO_x, а резиденцијалните извори 8,38%.
- Годишната емисија на TSP настанува како резултат на согорувањето на горивото во домашните ложишта – 91,74%, додека мобилните извори и стационарните извори незначително допринесуваат во вкупната емисија на TSP (4,72% и 3,55% соодветно).
- Годишната емисија на NMVOС настанува се од резиденцијалните извори – 58,85%. Во вкупната годишна емисија на NMVOС мобилните извори учествуваат со 23,18%, фугитивната емисија учествува со 14,60%, а стационарните извори со 3,37%.

Според податоците од Катастарот на загадувачи на територија на Општина Гази Баба, емисија на загадувачки супстанции во воздухот за 2017 година од патниот сообраќај по тип на возила (возила регистрирани во Општина Гази Баба) е прикажана во Табела 18.

Табела 18 Емисија на загадувачки супстанции во воздухот од патниот сообраќај по тип на возила (возила регистрирани во Општина Гази Баба)

Тип на возила	Загадувачки супстанци [t/год]							
	SO ₂	CO	CO ₂	NO _x	TSP	NMVOС	NH ₃	N ₂ O
Патнички автомобили	0,75	1.048,68	83.881,90	327,84	30,85	130,29	1,84	3,37
Лесни товарни возила	0,09	121,64	10.731,38	56,41	7,93	13,12	0,12	0,15
Тешки товарни возила	0,10	49,50	19.427,14	228,92	7,42	9,90	0,09	0,38
Моторцикли	0,02	117,15	760,31	2,27	0,65	27,26	0,02	0,01
Вкупно	0,96	1.336,97	114.800,73	615,44	46,85	180,57	2,06	3,92

Во емисиите на загадувачки супстанции кои потекнуваат од патниот сообраќај најголем удел имаат емисиите од патничките автомобили што е и за очекување имајќи го во предвид бројот на регистрирани патнички автомобили (21.100) во Општина Гази Баба.

Во однос на јавниот транспорт, во Општина Гази Баба има 19 автобуски линии со почетен терминал на територијата на општината и крајна во друга општина, како и 10 транзитни линии кои сообраќаат низ општината. На територија на Општината Гази Баба има вкупно 111 постојки.

Просечната старост на автобусите на ЈСП е 10 години, дневно во промет се пуштени околу 280 автобуси од кои: 216 се со ЕУРО 5 стандард, 79 се со ЕУРО 4 стандард, 16 мини буси се со ЕУРО 4 стандард, 8 минибуси се со ЕУРО 2 стандард. Потрошувачката на гориво во работни денови изнесува 21 – 22 тони, во сабота изнесува 17 тони, додека за недела изнесува 11 тони. Компанијата „Слобода Превоз“ има на располагање 200 автобуси, од кои 90% ги исполнуваат стандардите ЕУРО 2, 10 % ги исполнуваат ЕУРО 3 стандардите и мал број на автобусите се со ЕУРО 4 стандард. На годишно ниво автобусите поминуваат 3700 km и нивната просечната старост изнесува 20 години. Компанијата Мак Експрес располага со 79 автобуси со кои го врши јавниот превоз во град Скопје.

Просечната старост на автобусите од сите компании со кои се врши јавниот превоз во град Скопје е следната:

Табела 19 Просечната старост на автобусите од сите компании

Компанија	Просечна старост на автобуси
ЈСП „СКОПЈЕ“ – Скопје	10,68
Слобода Превоз	20,5
Мак Експрес	20,5

Сообраќајната инфраструктура претставува фактор со витално значење за долгорочниот стопански развој на општината. Општина Гази Баба претставува комуникациска и транспортна порта на градот Скопје, низ кој поминуваат главните транспортни и комуникациски коридори за градот Скопје. Низ територијата на Општина Гази Баба минуваат меѓународните автопати: Е-75 во вкупна должина од 18 km како и Е- 65 со вкупна должина од 9,8 km. Примарната сообраќајна мрежа во Општината е категоризирана во две категории: магистрални улици (брзини помали од 60 km/h) и собирни улици. Примарната улична мрежа во Општината Гази Баба се надоврзува на примарната мрежа на градот Скопје и на екстерната патна мрежа во РСМ. Со локалната патна мрежа се опфатени скоро сите населени места. Патната мрежа се состои од квалитетно изградени асфалтирани патишта, со исклучок на некои рурални населби, со вкупна должина од 61 km. Согласно Одлуката за утврдување на магистрални и собирни улици во градот Скопје (Службен гласник бр.5 од 16 март 1998 год.), на територијата на Општина Гази Баба утврдени се следниве магистрални улици: бул. Александар Македонски, бул. Киро Глигоров, ул. 16-та Македонска бригада, ул. Коце Металец, ул. Методија Андонов Ченто, , ул. Благоја Стевковски, ул. Лазар Поп Трајков, ул. Жан Жорес, ул. Маџари, ул. Алија Авдовиќ и ул. Перо Наков. Како собирни улици на територијата на општината утврдени се: ул. Пехчевска, ул. Беласица, ул. Интернационални бригади, ул. 15-ти Корпус, ул. Вера Радосавлевиќ, ул. Палмиро Тољати, ул. Н.К. Мајски, ул. Финска, ул. Сречко Пужалка, ул. С. Михајлов, ул. Фуштанска и ул. Радован Ковачевиќ. Од постоечките крстосници на територијата на Општина Гази Баба, за нај фреквентни се сметаат:

- крстосницата: ул. Благоја Стефковски – ул. Методија Андонов Ченто.

- крстосницата: бул. Александар Македонски – ул. 16-та Македонска бригада – ул. 588

Влијанието на сообраќајот и точкестите извори на квалитетот на воздухот во Скопје е оценето со дисперзионо моделирање⁶. Највисоките концентрации на SO₂ со потекло од точкести извори од Скопје се појавуваат во близина на инсталацијата за производство на топлинска енергија. Најголемите просечни годишни концентрации за NO₂ се јавуваат во или околу крстосниците и патиштата со најгуст сообраќај во Скопје.

Концентрациите на NO₂ од точкести извори во Скопје се ниски во споредба со концентрациите предизвикани од емисии од сообраќајот што укажува на значајноста на сообраќајот како еден од притисоците врз квалитетот на амбиентниот воздух. Во прилог на оваа констатација секако оди моменталната состојба со сообраќајот и патната мрежа во општината – број на возила далеку поголем од капацитетот на улиците во општината, недоволна проточност на сообраќајот, недоволен паркинг простор, ниска јавна свест за користење на јавниот превоз итн.

Податоците од државната мрежа за мониторинг на квалитетот на воздухот во Општина Гази Баба покажуваат дека во загадувањето на воздухот најголемо влијание има присуството на цврсти честички PM₁₀ чии концентрации повеќекратно ја надминуваат 24 часовната дозволена гранична вредност, особено во зимските месеци.

Од извршените мерења (индикативни мерења на концентрации на PM₁₀ и концентрации на тешки метали: Pb, Cd, Ni, As) на квалитетот на амбиентниот воздух како резултат на емисии на издувни гасови од возилата на одредени раскрсници во општината спроведени во 2018/2019 година, добиените резултати укажуваат дека нема значајни разлики во 24 часовните концентрации на PM₁₀ во зоните на сообраќајници со висок и низок интензитет на сообраќај.

4.1.5 Дифузни извори- фугитивни емисии на загадувачки супстанции во воздухот

Емисиите во воздух од дифузни извори или фугитивните емисии се емисии кои се испуштаат во атмосферата од извори во кои не спаѓаат димните оџаци, процесните отвори или вентилациони излези. Извори на фугитивни емисии можат да бидат надворешни или внатрешни погонски активности (при транспорт, манипулација, утовар, истовар и сл., отворени складишни простори), отворени земјени површини, бензински станици и сл.

На градилиштата најчесто не се почитуваат мерките за прскање на површината на градилиштата и миење на тркалата на механизацијата и камионите пред излез од градилиште со цел намалување на фугитивната прашина. Извор на фугитивна прашина претставуваат и неасфалтираните паркиралишта околу станбените објекти. Земјата преку тркалата на автомобилите и останатите моторни возила се разнесува на сообраќајниците и се разнесува во воздухот.

Емисионите количества на прашина на годишно ниво, како резултат на работење на бетонските бази во Општина Гази Баба изнесува 18,05 (t/год) според податоците од Катастарот на загадувачи на Општина Гази Баба.

Исто така, извор на фугитивни емисии во амбиентниот воздух NMVOC се испарувањата од бензинските пумпни станици, и тоа при процесот на преточување на горивото во цистерни, при

Бизвештај за оценка на квалитетот на воздухот за концентрациите на сулфур диоксид, азот диоксид, азотни оксиди, јаглерод монооксид, суспендирани честички, озон, олово, арсен, никел и кадмиум во Република Македонија 2012

полнење на возилата, како и од самите возила. Емисионото количество на загадувачката супстанција NMOVC на годишно ниво како резултат на испарувањата и складирањето и преточувањето на безин во бензиските пумпи кои се на територијата на Општина Гази Баба изнесува 13,22 (t/год).

Емисионото количество на природен гас (метан) на годишно ниво кој истекува од постројките кои работат на ова гориво во случај на поправки и ремонти на територијата на Општина Гази Баба изнесува 15,04 (t/год).

Поголем дел од индустриските активности се поврзани со помали или поголеми фугитивни емисии на различни видови и количини на материи, особено во делот на металната и минералната индустрија. Дел од нив се евидентирани во техничката документација потребна за издавање на еколошки дозволи за индустриските активности присутни во општината. Сепак не постојат целосни и точни податоци за изворите на фугитивни емисии кои би можеле да го квантифицираат и определат нивниот обем, а со тоа и значењето на фугитивните емисии во воздухот.

4.1.6 Квалитет на амбиентниот воздух во Општина Гази Баба

Прегледот на состојбата со квалитетот на амбиентниот воздух во општина Гази Баба е направен врз основа на податоците од автоматската мониторинг станица лоцирана на територијата на општината, чија намена е следење на вкупното влијание од сите извори, како и извештајот за оценка на квалитетот на амбиентниот воздух. Станицата во Гази Баба е лоцирана на рид во северо-западниот дел на Скопје, во близина на универзитетскиот комплекс. На далечина од 20 m се наоѓа паркиралиште. Во областа Железара, северо – западно од станицата, на оддалеченост од 2 km се наоѓа индустрија за металургија. Оддалеченоста од главниот пат (булевар Александар Македонски) е 300 m, додека пак најблиските станбени објекти се на оддалеченост од околу 100 m. Суб - урбаната позадинска станица ги претставува севкупните позадински концентрации во градот под влијание на интегрираниот придонес од сите извори. Се мерат загадувачките супстанции: NO₂, SO₂, CO, PM₁₀.

Слика 14 Автоматска мониторинг станица Гази Баба

Сулфур диоксид (SO₂)

При согорување на фосилни горива се ослободува во атмосферата сулфур диоксид (SO₂). Како главни извори на SO₂ се посочуваат индустријата, енергетскиот сектор, сообраќајот и домаќинствата. Но и земјоделството не се исклучува како загадувач иако претставува најмал извор на SO₂ во споредба со претходно набројаните.

Во Гази Баба за периодот од 2008 – 2012 година нема надминување на граничните вредности на SO₂ и е забележан тренд на намалување на просечните годишни концентрации, кој е прикажан во Табела 20.

Табела 20 Просечни годишни концентрации на SO₂ од 2008 до 2015

Просечни годишни концентрации на SO ₂ (µg/m ³)													
Година	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
АМС Гази Баба	-	-	-	-	11,1	9,6	10,3	4,3 *	6,3 *	5,3 *	2,9	2,2	2,4

*покриеноста со податоци е пониска од 70%

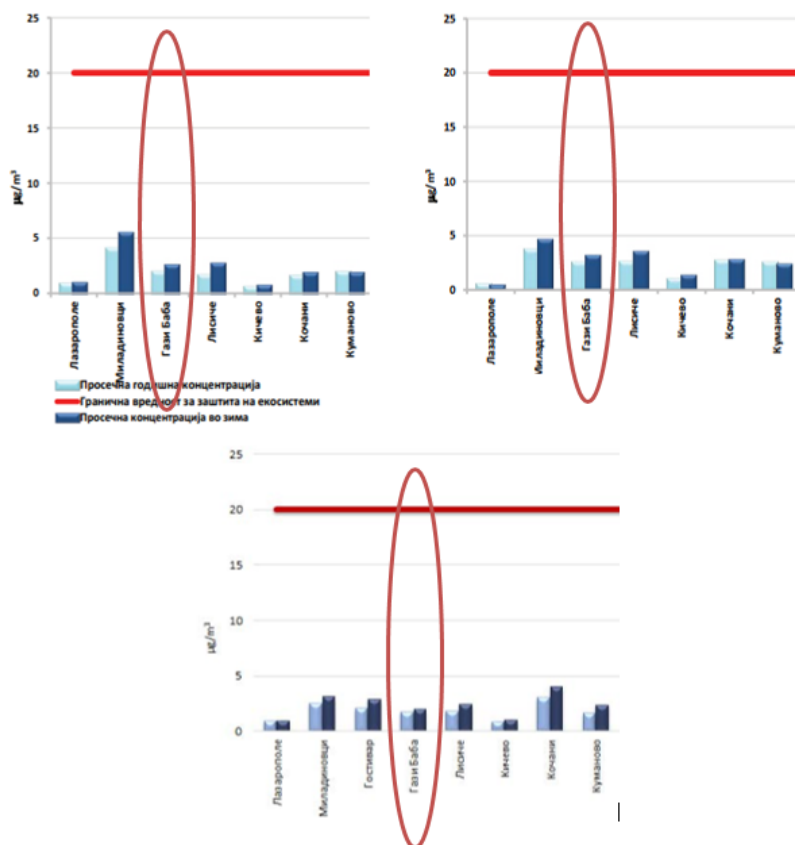
Извор: МЖСПП/МИЦЖС Извештај за оценка на квалитетот на воздухот во РСМ 2005-2015

Просечните годишни концентрации за сулфур диоксид (SO₂) во период од 2016-2018 се прикажани на Слика 15. Од графикот може да се забележи дека просечната концентрација на сулфур диоксид измерена во зимскиот период е повисока од просечната годишна концентрација на сите мерни места.

Просечните годишни концентрации за сулфур диоксид (SO₂) не се поголеми од 5 µg/m³ односно тие се 4 пати пониски од граничната вредност зададена за заштита на екосистеми.

Во овој период не се забележани надминувања на граничната вредност за заштита на екосистеми како и надминувања на критичното ниво за заштита на вегетацијата во однос на просечната годишна концентрација на ниту едно мерно место.

За 2020 година сеуште не е изготвен годишниот извештаи за квалитетот на животна средина од МЖСПП и МИЦЖС но според податоците од мониторинг станицата во Гази Баба може да се забележи дека концентрациите на SO₂ го следат трендот од претходните години и нема надминување на граничната вредност.

Извор: Квалитет за животна средина во РСМ – Годишни извештаи за 2016-2018

Слика 15 Просечни годишни концентрации за сулфур диоксид (SO₂) во 2016, 2017 и 2018 соодветно

Азот диоксид (NO₂)

Согласно податоците од мониторинг на амбиентниот воздух во Гази Баба, во период од 2007-2015 концентрациите на NO_x се движат над граничната вредност за период од 2007-2011 додека за период од 2012-2015 тие се движат под граничната вредност од 40 µg/m³.

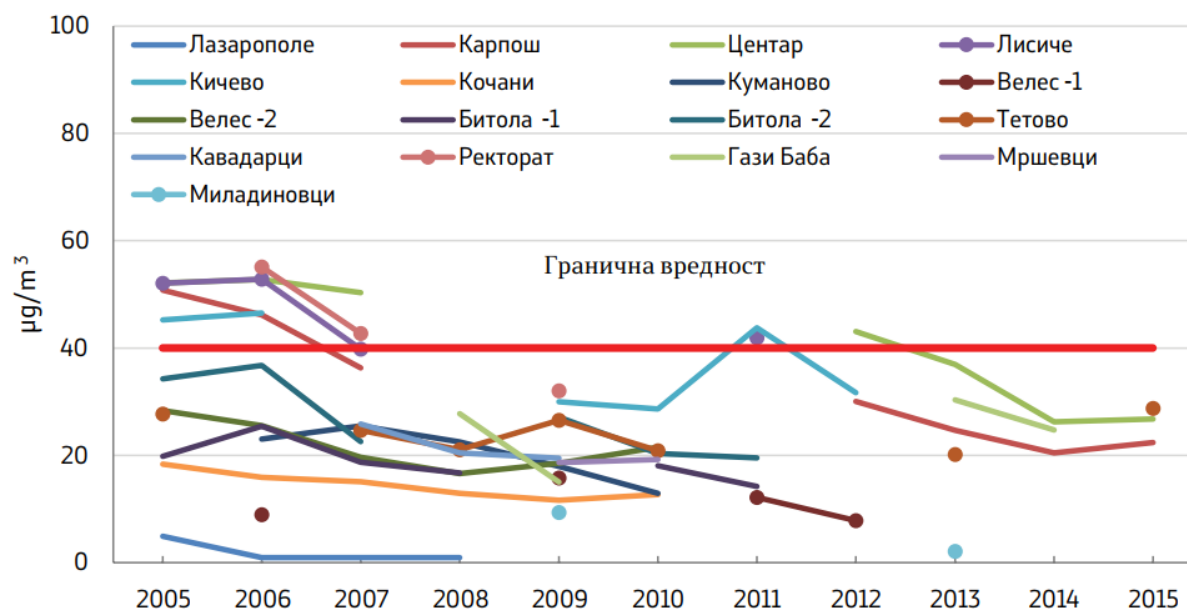
Просечните годишни концентрации за NO₂ во периодот 2003-2015 е прикажан преку преглед на податоците од достапните извештаи за квалитет на амбиентен воздух од АМС Гази Баба (Табела 21).

Табела 21 Просечни годишни концентрации на NO₂

Просечни годишни концентрации на NO ₂ (µg/m ³)													
Година	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
АМС Гази Баба	-	43	-	-	23	27	16	22	-	-	-	-	-
Годишна гранична вредност				52,8*	35,8 *	27,4	15,1	21,6*		29,4*	30,4	24,7	25,0*

* покриеноста со податоци е пониска од 70%

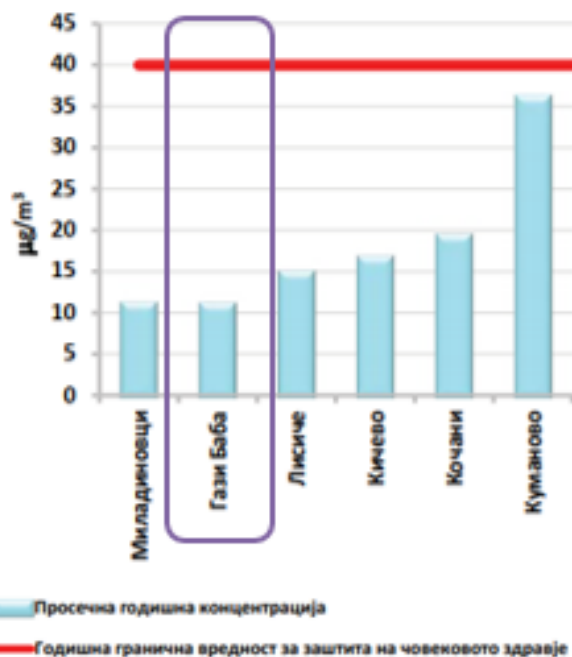
Извор: МЖСПП/МИЦЖС Извештај за оценка на квалитетот на воздухот во РСМ 2005-2015

Извор: МЖСПП/МИЦЖС Извештај за оценка на квалитетот на воздухот во РСМ 2005-2015

Слика 16 Просечни годишни вредности за NO_x за периодот од 2005-2015

Од достапните извештаи за просечните годишни концентрации на азот диоксид (NO₂) за период по 2015, достапни се податоци за 2016 (Слика 4). Граничната вредност во 2016 не е надмината и истата се движи од околу 20 – 35 µg/m³. Додека за 2017 и 2018 покриеноста со податоци е пониска од 75% за NO₂ и не може да се направат соодветни анализи.

Извор: Квалитет за животна средина во РСМ – Годишни извештаи за 2016-2018

Слика 17 Просечни годишни концентрации за азот диоксид (NO_x) во 2016

Трендот на концентрацијата на NO_x е опаѓачки со текот на годините.

За 2020 година сеуште не е изготвен годишниот извештај за квалитетот на животна средина од МЖСПП и МИЦЖС но според податоците од мониторинг станицата во Гази Баба може да се забележи дека концентрациите на NO_x го следат трендот од претходните години и нема надминување на граничната вредност.

Суспендирани честички (PM₁₀)

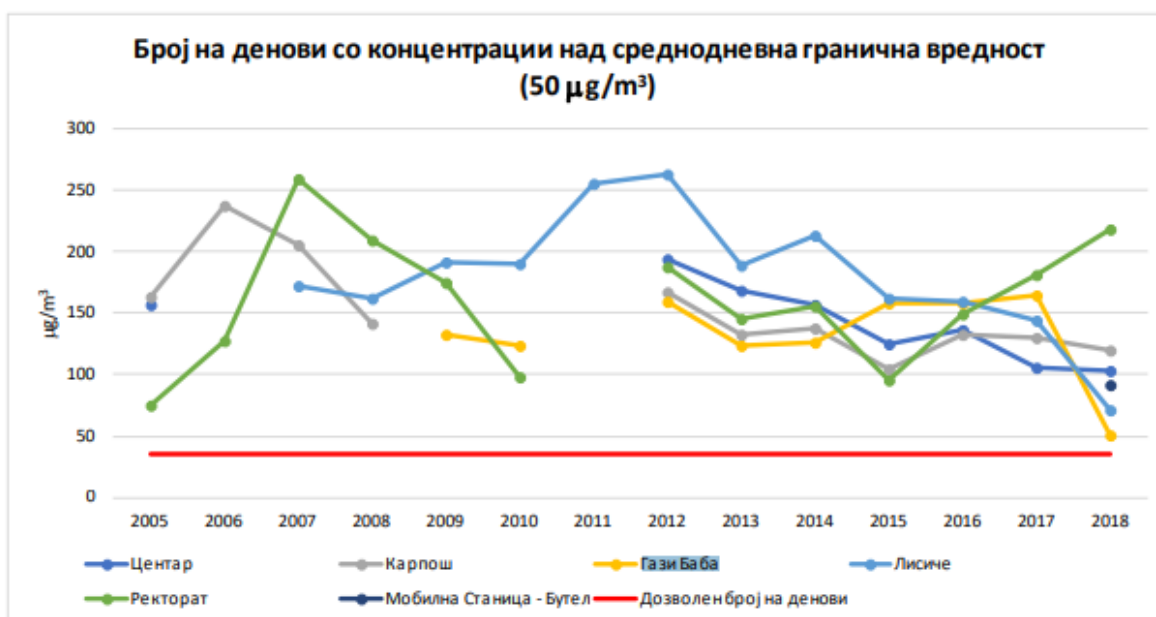
Како извори на загадување на воздухот со суспендирани честички се појавуваат: согорување на горива за производство на енергија, инсинерација, греење во домаќинствата, согорување на горива од возилата итн. Главни компоненти на суспендирани честички PM₁₀ во атмосферата се секундарни сулфати, нитрати, амонијак и органски аеросоли, како и примарен натриум хлорид, елементарен хлор, елементарен јаглерод, минерална прашина и водена пара.

Годишната гранична вредност за PM₁₀ изнесува 40 µg/m³ во амбиентниот воздух. Годишните просечни концентрации на суспендирани честички (PM₁₀) за период од 2005-2018 во однос на граничната вредност за заштита на човечкото здравје на мерното место Гази Баба е прикажана на следниот график.

За мерното место Гази Баба се забележува дека има тренд на намалување на концентрацијата на PM₁₀, при што најголема концентрација е измерена во 2012 година (99,62 µg/m³), а најмала е измерена во 2018 година и истата изнесува 50,74 µg/m³. Меѓутоа треба да се напомене дека покриеноста со податоци во 2018 година изнесува 57%.

Евидентно е дека во целиот анализиран период има надминување на годишната гранична вредност (40 µg/m³) за сите мерни места во Скопје. На следниот графикот се претставени бројот на денови со надмината среднодневна гранична вредност (50 µg/m³) во споредба со дозволениот број на денови кој изнесува 35 во текот на една година за секое од мерните места во Скопје.

Во целиот период дозволеният бројот на денови со надмината среднодневна гранична вредност ги надминува дозволените 35 дена во текот на една година на сите мерни места во Скопје. Гази Баба има надминување на среднодневната гранична вредност PM_{10} во повеќе од 100 дена во периодот од 2009-2018.

4.1.7 Енергетска ефикасност

Согласно Законот за енергетска ефикасност и во согласност со Стратегијата за енергетска ефикасност на Република Северна Македонија и Акциониот план за енергетска ефикасност, советот на единиците на локалната самоуправа на предлог на градоначалникот, а по претходно мислење од Агенцијата за енергетика, на секои три години, донесува Програма за енергетска ефикасност.

4.1.7.1 Преземени активности на Општина Гази Баба за енергетска ефикасност

Последно донесена тригодишна Програма за енергетска ефикасност на Општина Гази Баба е за периодот 2019-2021 година. Истата е одобрена од Агенцијата за енергетика на РСМ. Во оваа Програма се предвидени повеќе проекти кои можат да бидат имплементирани во образовните и други општинските објекти или јавното улично осветлување. Главната цел на Програмата е да се намалат трошоците за енергија во општината, особено во делот на општинските објекти кои се во нејзина надлежност како и за уличното осветлување, како и намалување на емисиите на загадувачки материји во воздухот преку поголема примена на обновливи извори на енергија.

Со програмата се идентификувани енергетските потреби на општината и потенцијалот за заштеда. Стратешките цели на Програмата се:

- Намалување на потрошувачката на енергија и трошоците за нејзино користење;
- Подобрување на сите објекти во Б енергетска класа до 2022 година;
- Подобрување на сите објекти во А класа до 2025 година;
- Подобрување на сите објекти во „Речиси 0 енергетски објекти“ до 2030 година;
- Формирање на тим за спроведување на програмата;
- Подигнување на јавната свест за рационално користење на енергијата и поголема енергетска ефикасност во државните и општинските институции;
- Формирање на фонд за поддршка на проекти од областа на обновлива енергија;
- Формирање на лоби група од претставници на граѓанскиот сектор, медиуми и експерти за поддршка на иновативни проекти од страна на локалната и централната власт кои се однесуваат на енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија.

За снабдување со топлинска енергија најголем број од објектите во општината го користат централниот дистрибутивен систем на ЕЛЕМ Енергетика и Снабдување Исток Скопје, а мал дел ги користат услугите на дистрибутерите на нафтени деривати како рафинерија Окта, Макпетрол, Лукоил и сл.

Општината ги поседува објектите на основните училишта, детските градинки, административната општинска зграда во кои е седиштето на општината, а обезбедува и услуги

за населението, како на пример одржување на јавното осветлување. Под надлежност на општината има 36 објекти и тоа:

- административна општинска зграда
- 16 основни училишта
- 10 детски градинки
- 8 месни заедници
- ЈКП Гази Баба 2007.

Во делот на јавното осветлување, бројот на светилки за кои се грижи општината е 7.051.

Имплементацијата на мерките за заштеда на енергија ќе придонесат кон намалување на вкупните влијанија врз животната средина кои се поврзани со производството на потребната енергија. Со намалување на потрошувачката на енергија, а со тоа и трошоците за енергија, се придонесува за подобрување на услугите и квалитетот на живеење на граѓаните во општината. Со намалување на трошоците за енергија на основните училишта, детските градинки, сите граѓани кои живеат во неа ќе имаат директни придобивки од направените заштеди.

Општина Гази Баба во изминатите неколку години има превземено низа активности за подобрување на искористувањето, односно заштеда на енергијата во јавните објекти кои се под нејзината надлежност. Во таа насока извршена е реконструкција на неколку објекти од образовниот сектор и социјалната заштита, замена на уличните светилки, детални енергетски контроли, изработка на термографска студија за општината итн.

Реализирани проекти за енергетска ефикасност во областа на образованието:

1. Изградена нова училишна зграда на ОУ Вера Јоциќ согласно стандардите за енергетска Ефикасност (2018),
2. Изградена нова училишна зграда на ОУ Григор Прличев согласно стандардите за енергетска ефикасност (2014),
3. Реконструирани бараки во студентскиот центар Стив Наумов (2014),
4. Изградена детска градинка во н.м. Јурумлери (2013),

Вкупниот потенцијал со примена на сите мерки предвидени во Програмата за енергетска ефикасност на Општина Гази Баба е 3.080.960 kWh/god, што преставено во килотони еквивалентна нафта изнесува 0,26 ktone и претставува 1,77% од вкупно предвидениот ниво на заштедена енергија во јавниот сектор на РСМ за 2019 година според Третиот национален акциски план за енергетска ефикасност.

Планирани проекти на општината за имплементација на мерки за енергетска ефикасност на објекти и инсталации согласно Програмата за енергетска ефикасност на општината, до крајот на 2025 година:

- ✓ Воспоставување на ЈПП за улично осветлување со примена на паметен систем за управување и мониторинг,
- ✓ Изградба на нова училишна зграда на ОУ Крсте Мисирков согласно сите стандарди за енергетска ефикасност (2021),

- ✓ Изградба на две училишни физкултурни сали во основните училишта Вера Јоциќ и Кирил и Методиј ,
- ✓ Изградба на детска градинка во н.м. Стајковци,
- ✓ Изградба на детска градинка во н.м. Трубаревево (2021),
- ✓ Уредување со оградување на студентскиот кампус Стив Наумов (2021),
- ✓ Изградба на тренинг Центар за дуално образование – професионални квалификации и технички вештини и знаења.
- ✓ Реконструкција на инсталацијата, и замена на улично осветлување со примена на интегрирано смарт управување;
- ✓ Топлинска изолација на фасадите на 5 згради на основни училишта и на 7 згради на детски градинки;
- ✓ Замена на пвц прозори и врати во 1 основно училиште, 7 детски градинки и ЈКП Гази Баба 2007;
- ✓ Поставување на топлинска изолација на покривите на 8 зградите на основните училишта и на 9 детски градинки;
- ✓ Поставување на термостатски вентили во 11 згради на основните училишта и една зграда на детска градинка;
- ✓ Поставување на автоматска регулација на котел во 6 згради на основните училишта и 3 згради на детски градинки;
- ✓ Модернизација на осветлувањето во 8 згради на основни училишта и 7 згради на детски градинки;
- ✓ Замена на типот на гориво /котел во 2 основни училишта;
- ✓ Изолација на подот во една детска градинка;
- ✓ Гасификација на Општина Гази Баба – развој на дистрибутивна мрежа
- ✓ Промена на лимените фасади на 10 згради во Железара и 4 згради во Ченто во соработка со НВО Хабитат Македонија
- ✓ Топлифицирање на 20 станбени згради во Хиподром, Триангла и Автокоманда.

Во наредниот стратешки период од четири години, општината планира финализирање на неколку стратешки проекти од областа на енергетиката:

- ✓ Изградба на гасификациона дистрибутивна мрежа до јавните објекти во сопственост на локалната самоуправа, градот Скопје и Владата на РМ до крајот на 2022 година.
- ✓ Во соработка со градот Скопје и Владата на РМ ќе се отпочне со изградба на гасификациона дистрибутивна мрежа во оние резидентни зони во кои ќе има интерес од жителите на општината;

Влијание врз здравјето на луѓето и животната средина

Влијанието на квалитетот на амбиентниот воздух врз животната средина и врз здравјето на населението од ден на ден се повеќе се зголемува како резултат на бројни активности од

човековото дејствување, индустријата и транспортот. Изложеноста на аерозагадување може да предизвика акутни и хронични здравствени ефекти. Опасните загадувачки супстанции присутни во воздухот можат да предизвикаат и други опасни здравствени ефекти, вклучувајќи рак и оштетување на имунолошкиот систем, невролошки, репродуктивни и развојни проблеми. Акутното изложување на одредени загадувачки супстанции на воздухот може да предизвика моментална смрт.

Долгогодишните испитувања на светско ниво на влијанијата на лошиот квалитет на воздухот и изложеноста на аерозагадување врз здравјето на луѓето покажуваат поврзаност со бројни ефекти вклучувајќи нарушувања на белите дробови, срцето, крвните садови и нервниот систем. Здравствените ефекти може да варираат од личност до личност, па така високо ризичните групи (постари луѓе, мали деца, бремени жени и оние кои страдаат од хронични болести на срцето и белите дробови) се почувствителни на загадувањето на воздухот. Децата се изложени на ризик заради тоа што тие се поактивни надвор од дома, а нивните бели дробови сеуште се развиваат.

Научните техники за проценка на здравствените ефекти на аерозагадувањето вклучуваат следење на загадувачите на воздухот, проценка на изложеноста, дозиметрија, токсикологија и епидемиологија. Анализи на здравствената состојба и здравствената заштита се врши од страна на Центарот за јавно здравје како јавна здравствена установа која обавува специјалистичка превентивната здравствена заштита.

Од загадувачките супстанции во воздухот суспендираните честички претставуваат најголем ризик по здравјето. Ефектите на PM_{10} и $PM_{2.5}$ суспендирани честички врз здравјето се појавуваат при краткотрајно и долготрајно изложување. Здравствените ефекти од суспендираните честички се јавуваат по вдишување на честичките. Зависно од нивната големина, суспендираните честички може да навлезат во белите дробови и крвотокот и да предизвикаат негативни ефекти врз респираторниот, кардиоваскуларниот, имунолошкиот и нервниот систем. Колку се поситни честичките, толку подлабоко навлегуваат во белите дробови.

Според истражувањата на Светската здравствена организација забележана е зголемена стапка на смртност, за 15 до 20%, во градовите со високо ниво на загадување споредено со релативно почистите градови. Дури и во ЕУ, просечниот животен век е 8.6 месеци понизок како резултат на изложеноста на $PM_{2.5}$ честичките причинети од активностите на човекот.

Според Светската Здравствена Организација (СЗО), оптовареноста со болести во чија причина учествува и аерозагадувањето предизвикува повеќе од 2.000.000 предвремени смртни случаи во светот, како последица од урбаното аерозагадување или изложеноста на загаден внатрешен воздух (во затворени простории). Во рамките на Националниот план за управување со квалитетот на воздухот направена е проценка на здравствените ефекти врз основа на мониторингот на одредени загадувачки супстанции во амбиентниот воздух според граничните вредности на ЕУ и упатствените вредности на СЗО.

Со цел проценка на влијанијата на загадениот воздух врз здравјето на населението во Град Скопје (вклучувајќи ги сите општини) и проценка на оптовареноста со болести (BoD-Burden of Diseases) кои можат да се припишат на изложеноста на населението на тековните нивоа на загадувачки супстанции, определени се следните возрасни групи на население: 0-6 г.; 7-14; 15-19; 20 години и повеќе (20+). Извештајот за број на прегледи за уникатни (неповторувачки по дијагноза) пациенти кои биле прегледани од лекар специјалист на секундарно и терциерно ниво

во јавно-здравствените и/или во приватните здравствени установи кои имаат склучено договор со Фондот за здравствено осигурување (ФЗО) за одреден пакет услуги на ниво на општина и Град Скопје се прикажани во следната табела.

Табела 22 Стапка на 10.000 жители, број на прегледи кај лекар специјалист на секундарно и терцијално ниво заради болести на дишни патишта, за 2015-2017 година, сите возрастни групи

Стапка, сите возрасти	Гази Баба	Град Скопје	PCM
2015	1.136	1.057	1.079
2016	1.033	957	998
2017	1.050	958	1.014
Просек	1.073	991	1.030

(Извор: Управа за електронско здравство, Министерство за здравство, 2018, Обработка на податоците: Институт за јавно здравје, 2019)

Просечниот број на прегледи на ниво на Град Скопје (991/10.000) не го надминува националниот просек (1.030/10.000), но поединечно, по општини, националниот просек е надминат во Општина Гази Баба (1073).

Во следниот табеларен преглед прикажани се податоци од Здравствената карта на РСМ за 2018 година, за најчестите причини за смртност на жителите на Град Скопје во 2018 година

Табела 23 Најчести причини за смрт во Град Скопје во 2018 година

Причини за смрт	Број	%	Мт на 100.000 жители
Вкупно	5631	100	894,9
Болести на циркулаторниот систем	2671	51,9	424,5
Неоплазми	1335	25,9	212,2
Ендокрини, нутритивни и матаболични болести	283	5,5	45,0
Симптоми, знаци и ненормални клинички и лаб. Наоди неklasифицирани на друго место	397	7,7	63,1
Болести на респираторен систем	261	5,1	41,5
Болести на генитоуринарен систем	138	2,7	21,9

ИЗВОР: Државен завод за статистика – Здравствена карта на РСМ – дел 3

ОБРАБОТКА: Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија - Скопје

Најчесто се застапени болести на циркулаторниот систем, неоплазми, ендокрини, нутритивни и матаболични болести, болести на респираторен систем и болести на генитоуринарен систем.

4.1.8 Проблеми во однос на загадувањето на воздухот

Анализата на сите аспекти поврзани со влијанијата и квалитетот на амбиентниот воздух во Општината Гази Баба укажуваат на сериозен проблем:

- ✓ Недостиг на постојани податоци за квалитет на амбиентен воздух,
- ✓ Недостиг на плански документи за управување со квалитетот на воздухот,

- ✓ Потреба од зајакнување на капацитети за управување со животната средина во рамките на општината,
- ✓ Отсуство на контрола на квалитет на гасови од согорување кај возила,
- ✓ Недостиг од контрола на димоводните канали и горилници,
- ✓ Недоволно развиена јавна свест за прашања поврзани со животната средина,
- ✓ Недостиг на национални и локални податоци за здравствените ефекти од аерозагадувањето

4.1.9 Препораки за решавање на проблемите во однос на загадувањето на воздухот во Општина Гази Баба и енергетската ефикасност

- ✓ Подготовка на плански документи за подобрување на квалитетот на воздухот и намалување на влијанијата,
- ✓ Мониторинг на имплементација на мерки од плански документи,
- ✓ Редовно ажурирање на планските документи,
- ✓ Зајакнување на капацитетите на општината за подобро управување со животната средина,
- ✓ Зголемување на инспекцискиот надзор на работата на сите субјекти, спроведување на активностите од елаборатите за животна средина и усогласеност со прописите за заштита на животната средина,
- ✓ Спроведување на мониторинг на мерки од оперативни планови, програми за подобрување, програми за заштита на животна средина, плански документи за редукција на емисии во воздух,
- ✓ Воспоставување на редовна и конструктивна соработка со другите општини во градот Скопје и Град Скопје, Министерството за животна средина и просторно планирање и другите институции задолжени за следење на квалитетот на воздухот и планирање на неговата заштита,
- ✓ Воспоставен систем на редовно одржување на димоводните канали и горилници,
- ✓ Подигање на јавната свест за имплементација на мерки за енергетска ефикасност во домаќинствата,
- ✓ Подигање на јавната свест за употребата на централно греење,
- ✓ Промоција и поттикнување на употребата јавниот превоз,
- ✓ Промоција и поттикнување на гасни горива во превоз и загревање,
- ✓ Подигнување на свеста и стимулација за користење на енергетска ефикасност во комерцијалниот и услужниот сектор. Стимулативни програми и мерки за употреба на мерки за енергетска ефикасност во резиденцијалниот и градежниот сектор,
- ✓ Подготовка на анализи, студии за влијанието на аерозагадувањето врз здравјето на луѓето,
- ✓ Детекција на ризиците по здравјето на луѓето од влијанието на загадениот воздух,
- ✓ Воспоставување на наменски здравствено -еколошки индикатори за процена на ризиците по здравјето на децата од загадениот воздух, и дополнителни епидемиолошки истражувања на ефектите од аерозагадувањето врз здравјето на луѓето.

Препораки од експертскиот тим за подобрување на квалитетот на воздухот и енергетската ефикасност

- * Спроведување на енергетски аудит на пилот објекти за домување (пр. 100 домаќинства за време на една грејна сезона) заради утврдување на соодветни мерки за постигнување на поголема енергетска ефикасност на објектите, намалување на потрошувачката на енергија и минимизирање на емисии на загадувачки материји во воздух.*
- * Воспоставување на шеми за поддршка на ранливи категорија на граѓани за енергетска ефикасност во домовите, преку обезбедување на можности за поволни финансиски кредитни линии преку кои граѓаните би ги реализирале мерките за енергетска ефикасност (пр. замена на грејното тело, замена на прозорци и врати, замена на кровна конструкција, поставување на изолација и сл.) како резултат на утврдениот енергетски аудит.*
- * Субвенционирање на граѓаните за приклучок кон топловодната мрежа.*
- * Спроведување на кампања за неопходноста од редовно одржување и чистење на димоводните канали и горилници и субвенционирање на граѓаните за оваа активност.*

Преглед на сегашната сосотојба со **водата** во општината, идентификување предизвици и предложени препораки за нивно надминување

4.2 ТЕМАТСКА ОБЛАСТ – УПРАВУВАЊЕ СО ВОДИ

4.2.1 Површински и подземни води

Реката Вардар е главен површински водотек во Општина Гази Баба, заедно со нејзините притоки, Вардар воедно претставува и гранична линија со Општина Аеродром. На територија на Општина Гази Баба течат и реките: Булачанска (Страшка) река, Црешевска река (село Стајковци) и Раштански поток (село Раштак). Булачанска (Страшка) река извира на северо - исток од село Булачани, додека Црешевска река поминува западно од село Стајковци и претставува повремени водотек. Водотекот преку каналот Геран е поврзан со ободниот канал од Ченто кон Р'жаничино. Ободниот канал поминува од село Синѓелиќ кон Арачиново и сите водотеци кои доаѓаат од Скопска Црна Гора, меѓу Бутел и Арачиново се влеваат во овој канал. Ободниот канал има функција за ретенција/задржување на водите, со него се заштитува Скопската котлина од поплавување предизвикано од истекување на водотеците од Скопска Црна Гора.

Во Општина Гази Баба постојат 2 вештачки езера: Железарско езеро и Смилковско езеро. Езерата се настанати со заградување на Буринарскиот водотек кој тече повремено.

Општината изобилува и со бројни извори на повеќе локации. Во околината на село Раштак има 5 извори (Врело – Виниче, Дилидере, Калеш Мара, Бела Вода, Голема чешма - Булачани) кои се наоѓаат на голема височина и слободно истекуваат. Во околината на село Булачани има 4 извори од кои само еден е каптиран како чешма (Голема чешма). Североисточно од село Стајковци, а западно од село Брњарци е лоциран мал извор наречен “кисела вода” и има локално значење.

Сите потоци во Гази Баба потекнуваат (освен мал дел) и завршуваат во општината Гази Баба - Смилковски, Црешевски, Винички, Страчински Порој, Страчинска Дрезга, Брњарска Река.

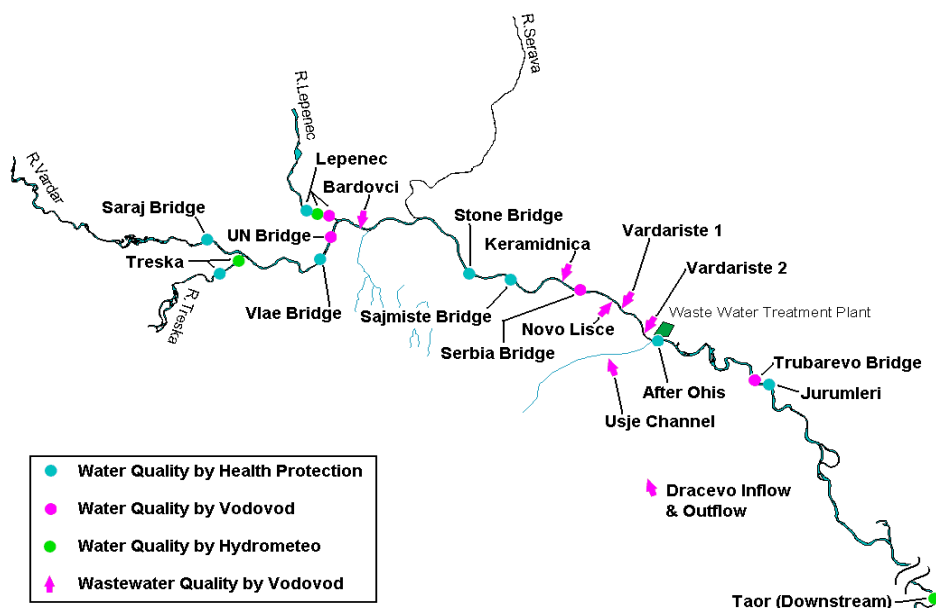
Главен реципиент за прифаќање на атмосферските и високите подземни води од Скопско Поле на површина од 6.600 ha е реката Вардар кај месноста Таор. Од населба Ченто до село Р'жаничино за прифаќање на атмосферските води, речните и поројните текови, постои ободен канал во должина од 27 km. Каналот е димензиониран на 10 годишна појава на голема вода што е недоволно, па поради тоа често се јавуваат излевања кои предизвикуваат штети кај обработливите површини, населби и инфраструктура. Како последица на недоволно регулирано корито на реката Вардар, во каналот се таложи нанос кој ја намалува пропусната моќ и го покачува нивото на подземните води.

Карактеристика за општината претставуваат големите резерви на подземни води - бунарски и артески. Најиздашни терени со подземни води се наоѓаат во непосредна близина на Вардар на длабочина од 2 до 18 m, со капацитет од 10 l/s кои можат да се користат за наводнување и водоснабдување.

4.2.2 Состојби со водите во Општина Гази Баба

Следењето и анализата на податоците за квалитетот на водата на реката Вардар се врши од страна на: ЈП “Водовод и канализација” - Скопје, “Центар за јавно здравје” – ЦЈЗ и “Управа за Хидро Метеоролошки Работи” – УХМР.

На Слика 18 прикажани се локациите за следење на квалитетот на вода во река Вардар, квалитетот на комуналните отпадни води од одговорните институции.

Слика 18 Локации за следење на квалитетот на вода р. Вардар и квалитетот на комуналните отпадни ВОДИ

Од ЈП “Водовод и канализација” за површинските води, земањето на примероци се изведува по стандардна методологија по стандардот МКС EN ISO/IEC 5667-6, во форма на ограничен мониторинг, кој се состои во мерење на микробиолошки и био - индикатори од три контролни точки: Вардар - мост ОН, Лепенец - влив во р. Вардар, Вардар - мост Јурумлери. Количината на аеробни мезофилни бактерии на трите мерни места се движи од 400 – 100.000 во 1ml примерок, во зависност на годишното време. Вкупните колиформни бактерии, на сите места се движи од 3.800-24.000 во 100 ml примерок.

Реката Вардар на мерното место, мост Јурумлери излегува од Скопје со дополнително органско оптеретување во однос на почетните состојби на влез во градот, каде придонес има и квалитетот на река Лепенец. Оваа состојба е очекувана бидејќи во реципиентот се испуштаат непречистени отпадни води.

Според анализите на влез во Скопје еколошкиот статус на водата во река Вардар е добар, додека течејќи низ Скопје и на излези има умерен еколошки статус (помеѓу III и IV категорија).

4.2.3 Водоснабдување

Потребите за вода на град Скопје се обезбедуваат скоро во целост од изворот „Рашче“ (две каптажи со средно годишен капацитет од 4,15 m³/s), а за дополнително водоснабдување на градот, се користат бунарите „Нерези – Лепенец“. Двете изворишта располагаат со голема количина на квалитетна вода. Местоположбата на секое од населените места го одредува начинот на водоснабдување: градски водоводен систем (урбани средини) и локални водоводи во руралните средини (бунари, каптирани извори, пумпи).

Табела 24 Испорачана вода од изворот Рашче и бунарите Нерези – Лепенец за период од последни 10 години

	Вкупно годишно испорачано количество на вода (m ³)					ВКУПНО по години
	Извор Рашче			Бунарско подрачје		
Година	Градски цевковод	Железарски цевковод	Село Рашче	Нерези	Лепенец	
2009	73.633.740	19.258.809	360.703	138.083	356.592	93.747.927
2010	74.848.120	26.967.932	996.563	\	\	102.812.615
2011	73.675.190	26.486.581	1.119.076	\	\	101.280.847
2012	71.229.387	26.499.395	1.463.175	2.146.049	2.005.831	103.343.837
2013	73.493.825	28.078.618	1.089.085	15.880	22.762	102.700.170
2014	71.256.214	27.751.227	967.221	491.623	828	100.467.113
2015	72.547.465	28.229.566	1.041.206	258.144	\	102.076.381
2016	70.943.664	31.465.248	858.462	109.697	\	103.377.071
2017	67.898.687	31.923.596	961.434	3.431.499	3.048.285	107.263.501
2018	67.498.944	35.007.445	1.129.926	33.914	\	103.670.229
ВКУПНО	717.025.236	281.668.417	9.986.851	6.624.889	5.434.298	1.020.739.691
ВКУПНО	1.008.680.504			12.059.187		

Извор: ЛЕАП 3 на Град Скопје/ЈП „Водовод и канализација“ – Скопје (Извор на податоци: „Експертиза за утврдување на границите на заштитните зони на изворот Рашче и определување на мерки за заштита“, Градежен Институт Македонија, 2019 г.)

Во последните 10 години, испорачана вода од изворот Рашче, претставува 98,8% во однос на вкупно испорачаната вода. Од неа, во градскиот цевковод се испорачани 70,25% од вкупната испорачана количина на вода. Бунарите „Нерези –Лепенец“ не се секогаш активни, а во водоснабдувањето на градот Скопје учествуваат до 6% во 2017 година. Иако се вклучуваат само по потреба, нивната функција е од исклучително значење за водоснабдителниот систем на град Скопје.

Индустијата е голем потрошувач на вода во Скопската Котлина. Дел од индустијата се снабдува со вода од градскиот систем на водоснабдување, додека останатиот дел користи подземни води преку локални бунари. Според достапните податоци од годишни извештаи на ЈП Водовод и канализација, околу 20% од вкупното производство на вода од градскиот систем за водоснабдување е дистрибуирано за индустијата. Голем дел од индустијата, посебно во индустрискиот дел на градот, користи подземни води. Многу бунари се ископани со капацитет од 60 l/s во урбаниот дел до 225 l/s во пониските (околните) делови на котлината.

Голем притисок за питката вода од изворот Рашче е „РЖ Услуги АД Скопје“. Компаниите од комплексот Рудници и Железарница на годишно ниво трошат големо количество вода за техничко-технолошкиот процес.

Количините на вода кои се користат за санитарни и технолошки потреби кај производните и непроизводните деловни субјекти на територија на општината се прикажани во Табела 25.

Табела 25 Водоснабдување на деловните субјекти на територија на Општина Гази Баба

Деловни субјекти	Санитарна вода [m ³ /год]	Технолошка вода [m ³ /год]	Вкупно вода [m ³ /год]
Производни	454.817	28.616.923	29.071.740
Непроизводни	458.313,30	49.476	507.789,3

Деловни субјекти	Санитарна вода [m ³ /год]	Технолошка вода [m ³ /год]	Вкупно вода [m ³ /год]
Вкупно	913.130,3	28.666.399	29.579.529,3

Водата за санитарни потреби скоро подеднакво се користи кај производните и непроизводните деловни субјекти, додека водата за технолошки потреби кај производните субјекти учествува со 99,83%.

Во Општина Гази Баба населението со вода за пиење се снабдува од изворот Рашче, бунарите Лепенец и Нерези, регионалниот водовод во село Јурумлери и од сопствени извори. Во руралниот дел од општината населението користи вода од сопствени бунари, извори и зафати. Урбаниот дел и дел од руралните места: Синѓелиќ, Стајковци, Трубареве и Инџиково се снабдува од регионалниот систем за водоснабдување на Град Скопје, што претставува покриеност од 85%. Бунарите во пределот меѓу село Јурумлери и реката Вардар претставуваат извор на вода од каде се снабдуваат жителите на населените места Гоце Делчев, Јурумлери и Идризово. Локални водоводи со сопствени каптажи има кај населените места Виниче, Раштак, Булачани, Страчинци и Брњарци. За водоснабдување се користат 38 резервоари за вода и 27 пумпни станици. Резервоарот во Гази Баба е со 2 комори со капацитет 2100 m³ секоја од нив, а пумпната станица е со инсталиран капацитет од 600 l/s.

Производството на вода за пиење која се дистрибуира преку мрежата на ЈП “Водовод и канализација” во последните три години е прикажана на следната табела.

Табела 26 Годишно производство на вода за пиење од ЈП “Водовод и канализација” за последните три години

Година	Годишно производство на вода за пиење (m ³)
2018	103.670.229
2019	102.272.082
2020	100.619.832

Извор: Годишни извештаи на ЈП “Водовод и канализација”

Во Општина Гази Баба инсталираниот капацитет на препумпните станици изнесува 560 l/s, додека експлоатираниот капацитет изнесува 360 l/s.

ЈП “Водовод и канализација” е претпријатие кое управува со градската водоводна мрежа, која според материјалот е изградена од цевки: Дуктилни, ПОЦ, САЛОНИТ, ПЦ, ПВЦ, ТОТРА ЦРЕВО, Л, Ж, ЛЖ, ЛЗЦ, ПОЛИЕТИЛЕН, АЦ, АЦ С и со профил од Ø 25 до Ø 700.

Нема евиденција на потрошена вода по населени места, карактер на корисници, потрошувачка на вода за индустрија. Проблем се новите градби кои ја зголемуваат потребата и злоупотребите на водата од јавниот водоснабдителен систем.

Секторот Водовод при ЈП “Водовод и канализација” своите услуги во Реон Гази Баба ги обезбедува преку (пунктовите Маџари Индустрија).

Загубата на вода по основ на комунална потрошувачка, комерцијална загуба и останата загуба на ЈП „Водовод и канализација“ изнесува 30,40%.

ЈКП “Гази Баба 2007”

ЈКП “Гази Баба 2007” од Општина Гази Баба е надлежно за водоснабдување на жителите на руралните населени места. ЈКП “Гази Баба 2007” е комунално претпријатие формирано од Општина Гази Баба во 2007 година за вршење на дејности од комунална област, меѓу кои е и снабдување со вода за пиење, изведување, одржување и реконструкција на водоводната мрежа во руралните населени места: село Смилковци, село Црешево, село Булачани, село Виниче, Раштак, Брњарци и Страчинци.

Корисници на услуги за водоснабдување добиваат вкупно 2.786 домаќинства, во следните населени места: Булачани - 410 домаќинства, Јурумлери - 859 домаќинства, Раштак - 300 домаќинства, Црешево - 362 домаќинства, Колонија Идризово - 238 домаќинства, Гоце Делчев - 260 домаќинства, Смилковци - 105 домаќинства, Виниче - 149 домаќинства, Дрма - 112 домаќинства.

Комерцијални услуги за водоснабдување има во населените места: Јурумлери - 29 корисници, Колонија Идризово - 11, Гоце Делчев - 5. Вкупно 45 комерцијални услуги.

Во руралниот дел на општината водоснабдувањето се одвива од сопствени бунари, пумпи а во еден дел од Општината ридско-планинскиот постојат водоснабдителни системи изградени од само допринос на граѓаните и донации од Општината и Град Скопје.

Покриеноста со водоводна мрежа за водоснабдување на населението изнесува 7%. Водата се снабдува од 4 извори и 8 резервоари.

Водоснабдителниот систем во н.м. Виниче кој се снабдува од изворот во м.в. Врело е надграден со 2 ново изградени резервоари со зафатнина од 100 m³ и обезбедува вода за пиење за вкупно 127 домаќинства. Водата во населеното место доаѓа по природен пат и е изложена на различни надворешни атмосферски влијанија, поради што ЈКП Гази Баба – 2007 планира изработка на проектна документација за филтер станица пред резервоарите.

Водоснабдителниот систем во н.м. Црешево се снабдува со вода од изворот Рашче. Водата до резервоарот во н.м. Црешево се препумпува преку пумпна станица со две пумпи во кругот на АД РЖ – Услуги. Должината на примарната мрежа изнесува 6.725 m, додека секундарната мрежа е со должина од 11.700 m. Недостаток на системот е слабиот квалитет на цевководот поради кој може да дојде до пукање на истиот од движењето на возила. Планирана е изградба на уште еден резервоар за Црешево за да се реши проблемот со недостаток на вода во летниот период.

Водоснабдителниот систем во н.м. Смилковци се снабдува со вода од изворот Рашче. Водата до резервоарот во н.м. Смилковци се препумпува преку пумпна станица во кругот на АД РЖ – Услуги. Недостаток на системот е слабиот квалитет на цевководот поради кој може да дојде до пукање на истиот од движењето на возила. Во текот на 2020 реализирани се неколку приклучоци на нови корисници на вода за пиење.

Водоснабдителниот систем во н.м. Раштак се снабдува со вода од три одделни извори и се состои од: цевководи; еден резервоар со зафатнина од 120 m³ и пречистителна станица која работела во период од 2010-2015. Планирано е замена на ПСОВ со нова филтер станица. Општина Гази Баба има инвестирано во проект за реновирање на зафатот на вода од локалната река но и доизградба на водоводна мрежа. Недостаток на водоводниот систем во н.м. Раштак е застарената секундарна водоводна мрежа и затоа во тек е изградба на нова секундарна мрежа во долната зона.

Повеќе деценискиот проблем на населеното место Булачани е решен со изградба на примарна и секундарна водоводна мрежа, со поставени водомери. Новиот водоводен систем се снабдува од два резервоари, а со системот управува ЈКП Гази Баба 2007. *Водоснабдувањето во Булачани* се одвива преку два одвоени водоснабдителни системи. Со ставање во функција на водоснабдителниот систем значително се подобри состојбата на водоснабдување на населението со вода за пиење, особено во летниот период. Водата се зафаќа од изворите: Белавода, Ќумче, Човек, Голема Чешма и Дилидере. На водоводната мрежа приклучени се 235 корисници. Планирано е пуштање на нова линија во н.м Булачани и нова филтер станица. ЈКП „Гази Баба 2007 “ има поставено контролен водомер на излезот од резервоарите каде се утврдува дека испорачуваат 7.000 m³ а за наплата имаат околу 4.000 m³. Поради ова се планира да се направат шахти со контролни водомери кои ќе бидат поставени на сите краци на водоводниот систем се до цел да се утврди каде се губи водата.

Водата во *водоснабдителниот систем на н.м Страчинци* се обезбедува од извори од блиската планина, од местото викано Брест. Од резервоарот по природен пат се доведува до потрошувачите. Недостаток на овој водоводен систем е старата секундарна водоводна мрежа. Во тека е изградба на нова водоводна мрежа.

Водоснабдителниот систем на н.м Брњарци се состои од изворот во подножјето на населеното место, од каде водата со пумпи се испумпува до резервоарот. Од резервоарот по природен пат се доведува до потрошувачите.

Трубарево се снабдува со вода за пиење од регионалниот водоснабдителен систем на градот Скопје.

Јурумлери се снабдува со вода за пиење од систем со кој управува ЈКП Илинден.

Во ЈКП “Гази Баба 2007” има 23 вработени, процентот на наплата изнесува 74%, потрошувачката на вода за пиење е 319/l/ден по жител, а загубите на вода во водоснабдителниот систем изнесуваат 64%.

Должината на водоводната мрежа која ја одржува ЈКП Гази Баба изнесува 43.000 m со профил на цевките од Ø 63mm до Ø 125.

Во Табела 27 се прикажани количините на потрошена вода од ЈКП “Гази Баба 2007” за три години последователно.

Табела 27 Потрошувачка на вода за пиење од ЈКП “Гази Баба” за три години

Година	Количество (m ³)
2017	143 732
2018	144 499
2019	141 159

Извор:ЈКП “Гази Баба”

Од вредностите прикажани во Табела 27 може да се заклучи дека количините на потрошувачка на вода бележат тренд на опаѓање во 2019 година, во споредба со претходните 2 години.

Количините на произведена вода во 2020 година од страна на ЈКП Гази Баба 2007 се прикажани во следната табела.

Табела 28 Произведена вода во 2020 година од страна на ЈКП Гази Баба 2007

Производство и снабдување со вода	Произведено (m ³ /год.)
Влез во системот од сопствено производство	194.844
Набавена сурова вода	197.365
Вкупно произведена вода	392.209

Во 2020 година, вкупните влезни количини во водоснабдителниот системи на ЈКП Гази Баба изнесуваат 392.209 m³ од кои 194.844 m³ се од сопствено производство и 197.365 m³ набавена сурова вода.

Испорачаната количина вода од страна на ЈКП Гази Баба 2007, за сите категории на потрошувачи во 2020 година изнесува 137.436 m³.

4.2.4 Квалитет на водата за пиење

Исправноста на водата за пиење од градскиот водовод ја следат ЈЗУ Институт за јавно здравје и Завод за здравствена заштита – Скопје. Континуиран мониторинг и оценка на санитарно - хигиенската состојба на водоснабдувањето на населението, на објектите за водоснабдување и безбедноста на водата за пиење се врши во согласност со годишна Програма за превентивна здравствена заштита во Република Северна Македонија.

Се земаат примероци на вода од различни објекти (бушени бунари, каптиран извор, локален водовод) и се испитуваат во однос на физички, физичко - хемиски, хемиски и микробиолошки параметри на квалитетот на водата. Добиените резултати укажуваат дека водата за пиење на подрачјето на Град Скопје е на задоволително ниво, односно, анализираните параметри се во граница на МДК (максимално дозволени концентрации). На 50 мерни места се вршат испитувањата вклучувајќи ги и изворите Рашче 1 и 2, бунарското подрачје на Нерези и Лепенец.

Квалитетот на подземната вода од експлоатационите бунари во рамки на бунарскиот систем „Нерези Лепенец“ континуирано се следи од страна на Центарот за санитарна контрола при ЈП Водовод и Канализација.

Генерално, може да се заклучи дека квалитетот на водата која се користи за водоснабдување на град Скопје, според досегашните анализи, е исправна.

На територијата на Општина Гази Баба на осум мерни места се следи квалитетот на водата за пиење од ЈП "Водовод и канализација", кои се прикажани во Табела 29.

Табела 29 Мерни места, динамика на земање на примероци и тип на анализа на вода за пиење во Општина Гази Баба

Мерно место	Дата на земање	Тип на анализа
Фабрика Пивара АД - Скопје	Секојдневно	Физичко-хемиска и микробиолошка
Нас. Методија Андонов Ченто	Секојдневно	Физичко-хемиска и микробиолошка
Нас. Маџари	Секојдневно	Физичко-хемиска и микробиолошка
Нас. Автокоманда	Секојдневно	Физичко-хемиска и микробиолошка
Нас. Железара	Секојдневно	Физичко-хемиска и микробиолошка
Нас. Хиподром	Еднаш во месецот	Физичко-хемиска и микробиолошка

Мерно место	Дата на земање	Тип на анализа
село Инџиково	Еднаш во месецот	Физичко-хемиска и микробиолошка
село Трубарево	Еднаш во месецот	Физичко-хемиска и микробиолошка

Извор:ЈП “Водовод и канализација”

За контрола на квалитетот на водата која ја обезбедува ЈКП Гази Баба 2007, е ангажиран ЈЗУ Центар за јавно здравје – Скопје кој врши редовна контрола на физичко хемиската и бактериолошка исправност на водата.

Табела 30 Мерни места, дата на земање на примероци и тип на анализа на вода за пиење во Општина Гази Баба

Мерно место	Дата на земање	Тип на анализа
Чешма во двор -Стојановски с.Булачани	01.03.2017	Физичко-хемиска
Чешма во двор-Стоја Стојановска с.Булачани	12.06.2017	Физичко-хемиска
Чешма во двор О.У-с.Булачани	22.12.2017	Физичко-хемиска
Чешма пред црква с.Виниче	04.04.2018	Физичко-хемиска
Чешма во двор-Ѓорѓиевски с.Булачани	04.04.2018	Физичко-хемиска
Чешма во двор црква Св.Илија-Виниче	22.06.2018	Физичко-хемиска
Чешма во двор ул.3 бр.9 с.Булачани	05.10.2018	Физичко-хемиска
Чешма црква Св.Илија-Виниче	05.10.2018	Физичко-хемиска
Чешма во двор-С.Стојановски с.Булачани	22.06.2018	Физичко-хемиска
Чешма пред црква с.Виниче	29.03.2019	Физичко-хемиска
Чешма пред маркет Мелиса с.Булачани	29.03.2019	Физичко-хемиска
Чешма во двор Миодраг Димушевски с.Булачани	10.06.2019	Физичко-хемиска
Чешма пред црква с.Виниче	10.06.2019	Физичко-хемиска
Чешма во ОУ Наум Охридски с.Булачани	17.10.2019	Физичко-хемиска
Чешма пред црква с.Виниче	17.10.2019	Физичко-хемиска
Чешма во двор Илија Ицковски с.Булачани	27.12.2019	Физичко-хемиска
Чешма во двор на црква с.Виниче	27.12.2019	Физичко-хемиска

Извор: ЈКП Гази Баба 2007

Од достапните извештаи на јавното претпријатие, според резултатите водата за пиење е со добар квалитет и нема присуство на хемиски елементи и тешки метали.

Во соработка на општината со ЈП Водовод и канализација Скопје, во последните 4 години беа инсталирани филтри за прочистување на вода во детските градинки и училишта на територија на општината, со цел обезбедување на подобар квалитет на водата за пиење.

Слика 19 Инсталирани филтри за прочистување на вода за пиење во детска градинка

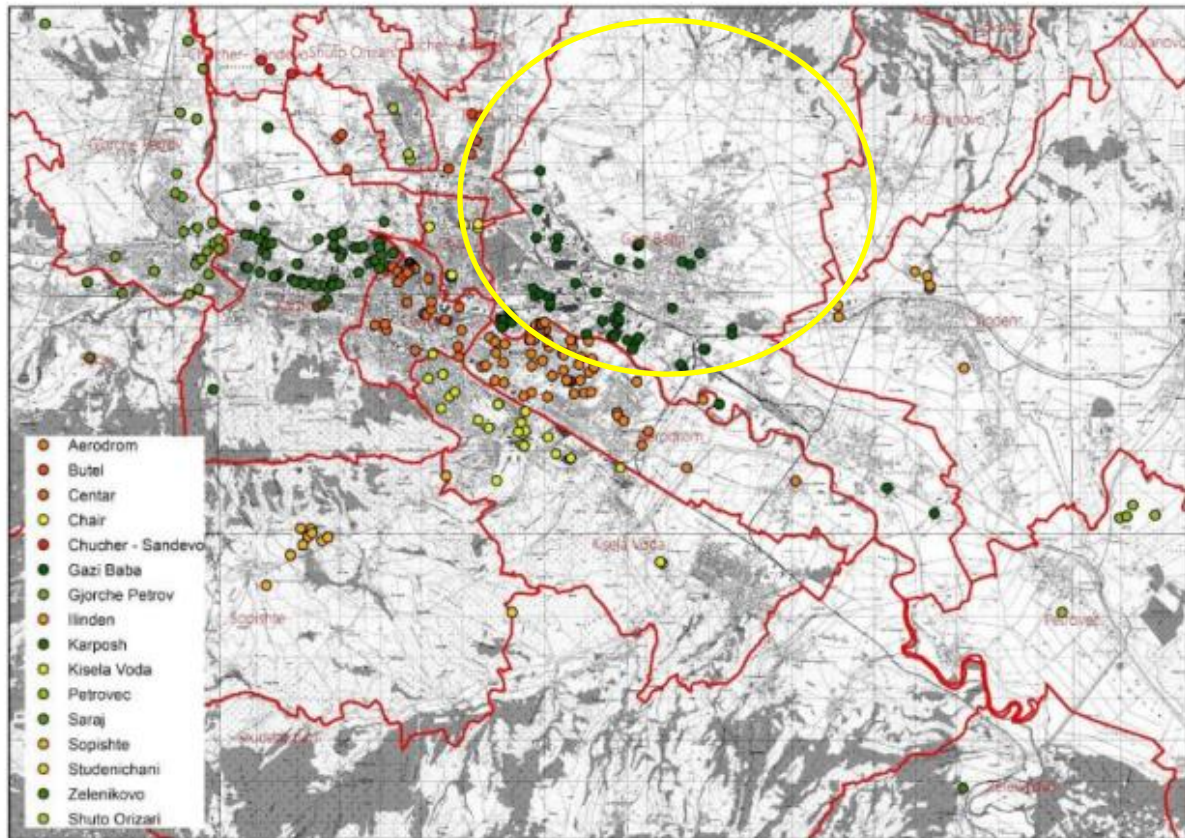
Паралелно беа одржувани едукативни часови за подигање на јавната свест кај најмладата популација за ефикасно користење на водата.

4.2.5 Искористување на водите за полевање на зеленило

Зелените градски површини лоцирани покрај булеварите, магистралните и регионалните улици, парковите, блоковското зеленило во рамки на станбени објекти и останати зелени површини, се полеваат од градска водоводна мрежа, а дел и со подземна вода од бунари. Полевањето на зелените површини трае 5 месеци годишно, од месец мај до октомври. Блоковското, градско зеленило е во надлежност на општините. Точни податоци за експлоатирана вода и редовно наводнување на градското зеленило на општинско ниво, не постојат.

Во 2019 година ажуриран е Регистрот на бунари за користење на вода за стопански цели на подрачјето на Скопје. База на податоци содржи информации за 319 бунари во Скопскиот регион. Според намената, доминантни се експлоатационите бунари 294 (92%), додека останатите 25 цестасти бунари се пиезометри, односно бунари за следење на нивото и квалитетот на подземните води како дел од поширокиот систем на национално ниво.

Во Општина Гази Баба се идентификувани повеќе од 50 бунари (Слика 20). Водата од истите најчесто се користи како техничка вода или вода за наводнување.

извор: Студија за поплави/ЛЕАП 3 Град Скопје

Слика 20 Локација на бунари во Општина Гази Баба во однос на град Скопје

На територија на Општина Гази Баба како една од 10 скопски општини се наоѓа најголема зелена површина од 105 ha (Парк Шума Гази Баба), за чие полевање се потребни 7.500 m³/ha/год. вода (во период мај - октомври), која е потребно да се обезбеди од 36 бунари за искористување на подземната вода. Првенствено општината е потребно да направи анализа на приоритетни површини за полевање, утврдување на местоположбата, можноста за изведба на бунари, очекуван капацитет на бунарите кои би се извеле, нивна издашност. Бидејќи теренот во Општина Гази Баба е неповолен во однос на искористување на подземните води (во овој реон дебелината на алувијалните седименти е мала, резервите на подземна вода се мали и соодветно на тоа и издашноста на бунарите е мала), потребно е да примени принципот на изведба на еден бунар за повеќе површини заради искористување на неговиот максимален капацитет. Сегашната состојба укажува на податокот дека најголем дел од зелените површини се полеваат со вода од градската водоводна мрежа.

4.2.6 Одведување и пречистување на отпадни води

Одведувањето на урбани отпадни води е обврска на ЈП Водовод и Канализација. Со канализационен систем се одведуваат отпадните води од градот и приградските населби, комунални и индустриски води, со исклучок на Рудници и Железарница, кои располагаат со сопствени канализациони системи и станици за пречистување на отпадните води.

4.2.6.1 Фекална и атмосферска канализација

Канализационата мрежа во урбаните делови од Град Скопје е со 90% покриеност, а во руралните средини има различна процентуална застапеност бидејќи жителите најчесто користат септички јами или вршат директно испуштање на отпадните води. Должината на канализационата мрежа во Град Скопје 2020 изнесува 1.088 km од кои 770km е канализациона мрежа, а 318km е систем за атмосферски води.

Должината на канализационата мрежа во Општина Гази Баба изнесува 689 km, со 75% покриеност на урбаниот дел од општината, испуштањето на отпадните води се врши на 4 места. Во рамките на ЈП “Водовод и канализација”, секторот Канализација, реонот на општина Гази Баба го покрива преку 2 пункта.

Во населеното место Јурумлери е изградена првата пречистителна станица за вакуум канализација. Поради местоположбата на населеното место и високите подземните води, за целосно решавање на канализационата мрежа се пристапи кон избор на вакуум систем. Пречистителната станица е опремена со систем за секундарна филтрација и дополнително за прв пат се употребува терциерна филтрација преку песочни самомијачки филтри. Крајниот резултат од оваа пречистителна станица се очекува да биде пречистена вода од втора категорија, односно техничка вода. Досега во првата фаза од проектот се изградени 3.100 m примарна мрежа и поставени се 68 примарни шахти. Во втората фаза е предвидена изградба на нова пречистителна станица кај река Вардар и примарна мрежа во Дунак маало, додека во трета фаза преостанатиот дел од Јурумлери.

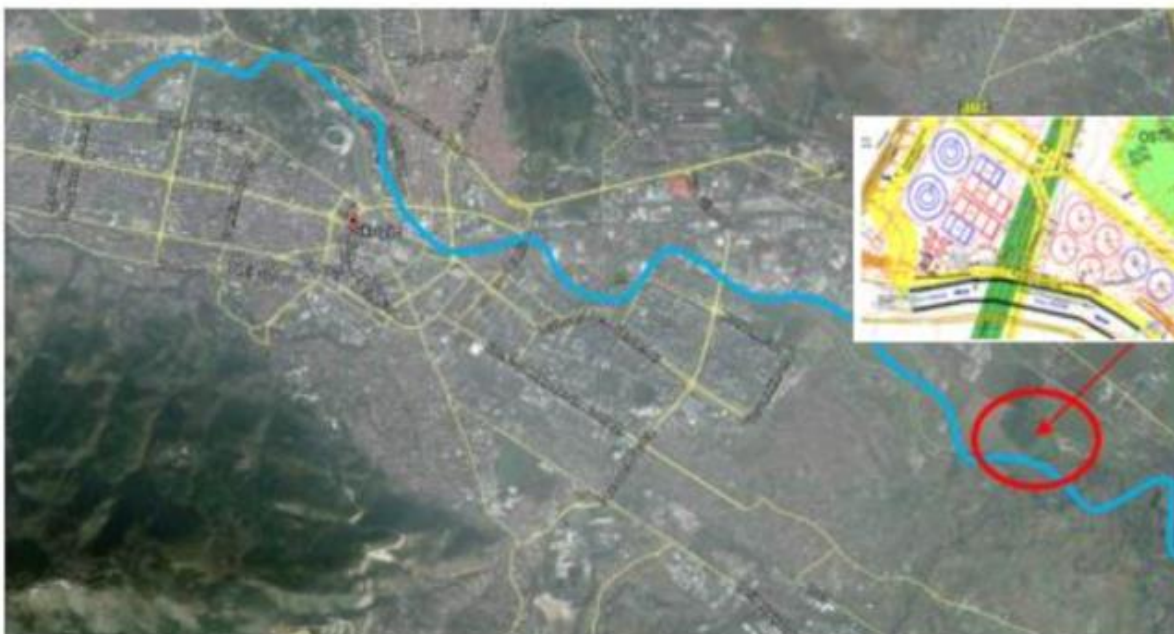
Должината на канализационата мрежа за атмосферски води изнесува 269 km, со 30% покриеност на урбаниот дел од општината, испуштањето на атмосферските води се врши на 3 места.

Фекалните испусти река Вардар се мерни места за мониторинг на отпадните води. Отпадните води варираат по својот квалитет во зависност од нивното потекло и зоната која ја опфаќаат.

4.2.6.2 Пречистување на отпадните води

Пречистување на отпадни комунални води во Град Скопје

Со цел интегрирано управување со водите согласно национално законодавство и усогласување со ЕУ Директиви, планирана е изградба на пречистителна станица за отпадни води на Град Скопје во две фази. Предвидено е објектот да се простира на површина од 13 хектари во општина Гази Баба, на левиот брег на реката Вардар, во близина на населено место Трубарево (Слика 21). Локацијата на станицата за третман на отпадни води е утврдена во ГУП на Град Скопје 2012 – 2022.

Извор: ЛЕАП 3 на Град Скопје

Слика 21 Предвидена локација на ПСОВ на град Скопје во Општина Гази Баба

Пречистителната станица ќе се состои од единица за предтретман и единица за биолошки третман кои ќе се изградат во првата фаза до 2030 година. Надградбата на биолошкиот третман со цел да се вклучи и отстранување на азотот и фосфорот ќе се изгради во рамки на втората фаза на проектот (до 2045 година). Единицата за дезинфекција и одделно третирање на атмосферските води се смета на опционални објекти кои може да се изградат во рамки на втората фаза на проектот. Ефлуентот од третманот на отпадните води ќе се испушта во реката Вардар. Предвидениот капацитет на ПСОВ е 625.000 е.ж. во 2030 година и 650.000 е.ж. во 2045 година.

Отпадните води ќе се пренесуваат до ПСОВ преку два колектори за отпадни води на левиот и десниот брег на реката Вардар. Планирано е и целосно одвојување на атмосферска од комунална отпадна вода.

До изградбата на ПСОВ, отпадните комунални води на подрачје на општина Гази Баба и Град Скопје се испуштаат непречистени преку градската канализација во река Вардар.

Пречистување на отпадни води од деловни субјекти и производни погони

Имајќи во предвид дека во Општина Гази Баба се лоцирани најголем дел од компании од тешката индустрија, производни компании, компании за дистрибуција на топлинска и електрична енергија, како и погони од лесна индустрија, како резултат на производните процеси кои се одвиваат во компаниите согласно нивната дејност се генерираат отпадни води.

На годишно ниво количините на генерирана отпадна вода од производни и непроизводни субјекти изнесува $10.554.512,99\text{m}^3$, во кои технолошката отпадна вода учествува со $9.739.115,42\text{m}^3$, а санитарната отпадна вода со $815.397,57\text{m}^3$. Санитарната отпадна вода скоро подеднакво е застапена кај производните и непроизводните деловни субјекти, додека технолошката отпадна вода со 99,5% е генерирана од производните деловни субјекти. Големите индустриски капацитети сместени во кругот на некогашна Железница Скопје, голем дел од

искористената технолошка вода не ја испуштаат во канализација, туку се носи во системот за рециклирање, каде по нејзин третман, повторно се користи во производните процеси.

На територија на Општина Гази Баба, третман на процесни отпадни води во сопствени пречистителни станици се врши во следните инсталации: ТЕ-ТО АД Скопје, Пивара АД Скопје, Алкалоид АД Скопје, производство на пилешко месо ПИЛКО, месна индустрија МЕГА. Дел од поголемите индустриски капацитети имаат примарно пречистување (механички третман) на водите во согласност со потребите за технолошкиот процес кој се одвива во рамките на инсталациите и сосема ги задоволуваат граничните вредности за дозволени концентрации на штетни материји во водите кои излегуваат од инсталациите.

ТЕ-ТО АД Скопје има сопствена пречистителна станица за отпадни води и сопствена лабораторија за контрола на нивниот квалитет пред испуст во реципиентот (река Вардар). Параметрите на отпадната вода во целост ги задоволуваат условите од А - интегрираната еколошка дозвола за инсталацијата.

Отпадните води од ПИВАРА АД Скопје се пречистуваат во сопствена пречистителна станица и потоа се испуштаат во градската канализациона мрежа. Пречистителната станица е дизајнирана за капацитет: производство на пиво 1.020.000 hl/год, производство на безалкохолни пијалоци 1.530.000 hl/год. Отпадната вода од Пивара Скопје со помош на анаеробни материји органските материји ги претвораат во талог и после извршена аерација ефлуентот се испушта пречистен во канализација.

Во некои од инсталациите, како што е Миттал Стеел – Скопје погон Ладна валавница ЦРМ се користат следните системи за третирање, контрола и намалување на загадувањето: неутрализација на отпадни киселински води со помош на варно млеко, неутрализација на вода од емулзија пред да биде испуштена во локалната канализација на РЖ Услуги.

Компаниите за месна индустрија, ИМП Солета и ДПТУ РИМЕС ДОО Скопје, отпадните процесни води ги испуштаат во канализационата мрежа преку одводни канали кои минуваат низ шахти (за масло за фаќање и за отстранување на цврсти фракции од отпадните води) со таложници. Анализата на отпадните води покажуваат дека нивниот квалитет е во согласност со техничките и санитарните услови за испуштање на отпадни води во градска канализација.

Само 7,20% од користената технолошка вода се испушта како отпадна технолошка вода. Оваа состојба е резултат на тоа што индустриски капацитети сместени во кругот на некогашни Рудници и Железарница Скопје, кои се корисници на големи количества технолошка вода, искористената технолошка вода не ја испуштаат во канализациониот систем. Оваа вода влегува во системот за рециклирање и по нејзиниот третман истата повторно се користи во производните процеси.

Планирани стратешки проекти од областа на инфраструктура за водоснабдување, одведување и пречистување на отпадни води

Во наредниот период до 2025 година, Општина Гази Баба акцент ќе стави на финализирање на неколку стратешки проекти од сферата на инфраструктурата:

- ✓ Изградбата и доизградба на фекалните мрежи со мали пречистителни станици за потребите на 9500 жители во населените места Трубарово, Гоце Делчев, Јурумлери, Колонија и Идризово;

- ✓ Изградба на секундарната водоводна, атмосферска и фекална мрежа со патна инфраструктура во новата населба Хиподром II, за потребите на 1.000 домаќинства;
- ✓ Реконструкција и подобрување на водоводната мрежа во неколку населби и населени места, како и решавање на проблемите со водоснабдувањето во т.н. високи и ниски зони;
- ✓ Изведба на секундарните фекални мрежи со мали пречистителни станици за 4684 жители во населените места Раштак, Булачани, Црешево, Смиљковци, Виниче, Страчинци и Брњарци;
- ✓ Изградба на водоснабдителен примарен цевковод за Хиподром 2 и индустриска зона Северна Заобиколница во соработка со град Скопје
- ✓ Реконструкција на примарен цевковод за водоснабдување и отпадни фекални води за улица Лазар поп Трајков.
- ✓ Изградба на атмосферска канализација во населба Јане Сандански;
- ✓ Доизградба на атмосферска и фекална канализација во населба Триангла.

4.2.7 Влијание врз животната средина и здравјето на луѓето

Според податоците добиени од Центарот за санитарна контрола и надзор при ЈП „Водовод и канализација“, квалитетот на водата за пиење од водоснабдителниот систем на територија на Општина Гази Баба кој се следи секојдневно, укажуваат дека водата е исправна согласно критериумите од Правилникот за безбедност на водата за пиење.

Комуналната отпадна вода и отпадните води од производните објекти обично содржат органски загадувања, цврсти суспендирани материји, фосфати како и тешки метали кои зависат од природата на објектот. Испуштањето на отпадните води без претходен третман претставува ризик за населението, растителниот и животинскиот свет.

На ниво на Општината нема официјални податоци за евиденција на цревни заразни болести, број на боледувања и пораст на различни заболувања предизвикани од загадување на водата.

4.2.8 Предизвици во однос на управувањето со води

- Проблеми со водоснабдување особено во летниот период во руралните населени места (Раштак, Булачани и Брњарци);
- Диви приклучоци на водоводна мрежа кај населеното место с. Сингелиќ
- Недоизграденост на атмосферска и фекална канализација во руралните делови на општината и постоење на септички јами;
- Непостоење на пречистителна станица за третман на отпадните води;
- Користење на хлорирана вода од Рашче за технолошки процес во индустриски комплекс Железара
- Користење на вода за пиење за полевање на бавчи, дворови како и јавните зелени површини, миење на улици и возила;
- Дефекти во градската мрежа проследени со големи загуби на вода за пиење;

- Испуштање на нетретираните технички – технолошки отпадни води од дел од инсталациите;
- Загадување на површинските и подземните води поради несоодветно одложување на отпад и/или отпадни води;
- Недостиг на јавна свет кај жителите, особено оние кои живеат во близина на реки/потоци поради фрлање на отпад (особено во Страчинска Дрезга (целосно затворен канал) и Брњарска Река)
- Недоволна искористеност на подземните води за полевање на зелените површини во Општина Гази Баба.

4.2.9 Препораки за решавање на проблемите во однос на управување со води

- Подготовка на проектна документација и доизградба на фекалната и атмосферска канализација во Општина Гази Баба;
- Изградба на дополнителни резервоари за водоснабдување на руралните населени места
- Обезбедување на техничка вода за индустриски намени во РЖ Скопје од алтернативни извори, наместо употреба на вода за пиење од водоводна мрежа;
- Подготовка на проектна документација за пред - третман и пречистување на индустриските отпадни води од секој стопански објект во Општина Гази Баба (одговорност на секој деловен субјект) и повторна употребна на водата во технолошкиот процес;
- Подигнување на свеста на населението преку јавни кампањи за правилно одлагање на генерираниот отпад и заштита на водотеците;
- Воспоставување на планирано интегрирано управување со водите на подрачје на општината во соработка со градот Скопје и другите надлежни институции.

Препораки од експертскиот тим за подобрување на управувањето со водите

- ✚ *Спроведување на кампањи за рационално користење на водата за пиење, заштита на водотеците од загадување и значајноста од одржување на нивната проточност.*
- ✚ *Анализа на можностите за користење на техничка вода за полевање на зеленото и чистење на улици, согласно препораките од подготвените стратешки документи/студии.*
- ✚ *Воспоставување на дијалог со компаниите кои вршат празнење на септичките јами во општина Гази Баба со цел обезбедување на правилно управување и соодветно одлагање на отпадот од септичките јами.*

Преглед на состојбата со **урбан развој и искористување на земјиштето** во општината, идентификувани предизвици и редложени препораки за нивно надминување

4.3 ТЕМАТСКА ОБЛАСТ – УРБАН РАЗВОЈ И ИСКОРИСТУВАЊЕ НА ЗЕМЈИШТЕТО

Планирањето на просторот и намена на земјиштето од страна на локалната самоуправа има директно влијание врз заштита и унапредувањето на животната средина, особено во фазата на подготовка на плански документи за искористување и планирање на земјиштето во Општината.

При подготовка на плански документи на локално ниво за развој на Општината во сите аспекти (урбан развој, индустрија, развој на мали и средни претпријатија, туризам, земјоделие, транспорт и др.) неопходно е спроведување на постапка за Стратешка оценка на влијание врз животната средина на планскиот документ кој се подготвува (план, програма или стратегија). Стратегиската оценка како обврска произлегува од националното законодавство и обезбедува навремено идентификување на можните негативни влијанија на планот, програмата или стратегијата врз животната средина, дефинирање на алтернативи и предлог мерки за ублажување, намалување или одбегнување на влијанијата врз животната средина.

Вклучувањето на целите на заштита и унапредувањето на животната средина во фазата на подготовка на плански документи ќе обезбеди одржлив развој и подобри услови за живеење во Општината, не занемарувајќи го и инфраструктурниот развој и економско - стопанскиот просперитет, како важни предуслови за привлекување на инвестиции.

Поголемо внимание од аспект на заштита на животна средина и поголемо учество на јавноста при донесување на плански документи за искористување на земјиштето ќе овозможи да се добијат планови кои ќе одговараат на реалните потреби на населението и одржлив развој на Општината.

4.3.1 Просторно и урбанистичко планирање

Општина Гази Баба, на годишно ниво носи Програма за урбано планирање преку која се планира:

- Урбанистичко планирање (програма за изработка на детални урбанистички планови, урбанистички планови за село, урбанистички планови во населено место, локални урбанистички плански документации, проекти за инфраструктура).
- Уредување на градежното земјиште
- Уредување на простор во рурални подрачја

Одговорност и надлежности во делот на урбаниот развој на Општината има Секторот за урбанизам, односно одделението за просторно и урбанистичко планирање и управување со градежно земјиште и недвижен имот, кое спроведува активности што се однесуваат на:

- Водење на процесот на просторно и урбанистичко планирање во Општината;
- Покренување иницијативи и предлози за донесување, изменување и дополнување на детални урбанистички планови;
- Подготвување годишна програма за урбанистичко планирање на просторот;
- Подготвување анализи и информации за состојбите во урбанистичкото планирање;
- Водење постапки за располагање со градежното земјиште и начинот на неговото управување;

- Подготвување договори и целокупна документација, потребна при спроведување на постапката за отуѓување, давање под долготраен или краткотраен закуп и со непосредна спогодба на градежното земјиште кое се наоѓа на подрачјето на општината;
- Врши и други работи што се утврдени во делокругот на надлежности согласно законите и другите прописи.

Согласно важечкиот Генерален Урбанистички План на Град Скопје за период 2012 – 2022, градот е поделен на 143 четврти (во 11 реони кои се означени со: И, Ј, ЈИ, С, СИ, ССИ, З, СЗ, ССЗ, Ц, ЦС) и за секоја четврт на своја територија Општина Гази Баба доставува Планска програма до Град Скопје која Советот треба да ја усвои. Агенцијата за планирање на просторот ги изработува четвртите на барање на Град Скопје. ГУПот предвидува празните и сиви зони во рамките на територијата на Општина Гази Баба да се урбанизираат со носење на нови ДУП - ови во насока на одржлив просторен развој што ќе обезбеди од една страна поквалитетен живот на жителите на Општина Гази Баба, и од друга страна засилување на економска активност во Општина Гази Баба со привлекување на домашни и странски инвеститори што ќе донесе нова додадена вредност со сериозни позитивни импликации во однос на локалната економија.

Според Генералниот Урбанистички План (ГУП) за урбаниот дел од општината Гази Баба (2012 – 2022):

- 48% од вкупно 2.525 ha функционална површина во општината, се однесува на сегментот домување, или 166 m² површина по глава на жител;
- 9% се големи комерцијални и деловни комплекси, како и спортска и социјална инфраструктура, или 31 m² површина по глава на жител;
- 20% отпаѓаат на бизнис и индустрија, односно 70 m² површина по глава на жител;
- 7% припаѓаат на зелените површини, или 25 m² по глава на жител. Доколку се земат и сите површини под шума кои изнесуваат 1037 ha или 29% од вкупните површини под шума во Град Скопје, тогаш зелените површини во Општина Гази Баба во однос на вкупната површина изнесуваат 11% или 153 m² површина по глава на жител;
- 14% се патишта или 50 m² по глава на жител;

Според проекциите за стратешкиот период до 2022 година, преку новите ДУП-ови се планира зголемување на површини за:

- Домување за 90 ha;
- Индустрија (лесна индустрија, стоваришта, дистрибутивни центри, магацини) за 50 ha;
- Комерцијална, деловна, спортска и социјална инфраструктура за 10 ha;
- Зелени површини за 5 ha;
- Локални патишта за 10 ha;

Во периодот од 2014 - 2018 година, општина Гази Баба има донесено 10 ДУП - ови за градска четврт : ЦС 11 блок 05; ЦС 11 блок 01; ЦС 11 блок 02; ЦС 11 блок 07; ЦС 09; СИ 05; СИ 10; С 17 блок 01; СИ 07; СИ 04 блок 03

Во последните 5 години, изготвени и усвоени од Советот на Општина Гази Баба се вкупно 79 урбанистички планови (за градски дел, УП вон населено место, општи акти за села, ЛУПД, урбанистички проект и Проект за Инфраструктура).

Донесени урбанистички планови во Општина Гази Баба во последните 5 години:

а) Донесени ДУП-ови за населено место

Ред бр.	Градска четврт	Назив на ДУП	Број на одлука	Дата на донесување	Површина на план/ха	Доминантна намена	Површ по намена/ха	% застапеност
1.	С 21	ДУП за Градска четврт С 21, блок 04	09-194/5	28.01.2021	9.03	А	6.80	75,30%
2.	СИ 08	ДУП за Градска четврт СИ 08 блок 03	09-3039/16	25.09.2020	18.50	Б Д1 Д2	15.21 0.56 0.22	82.22% 3.03% 1.19%
3.	С 17	ДУП за Градска четврт С 17 Блок 01	09-2424/16	30.07.2020	91.08	Г1, Г2 Д2	43.08 8.20 4.00	47,30% 9.00% 4.39%
4.	СИ 09	ДУП за Градска четврт СИ 09, блок 01, Општина Гази Баба - Скопје	09-1905/9	29.05.2020	21.01	Д1, Д2, Д3	1.33 5.09 13.53	6.32% 24,20% 64,38%
5.	С 19	ДУП за Градска четврт С 19 блок 01	09-1353/5	12.03.2020	28.38	Б, Д1, Д3	1.14 7.69 16.32	4.01% 27.10% 57.50%
6.	СИ 03	ДУП за Градска четврт СИ 03, блок 03.08	09-1353/6	12.03.2020	2.10	А Б Д1	0.90 0.61 0.23	43.01% 29.07% 11,17%
7.	СИ 03	ДУП за Градска четврт СИ 03, блок 03.05	09-218/37	24.01.2020	6,69	А2 Б2 Д1	1.46 2,87 0,42	21.82% 42,98% 0,64%
8.	ЦС 09	Измена и дополна на детален урбанистички план за градска четврт ЦС 09, Општина Гази Баба	09-3831/17	30.09.2019	31.09	А Б, Д	1,12 15.09 0.88	4,00% 58,00% 3%
9.	ЦС 11	Градски четврт ЦС 11, БЛОК 02	09-5005/4	08.11.2018	12,38	Г2,Г3,Г4	10.31	83.28%
10.	СИ 03	ДУП: Градски четврт СИ 03, блок 03	09-5005/3	08.11.2018	7.93	Г2,Г3,Г4	7.09	89,94%
11.	ЦС 11	Градски четврт ЦС 11, блок 05	09-2755/10	20.07.2016	11,39	А Б Д1 Д2	6,54 1,35 0,25 0,04	57,42% 11,85% 2,19% 0,35%
12.	СИ 04	ДУП за Градски четврт СИ 04 блок 3	09-666/13	22.02.2016	6,21	А Б	2.29 1.60	36,88% 25.76%

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА (2020-2026)

Ред бр.	Градска четврт	Назив на ДУП	Број на одлука	Дата на донесување	Површина на план/ха	Доминантна намена	Површ по намена/ха	% застапеност
						В Д1	0.21 0,24	3.38% 3.86%
13.	СИ 07	ДУП за Градска четврт СИ 07	09-4746/8	21.12.2015	31.58	А Б, В Г2, Г3,Г4	9.33 0.24 0,67 2.03	30,00% 0,80% 2,00% 6,40%
14.	ЦС 11	Градски четврт ЦС 11, блок 01	09-4439/20	27.11.2015	7,59	Б Г2, Г3,Г4 Д2	0,37 6.46 0,11	4,84% 85,10% 1,43%
15.	ЦС 11	Градски четврт ЦС 11, блок 07	09-4439/19	27.11.2015	9.10	А Б Д2	2,78 4.70 0.17	30,54% 51,63% 1,87%
16.	СИ 05	ДУП за Градски четврт СИ 05	09-676/9	27.02.2015	15,04	Б Г2, Г3,Г4 Д2	1.86 3.61 5.99	12.00% 1.23% 29,00%
17.	СИ 10	ДУП за Градска четврт СИ 10	07-4426/5	17.11.2014	51.14	А Б6 Д2	4.22 41.20 0,51	6,00% 61.00% 1,00%
18.	СИ 08	ДУП – Источна Индустриска зона блок 1 и блок 2	08-4038/8	24.10.2014	16.10	Г2,Г3,Г4 Д	10.74 0.56	66,67% 3.46%
19.	С 22	ДУП за дел од УЗ "Крсте Мисирков" блок 4	07-4599/24	24.10.2013	2,31	А Д	1.65 0.13	71.00% 6.00%
20.	СИ 04	ДУП за изменување и дополнување на ДУП Источна индустриска зона - Металски завод Тито, Урбан модул б	07-3811/14	05.09.2013		Г2,Г3,Г4		
21.	СИ 01	ДУП за дел од Источна индустриска зона - Средношколски центар - АСУЦ	07-3629/11	19.08.2013	15.66	А Б В Г Д	1.69 0.36 8.19 0,47 0,96	11.00% 2.00% 52,00% 3,00% 6,00%
22.	ЦС 11	Источна индустриска зона, Локалитет ПИВАРА	07-3629/12	19.08.2013		Г2,Г3,Г4		

Б) Донесени УПВНМ од Советот на Општина Гази Баба во последните 5 години

Ред. бр.	Назив на УПВНМ (линк)	Број на одлука-решение-потврда	Дата на донесување	Површина	Доминантна намена	Површ по намена/ха	% застапеност
1.	УПВНМ за КПД Идризово	09-5318/22	23.12.2019	92,70	В4 Д1 Д2	50.82 2.06 30,47	54.82% 2.22% 32.87%
2.	УПВНМ за изградба на индустриска зона на локалитет заобиколница од клучка “Хиподром” до клучка “Сингелиќ”, Општина Гази Баба-Скопје	09-2755/11	20.07.2016	284,55	Б Г Д	52,98 139.21 42,51	18,62% 48,92% 14,94%
3.	УПВНМ за Спортско Рекреативен Центар Гази Баба	07-308/7	01.02.2013		А4, Д1, Д2,Д3		

В) ЛУПД кои се донесени од Советот на Општина Гази Баба во последните 5 години

Ред. бр.	Назив на ЛУПД	Број на одлука	Дата на донесување	Доминантна намена
1.	ЛУПД за изградба на објекти со намена Г2-лесна и незагадувачка индустрија на дел од КП бр.141/4 м.в. Јурија, КО Трубарево	28-3/366/13	27.04.2021	Г2
2.	ЛУПД за намена А4 – времено сместување (викенд куќи) на КП 1277/3 и дел од КП 1277/1, КО Раштак, Општина Гази Баба	28-3/791/12	06.04.2021	А4
3.	ЛУПД за изградба на намена Б4 – деловни простори на дел од КП бр. 514/1 м.в. “ГЕРАН” КО Инџиково, Општина Гази Баба,	28-3/1257/6	05.04.2021	Б4
4.	ЛУПД за намена Б5-хотелски комплекс на КП 1539/3, КП 1539/7, КП 1539/8 и КП 1539/9 КО Раштак - Општина Гази Баба Скопје	28-3/257/8	09.03.2020	Б5

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА (2020-2026)

Ред. бр.	Назив на ЛУПД	Број на одлука	Дата на донесување	Доминантна намена
5.	ЛУПД за бензиска пумпна станица и услужен центар на КП 907 КО Брњарци - Општина Гази Баба,	28-3/221/3	30.01.20219	Е2
6.	ЛУПД за изградба на намена А4 - времено сместување на КП 352/2 КО Идризово - Општина Гази Баба Скопје	28-3/120/3	18.01.2019	А4
7.	ЛУПД за уредување на просторот со намена Г4-стовариште на КП 343 и КП 344, КО Идризово, Општина Гази Баба –	28-3/2426/21	26.07. 2018	Г4
8.	ЛУПД за изградба на градба со намена Г3 -сервиси на КП 524/1, КП 524/2 и дел од КП 525 м.в. "Меѓу путеви" КО Стајковци - Општина Гази Баба Скопје	28-3/22/3	09.01.2018	Г3
9.	ЛУПД за изградба на намена А4 - времено сместување (викенд куќи) на дел од КП 1260 и дел од КП 1255 КО Раштак, Општина Гази Баба	28-3/291/5	02.05. 2018	А4

Г) Донесени Урбанистички проекти

Ред. бр.	Градска четврт	Назив на УП	Број на одлука	Дата на донесување	Доминантна намена
1.		Урбанистички проект за село за формирање на градежна парцела со намена Г2.1-лесна градежна индустрија со производство на градежни елементи и производи и намена Е 1.8-трафостаница	28-3/382/4	17.05.2021	Г 2.1 Е 1.8
2.		Архитектонско урбанистички проект за формирање на една градежна парцела со намена Г2, Г3 и Г4 од ГП 5.3; ГП 5.4; ГП 5.5 и ГП 5.6, по УПВНМ за изградба на индустриска зона на локалитет заобиколица од клучка "Хиподром" до клучка "Сингелиќ"	28-3/942/23	14.09.2021	Г2, Г3, Г4
3.	ЦС 09	Архитектонско урбанистички проект за комплекс Скопје ЕАСТЕ ГАТЕ СЕГ-Скопје, во ГП 1.16 основна класа на намена Б2-големи трговски единици, од измена и дополна на ДУП за ГЧ ЦС 09,	28–3/887/13	29.04.2020	Б 2

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА (2020-2026)

Ред. бр.	Градска четврт	Назив на УП	Број на одлука	Дата на донесување	Доминантна намена
4.	СИ 03	Архитектонско урбанистички проект за формирање на посебни градежни парцели од ГП 03.03.4 од ДУП за градска четврт СИИ 03 блок 03	28-3/2279/23	30.08.2019	Г2
5.	СИ 08	Архитектонско урбанистички проект за спојување градежни парцели ГП 2.2 и ГП 2.3 на дел од КП 2207/6	28-3/ 549/34	20.08.2019	Г3
6.	СИ 03	Архитектонско урбанистички проект за формирање на посебни градежни парцели со намена Г4-стоваришта од ГП 03.03.1 од ДУП за градска четврт СИ 03, блок 03	28-3/1395/34	23.07.2019	Г4
7.	ЦС 11	Архитектонско урбанистички проект за ГП 2.1 согласно ДУП за градска четврт ЦС 11, блок 2, Општина Гази Баба – Скопје	28-3/ 196/9	28.03.2019	Г2
8.	СИ 08	Архитектонско урбанистички проект за формирање на ГП 1.3.1, ГП 1.3.2 и ГП 1.3.3, со препарцелација на ГП 1.3, од ДУП на дел од ИИ зона	28-3/142/2	16.01.2019	Г4
9.	СИ 08	Архитектонско урбанистички проект за спојување на градежните парцели ГП 1.31.1 од АУП за ГП 1.31 по ДУП ИИЗ блок 1 и блок 2 и ГП 1.30	28-3/2089/26	13.12.2018	Г4
10.	ССИ 08	Архитектонско урбанистички проект за ГП 2 (Органи на локална самоуправа) од ДУП за дел од УЗ Автокоманда локална самоуправа и дел комплекс Факултети	потврда 28-3/3158/26	22.11.2018	В4
11.	СИ 08	Архитектонско урбанистички проект за формирање на ГП 3.8.1 и 3.8.2 (препарцелација на ГП 3.8) од ДУП ИИ зона локалитет 79 Југосуровина	28-3/ 367/31	17.10.2018	
12.	СИ 08	Архитектонско урбанистички проект за градежна парцела на КП 2691, КО Маџари	28-3/ 326/4	08.05.2018	
13.	ЦС 10	Архитектонско урбанистички проект за ГП 1.25 од ДУП измена и дополнување на дел од ДУП Керамидница-Урбан блок 1' и дел од ДУП ИИ зона Фабрика Комуна, дел од МЗ Керамидница КО Гази Баба	28-3/580/12	08.05.2017	
14.	ЦС 10	Архитектонско урбанистички проект за ГП 1.24 од ДУП измена и дополнување на дел од ДУП Керамидница-Урбан Блок 1' и дел од ДУП ИИ Зона Фабрика Комуна, дел од МЗ Керамидница КО Гази Баба	28-3/581/11	25.04.2017	

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА (2020-2026)

Ред. бр.	Градска четврт	Назив на УП	Број на одлука	Дата на донесување	Доминантна намена
15.	ЦС 11	Архитектонско-урбанистичкиот проект за ГП 2.01 од ДУП за ИИЗ локалитет Пивара	28-3/231/7	08.03.2017	
16.	ЦС 11	Архитектонско урбанистички проект за ГП 1.7 од ДУП за Градска четврт ЦС11 блок 01 (Автобаза Автокоманда на ЈСП Скопје) Општина Гази Баба	28-3/93-6	02.02.2017	
17.	СИ 08	Архитектонско урбанистички проект за ГП 1.31 од ДУП за ИИЗ блок 1 и блок 2	28-3/2678/21	30.12.2016	Г2
18.	ЦС 10	Архитектонско урбанистички проект за ГП 1.26 од ДУП измена и дополнување на дел од ДУП Керамидница-Урбан блок 1' и дел од ДУП ИИ зона Фабрика Комуна, дел од МЗ Керамидница КО Гази Баба	28-3/803/11	30.05.2016	
19.	СИ 05	Архитектонско урбанистички проект за градежна парцела бр. 1.1 од ДУП за Градска четврт СИ 05	28-3/712/11	26.05.2016	

Д) Проекти за инфраструктура

Ред. бр.	Градска четврт	Назив на Проекти за инфраструктура	Број на одлука-решение- потврда	Дата на донесување
1.		Проект за инфраструктура за новопланиран подземен СН(10)20КВ кабелски вод на КП 2870/1 КО Маџари	28-3/1681-3	09.04.2021
2.		Проект за инфраструктура за изградба на нова фекална препумпна станица Макошпед на ЈП Водовод и канализација – Скопје	28-3/1334/3	06.04.2021
3.		Проект за инфраструктура за фекална канализација (со пречистителна станица) во с. Смилковци, Општина Гази Баба	28-3/9/8	19.03.2021
4.		Проектот за инфраструктура за СН кабелски приклучен вод во КО Гази Баба и КО Маџари,	28-3/394-2	02.02.2021
5.		Проект за инфраструктура за канал во с. Стајковци	28-3/291-3	25.01.2021
6.		Проект за инфраструктура за новопланиран СН(10)20КВ кабелски приклучен вод од постоечка трафостаница 10(20)/0,4КВ на КП 1207/2 КО Гази Баба до новопланирана трафостаница на КП 1232/3 КО Гази Баба	28-3/215/18	24.11.2020

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА (2020-2026)

Ред. бр.	Градска четврт	Назив на Проекти за инфраструктура	Број на одлука-решение- потврда	Дата на донесување
7.		Проект за инфраструктура за новопланиран СН(10)20КВ кабелски приклучен вод од постоечка трафостаница 10(20)/0,4КВ на КП 1120/1 КО Маџари до новопланирана трафостаница на КП 1117/1 КО Маџари	28-3/961/11	02.10.2020
8.		Проектот за инфраструктура за линиска градба на СН 10(20) КВ кабелски вод од кабелска спојница во КО Маџари до и заедно со ТС во КО Маџари	28-3/913/9	17.09.2020
9.	С 23	Проект за инфраструктура за изградба на пристапна улица од измена и дополна на ДУП за дел од Маџари 2 КО Сингелик 1, Општина Гази Баба	28-3/914/5	14.05.2020
10.	С 19	Проект за инфраструктура за линиска инфраструктурна градба за изградба на пешачка улица до винарија Камник	28-3/2025/10	25.10.2018
11.		Проект за инфраструктура во населено место Јурумлери, за објект-вакуумска фекална канализација, канализација од пумпа до пречистителна станица за отпадни води заедно со пречистителна станица за отпадни води, КО Јурумлери, Општина Гази Баба	28-3/2834/5	11.07.2018
12.	ЦС 09	Проект за инфраструктура за бул. Александар Македонски од клучка на ул. Беласица со бул. Александар Македонски до клучка на бул. Александар Македонски со ул. 16та Македонска Бригада и од осовина на бул. Александар Македонски према јужна страна - општина Гази Баба и општина Центар	28-3/2496/7	12.10.2017

Г) Донесени урбанистички планови за села

Ред. бр.	Урбанистички план	одлука	датум	Површина/ха
1.	Урбанистички план за село Гоце Делчев	09-4430/13	29.10.2019	41,77
2.	Урбанистички план за село Трубарово оо разработка на блок 8	07-3656/44	30.09.2014	139,00

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА (2020-2026)

3.	Опш акт за с. Брњарци	07-3656/40	30.09.2014	21,67
4.	Опш акт за с. Булачани	07-4250/15	05.11.2014	76,47
5.	Опш акт за с. Виниче	07-5006/14	22.12.2014	75,24
6.	Опш акт за с.Идризово	09-2613/7	10.07.2015	59,23
7.	Опш акт за с. Инџиково	09-2613/8	10.07.2015	80.63
8.	Опш акт за с. Јурумлери	09-2003/6	20.05.2015	178,69
9.	Опш акт за с. Раштак	07-4250/16	05.11.2014	77.33
10.	Опш акт за с. Сингелиќ	09-4746/28	21.12.2015	239,99
11.	Опш акт за с. Смилковци	07-3656/41	30.09.2014	53,12
12.	Опш акт за с.Стајковци	09-7182/8	25.11.2016	139.06
13.	Опш акт за с. Страчинци	07-3656/42	30.09.2014	17.50
14.	Опш акт за с. Црешево	07-3147/9	25.08.2014	40.26

Регулациони планови усвоени од страна на Советот на Град Скопје

- Градска четврт СИ 01
- Градска четврт С 17
- Градска четврт С 19
- Градска четврт СИ 04
- Градска четврт СИ 06
- Градска четврт СИ 08
- Градска четврт ССИ 08
- Градска четврт С 26
- Градска четврт СИ 03
- Градска четврт СИ 07

Доминантна класа на намена во ДУП - овите претставува А – домување со 48% (во индивидуални или заеднички станбени објекти и пропратни содржини на домувањето - јавни, сервисни дејности, трговија и спортски содржини). Класата Г (производство, дистрибуција и сервиси) е застапена со 20%. Инфраструктурата опфаќа 14%, 9% се големи комерцијални, деловни комплекси и спортска и социјална инфраструктура и 7% зеленило.

За наредниот стратешки период се планира и развој на нови ДУП-ови:

Назив на план	Време на изработка на ДУП
ДУП Триангла - СИ 02	2025
ДУП Маџари Хиподром - СИ 06	2026
ДУП Трубареве - СИ 12 пречистителна станица	2027
ДУП Железара - СИ 18	2028
ДУП Камник - С 19	2029
ДУП Камник гробишта - С 20	2030
ДУП Крсте Мисирков - С 21	2031
ДУП Крсте Мисирков - С 22	2032
ДУП Маџари - С23	2033
ДУП Автокоманда - ССИ 09	2034
Булачани – УП за населено место	2035
Црешево - УП за населено место	2036
Виниче - УП за населено место	2037
Страчинци – УП за населено место	2038
Смилковци – УП за населено место	2039
Брњарци - УП за населено место	2040
Раштак - УП за населено место	2041
Трубареве – УП за населено место	2042
Гоце Делчев – УП за населено место	2043
Јурумлери – УП за населено место	2044
Колонија – УП за населено место	2045
Идризово – УП за населено место	2046
Сингилиќ – УП за населено место	2047
Стајковци – УП за населено место	2048

Инџиково – УП за населено место	2049
ДУП Триангла - СИ 01	2050
ДУП Перо Наков - СИ 03	2051
ДУП Супер Тинекс - СИ 04	2052
ДУП Источна Индустриска Зона - СИ 11	2053
ДУП Агросервис - С 26	2054
ДУП Автокоманда - ССИ 08	2055
ДУП Те-То - ЦС10	2056
ДУП Керамидница - ЦС 12	2057
ДУП Вардариште - СИ 09	2058

На територија на Општина Гази Баба, во периодот 2011-2018 година, доставени се 19.846 барања за легализација, од кои до 2020 година се легализирани 9.400 барања.

Постапката за Стратегиска оценка на влијание на урбанистички планови (СОЖС) врз животната средина и вклучување на јавноста при подготовката и усвојувањето на плански документи во последниве години активно се спроведува од страна на Општина Гази Баба. Извештаите за СОЖС кои имаат за цел навремено да ги вклучат целите на заштита на ниво на Општина Гази Баба во целите на урбанистичкиот план се достапни на јавноста и се одржуваат јавни расправи по истите согласно законските барања. Учество на јавноста при донесување на урбанистички планови се обезбедува преку соопштение за организирање јавна анкета и јавна презентација на планот. Се соопштува во дневни весници и се објавува на огласна табла и на веб страната на на Општината (<http://www.gazibaba.gov.mk>), така што јавноста има можност да даде коментари и сугестии.

Просторното и урбанистичкото планирање треба да обезбеди соодветно уредување и хуманизација на просторот, како и социјална, економска и еколошка одржливост на населените места. Вакво планирање се обезбедува низ континуиран процес на изработка, донесување, спроведување и следењето на спроведувањето на плановите. Изработувањето, донесувањето, спроведувањето и следењето на спроведувањето на урбанистичките планови, се работи од јавен интерес заради што самиот процес на планирање треба да обезбеди: рамномерен просторен развој; рационално уредување и користење на просторот; создавање и унапредување на условите за хумано живеење и работа на граѓаните; надминување на урбаните бариери за лицата со инвалидитет; одржлив просторен развој; заштита и унапредување на животната средина и природата; справување со климатските промени; сочувување и заштита на недвижното културно наследство итн.

4.3.2 Домување

Обезбедување хумани услови за живот и работа на луѓето претставува примарна цел на просторното и урбанистичко планирање, што се остварува преку успешно планирање на станови и станбени населби обезбедувајќи комунално, функционално и еколошко уредување.

Основни показатели на стандардот на домување се просечната големина на стан, просечната површина на станбен простор по жител и просечниот број на жители на стан.

Во согласност со податоците од последниот попис (2002), во Општината има вкупно 72.222 жители кои живеат во 20.267 домаќинства. Во општината, се евидентирани 22.815 живеалишта,,

22.739 станови со просечна површина на станбен простор/жител од 18,3 m². Во однос на просечната површина на станбен простор по жител Општина Гази Баба има понизок просек во однос на републичкиот и просекот во регионот. Индивидуалните домаќинства се најзастапени типови на домаќинства на територија на Општина Гази Баба. Просечниот број на членови во едно семејство е 3,57. Во општината доминираат домаќинства со две или повеќе семејства согласно податоците од Државниот завод за статистика.

Според пописот од 2002 година, вкупно 37.840 луѓе, или 52% од вкупното население во општината, живее во сервисирано домување. Овие луѓе во најголем број живеат во урбаните населени места во општината како што се населбите: Железара, Автокоманда, Триангла, Маџари, Хиподром и Ченто.

Од друга страна, 18.887 луѓе, или 26% од вкупното население во општината живее во нецелосно сервисирано домување. Руралните населени места во општината како Трубарево, Јурумлери, Идризово, Сингелиќ, Стајковци, Смилковци и други, се најчестите места каде што се наоѓаат овие домаќинства.

15.900 луѓе, или 22% од вкупното население во општината според пописот во 2002 година живеат во дивоградби.

Во рамките на урбаниот опфат на градот Скопје, површината со намена домување изнесува 2.646 ha или 45% од вкупната површина. Скопје има бруто густина на домување од 146 жители/ha и нето густина на домување од 156 жители/ha. Во однос на густина на населеност, Општина Гази Баба има 785 жители/m².

Во однос на бруто густината, Општина Гази Баба има 33 ж/ha, додека нето станбената густина е 120 ж/ha. Населбата Автокоманда со 432 ж/ha е една од урбаните единици со најголема нето станбена површина. Коефициентот на искористеност на земјиштето на просторот на Скопје изнесува 0,31.

Реализирани проекти на Општина Гази Баба во однос на нови резидентни населби и спортско рекреативни површини:

- ✓ Нова резидентна населба за домување во Хиподром II (ЗОНА 3 – до СРЦ Хиподром, помеѓу Бул. Александар Македонски и регионалниот пат Хиподром – Илинден), 2016 година
- ✓ Нова резидентна зграда за домување во Керамидница – спроти ФОН, 2016 година
- ✓ Нова резидентна населба во Маџари – до автосалон Мерцедес, 2016 година
- ✓ Спортско рекреативна зона Железара (на Ул. 16 Македонска Бригада), 2016 година
- ✓ Спортско рекреативна зона Хиподром со домување (помеѓу Бул. Александар Македонски и регионална сообраќајница Хиподром – Илинден), 2016 година
- ✓ Спортско рекреативна зона Авто Камп Смилковци на северната заобиколница, 2016 година

4.3.3 Зелени површини

Урбаното зеленило е застапено на јавните површини како булеварско и блоковско зеленило. Како замена за одземените природни зелени површини, заради брзата урбанизација, урбаното

зеленило (дрвја, тревници/паркови, шуми и култивирани површини), претставува основа за одржување на потребната рамнотежа во природата преку своите функции: подобрување на квалитетот на воздухот, регулирање на микро-климатските услови, заштита од инсолација, заштита од јаки ветрови, природна бариера од бучава, прифаќање на атмосферските води и сл. Сите овие и уште многу други функции на зелените површини не е можно да бидат заменети од друг фактор. Зелените површини се значајни индикатори на квалитетот на животната средина во една општина/град.

Урбаните зелени површини се планираат со гласно со Закон за урбано зеленило и Законот за урбанистичко и просторно планирање. Во Законот за урбано зеленило, утврдени се следните стандарди и нормативи за планирање и проектирање на зеленило:

- ✓ Стандард од 25 m² зеленило по жител во ГУП
- ✓ При изработка на сите планови и проекти треба да се обезбеди најмалку 20% зеленило на секоја градежна парцела.
- ✓ На градежните парцели со веќе изградени објекти, каде не постојат просторни можности за обезбедување на процентот за зелена површина, се прави компензација со поставување дрвореди и зеленило во жардињери, на кровни тераси и фасади.

Слика 22 Дел од урбано зеленило на кружен тек во близина на индустриски комплекс Железара и населба Железара

Во вкупната површина на зелени површини во Општина Гази Баба, опфатени се булеварското и блоковското зеленило долж сообраќајниците, како и карактеристичниот пејсаж Гази Баба. За одржување на јавното градско зеленило на булеварите, парк шума Гази Баба, како и други површини околу институциите се грижи ЈП “Паркови и зеленило” Скопје.

Преглед на состојбата со блоковското зеленило во општината е даден во Табела 31.

Табела 31 Блоковско зеленило во надлежност на општина Гази Баба во однос на вкупното во градот Скопје

Општина	Површина (ha)	Планирана површина (ha)	Реализирана површина(ha)
Гази Баба	18.6	7.31	4.46
Вкупна површина во град Скопје под надлежност на општини	248.5	95.905	30.917

Гази Баба учествува со 7,5% во вкупната површина со блоковско зеленило на територија на Град Скопје. Вкупната површина на блоковско и булеварско зеленило во рамките на општината е прикажана во Табела 32.

Табела 32 Вкупна површина на блоковско и булеварско зеленило

Вид на зеленило	Површина (m ²)
Блоковско зеленило	186.365
Булеварско зеленило	155.722
ВКУПНО:	342.087

Распределбата на површините со јавно градско зеленило по населби во општината е дадено во Табела 33.

Табела 33 Јавното градско зеленило по населби во Општина Гази Баба

Ред. бр.	Населба	Површина (m ²)
1.	Автокоманда	45.974
2.	Железара	29.516
3.	Ченто	42.841
4.	Маџари	29.313
5.	Хиподром	38.721
ВКУПНО:		186.365

Застапеноста на вегетација по видови и површина која ја зафаќа во рамки на општината е прикажана во

Табела 34 Катастарски показатели за видот и површината на зеленилото во општината

Ред.бр.	Вегетација	Површина (m ²)
1.	тревна површина	186.365
2.	дрвореди	1829
3.	листопадни дрвја	1782
4.	зимзелени дрвја	820
5.	листопадни грмушки	2681
6.	зимзелени грмушки	295

Како дел од уредувањето на локациите со зеленило, ЈП Паркови и зеленило доставува и дополнителни содржини кои се детално претставени по број во

Табела 35 Урбана опрема во рамки на зелени површини

Ред. бр.	урбана опрема/содржина	број
1.	водомери, шахти	72
2.	хидранти	356
3.	клупи	214
4.	игралишта	8
5.	чешми	5

Табела 36 Новоподигнати и реконструирани површини во општина Гази Баба во 2020 и 2021 година

Ред.бр.	Адреса	Површина [m ²]
1	Кеј на река Вардар, мајор корито, потег од железнички мост до мост Близнак	16.200
2	Зелен плоштад на ул. Коце Металец	4.460
3	Реконструкција на средна жардиниера на бул. Александар Македонски – потег од хотел Континентал до ул.16 Македонска бригада	2.737
4	Реконструкција на средна жардиниера на бул.Александар Македонски – потег од семафорите кај ул.16 Македонска бригада до првиот пешачки премин	2.225

Во реонот Автокоманда во 2021 год.се реализирани активности за садење и одржување на постоечкото зеленило. Преглед на засадени следните видови на садници по булеварии во овој реон е даден во следната табела:

Ред бр	Локација и вид на садници	Број на садници
1.	Бул. Александар Македонски – средна жардињера	
	Viburnum tinus Eve Price	20
	Juniperus horizontalis Prince of Wales	50
	Mahonia aquifolium	20
	Cotonaster horizontalis	30
	Picea pungens	5
	Picea pungens globosa glauca	10
	Cupressocyparis ley. Castel Gold	18
	Buxus sem. pervirens	50
	Buxus micriophylla Golden dream	25
	Buxus mac. Faulkner	25
	Miscanthus sinensis	15
	Photentila fruticosa	10
	Thuja occ. Globosa	20
	Ligustrum ovalifolium	27
	Nandina domestica	20
	Photinia fraseri Red Robin	2
	Thuja orie. Pyramidalis aure	6
	Lonicera tatarica	20
	Cornus alba	20
	Euonymus japo. Elegantissima aureus	250
	Elaeagnus ebbingei – топка на стебло	42
	Buxus microphylla Golden dream – топка	32
	Liquidambar styraciflua	3

Ред бр	Локација и вид на садници	Број на садници
	Liquidambar styraciflua	18
	Buxus microphylla Faulkner – топка	80
	Acer platanoides Crimson King	6
	Ligustrum texanum	80
	Picea pungens Glauca	5
	Juniperus Arrow	14
	Carpinus betulus fastigiata	9
	Thuja orie. Pyramidalis aurea	16
	Thuja occ Smaragd	40
	Acer rubrum	10
	Prunus laurocerasus Otto Layken	50
	Betula pendula youngii	17
	Cupressus sempervirens Pyramidalis	10
	Cupressocyparis Leylandii	16
2.	Бул. Александар Македонски – странично	
	Betula pendula youngii	3
	Cupressus sem. Pyramidalis	3
	Ligustrum japonicum Texanum-топка на стебло	19
	Thuja occidentalis-топка	45
	Carex min	100
	Chamaecyparis law. Ivonne	12
	Catalpa big. Globosa Nana	5
	Acer platanoides	12
3.	Коце Металец - Кружен тек	
	Euonymus alatus compactus - топка	100
	Buxus microphylla Golden dream-топка	10
	Elaeagnus ebbingei - топка на стебло	51
	Betula pendula youngii	9
	Carpinu betuluus fastigiata	5
	Abies pinsapo	16
	Thuja orie. Pyramidalis aure	2
	Buxus spp	50
	Ligustrum japonicum texanum	27
	Viburnum tinus Eve Price	20
	Viburnum tinus	20
	Platanus acerifolia	12
	Catalpa big.globosa	5

Ред бр	Локација и вид на садници	Број на садници
	<i>Prunus serrulate kanzan</i>	10
	<i>Acer plat. Crimson king</i>	11
	<i>Chamaecyparis law. Stardust</i>	40
	<i>Juniperus Arrow</i>	20
	<i>Thuja occ. Smaragd</i>	55
	<i>Cupressus sempervirens Pyramidalis</i>	10
	<i>Morus alba</i>	10
	<i>Euonymus alatus compactus</i> - топка	100
	<i>Buxus microphylla Golden dream</i> -топка	10
	<i>Elaeagnus ebbingei</i> - топка на стебло	51
	<i>Betula pendula youngii</i>	9
	<i>Carpinu betuluus fastigiata</i>	5
	<i>Abies pinsapo</i>	16

Приказ на постоечкото булеварско и блоковско зеленило по типови, новоизградени паркови и поставена урбана опрема во рамки на овој реон, како и постоечката урбана инфраструктура и опрема е прикажано табеларно.

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА (2020-2026)

Ред. бр.	Катастарски показатели	Ед. мера	Булеварско зеленило									Железара Парк	Кружен тек	Блоковско зеленило
			бул. Александар Македонски			ул. 16 Мак. Бригада			бул. Киро Глигоров					
			десна страна	средна лента	лева страна	десна страна	средна лента	лева страна	десна страна	средна лента	лева страна			
1	Тревници	м ²	15.900	24.000	15.900	2.100			800	585	800		11.800	
2	Зимзелени дрвја	бр.	57	1390		7			3			30		
3	Листопадни дрвја	бр.	149	82	151	64		91	6	49	55	51		
4	Дрвореди	бр.	1	1	1	1		2	1	1	1	2		
5	Зимзелени грмушки	бр.	38	1091	5	11								
6	Листопадни грмушки	бр.	29		10	39								
7	Цветни површини	м ²	298										12.000 парчиња	
8	Цветни фигури	бр.						1						
9	Перени	бр.												
10	Розариум	м ²	49	50										
11	Жардиниери	м ²		20.000										
12	Асфалт/ бекатон патеки	м ²	4.400		4.400				1.400		1.400			
13	Попесочени патеки	м ²												
14	Ивици долж патеки	м ¹	4.400	4.100	4.400				1.400	1.400	1.400			
15	Чешми	бр.	2									3		
16	Парковски клупи	бр.	21											
17	Корпи за отпадоци	бр.	30		7				3		3	15		
18	Водомерни шахти	бр.	4	5	2				1		1		4	

Ред. бр.	Катастарски показатели	Ед. мера	Булеварско зеленило									Железара Парк	Кружен тек	Блоковско зеленило
			бул. Александар Македонски			ул. 16 Мак. Бригада			бул. Киро Глигоров					
			десна страна	средна лента	лева страна	десна страна	средна лента	лева страна	десна страна	средна лента	лева страна			
19	Хидранти	бр.	15	29	5						12	5	13	
20	Прскалки	бр.										15	31	
21	Видиковци	бр.										1		
22	Споменици	бр.	2					1						
23	Парк за миленици	бр.	Во Фински парк											

Општина Гази Баба го уредува и одржува постојното и новото урбано зеленило кое е во нејзина надлежност (зелените површини околу колективно домување, реонските и други локални паркови, зелените површини по должината на локалните сообраќајници и крајбрежно зеленило долж река Вардар) во соработка со ЈКП Гази Баба 2007.

Од страна на ЈКП Гази Баба 2007, засадени се следните шумски садници: туја, чемпрес, липа, јавор, бор на површина од 2.000m², на следните локации: последна автобуска станица 45ка Ченто, Парк на ул.Финска во Ченто, парк на Боними во Автокоманда.

Нови подигнати зелени површини во општината: последна автобуска станица 45ка Ченто, Парк на ул.Финска во Ченто, парк на Боними во Автокоманда.

За полевање на јавното зеленило кое го одржува ЈКП Гази Баба 2007 се користи техничка вода и дел питка вода.

4.3.4 Земјоделски површини

Општина Гази Баба располага со голема површина обработлива земја во чија структура преовладува плодно земјиште.

Табела 37 Рурални населени места во општина Гази Баба според површината (2016 година)

Рурални населени места	Обработливо земјиште (во ha)	Урбанизирана површина (во ha)	Оддалеченост од најблиска градска населба (во km)
Брњарци	306	84	4
Булачани	631	71	7
Гоце Делчев		46	3
Идризово	526	71	7
Инџиково	131	75	0
Јурумлери	212	163	5
Раштак	349	79	9
Сингилиќ	319	172	0
Смилковци		51	4
Стајковци	402	133	2
Страчинци	218	21	4
Црешево	497	39	3
Трубарево	275	160	2

Извор: Подстратегија за рурален развој на општина Гази Баба, 2020-2025

Вкупното расположливо земјиште и површини, кои се користат за земјоделство, видови насади, површини засадени со земјоделски производи се прикажани во следната табела.

Табела 38 Користено земјиште по категории во општината по хектари

Вкупно обработливо земјоделско земјиште	Ораници и бавчи	Овоштарници	Лозја	Ливади	Расадници	Пасишта
2.370,81	2146,35	41,19	62,69	81,57	0,56	38,46

Извор: Државен Завод за статистика – Попис на земјоделството 2007

Од вкупното користено земјоделско земјиште во општината, 90% се ораници, бавчи и куќни градини, а останатиот дел припаѓаат на пасишта, овоштарници и лозја.

Слика 23 Застапеност на земјоделски површини во општина Гази Баба

Според Земјоделскиот попис од 2007 во Општина Гази Баба постојат вкупно 2.370 индивидуални земјоделски стопанства (26% од вкупниот број на земјоделски стопанства во градот односно 1,23% од вкупниот број во РСМ) со вкупен број на членови кои работат на земјоделските стопанства од 5.351, односно 8% од вкупниот број на жители се занимава со земјоделство.

Распределбата на земјоделско земјиште по катастарска општина во Гази Баба е прикажана во следната табела.

Табела 39 Земјоделско земјиште според земјоделска култура и катастарска општина во општина Гази Баба (2016)

Катастарска општина	Обработливо земјиште (во м)	Градини (во м)	Овоштарници (во м)	Лозја (во м)	Ливада (во м)	Друго (во м)	ВКУПНО (во м)
Брњарци	3.059.919	20.105	2.643	77.763	296.288	35.669	3.492.387
Булачани	6.312.041		175.290	428.978	199.414		7.115.723
Црешево	4.968.997	161.804	40.704	362.558	300.259		5.834.322
Идризово	5.256.661	6.390	209.487		691.037		6.163.575
Инџиково	1.302.071	34.467	50.086	1.180	1.095.301		2.483.105
Јурумлери	2.122.282		206.603		107.540		2.436.425
Маџари	1.384.641	22.088	23.478	1.540	424.617	23.125	1.879.489
Раштак	3.491.224	710	8.626	376.729	258.918		4.136.207
Сингилиќ	3.186.591	107.042	11.609	2.550	923.122		4.230.914
Стајковци	4.017.136	181.271	93.251	7.435	92.020		4.391.113
Страчинци	2.179.503	30.620	195.506	25.373	48.049		2.479.051
Трубарево	2.745.983	203.985	397.249		193.699		3.540.916
Гази Баба (Железара, Автокоманда, Керамидница)	260.763	57.433	65.693	28.648	4.034		416.571
ВКУПНО	40.287.812	825.915	1.480.225	1.312.754	4.634.298	58.794	48.599.798

Извор: Подстратегија за рурален развој на општина Гази Баба, 2020-2025

Земјоделското производство игра значајна улога во локалната економија на општината. Ако се знае дека во општината постои значаен број на посебни парцели од користеното земјиште може да се пресмета дека просечната површина на една парцела земјиште кои се користи изнесува 0,44ха што укажува на високиот степен на расцепканост на парцелите и е на исто ниво со Град Скопје која изнесува 0,41ха односно 0,42ха на национално ниво.

Индивидуалните земјоделски стопанства според користено земјоделско земјиште, површини под овошни и лозови насади се претставени во Табела 40.

Табела 40 Индивидуални земјоделски стопанства според користено земјоделско земјиште, површини под овошни и лозови насади

Број на индивидуални земјоделски стопанства со индустриски растенија	Број на индивидуални земјоделски стопанства со жита	Број на индивидуални земјоделски стопанства со фуражни растенија	Број на индивидуални земјоделски стопанства со зеленчук	Број на индивидуални земјоделски стопанства со цвеќе и украсни растенија	Број на индивидуални земјоделски стопанства со овошни насади	Број на индивидуални земјоделски стопанства со лозови насади
32	1 534	415	1 568	134	235	485

Извор: Попис на земјоделството 2007

Од табеларниот приказ, евидентно е дека доминираат индивидуални земјоделски стопанства со зеленчук и жита, а потоа се застапени лозови насади и фуражни растенија.

Од сите Скопски општини, Општина Гази Баба има најголема површина покриена со пластеници (54%), односно повеќе од 40 илјади квадратни метри.

4.3.5 Инфраструктура

4.3.5.1 Патен сообраќај

Општина Гази Баба претставува главна комуникациска и транспортна порта на градот Скопје, низ која поминуваат главните транспортни и комуникациски коридори. Општината е значајно комуникациско средиште на домашни и меѓународни сообраќајници како транспортниот коридор VIII (Исток - Запад: Тирана - Скопје –Софија - Варна) и коридорот X (Југ - Север: Атина – Скопје - Белград).

Магистрални патни правци кои минуваат низ Општина Гази Баба:

- М-3 - (9,8 км), Крстосница Петровец крстосница – Хиподром – Скопје - граница со Р. Косово (Блаце) (Е-65),
- М-4 - (18 км), Крстосница Миладиновци - крстосница Хиподром - Скопје - Тетово - Гостивар - Кичево - Подмоље - Струга -граница со Р. Албанија (Ќафасан) (Е-65, Е-852)

Краци на магистрални патни правци кои минуваат низ Општина Гази Баба:

- К1-М3 – Скопје - Црешево врска со М3. Должината на овој крак во Скопскиот регион изнесува 10,62km и целосно е асфалтиран.

Вкупната должина на примарна патна мрежа во Скопје изнесува 270 km според податоците од ГУП на Град Скопје, од кои 37,5% се магистрални патишта и брзи улици, додека 62,5% се собирни улици. Развојот на планираната примарна патна мрежа не го следи трендот на урбаниот и стопанскиот развој на градот, поради што се јавуваат неповолни сообраќајни услови, особено во потесното централно градско подрачје.

За Скопскиот регион општиот степен на моторизација изнесува 239,72 возила/1.000 жители, односно парцијалниот степен на моторизација е 212,38 возила/1.000 жители, односно 4,17 жители на 1 возило.

Должината на сообраќајниците во општините на Град Скопје изнесува 919,16 km, од кои на Општина Гази Баба припаѓаат 15.850 m. Општина Гази Баба со градот и со соседните општини е поврзана преку четири булевари (Александар Македонски, Киро Глигоров, Методија Андонов – Ченто).

На територија на Општина Гази Баба, согласно Одлуката за утврдување на магистрални и собирни улици во градот Скопје (Службен Гласник бр.5, 1998 година) се утврдени следните магистрални и собирни улици:

Табела 41Магистрални и собирни улици во Општина Гази Баба

Собирни улици	Магистрални улици
Благоја Стефковски	Булевар Александар Македонски
Индустриска 1	Булевар Киро Глигоров

Собирни улици	Магистрални улици
Интернационални Бригади	Булевар Методија Андонов – Ченто
Маџари	
Перо Наков	
Радован Ковачевиќ	
Шеснаесетта Македонска Бригада	

Извор: ЈП “Улици и патишта”

Сервисно – станбени улици во Општина Гази Баба има вкупно 208 во должина од 114.350,00 м.

За Скопскиот регион општиот степен на моторизација изнесува 239,72 возила/1.000 жители, односно парцијалниот степен на моторизација е 212,38 возила/1.000 жители, односно 4,17 жители на едно возило.

На територија на Општина Гази Баба јавниот превоз го извршуваат “ЈСП Скопје” и “Слобода превоз”. “ЈСП Скопје” своите услуги на жителите на Гази Баба ги обезбедува преку 29 линии, од кои 19 се со почетна станица на нејзина територија, а 10 се транзитни линии кои сообраќаат низ Гази Баба. Компанијата Слобода Превоз своите услуги на територија на Општина Гази Баба ги извршува преку 6 линии (23, 45, 52, 55, 61, 63) кои транзитираат и ги транспортираат жителите од Општината кон околните населени места.

Финализирање на сообраќајни инфраструктурни проекти во општина Гази Баба за периодот до 2025:

- Асфалтирање на делница од улица Индустриска во источната индустриска зона,
- Изградба на детелинка на мостот кај Агросервис и крстосницата на булевар Александар Македонски и улица 1 Македонска Бригада (кај воената зграда) во соработка со Град Скопје;
- Изградба на мост на потегот помеѓу Керамидница и Аеродром, во соработка со Град Скопје;
- Изградба на клучка во населното место Јурумлери над автопатот А1 (Е-75) во соработка со Влада на РМ;
- Проширување на улицата Перо Наков на ниво на булевар во соработка со Град Скопје
- Изградба на патна и комунална инфраструктура во индустриска зона северна обиколница;
- Изградба на булевар Пролетна Офанзива во соработка со Град Скопје;
- Изградба на булевар Хрватска со пропратната комунална инфраструктура во соработка со Град Скопје;
- Изградба на сообраќајна и комунална инфраструктура за комплекс ИСТ ГЕЈТ во соработка со Град Скопје;
- Изградба на патна и комунална инфраструктура за комплекс СРЦ Хиподром во соработка со Град Скопје и во населба Хиподром 2

- Реконструкција на следните улици: Зеничка во населба Железара; улица „51 “ во населба Керамидница; неколку улици во населбите: Кирил Петрушевски; Хиподром, Ченто, Страчинци.
- Проширување со дополнителна лента на булевар Александар Македонски од Агросервис до АСУЦ
- Рехабилитација на локалните патишта во н.м. Раштак – Бутел; во н.м. Булачани и од н.м. Виниче до црква Св. Илија
- Изградба на улица Јордан Поп Јорданов во населба Маџари
- Изградба на „улица 22“ во населба Стајковци
- Изградба на излезни клучки во Хиподром 2 и индустриска зона северна обиколница
- Реконструкција на улиците по изградба на фекална мрежа во населените места: Трубареве, Гоце Делчев, Јурумлери, Колонија, Идризово, Дрма, Брњарци
- Доозградба на улици во населени места: Питу Гули, Инџиково, Тумба Маџари и Кадриово Маало.
- Изградба на нови паркинзи во населба Триангла и Хиподром, како и монтажен паркинг во Автокоманда.

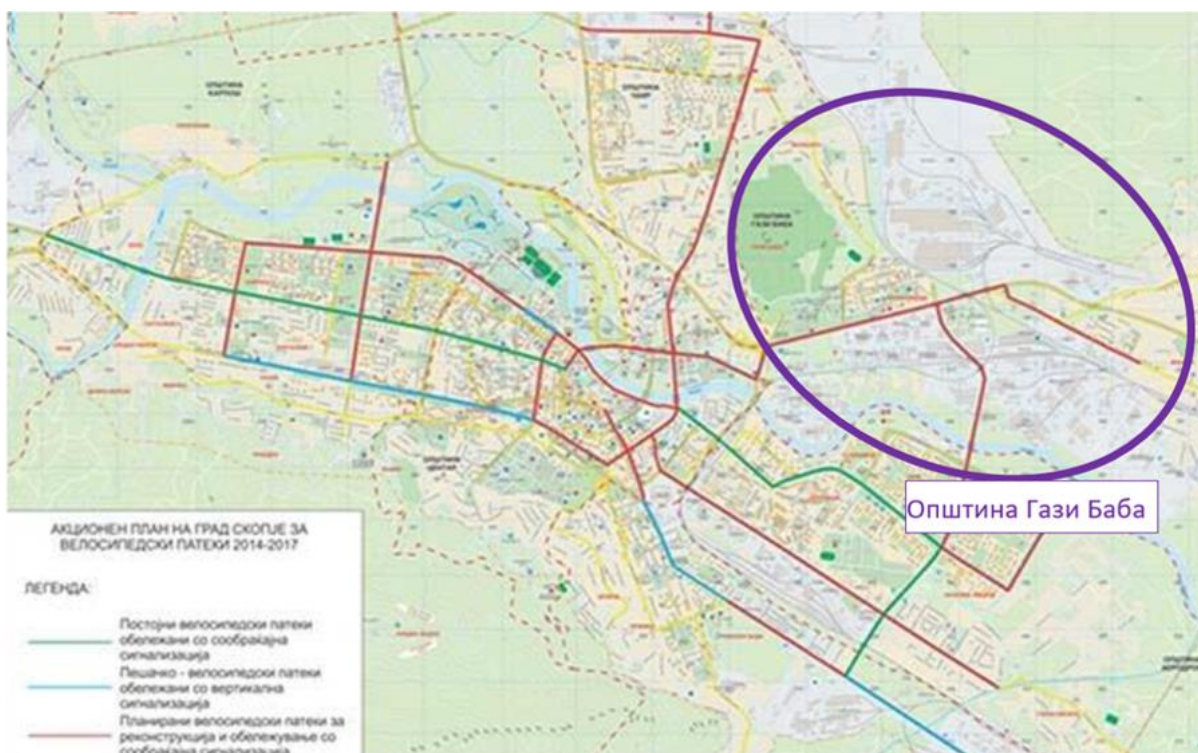
Општината планира изградба, реконструкција на тротоари, пристапни патишта, скверови и пешачки патеки до крајот на 2025 година на следните локации:

- ✓ Изградба на тротоар по р - 1102 (Ергеле, Јурумлери, Колонија, Идризово и Дрма)
- ✓ Изградба на тротоари и скверови во н.м. Јурумлери
- ✓ Изградба на тротоари во населените места: Трубареве и Ченто
- ✓ Изградба на тротоари на регионалниот пат р-1104. н.м.Економија
- ✓ Изградба на тротоари и скверови во н. м.Кирил Петрушевски
- ✓ Изградба на тротоари и сквер во н.м. Хиподром
- ✓ Изградба на тротоари и природни патеки во н.м. Маџари на ул. Јордан Поп Јорданов
- ✓ Изградба на тротоари и природни патеки во населените места: Железара, Автокоманда
- ✓ Изградба на пешачки патеки во населените места: М. Колонија, Инџиково
- ✓ Реконструкција и нови тротоари и природни патеки во н.м. Сингелиќ
- ✓ Изградба на тротоар и уредување на каналот на потегот Црешево - Смилковци

Велосипедска мрежа

На територија на општина Гази Баба има развиена мрежа на велосипедски патеки со вкупна должина од 6,85 km на следните локации:

- Ул. Благоја Стефковски – бул. Александар Македонски: 1,95 km
- Ул. Киро Глигоров: 1,40 km
- Кеј на Вардар: 3,50 km

Слика 24 Велосипедски патеки во Град Скопје и Општина Гази Баба

4.3.6 Енергетска инфраструктура

Енергетската инфраструктура ја сочинуваат: електричната, топлотната и гасоводната инфраструктура.

4.3.6.1 Електроенергетска мрежа

Снабдувањето со електрична енергија во Општина Гази Баба се врши од електроенергетскиот систем на Република Македонија и сите населени места се снабдени со стабилен напон од електроенергетската мрежа. Напојувањето со електрична енергија на општината се врши преку 320 трансформаторски постројки од различни напонски нивоа кои се распределени низ територијата на општината. Во рамките на општината постојат неколку извори за производство на електрична енергија и топлинска енергија.

4.3.6.2 Гасоводна мрежа

Во Општината е изведен дел од гасификациониот систем наменет пред сè за потребите на енергетските и индустриските објекти. Гасоводниот систем се состои од две технолошки целини со различни основни функции, режими на работа и работни притисоци:

- магистрален гасовод со разводните гасоводи и
- градските гасоводни мрежи.

Магистралниот гасовод кај блок станицата Скопје – Југ се разгранува на два разводни гасоводи.

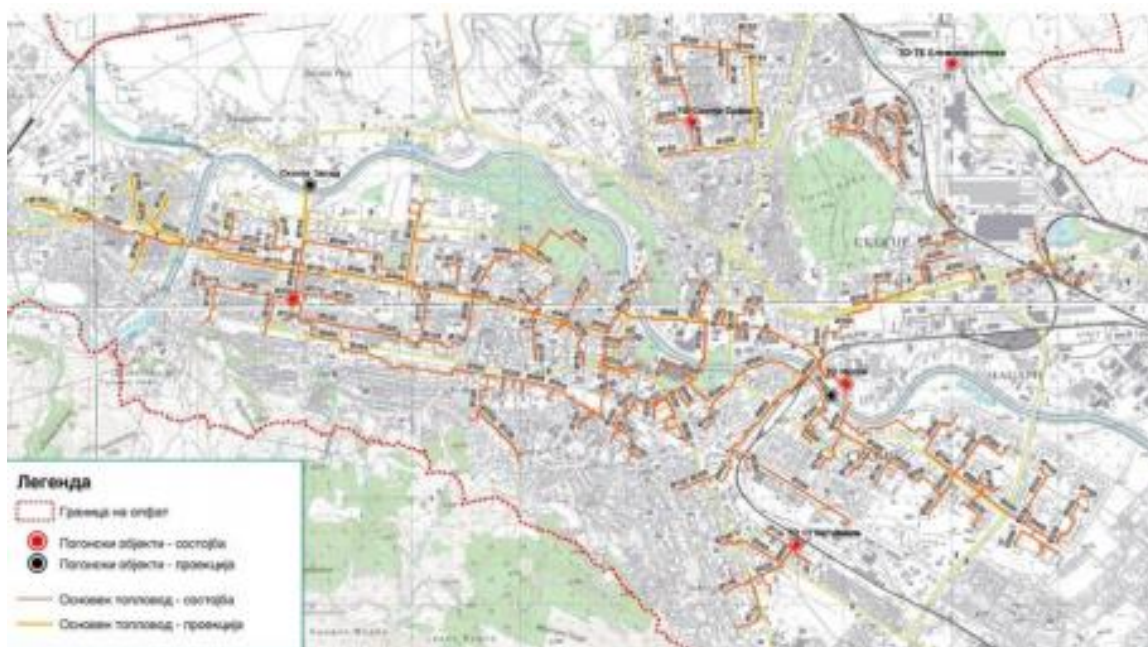
Разводните гасоводи се со капацитет од по70.000 м³/час. На крајната точка на секој разводен гасовод направени се Главни Мерно Регулациони Станици - ГМРС, чија основна функција е преку редукација на притисокот да се воспостави режимот на работа на градски мрежи и воедно да се контролира и мери количината на гас која се испорачува на потрошувачите. За потребите на

градот Скопје направени се две ГМРС, Скопје - Север во близина на “Железара” и Скопје - Југ во близина на “Охис”. Во Скопје изведена е градска гасоводна мрежа со вкупна должина од 19.170 m, со соодветен дијаметар од Ø530 mm до Ø108 mm.

4.3.6.3 Топловодна мрежа

На подрачјето на град Скопје главно се користи топлинска енергија од градскиот систем. Централното затоплување на домовите во поодделни населби е дел од топлификационата мрежа на „Балкан Енерџи Груп“ АД Скопје и „Елем Енергетика“, а мал дел ги користат услугите на дистрибутерите на нафтени деривати како рафинерија „Окта“, „Макпетрол“, „Лукоил“, и сл

Во текот на грејната сезона се произведуваат 700.000 MWh топлинска енергија, а на потрошувачите им се испорачува околу 600.000 MWh. Системот на топлификација ги опфаќа трите топлани (топлана Исток, топлана Запад и топлана Север) и една котлара (котлара 11 Октомври), како и соодветна топлификациона мрежа со вкупната должина од 170 km и повеќе од 2.350 редуccionи станици.

Извор: АПП/ЛЕАП 3 на Град Скопје

Слика 25 Дистрибутивната топлификациона мрежа во рамките на Град Скопје

Со системот се опфатени околу 33% од вкупниот број домаќинства во Скопје (околу 51 илјада домаќинства), со вкупна површина од 2.740.000 m². Од останатите домаќинства кои не се приклучени на централниот систем, 4% се со сопствена инсталација, додека 63% се без сопствена инсталација.

Пристап до инфраструктурата во Општина Гази Баба во 80% од територијата на сите населени места:

- Урбаните населени места имаат 91% пристап до инфраструктурата,
- Руралните населени места се во рангот на 73% од својата територија со пристап до инфраструктурата,
- Сите населени места на општината се со 100% пристап до вода и електрична енергија,

- Урбаните населени места се со 94% пристап до одводен систем за заштита од отпадни води,
 - Руралните населени места Инџиково, Сингилиќ и Стајковци се со 100% пристап до одводен систем за отпадни води,
 - Со 80% пристап до одводен систем за отпадни води е населеното место Трубарово,
 - Сите останати рурални населени места покрај реката Вардар и на падините на Скопска Црна Гора се без пристап до одводен систем за заштита од отпадни води,
- Пристап до супраструктура имаат 60% од сите населени места во општина Гази Баба:
 - Урбаните населби имаат 74% пристап до суперструктура,
 - Руралните населби имаат 56% пристап до суперструктура
 - Густината населеност во општина Гази Баба изнесува 57 жители/ха,
 - 64252 жители одаат по стандардна инфраструктура за патишта,
 - 60868 жители имаат пристап до одводни системи за заштита од отпадни води,
 - 57175 жители имаат пристап до супраструктура

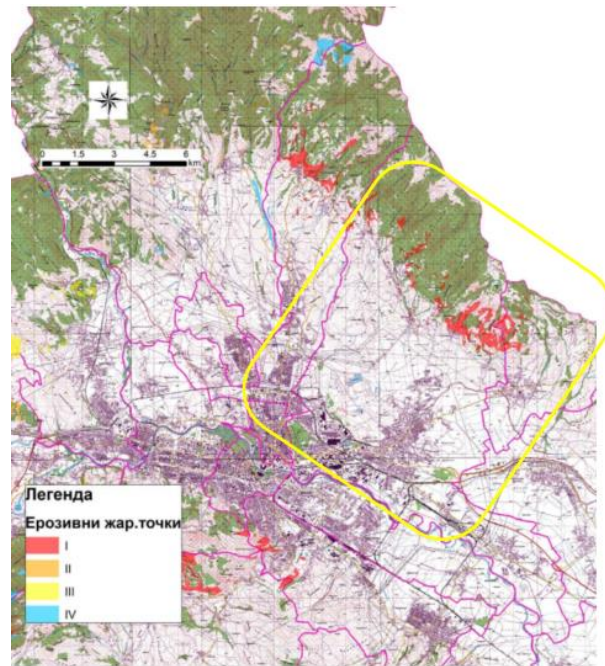
4.3.7 Ерозија

Општина Гази Баба е втора по површина општина на подрачјето на град Скопје. Со оглед на орографските карактеристики на теренот, факторите на ерозија, структурата на земјиштето по намена, начин и интензитет на користење, на подрачјето на општината присутни се појави и процеси на ерозија од сите 5 (пет) категории на водна ерозија.

Во најниските, рамничарските делови на општината, кои зафаќаат најголем дел од територијата на општината, 55,41 km², односно 49,6 % од вкупната површина на општината (половина општина), доминира V категорија на ерозија, со коефициент на ерозија (Z) до 0.10, ретко 0.15.

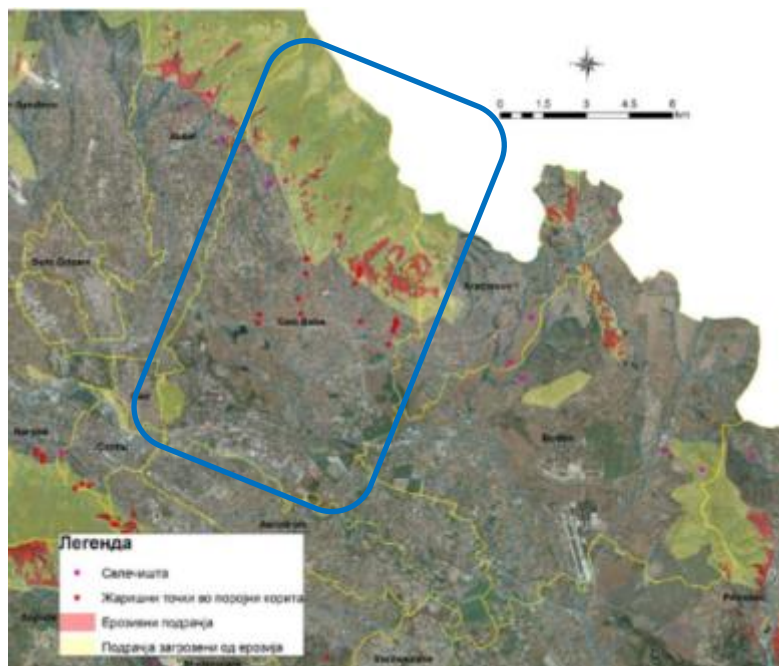
Втора категорија на ерозија (II – силна ерозија) е застапена на површина од 2.76 km², односно 2.5 %. Присутна е на јужните падини на Скопска Црна Гора, на силно наклонети терени врз геолошка подлога подложна на процеси на линерна ерозија и скоро целосно необраснато - голо земјиште. Во услови на поинтензивни дождови се извор на големи количества ерозивен материјал.

Прва категорија на ерозија (I – најсилна/екстремна ерозија) е застапена со само 0.2%

Слика 26 Ерозивни жар.точки во општина Гази Баба

Парк шумата Гази Баба е потенцијална област за ризик од ерозија. Општина Гази Баба во подножјето на планината Скопска Црна Гора има неколку села со актуелен ризик од ерозија: Раштак, Булачани, Црешево, Страчинци и Брњарци. Падините на планината до врвот на сливот се исто така потенцијална област за ризик од ерозија.

Слика 27 Ерозивни Подрачја и Подрачја загрозени од ерозија во општина Гази Баба

Страчинци и Брњарци се селата кои најчесто се покриени со актуелниот ризик од ерозија.

4.3.8 Предизвици во однос на урбаниот развој и искористувањето на земјиштето во Општина Гази Баба

- Потешкотии во усогласување на класите на намена за локации кои се надвор од ГУП на Град Скопје и донесување на планска документација за истите.
- Долга и сложена процедура за измена и дополнување на веќе постоечките урбанистички планови и урбанистичка планска документација;
- Нецелосна покриеност со урбанистичка планска документација за сите населени места во општината;
- Недоизградена патна инфраструктура во руралните средини
- Несоодветни сообраќајни решенија и неможност да се реши секундарната улична мрежа;
- Неможност од реализација на урбанистички стандарди за сите населени места на територија на Општина Гази Баба
- Ерозивни подрачја на 300 хектари на Скопска Црна, особено над селата Страчинци-Брњарци и фрагменти над други села како резултат на неодржливо управување со земјиште;
- Узурпација на поројно корито за проширување на земјоделското земјиште (Црешевска Река)
- Заземање на неурбанизираните површини со т.н. диви депонии (ѓубришта) во населените места
- Недостаток од пешачки и велосипедски патеки и нивна узурпација од автомобили

4.3.9 Препораки за решавање на проблемите во однос на урбаниот развој и искористување на земјиштето

- Интегриран пристап при решавање на проблеми преку соработка со релевантните институции со цел донесување на плански решенија согласно потребите на корисниците.
- Обезбедување на финансиски средства и реализација на планираните проекти - доизградба на локалните патишта, фекалната канализација, атмосферската канализација и водоводната мрежа;
- Комплетирање на урбанистичко - планската документација и унапредување на планерските стандарди за сите населени места во Општина Гази Баба;
- Доследна реализација на решенијата и насоките предложени во урбанистичките планови донесени користејќи го партиципативниот концепт;
- Комплексно решавање на проблемот со ерозијата и поројните водотеци од Скопска Црна Гора
- Унапредување на инфраструктурата за поттикнување на инвестициите во руралните средини и подобрување на животните услови.

Препораки од експертскиот тим за подобрување на искористувањето на земјиштето и урбанистичкото планирање

- * Усогласување на урбанистичкото планирање со планираниот развој на општината;*
- * Соработка со надлежните институции во изнаоѓање на решение за усогласување на класите на намена за локации кои се надвор од ГУП на Град Скопје и донесување на планска документација за истите*
- * Преземање на итни мерки за решавање на проблемот со ерозијата и спречување на идни несакани настани како резултат на неправилното искористување на земјиште, сеча на шуми и климатски промени.*
- * Изнаоѓање на финансиски средства за интензивирање на реализацијата на инфраструктурните проектите во општината.*

Преглед на сегашната сосотојба со управување со **отпадот** во општината, идентификувани предизвици и предложени препораки за нивно надминување

4.4 ТЕМАТСКА ОБЛАСТ – УПРАВУВАЊЕ СО ОТПАД

Управувањето со отпадот во општината претставува област која е од исклучително значење во ланецот на обезбедување на здрава животна средина која може да се постигне преку сеопфатен пристап од страна на надлежните органи на национално и локално ниво, како и индустриските капацитети кои функционираат на територија на општина Гази Баба.

Како чинители кои учествуваат во генерирањето на отпадот на ниво на општина се: домаќинствата, земјоделските активности, индустријата и здравствените установи. По типови на отпад кој се генерира застапени се следните отпади: комунален отпад, инертен отпад, отпад од земјоделски активности, отпад од пакување, посебни видови на отпад, индустриски опасен/индустриски неопасен отпад и медицински отпад.

Несоодветното управување со отпадот во сите сегменти (при собирање, транспортирање, третман и одлагање) може да предизвика директно негативно влијание врз загадувањето на почвата, површинските и подземните води, кои индиректно можат да влијаат и врз нарушување на здрвјето на населението во Општина Гази Баба.

Информациите кои се содржани во поглавјето се резултат на анализа на податоци доставени од ЈП "Комунална хигиена" и општинската администрација одговорна за управување со отпад.

4.4.1 Начин на управување со отпадот

Собирањето и транспортот на отпадот на подрачјето на Град Скопје го спроведува ЈП "Комунална хигиена" од 71 блок каде се поставени контејнери од 1,1 м³, 5 м³ и 7 м³, како и пластични канти од 120 л кои се поставени во домаќинства во урбани средини и пластични канти и импровизирани садови во руралните средини.

Слика 28 Поставени садови за комунален отпад во урбан дел на општината

Транспортот на отпадот компанијата го врши со специјални возила и се истовара во подвижни претоварни станици од каде се носи до депонијата Дрисла. ЈП „Комунална хигиена“, празнењето односно подигањето на комуналниот отпад од поставените контејнери го врши 6 пати во неделата во 3 смени во текот на денот, додека од пластичните канти 2 пати неделно. Комуналниот отпад од руралните населени места се подига еднаш неделно согласно утврдена динамика на претпријатието.

а) Постапување со отпад во урбаниот дел на Општина Гази Баба

Собирањето на отпад во урбаниот дел од територијата на Општина Гази Баба се врши од 8 блокови од кои во три блока има контејнери од 1.100 литри и пет блока со пластични канти од 120 литри прикажани во Табела 42.

Отпадот од контејнери од 1.100 l се собира шест пати неделно со возила со капацитет од 20 m³. Распределбата на контејнери од 1.100 l по блокови во Општина Гази Баба е прикажана во Табела 42.

Табела 42 Број на контејнери од 1100 l и нивна распределба по блокови

Блок	Број на контејнери
Железара	175
Маџари/Ќерамидница	170
Ченто	171
Вкупно	516

Извор:ЈП "Комунална хигиена"

Пластични канти од 120 l и нивната распределба по блокови е прикажана на Табела 43.

Табела 43 Број на пластични канти од 120 l и нивна распределба по блокови

Блок	Број на пластични канти од 120 l
Ченто 1	1.820
Ченто 2	1.818
Железара/Ќерамидница	1.682
Маџари/Камник	1.605
Вкупно	6.925

Извор:ЈП "Комунална хигиена"

Отпадот од пластичните канти од 120 l во урбаниот дел на општината се собира два пати неделно во возила со капацитет од 8 m³.

На јавните сообраќајници во општина Гази Баба се поставени 71 корпи за отпадоци кои се празнат 6 пати неделно.

Во општина Гази Баба лоцирани се и 6 микро локации со подземни контејнери за одлагање на комунален отпад.

б) Постапување со отпад во руралниот дел на Општина Гази Баба

Комуналниот отпад од руралните населени места на територијата на Општина Гази Баба се собира од дваесет блока во населените места: Трубарево, Јурумлери, Идризово, Маџари, Економија, Сингелиќ, Ергеле, Гоце Делчев, Дрма, Стајковци, Страчинци, Смилковци, Црешево, Нова Колонија Булачани, Раштак, Виниче, Брњарци, Инџиково.

Динамиката на собирање и транспортирање на комуналниот отпад од руралниот дел е еднаш седмично со возила на ЈП "Комунална Хигиена".

в) Постапување со инертен отпад (градежен шут) во Општина Гази Баба

Инертниот отпад (градежен шут) се собира со најава на физичко или правно лице до ЈП "Комунална хигиена" која носи сад за отпад во зависност од потребите на субјектите и истиот се транспортира до депонијата Дрисла. Оваа услуга се наплаќа во зависност од габаритот на наранчаниот сад, меѓутоа заради избегнување на овие трошоци граѓаните градежниот шут го оставаат на јавни површини правејќи диви депонии (ѓубришта).

4.4.2 Видови отпад во Општина Гази Баба

Во урбаниот и руралниот дел на Општина Гази Баба се создаваат сите видови на отпад: комунален отпад, инертен отпад (градежен шут), биоразградлив отпад, отпад од пакување, медицински отпад, посебни видови на отпад, додека од индустријата се создава индустриски опасен и неопасен отпад.

Комунален отпад и други видови неопасен отпад

Комуналниот отпад ги опфаќа отпадот од домаќинствата, комерцијалните субјекти, институциите, парковите, како и отпадот од одржувањето на јавните површини.

Во РСМ за 2018, 2019 и 2020 година вкупните количини на генериран комунален отпад изнесувале: 854.865; 915.943; 913.033 од кои собрани се само 625.386 односно 73,1 % за 2018, 632.484 односно 69 % за 2019 и 630.086 односно 69% за 2020 година.

Податоците од ЈП "Комунална хигиена" укажуваат дека на територијата на Град Скопје количините на комунален отпад низ текот на годините се зголемува. и тоа за 2019 година изнесува 14.645t додека за 2020 година бележи раст и изнесува 16.138 t што претставува тренд на зголемување за 15, 01 %.

Табела 44 Количина на комунален отпад во Град Скопје за 2018, 2019 и 2020 година

Година	Количина на собран комунален отпад во Град Скопје (t/год.)
2018	152.645
2019	158.475
2020	153.763

Извор: <https://khigiena.com.mk/stored/document/izvestaj%20za%20rabotenjeto%20na%20jpkhs%20za%202020.pdf>

Составот на комуналниот отпад и различните фракции во комуналниот отпад кој се создава во градот Скопје е прикажан во Табела 45.

Табела 45 Количество и проценет состав на комунален отпад во Град Скопје

Шифра (Листа на отпади)	Вид на отпад	Количество (t/год.)	Застапеност (%)
20 01 /20 02	Биоразградлив отпад	42.357	26,0
20 01 38	Дрво	4.399	2,7
20 01 01	Хартија и картон	19.386	11,9
20 01 39	Пластика	15.639	9,6

Шифра (Листа на отпади)	Вид на отпад	Количество (t/год.)	Застапеност (%)
20 01 02	Стакло	5.702	3,5
20 01 11	Текстил	4.724	2,9
20 01 40	Метал	4.236	2,6
15 01 05	Пакување од композитни материјали	3.584	2,2
	Друг отпад	12.218	7,5
20 01	Опасен отпад	326	0,2
20 01/02/03	Фини мешани честички(< 10 mm)	50.339	30,9
Вкупно комунален отпад:		162.910	100

Извор: ЛЕАП за Град Скопје (2019 година)

Собраното количество на отпад од територија на Општина Гази Баба го прати трендот на Град Скопје во зголемување на вкупните количини за периодот 2018 – 2020 година.

Поединечните годишни количини на генериран отпад во општина Гази Баба се прикажани во Табела 46.

Табела 46 Подигнат комунален отпад во Општина Гази Баба по години

Година	Количина на собран комунален отпад од домаќинства (t/год.)	Количина на собран комунален отпад од правни лица (t/год.)	Вкупна количина на собран комунален отпад (t/год.)
2018	15.393	6.407	21.800
2019	15.504	6.407	21.911
2020	17.799	4.187	21.986

Извор: Извештај на ЈП Комунална Хигиена за 2020 година

Учеството на отпадот од домаќинствата и од правните лица во вкупните количини по години се прикажани на следните графици.

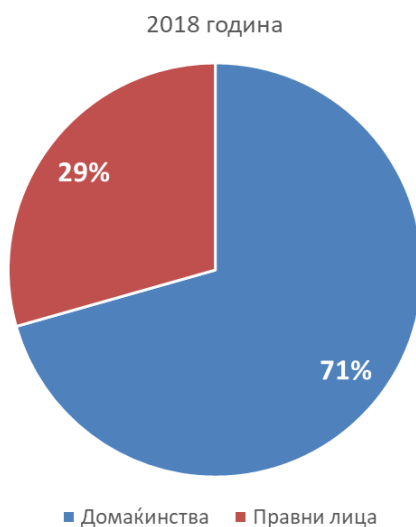

График 2 Процентуално учество на отпадот од домаќинства и од правни лица во вкупно создадени количини на комунален отпад во општина Гази Баба за 2018 година

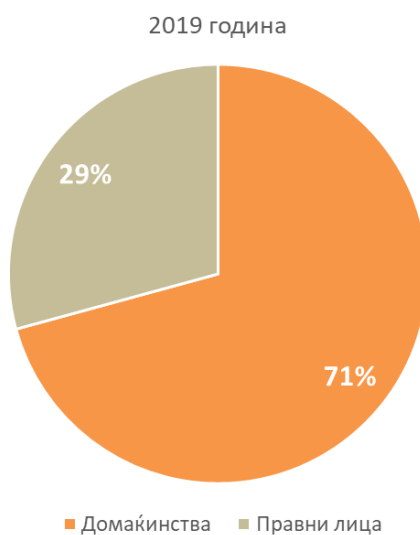

График 3 Процентуално учество на отпадот од домаќинства и од правни лица во вкупно создадени количини на комунален отпад во општина Гази Баба за 2019 година

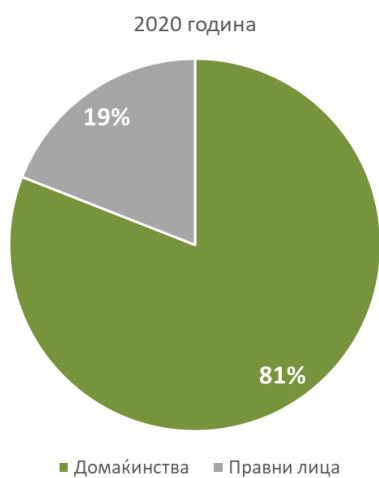

График 4 Процентуално учество на отпадот од домаќинства и од правни лица во вкупно создадени количини на комунален отпад во општина Гази Баба за 2020 година

Комуналниот отпад собран на територија на Општина Гази Баба по својот состав се разликува од содржината на отпадот во Град Скопје, пред се поради големите количини на создаден индустриски отпад од индустриските капацитети кои во најголем дел се лоцирани на територија на општина Гази Баба. Освен индустрискиот отпад, во општината се создаваат и значителни количини на биоразградлив отпад.

Просекот од создаден комунален отпад од Општина Гази Баба за последните 3 години (2018, 2019 и 2020 година), претставува 14,14 % од вкупно создадениот отпад во Град Скопје за последните 3 години, што е резултат на големата површина на општината и густо населената територија.

График 5 Учество на комуналниот отпад од Гази Баба во вкупното количество за Град Скопје

Генерираниот отпад на годишно ниво во Општина Гази Баба по жител изнесува 330 kg што е под републичкиот просек 452 kg.

4.4.3 Неопасен отпад

4.4.3.1 Биоразградлив отпад

Биоразградлив отпад

ЈП „Паркови и зеленило“ има надлежност за одржувањето на зелените површини на територија на Град Скопје преку одржување на градското зеленило и вонградското зеленило.

Според Националниот План за управување со отпад (2020 – 2030), 30% од создадениот отпад отпаѓаат на биоразградлив отпад, односно просечната продукција на биоразградлив отпад по жител изнесува 65 kg/година. Според бројот на жители во општина Гази Баба и просекот по жител на национално ниво, во општината се создаваат околу 4.100 t/ годишно на биоразградлив отпад од комунални извори и околу 4.500 t/ годишно биоразградлив отпад од земјоделие. Површината на постоечки зелени површини во Општина Гази Баба изнесува 1.814.235m².

Руралниот дел од Општина Гази Баба опфаќа 65% од територијата на општината од каде се очекуваат значителни количини на биоразградлив отпад како од земјоделските така и од сточарските активности. Исто така биоразградлив отпад се создава и од зелените пазари, како и од редовното одржување на карактеристичниот пејсаж Гази Баба и зелените површини на територија на општината од страна на ЈП “Паркови и зеленило”.

Податоците за биоразградливиот отпад и одржувањето на парковските површини во Општина Гази Баба добиени од ЈП “Паркови и зеленило” се однесуваат на: магистрално зеленило (жардинери), блоковско зеленило, карактеристичен пејсаж „Гази Баба“, дрвореди, зимзелени дрвја, листопадни дрвја, зимзелени грмушки, листопадни грмушки и тревници.

Во Општина Гази Баба територијално – организациски одржувањето се врши на 2 пункта, а најголемиот дел од парковата површина спаѓа во пункт Гази Баба.

Пункт ГАЗИ БАБА

Површината на зеленилото во пунктот Гази Баба изнесува 105 ха и истата ја одржуваат 6 работници (редовно вработени) и 4 сезонски работници.

4.4.3.2 Отпад од пакување

Во Општина Гази Баба се врши собирање на ПЕТ амбалажа на 29 локации со динамика на празнење на истите од 2 пати неделно. На подрачјето на Општина Гази Баба, поставени се контејнери за селекција на отпад од пластика, хартија и лименки на неколку локации, но нема контејнери за другите типови на отпад (батерии, електричен отпад, акумулатори). Контејнери за селекција на хартија од пластика се поставени во јавните и образовните институции во Општина Гази Баба.

На следната слика се прикажани фотографии од жичните контејнери за селекција на отпад во населба Железара (Слика 29).

Слика 29 Контејнери за селекција на отпад во општина Гази Баба

4.4.3.3 Инертен отпад - Градежен шут

Инертен отпад – градежен шут

При изведување на градежни, преработувачки, занаетчиски работи и други дејности се создава инертен отпад (градежниот шут) кој е отпорен и не подлежи на никакви значителни физички, хемиски или биолошки трансформации, не се раствора, не се биоразградува, не согорува и не реагира на друг физички или хемиски начин.

Најчести активности кои доведуваат до генерирање на инертен отпад - градежниот шут најчесто произлегува од активностите како што се изградба на објекти и градежна инфраструктура, целосно или делумно рушење на објекти и градежна инфраструктура, уредување и одржување на патишта. Неговата содржина се состои од: бетон, тули, арматурни шипки, асфалтни плочи, асфалтни покриви, градежно дрво, гипсени плочи, камења, почва, огради и сл.

Количините на овој вид на отпад кој се создава на годишно ниво во голема мерка зависи од градежните активности во јавниот и во приватниот сектор. Процентите количества на создаден инертен отпад за Македонија изнесуваат 260-300 kg/жител/ годишно. Просечното годишно количество на создаден отпад на градежен отпад и шут за Општина Гази Баба се проценува на околу 18.536 тони/годишно.

Експанзијата на градежни активности во последните години доведува до постојан пораст на количините на создаден инертен отпад на територија на општината, слично како и во останатите општини од Градот Скопје. Градежниот шут најчесто нерегуларно се остава на локации блиску до местото на генерирање на јавни површини или на места во индивидуална сопственост, или пак се исфрла покрај речните корита, на одредени депрсии на теренот што го прави неуреден просторот и врши нарушување на квалитетот на реките и на акватичниот биодиверзитет.

4.4.3.4 Отпадна мил од септички јами

Бидејќи не постои систем за одведување на отпадни води во руралниот дел на општината, граѓаните за тие потреби користат септички јами. Отпадот од празнење на септички јами најчесто се фрла во ниви и отворени канали што претставува несоодветно управување и дополнително оптоварување на животната средина.

4.4.4 Нелегални депонии (ѓубришта) во Општина Гази Баба

На територијата на Општина Гази Баба, се регистрирани 10 диви депонии (ѓубришта) во руралните населени места (Раштак, Трубареве, Јурумлери, Инџиково, Смилковци, Вардариште, обиколницата околу Град Скопје, Кадриово Маало, Камник и Дрма), како и 13 во урбаниот дел на општина Гази Баба (Ченто, Ќерамидница, Вардариште).

Ѓубриште Смилковци

На овие локации најчесто се фрла мешан комунален отпад и градежен шут, а понекогаш и други видови на отпад.

Ѓубриште Вардариште

По идентификувањето на овие локации од страна на општинските инспектори или Еко – патролата, истите се расчистуваат во соработка со екипите на ЈП "Комунална хигиена" која го транспортира инертниот отпад на депонијата „Дрисла“.

Слика 30 Фотографии од расфрлан отпад покрај р. Вардар

Дивите депонии (ѓубришта) претставуваат опасност за транспортирање на нанос до поројните корита со што се намалува проточноста на коритата (речиси сите порои), дури и затворање на канал (Страчинска Дрезга).

ЈП "Комунална хигиена" врши редовно чистење на дивите ѓубришта и количините на отстранет отпад (градежен шут, кабаст отпад и гранки) во последните 3 години се прикажани Табела 47.

Табела 47 Количини на отстранет градежен шут во 2018, 2019 и 2020 година во Општина Гази Баба

Година	Количина на комунален и инертен отпад на диви депонии (ѓубришта)
2018	270 m ³
2019	288 m ³
2020	751 m ³

Од Град Скопје се ангажираат сезонски работници кои ЈП "Комунална хигиена" согласно своите потреби ги распределува на реони вклучувајќи ја и Општина Гази Баба.

4.4.5 Одржување на јавната хигиена во општината

4.4.5.1 Комунални редари

Со цел одржување на јавната чистота, Општина Гази Баба има назначен еден комунален инспектор и 5 комунални редари, кои пропишуваат мандатни казни на лица што несоодветно постапуваат со отпад.

Согласно Законот за јавна чистота, овластувањата на комуналните редари за одржување на јавната чистота се спречување на:

- Миеење возила, камп приколки и разни предмети од домаќинствата и при вршење на дејности;
- Сечење, складирање, цепење дрва, јаглен и слично;
- Паркирање возила на растојание од 10 метри од контејнер;
- Продажба и излагање на земјоделски и индустриски производи;
- Поправање, сервисирање возила и вршење разни занаетчиски работи;
- Фрлање отпушоци;
- Фрлање отпад на места на кои не е дозволено, испуштање на отпадни комунални води и други;
- Мешање бетон, малтер, освен на местата кои ќе ги определи општината;
- Растурање смет од вреќи, контејнери и други видови на садови за собирање на смет;
- Фрлање смет од кат на станбена зграда или куќа;
- Палење и уништување на садовите за собирање на смет;
- Уништување на урбана и друга опрема итн.
- Оставање стари предмети од домаќинство и смет од вршење на дејности покрај садовите за собирање смет, освен на местата определени од општината;
- Палење, закопување и уништување на смет;
- Мртви животни, живина и птици во садовите за отпад;
- Оставање на нерегистрирани, хаварисани возила, приколки и камп приколки;

Комуналните редари вршат рутински контроли низ Општината и се во директен контакт со граѓаните околу начинот на одржување на јавната чистота и заштита на животна средина. Тие се должни да му понудат вршење на општо корисна работа, ако сторителот одбива да изврши општо корисна работа или не ја изврши во рок од 8 дена тогаш комуналниот редар изрекува Покана за плаќање на глоба.

4.4.5.2 Одржување на јавна хигиена во Општина Гази Баба

Јавната чистота во Општината се одржува од ЈП “Комунална хигиена” и сезонски ангажираните работници преку чистење, метење и миење (рачно и машински) на јавните сообраќајни површини, како и одржување на пешачките зони, тротоари, пешачки премини, мостови и сл.

Во рамките на ЈП "Комунална хигиена" функционира Еко патрола чија основна задача е евидентирање на диви депонии (ѓубришта) и пронаоѓање на сторителите кои допринесуваат за настанување на истите. На терен екипите имаат мандат да снимаат и фотографираат прекршители на Законот за јавна чистота (Сл. Весник на РМ бр.11/08, измени 64/09, 130/10, 23/11, 53/11, 80/12) со што допринесуваат кон зголемување на еколошката свест кај граѓаните. Доколку бидат идентификувани сторителите се упатуваат својот отпад да го отстранат од непрописната локација на сопствен трошок, како едукативна мерка за сторителите за постапување во иднина. Екипите на Еко патрола го покриваат целото подрачје на град Скопје и постојано се врши нивно проширување со нови кадри со цел за нивна поголема ефикасност и менување на навиките на граѓаните во насока на подигање на еколошката свест.

Како дел од активностите на ЈП “Комунална хигиена” - Одделението за заловување и третман на кучиња скитници вршат подигнување на згазени и умрени животни (кучиња, мачки и коњи) од јавни сообраќајници и површини и тоа во текот на 2020 година биле подигнати вкупно 111 мачки, 66 кучиња и 3 коњи.

4.4.6 Опасен отпад

Бидејќи во Општина Гази Баба се лоцирани најголемите индустриски капацитети од црна и обоена металургија во Градот Скопје, како и многубројни производни погони од прехранбена индустрија, хемиска индустрија, енергетика, текстилна индустрија истите генерираат голема количина на индустриски отпад (неопасен и опасен отпад).

Опасниот отпад во најголем процент се создава од поголемите индустриски капацитети и истиот се складира во импровизирани складишта во кругот на самите инсталации, а во недостиг на депонија за опасен отпад привременото складирање значи трајно складирање во несоодветни услови и потенцијална опасност за животната средина и здравјето на луѓето.

Опасниот отпад е во надлежност на Министерството за животна средина и просторно планирање, кое во соработка со општините и Градот Скопје, преку механизмот на издавање А и Б интегрирани дозволи можат да ги обврзат фирмите кои генерираат опасен отпад соодветно да постапуваат со него (примарна селекција, согласно Листата на отпади – Сл. Весник на РМ бр. 100/2005, соодветно пакување, обележување дека станува збор за отпад со опасни карактеристики и соодветно привремено складирање на место со ограничен пристап).

Согласно податоците од Катастарот на загадувачи на територијата на Општина Гази Баба вкупната количина на создаден индустриски неопасен отпад во 2014 година изнесувал околу 367.424 t/годишно, додека количеството на создаден опасен отпад од инсталациите изнесувал околу 20.092 t/ годишно.

Дел од создадениот неопасен индустриски отпад, односно фракциите од него кои може да се рециклираат, ги превземаат овластени постапувачи за секој вид на отпад поединечно со кој инсталациите имаат склучено Договор за превземање и понатамошен третман на отпадот. Останатиот дел од индустрискиот отпад кој неможе понатаму да се искористи, поголемите

инсталации привремено го складираат на сопствени депонии во кругот на инсталациите (згура, коварина, огноотпорен шамот, отпаден талог, мил и сл.). Неопасниот отпад, главно од минерално потекло, особено металургискиот отпад и згурата/пепелта од термалните и металургиските процеси, може да се користи како адитив во градежништвото или производството на цемент, како долен слој на патиштата или да се користи како дополнителен градежен материјал за комуналните депонии.

Металургиската индустрија која е сконцентрирана во општината генерира и талог и лебдечка прашина, што ги претставуваат главните количества на опасен отпад. Но најголем процент од прашината од филтрирање на гасови се враќа во процес, додека некои од инсталациите ја депонираат на сопствена локација во рамките на инсталацијата, одделена од неопасниот отпад. Имајќи ја во предвид концентрираноста на различните видови на индустријата на територија на општината, составот на опасниот отпад создаден од инсталациите содржи хемикалии, емулзии, раствори, растворувачи, бои и лакови, моторни масла, хидраулични масла, машински масла, акумулатори, трансформатори, хидраулични филтри, мил од системи за прифаќање прашина, фармацевтски отпад и сл.

Поради недостигот на депонија за опасен отпад, дел од создадениот опасен отпад се предава на овластени собирачи и транспортери на опасен отпад. Сепарацијата на определени текови на опасен отпад има тенденција да се раководи според побарувачката на пазарот, односно се врши сепарација на оние видови опасен отпад за коишто постои комерцијален пазар. Во овој контекст неопходни се понатамошни дополнителни анализи кои ќе обезбедат насоки на централната и на локалната власт за постапување со опасен отпад.

Останатиот дел од опасниот отпад кој не може да се рециклира, се складира во одделни садови во кругот на самата инсталација и претставува опасност за животната средина и здравјето на луѓето.

4.4.6.1 Медицински отпад

Во Република Северна Македонија според проценките на годишно ниво се создава околу 900 и 1.000 тони опасен медицински отпад, кој претставува околу 15% од вкупниот отпад создаден во здравствените институции.

Во инснераторот за медицински отпад во депонијата Дрисла се спалува околу 35% од вкупното количество опасен болнички отпад. Финалниот третман на собраниот медицински отпад е инсинерација на депонијата “Дрисла”. Несепарираниот опасен медицински отпад и останатиот болнички отпад се депонираат на депониите. Лековите и другите фармацевтски препарати со поминат рок се враќаат на производителите или веледрогериите.

4.4.6.2 Електричен и електронски отпад

Отпад од електрична и електронска опрема - согласно Законот за управување со електрична и електронска опрема и отпадна електрична и електронска опрема (Сл.Весник на РМ 6/12) Член 25 Општината има обврска да организира одделно собирање на отпадна опрема (електрична и електронска), да овласти собирач на отпадна опрема од домаќинствата.

4.4.6.3 Отпадни моторни масла

Отпадни масла - голем дел од отпадните масла се користат како гориво или се одлагаат директно во почвата или се испушта во канализационите системи.

4.4.6.4 Отпад од потрошени батерии и акумулатори

Отпад од потрошени батерии и акумулатори најчесто се одлагаат како составни делови на цврстиот отпад, во депониите, без претходно да им бидат отстранети компонентите коишто претставуваат опасен отпад.

4.4.6.5 Отпадни гуми

Отпадни гуми, главно се депонираат, а дел од гумите повторно се користат.

4.4.6.6 Отпадни стари возила

Искористени возила (отпадните автомобилски школки) не се опфатени со организирано собирање, најчесто нив ги собира неформалниот сектор од диви депонии (ѓубришта) или од технички несоодветни складишта или сопствениците ги продаваат како отпад во фирми кои имаат дозвола за откуп и третман на овој тип на отпад. На територија на Општината се регистрирани 2 компании за прифаќање на отпад од искористени возила ("ЕкоЦентар 97" и "Еко Циркон" Доо). Искористените возила се преработуваат за искористување на резервните делови или се третираат како старо железо, коешто повторно се искористува во железарницата во Скопје, којашто има дробилка за дробење на металните остатоци пред нивното мелење. Во општината се регистрирани 15 фирми за откуп на старо железо.

4.4.6.7 ПХБ – полихлориранибифенили

ПХБ – полихлориранибифенили – не постојат сознанија за ПХБ на ниво на Општината, иако на национално ниво неколку проекти опфатија управување со овој тип на отпад. На национално ниво направена е детална инвентаризација на потенцијални сопственици на опрема што содржи ПХБ и проценети количини на опрема (трансформатори, кондензатори) и буриња кои содржат масло со ПХБ.

4.4.7 Собирање и транспорт на отпад

Со ЈП "Дрисла", Скопје има потпишано Договор за транспорт на медицинскиот отпад и негово понатамошно третирање во инсеператорот кој се наоѓа на депонијата Дрисла, подигањето се извршува согласно предвидена динамика и во зависност од количината на медицински отпад.

На подрачјето на градот Скопје, персоналот кој е задолжен за управувањето со медицинскиот отпад во медицинските установи има поминато специјална обука за оваа намена.

Во управувањето со наведените видови и текови на отпад се вклучени многу субјекти. Министерството за животна средина и просторно планирање ја има општата регулаторна улога, како и општата одговорност за мониторинг и инспекција. Министерството за транспорт и врски издава градежни дозволи за објектите и го регулира управувањето со градбата. Министерството за здравство и Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство се одговорни за регулирање, мониторинг и инспекција на медицинскиот, односно земјоделскиот и сточарскиот отпад.

Општините се одговорни за неопасниот отпад, во доменот на локалните прописи, мониторингот и инспекцијата. Законот за локална самоуправа пренесува голем број оперативни и планерски надлежности на новите единици на локалната самоуправа. Собирачите на отпад, операторите на постројките и индивидуалните посебни создавачи на отпад се должни да вршат самомониторинг и да известуваат.

4.4.8 Предизвици во однос на управување со отпадот

- ✓ Постојење на диви депонии (губришта) во општината – Вардариште, Смилковско, Раштак, Камник, Јурумлери, Трубареве и Дрма (кои постојано се чистат и повторно се создаваат нови површини со дложен отпад)
- ✓ Исфрлање на отпадот од септички јами во отворени канали и управување на овој отпад на несоодветен начин
- ✓ Недостаток на податоци за количини на посебните видови на отпад кои се создаваат на територија на Општина Гази Баба;
- ✓ Низок степен на примарна селекција на отпадот;
- ✓ Несоодветно депонирање на индустриски отпад (опасен и неопасен) во близина на местата на создавање;
- ✓ Несоодветен начин на управување со отпадните масла (моторни, машински, хидраулични, трансформаторски и сл.) во индустриските инсталации;
- ✓ Недостаток на мониторинг и известување од страна на генераторите на различни видови на отпад;
- ✓ Недостаток на административен обучен кадар во општината за управување и мониторинг на состојбата со отпадот во општината.

4.4.9 Препораки за решавање на идентификуваните проблеми во однос на управувањето со отпадот

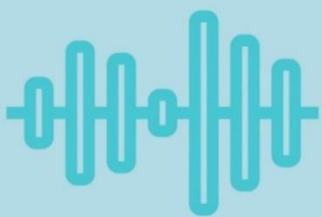
Управувањето со отпадот претставува проблем на национално ниво. Бидејќи управувањето со отпад бара интегриран пристап клучните предизвици со кои се соочува општината можат да се решат преку координирани акции и мерки со Град Скопје, кои треба да бидат усогласени со националните стратешки документи од областа на управувањето со отпадот. Главните препораки во тој правец се:

- ✓ Зајакнување на административниот капацитет во општината за ефикасно управување со отпадот
- ✓ Воспоставување на форми на комуникација со сите заинтересирани страни во општината и на ниво на Град Скопје, со цел активно да се учествува во сите проекти и акции кои се однесуваат на управувањето со отпадот
- ✓ Воспоставување на соработка со владини институции, академски институции, консултантски фирми и граѓаните во Општината при подготовка на стратешките плански документи за управување со отпадот

- ✓ Воспоставување на постојан мониторинг на управувањето со неопасниот отпад
- ✓ Создавање на база со квантитативни и квалитативни податоци за отпадот кој се создава, примарно селектира, рециклира, транспортира, третира и отстранува на депонија
- ✓ Активности за подигање на јавната свест за искористување на органската фракција од отпадот за производство на компост
- ✓ Реализирање на проекти со невладиниот сектор за промоција на селекција на различни фракции од отпадот кои може да се рециклираат;
- ✓ Утврдување на процедура и начини на доставување на информации до јавноста за управувањето со отпадот

Трепораки од експертскиот тим за подобрување на управувањето со отпад

- ✚ Стимулирање на граѓаните за селекција на отпадот по типови, со цел максимална реупотреба на рециклирабилните фракции и намалување на количините на отпад кои финално се одложуваат на депонија.
- ✚ Искористување на можностите за компостирање на биоразградливиот отпад од земјоделски активности кој се генерира во руралниот дел на општината, како и отпадот од одржување на зеленилото во урбаниот дел преку воспоставување на јавно приватно партнерство со заинтересирани субјекти.
- ✚ Идентификување на типот на отпад кој се одлага на несоодветните ѓубришта, утврдување на идентитетот на лицата кои го исфрлаат и воспоставување на дијалог со нив со цел изнаоѓање на решение за негово одложување на претходно утврдена локација од страна на општината.
- ✚ Дефинирање на локации за депонии за интерен отпад и кампањи за користење на истите
- ✚ Подготовка на предлог проект поврзан со управување со отпад/циркуларна економија и аплицирање кон ЕУ фондовите заедно со академија, приватен сектор и национални институции;
- ✚ Кампањи за подигнување на свеста на компаниите за потпишување на договори со колективни постапувачи за отпад од пакување, отпадна електрична и електронска опрема, батерии и акумулатори;

Преглед на сегашната сосотојба со **бучавата** во општината, идентификување предизвици и предложени репораки за нивно надминување

4.5 ТЕМАТСКА ОБЛАСТ – УПРАВУВАЊЕ СО БУЧАВА

Бучавата претставува физички агенс од животната средина која во организмот создава штетни ефекти со тенденција на пораст во развиените земји и во земјите во развој.

Законот за заштита од бучава („Сл. Весник на РСМ“ бр. 79/07, 124/10, 47/11, 163/13, 146/15) ги дефинира правата и обврските на национално и локално ниво, како и правата и должностите на правните и физичките лица во однос на управувањето со бучавата во животната средина и заштита од истата.

Граничните вредности за основните индикатори за бучавата во животната средина се утврдени со Правилникот за гранични вредности на нивото на бучава во животната средина („Сл. Весник“ на РСМ бр.147/08). Според степенот за заштита од бучава, граничните вредности за основните индикатори за бучавата во животната средина предизвикана од различни извори не треба да бидат повисоки од наведените нивоа на бучава одредени според степенот на заштита кои се прикажани во следната табела.

Табела 48 Нивоа на бучава на подрачја одредени според степенот на заштита

Подрачје диференцирано според степенот на заштита од бучава	Ниво на бучава изразено во dB		
	L _д	L _в	L _н
Подрачје од прв степен	50	50	40
Подрачје од втор степен	55	55	45
Подрачје од трет степен	60	60	55
Подрачје од четврт степен	70	70	60

L_д - ден (период од 07.00 до 19.00 часот),

L_в - вечер (период од 19.00 до 23.00 часот)

L_н - ноќ (период од 23.00 до 07.00 часот)

Со посебен подзаконски акт⁷ се уредени подрачјата според степенот на заштита од бучава:

- *Подрачје со I степен на заштита од бучава* е подрачје наменето за туризам и рекреација, подрачје во непосредна близина на здравствени установи за болничко лекување и подрачје на национални паркови и природни резервати;
- *Подрачје со II степен на заштита од бучава* е подрачје кое е примарно наменето за престој, односно станбен реон, подрачје во околина на објекти наменети за воспитна и образовна дејност, објекти за социјална заштита наменети за сместување на деца и стари лица и објекти за примарна здравствена заштита, подрачје на игралишта и јавни паркови, јавни зеленила и рекреациски површини и подрачја на локални паркови;
- *Подрачје со III степен на заштита од бучава* е подрачје каде е дозволен зафат во околината, во кое помалку ќе смета предизвикувањето на бучава, односно трговско - деловно - станбено подрачје, кое истовремено е наменето за престој, односно во кое има

⁷Правилникот за локациите на мерните станици и мерните места (Сл. весник на РМ бр.120/08)

објекти во кои има заштитени простории, занаетчиски и слични дејности на производство (мешано подрачје), подрачје наменето за земјоделска дејност и јавни центри, каде се вршат управни, трговски, услужни и угостителски дејности;

- *Подрачје со IV степен на заштита од бучава* е подрачје каде се дозволени зафати во околината, кои можат да предизвикаат пречење со бучава, подрачје без станови, наменето за индустриски и занаетчиски или други слични производствени дејности, транспортни дејности, дејности за складирање и сервисни дејности и комунални дејности кои создаваат поголема бучава.

4.5.1 Извори на бучава

Главни причинители на бучава емитирана во животната средина во Скопје, вклучително и општина Гази Баба се превозните средства во патниот сообраќај, градежни активности, стопански и услужни објекти и индустриските инсталации. Идентификуваните извори на бучава емитирана во животната средина генерално потекнуваат од: бучава емитирана во животната средина од соседството, бучава емитирана во животната средина од сообраќај, бучава емитирана во животната средина од индустриските капацитети.

Сообраќајот е доминантен извор на бучава во градот Скопје и општината како дел од него. Особено значајни од аспект на бучава се поголемите улици и булевари, каде фреквенцијата на возила е голема особено за време на сообраќајните шпицови кои резултираат со застои во сообраќајот. Патната мрежа во Општина Гази Баба е со вкупна должина од 61km и е составена од 11 магистрални и 12 собирни улици. Особено значајни од аспект на бучава се поголемите улици, односно магистралните и собирните улици и крстосниците каде што фреквенцијата на возилата е огромна. Со зголемување на бројот на возилата во сообраќајот, од година на година фреквенцијата се зголемува со голема стапка достигнувајќи периоди кога лесно настануваат застои во сообраќајот.

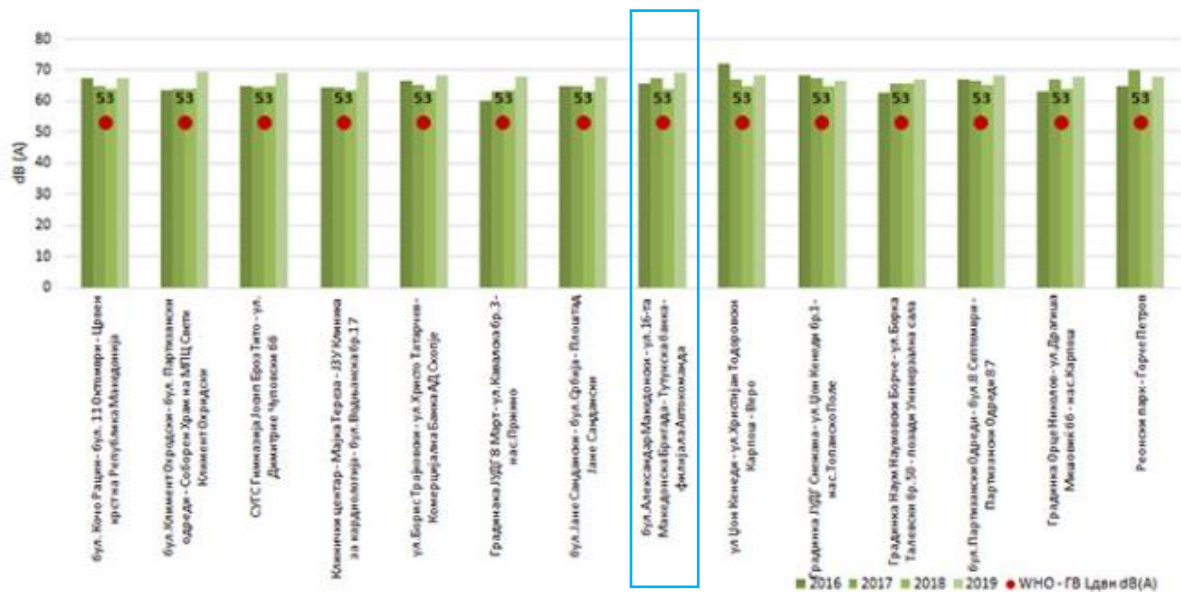
Други значајни извори на бучава во општината кои исто така може да имаат значително влијание врз животната средина се стационарните извори во општината, односно објектите за послужување на храна и пијалоци (ресторани и кафе барови) и музиката поврзана со нивната работа, потоа автопералните, автосервиси и други стопански субјекти, како и производните субјекти и тоа од областа на енергетиката, металопреработувачката индустрија, индустријата за производство на храна и фармацевтската индустрија. Генерално, влијанието од овие субјекти има значителен карактер поради лошото планирање на просторот и нивната поставеност во близина на објекти за домување или други чувствителни рецептори.

4.5.2 Мониторинг на бучава

Мерењето и следењето на бучавата се потребни за постигнување и одржување на нивоа на бучава во животната средина во рамки на граничните вредности, дефинирани во четири подрачја според степенот за заштита од бучава, со крајна цел да се заштити здравјето и добро состојбата на населението.

Центарот за јавно здравје во Скопје врши мерења на нивото на комунална бучава, два пати годишно, на повеќе мерни места во градот Скопје. Според резултатите од мерењата на интензитетот на бучава во животната средина во Скопје (Слика 31) за основниот индикатор L_d , на мерното место во Општина Гази Баба (бул. Александар Македонски ул16-та Македонска

бригада – Тутунска Банка – филијала Автокоманда) се забележува константно надминување на граничната вредност за L_d (препорачаното ниво од 53 dB) и се забележува тренд на зголемување на интензитетот на бучавата од 2016 па се до 2019 година.

Извор: Годишен извештај за состојбите во животната средина за 2020, МЖСПП

Слика 31 Интензитет на бучава во животната средина во Скопје за основниот индикатор L_{dwn}

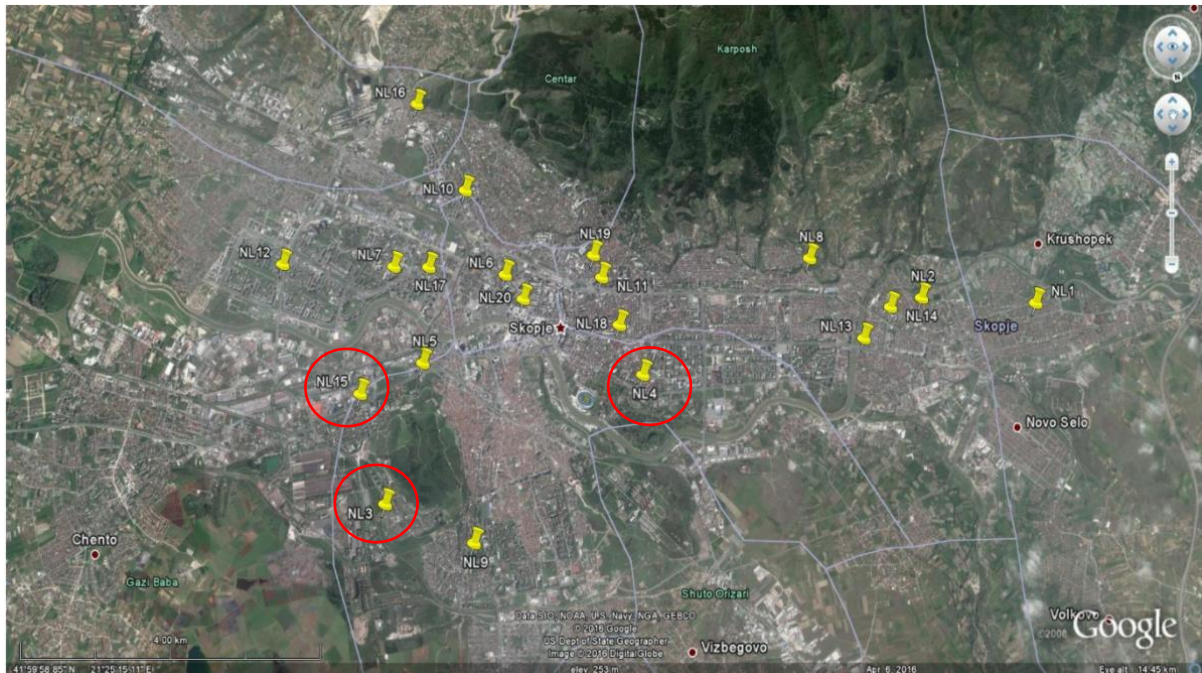
За мониторинг на бучавата на подрачјето на општините, градот Скопје и општините во градот Скопје можат да воспостават локални мрежи за мониторинг по претходно добиено мислење од надлежниот орган за вршење на стручни работи од областа на животната средина, а под услови и начин уредени со законот за Заштита од бучава во животната средина и Законот за животната средина. Општината Гази Баба до сега не вршела мерења на нивоата на бучавата за свои потреби. Според општинската инспекциска служба, евидентирани се неколку поплаки од граѓани поради вознемирувања предизвикани од висока бучава. Истите се надминати со преземање на соодветни мерки од страна на правните субјекти кои се извор на зголемена бучава, односно поставување на соодветна изолација или бариери за заштита од бучава.

Во рамките на општината, најзначаен извор на бучава во животната средина, како што е ситуацијата во целиот град, претставува сообраќајот. Особено значајни од аспект на бучава се поголемите улици, односно магистралните и собирните улици и крстосниците каде што фреквенцијата на возилата е огромна. Со зголемување на бројот на возилата во сообраќајот, од година на година фреквенцијата се зголемува со голема стапка достигнувајќи периоди кога лесно настануваат застои во сообраќајот.

Според податоците од Град Скопје добиени од Елаборатот за ниво на бучава и квалитет на воздух – втора фаза (грејна сезона) (Слика 32) во 2016 во Општина Гази Баба се извршило мерење на бучава на 3 мерни места (Слика 32):

- Индустриски комплекс Железара – NL3 (мониторинг на бучава од индустриско подрачје во станбено подрачје),
- Бул. Александар Македонски - Општина Гази Баба – NL4 (мониторинг на бучава од патен сообраќај) и

- Бул. Александар Македонски - Градинка „Детска радост“ – NL15 (мониторинг на бучава од патен сообраќај)

Слика 32 Мерни места каде е извршен мониторингот на бучава во рамките на Град Скопје и Општина Гази Баба (со црвено)

Според резултатите од мониторингот, граничните вредности на нивото на бучава се надминати на двете мониторинг точки (NL3 и NL15). Најблиските живеалишта се наоѓаат на 35 m и 145 m од NL3 додека од NL15 се наоѓаат на 30 m.

Вознемиреност од бучава (%A) кај најблиските живеалишта во близина на мониторинг точката NL3 се движи од 36% кај до 51%, додека кај мониторинг точката NL15 вознемиреност од бучава (%A) изнесува околу 45%. Висока вознемиреност од бучава од патен сообраќај (%NA) кај најблиските живеалишта кај мониторинг точката NL3 се движи од околу 17% до 28 %. Степенот на нарушување на сон варира од 20 до 27 %.

Спроведен е и мониторинг на бучава од индустриско подрачје во станбено подрачје за период од 2 дена во NL3 и според резултатите нема надминување на граничните вредности за III подрачје на заштита од бучава.

Проблеми во однос на бучавата

- ✓ Не доволен број места на кои се следи состојбата со бучава во животна средина;
- ✓ Нивото на бучава предизвикано од сообраќајот, во последните неколку години континуирано ја надминува максимално дозволената граница;
- ✓ Недостиг на точни и прецизни податоци за стационарните извори на бучава на територијата на општината (Катастар на создавачи на бучава во животната средина);
- ✓ Евидентирани вознемирувања кај граѓаните предизвикани при одвивање на градежни активности и/или производни активности во индустриските инсталации кои се во непосредна близина на објектите за домување;

- ✓ Не доволен капацитет на инспекциски служби за надзор на работата на сите субјектите кои вршат емисија на бучава во животната средина;
- ✓ Недостиг на национални и локални податоци за здравствените ефекти од бучавата.

Препораки за решавање на проблемите во однос на бучавата

- ✓ Воведување на дополнителни мониторинг точки за следење на бучавата во животната средина во општината;
- ✓ Редовна контрола на работата на субјектите од страна на инспекциските служби во општината;
- ✓ Изработка на Катастар на создавачи на бучава на ниво на општина Гази Баба;
- ✓ Зголемување на инспекцискиот надзор на работата на сите субјекти, спроведување на активностите од Елаборатите за животна средина и усогласеност со прописите за заштита на животната средина;
- ✓ Подготовка на анализи, студии за влијанието на бучавата врз здравјето на луѓето;
- ✓ Подготовка на плански документи за управување со бучава;
- ✓ Откривање на ризиците по здравјето на луѓето од влијанието на бучавата.

Препораки од експертскиот тим за подобрување на управувањето со бучавата

- ✚ *Анализи на потенцијални локации со зголемено ниво на бучава на кои дополнително ќе се следи бучавата во животната средина со цел добивање на реална слика за состојбата со надминувањата на граничните вредности на бучава во животната средина*
- ✚ *Набавка на мобилни уреди за мерење на бучава и нивно поставување на територија на општината, на локации каде се евидентирани најчести надминувања на дозволените гранични вредности (особено изразено во реони за домување).*

Преглед на сегашната состојба со **биолошката разновидност** во општината, идентификувани предизвици и предложени препораки за нивно надминување

4.6 ТЕМАТСКА ОБЛАСТ – УПРАВУВАЊЕ СО БИОЛОШКА РАЗНОВИДНОСТ

4.6.1 Карактеристичен пејсаж Гази Баба

Општина Гази Баба изобилува со богата флора и фауна, а како најзначаен зелен појас во урбаниот дел на општината е локалитетот Гази Баба. Иако се работи за вештачки подигната култура, од своето формирање до денес, оваа шума станала вистинска биоценоза со сите свои атрибути. Поради нејзиното огромно значење, со Одлука на Градот Скопје од 1998 година (“Службен гласник на Град Скопје” бр.18/98) шумата на локалитетот Гази Баба е прогласена како “карактеристичен пејсаж”. Карактеристичниот пејсаж Гази Баба како заштитено подрачје е под надлежност на Град Скопје и со него стопанисува ЈП “Паркови и зеленило”.

Вкупната површина на карактеристичниот пејсаж Гази Баба изнесува 102,44 хектари, од кои 88 ха односно 86 % од вкупната површина е вештачки подигната шума, а 14,20 ха односно 14% е гола површина без шума.

Карактеристичниот пејсаж Гази Баба е оформен во педесетите години на минатиот век со единствена намена, санитарно-хигиенска заштита од емисиите од индустрискиот комплекс на Железара и нивно спречување да се дисперзираат кон внатрешноста на градот кој тогаш бил со значително помали димензии. Меѓутоа сега шумата се наоѓа во близина на центарот на градот, а нејзината основна санитарно-хигиенска функција е надополнета и со културно-воспитната и туристичко-рекреативната функција.

Слика 33 Карактеристичен пејсаж „Гази Баба“

Растителната разновидност во карактеристичниот пејсаж Гази Баба претставува комбинација од автохтони и алохтони видови, каде доминираат дрвенести видови кои во најголем дел се засадени преку пошумување и се на возраст помеѓу 40 и 50 години. Идентификувани се 79 видови на дрвја и грмушки во шумата во Гази Баба.

Пошумувањето на просторот во голема мера придонело за застапеноста на различни видови дрвја и грмушки. Постои голема несразмерност во поглед на застапеноста на видовите, така што, некои се среќаваат единечно, некои во вид на групи, а некои во оформени шумски насади. Најзастапени и најпрепознатливи на терен се насадите од: црн бор, амерички јасен и багрем.

На поголем број места во помали или поголеми групи преку садење засадени се:

- **Кисело дрво** – потекнува од Источна Азија има силна обновителна способност;
- **Келреутерија** – потекнува од Источна Азија, со инвазивни особености на подрачјето на Паркот на природата “Гази Баба”;

- **Гледич** – потекнува од Северна Америка и најчесто се одгледува како парковско дрво. Има солидна застапеност и на локалитетот Гази Баба;
- **Маклура** – потекнува од Северна Америка, препознатлива е по своите топчести плодови со силна зеленикава боја.

На различни места во обраснатите делови од просторот се среќаваат поголем број на интересни автохтони видови како: полскиот брест, копривката и дивата круша, кои се доста ретки во дендрофлората во РСМ, а во минатото ги имало на многу поголеми површини. Полскиот брест на подрачјето на карактеристичниот пејсаж “Гази Баба” е застапен само со неколку стебла но неговата важност е голема поради тоа што тој е автохтон вид, кој е во исчезнување. Затоа за неговото опстојување потребно е да се води посебна грижа. Копривката е автохтон вид на дрво, кој се одликува со голема термофилност, сушоотпорност и светлољубивост. Претставува убаво декоративно дрво, кое е отпорно на загаден воздух но поради бавниот раст недоволно е употребувано.

Врз основа на податоците од флористичката литература и теренски истражувања, во момент во Паркот на природата „Гази Баба“ може да се наведат 141 растителен вид од 31 фамилија, меѓутоа нивниот број веројатно е поголем.

Големиот број на растителни видови придонесуваат да се формира интересен природен амбиент, кој има повеќенаменско значење. Покрај разубавувањето на просторот и подобрувањето на микроклиматските и еколошките услови, овој простор е интересен и за спортски активности, како и за научни истражувања.

Значењето на оваа шума изразено во конкретни бројки на годишно ниво:

- врзува 1.323,6 тони јагленороден диоксид;
- ослободува 970,64 тони кислород;
- филтрира 5.294 тони прашина;
- абсорбира 8.824 килограми сулфур диоксид од воздухот и исто толку јаглероден моноксид и азотни оксиди;

Овие показатели се доволни за да укажат на непроценливото значење на паркот на природата Гази Баба. Токму затоа Општина Гази Баба преку повеќе проекти во изминатиот период работи на зачувување на вредностите на локалитетот Гази Баба со цел карактеристичниот пејсаж да биде погоден и привлечно место за релаксација како на жителите на Општина Гази Баба така и на жителите од градот Скопје.

4.6.2 Локалитет Острово

Локалитетот Острово е остаток од поранешното острово кое по природен пат го формирала реката Вардар која на овој простор се одвојувала на две теченија и го заобиколувала островото. Денес на теренот се сочувани фосилните корита на двата ракавци на реката, но се покриени со хумусен слој, лисјар и се обраснати со тревеста и грмушеста вегетација. Затоа и островото од научен аспект се третира како фосилно острово на река Вардар. Во окружувањето на локалитетот карактеристично е високото ниво на подземните води кај локалитетот Езерце, во атарот на с. Трубареве. Југоисточно од локалитетот Острово (околу 500 м) протекува реката Вардар. Таа е основен хидрографски систем за поширокото окружување на локалитетот.

Во локалитетот се издвоени два типа на биотопи: тревест и арбореален тип. Покрај нивното вештачко оформување се одвива и процес на природно обновување на дел од дендро-флората. Во приземниот кат има доста тревести видови од фамилијата на бесени (Поацеае), а од другите флорни елементи се застапени уште: сапунчарка, волчјо јаболко, танацетум, змијско грозје. Од дрвенестите растенија и грмушките во локалитетот се застапени: црн јасен, бозел, шипинка, брест, јавор, багрем, бела топола, црна топола, врес, бела врба, хмељ и други.

Слика 34 Локалитет Острово

Преку истражувања регистрирани се 10 видови пеперутки и два вида вилински коњчиња. Од другите инсекти чести се: големиот жегач и 22 вида стакулци. Од мекотелите застапени се 3 вида копнени полжави, од кое еден вид е балкански ендемит. Херпетофауната (водоземци и влекачи) во локалитетот е застапена со 6 вида. Орнитофауната во локалитетот е претставена со 55 вида птици кои се застапени преку целата година, но има и преселни видови птици (во пролетниот, есенскиот и зимскиот миграциски период). Цицачите во локалитетот се застапени со 20 вида од кои 14 вида се микро цицачи (лилаци потковичари, ноќници, вечерници) и 5 вида макро цицачи (шарена куна, јазовец, дива мачка, куна белка, верверичка и еж).

Според меѓународниот статус на видовиот диверзитет заклучено е дека на локалитетот Острово егзистираат фаунистички видови кои се значајни за биодиверзитетот на РСМ, но и пошироко, на европско и светско ниво. Имено, од херпетофауната 6 вида се со статус на заштитени видови во европски рамки. Во прилог ИИ на Бернската конвенција се 4 вида; во прилог ИИИ на истата конвенција се 2 вида, а во листата на КОРИНЕ биотопи се 3 вида. Од терофауната во локалитетот се издвоени 14 видови со меѓународно значење, од кои во светската листа на загроени диви животински видови се 11 вида, во прилог ИИ на Бернската конвенција се 3 вида, во прилог ИИИ се 4 вида, а во КОРИНЕ листата се 11 вида. Имено, со статус на загроеност, односно ранливост се 9 вида лилјаци и 2 вида други цицачи. Од орнитофауната во локалитетот се издвоени 27 вида птици со меѓународно значење. Во СПЕЦ. Категорија 2 се 6 вида, во СПЕЦ. Категорија 3 се 10 вида, а во СПЕЦ. Категорија 4 се 9 вида. Локалитетот се одликува и со значајни едукативни вредности поради кои во 1976 година беше прогласен како заштитено подрачје во категоријата споменик на природата.

Во 2021 година, склучен е Меморандум за соработка меѓу општина Гази Баба и Факултетот за шумарски науки, пејзажна архитектура и екоинженеринг "Ханс Ем" од Скопје со кој се планира заеднички ангажман и активности во врска за прогласување на Интегрална целина "Острово" за споменик на природата. Предвидена е подготовка на предлог за прогласување на Интегрална целина "Острово" за споменик на природата, предлог за донесување на Закон за прогласување на Интегрална Целина "Острово" за споменик на природата, со предлог на закон, соработка по

сите прашања во врска со заштитата и унапредувањето на Интегралната целина “Острово“ како споменик на природата во согласност со Закон и превземените обврски; и управувањето од страна на факултетот со заштитеното подрачје Интегрална целина “Острово“ како споменик на природата.

4.6.3 Арборетумот

Арборетумот е оформен во 1953 година од страна на Земјоделско-шумарскиот факултет во Скопје. Лоциран е во алувијалната рамнина на Скопската Котлина, во атарот на село Трубарево. Всушност арборетумот претставува продолжение на вегетацискиот појас што го формираат локалитетите Острово од источна страна и Езерце од западна страна. Во арборетумот се засадени дрвенести и грмушести видови од нашата автохтона дендрофлора и видови од сите континенти, посебно од Европа, Азија и Северна Америка. Вкупниот број на дрвенестите и грмушестите видови во Арборетумот е околу 600 вида. Дендро-паркот служи за еколошки набљудувања, научни истражувања на Шумско опитната станица Трубарево и настава за студентите при Шумарски факултет- Скопје.

Слика 35 Арборетум

4.6.4 Локалитетот Езерце

Локалитетот Езерце се одликува и со значајни еколошки, едукативни и рекреативни вредности поради кои во 1994 година заедно со Арборетумот беше прогласен како заштитено подрачје во категоријата споменик на природата.

Локалитетот Езерце преку целата година е под вода при што во летниот период водата се задржува само во пониските места. Подлогата е доста влажна преку целата година и во неа се развива типична блатна вегетација со доминација на трската и рогозот.

Во езерцето на површината на водата доминантна е лемната. Во локалитетот застапени се претставници од грмушеста и дрвенеста вегетација (повремено поплавена шума). Доминантни се: бела врба, кршлива врба, бела топола, црна топола, брест, а се среќаваат: врес, јавор, бозел и багрем. Од безрбетната фауна доминантни се претставниците од групата инсекти: 5 вида вилински кончиња, 18 вида дневни пеперутки, 8 вида скакулци; од мекотелите регистрирани се: медицинска пијавица, 3 вида водни полжави, а на крајбрежјето 3 вида копнени полжави. Од рбетната акватична фауна застапени се: 2 вида риби, 2 вида водоземци и 2 вида влекачи; од копнената рбетна фауна: 2 вида водоземци, 4 вида влекачи, 51 вид птици и 19 вида цицачи (15

лилјаци и 5 други цицачи: крт, еж, верверичка, дива мачка, бизамски стаорец). Според меѓународниот статус на видовиот диверзитет во локалитетот издвоени се следните групи: 8 вида од херпетофауната се со статус на заштитени видови во европски рамки (Бернската конвенција прилог ИИ се 4 вида; прилог ИИИ се 2 вида и во КОРИНЕ листа се 3 вида). Од орнитофауната во локалитетот се издвоени 21 вид птици со меѓународно значење: во Спец. категорија 2 се 2 вида, во Спец. категорија 3 се 12 вида, а во Спец. категорија 4 се 7 вида; во прилог И на ЕУ директивата за диви птици се 13 вида птици; Во Бернската конвенција прилог ИИ се 18 вида, а во прилог ИИИ се 3 вида; во прилог ИИ на Бонската конвенција се 10 вида и 15 вида се во КОРИНЕ листата. Од териофауната во локалитетот се издвоени 14 видови со меѓународно значење, од кои во светската листа на загроени диви животински видови се 11 вида, во прилог ИИ на Бернската конвенција се 3 вида, во прилог ИИИ се 4 вида, а во КОРИНЕ листата се 11 вида. Со статус на загроеност, односно ранливост се 9 вида лилјаци.

4.6.5 Ботаничка градина

Ботаничката градина се наоѓа во состав на Ботаничкиот завод на Институтот за биологија при Природно-математичкиот факултет во Скопје. Таа претставува единствен објект од ваков вид во градот Скопје и во Република Македонија. Со својата дејност и местоположба таа постепено прераснува во значајна институција од наставно - научен, едукативен, културен и рекреативен карактер.

Во ботаничката градина можат да се сретнат многу растителни видови, пред се од дендрофлората, која е застапена со околу 200 видови со различно географско потекло, а не е мал бројот и на автохтоните и алохтоните тревести видови, организирани во посебни систематски полиња. Големiot број на растителни видови овозможува одлични услови за нагледна настава од бројни ботанички дисциплини како за студентите, така и за учениците од основното и средното образование. Во ботаничката градина се одржува растителен материјал кој се користи при изведувањето на практичната настава за студентите од Институтот за биологија, медицинскиот и стоматолошкиот факултет, како и од интердисциплинарните студии по заштита на животната средина. Од посебно значење се можностите кои градината ги дава за изведување на експериментални работи во функција на дипломски и магистерски работи, како и докторски дисертации.

Интродукција и аклиматизација на растителни видови

Во изминатиот период на просторот на Ботаничката градина извршена е интродукција и аклиматизација на околу 200 дрвенести и грмушести видови, како и на над 300 автохтони и алохтони тревести растенија, кои се по потекло од различни делови на Балканскиот Полуостров, Европа и други делови на светот. Дел од нив успешно се аклиматизирани на отворени простори во систематските полиња на Ботаничката градина, додека збирката на тропски, субтропски, пустински или полупустински растенија (палми, кактуси и други сукулентни растенија) се одржува во реновиралиот стакленик.

Заради обезбедување на подобри услови за интродукција и аклиматизација, во текот на 2000 година изграден е нов современ ладилник, во кој, во текот на летните месеци се пренесуваат растителните видови кои што се одржуваат во стакленикот. Дел од ладилникот перманентно се користи за аклиматизација на растителни видови кои потекнуваат од природни станишта од територијата на Република Македонија, а во функција на реализација на програмата за работа на Ботаничката градина, како и на постоечките научно-истражувачки проекти, кои се реализираат на Институтот за биологија.

4.6.6 Дендропарк

Дендропаркот претставува колекција од автохтони и алохтони дрвја и грмушки, која има посебна намена. На територијата на Македонија постои само еден дендропарк во Општина Гази Баба кој е подигнат околу факултетските згради на Шумарскиот и Земјоделскиот факултет во Скопје.

Дендропаркот брои околу 200 различни дрвја и грмушки и е непосредно поврзан со Ботаничката градина на ПМФ. Вкупната површина на дендропаркот изнесува 4,05 ha. Во колекцијата на дендропаркот се застапени 642 таксони кои потекнуваат од Источна Азија, Јужна Европа, Медитеранот, Северна Африка, како и видови со европски и евроазиски ареали. Се среќаваат и видови од Северна Америка, малоазиски, југоисточноевропски, кавкаски, видови од Австралија и др.

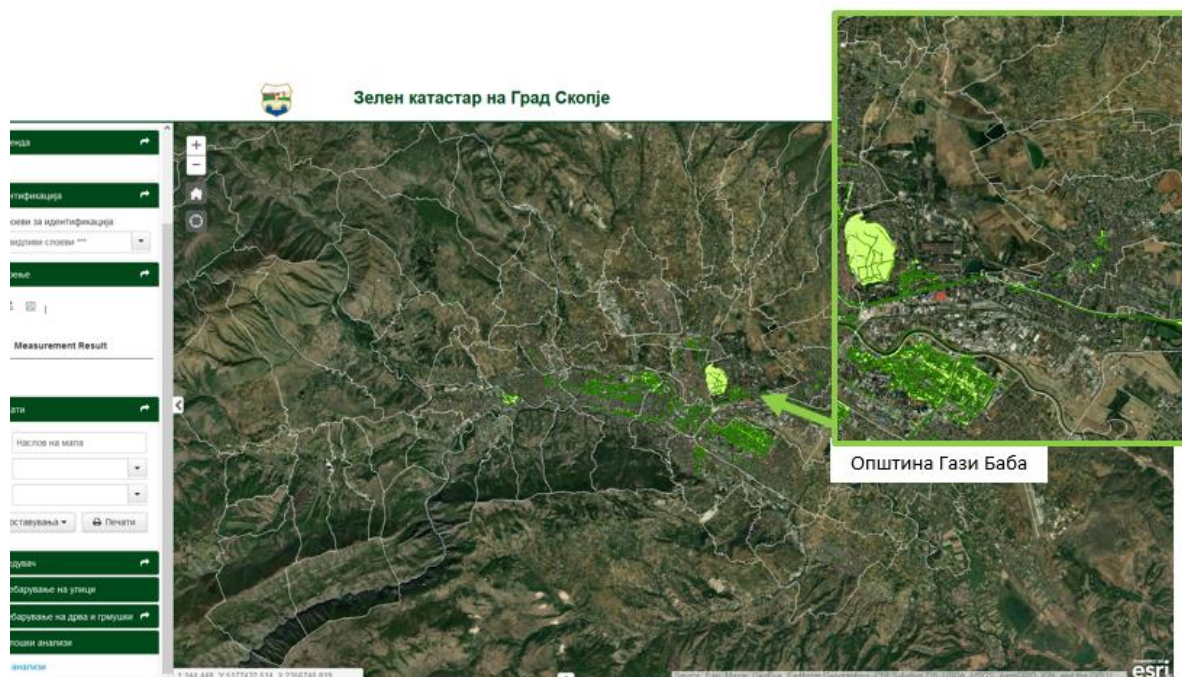

4.6.7 Зелен катастар на град Скопје

Со цел подобро управување и заштита на јавното градско зеленило, град Скопје воспостави Зелен катастар на град Скопје (<http://gis.skopje.gov.mk/zk/>). Зелениот Катастар обезбедува систематски информации и податоци за дрвјата, нивниот број, квалитет и економска проценка, што вклучува картографска застапеност и статистички информации и е основа за употреба на природни ресурси, планирање и контрола на нивната заштита. Обезбедува точни и квалитетни податоци за урбаното зеленило со помош на кои може целосно да се спречи непотребното сечење или оштетување на дрвјата и целосното уништување на зеленилото за потребите на разни градежни активности, подобро планирање во насока на зачувување на постојното зеленило и негово поквалитетно одржување на територијата на град Скопје, вклучително и Општина Гази Баба.

Првиот чекор за интегрирање на набљудување на зелената површина во системот за следење на квалитетот на животната средина ќе биде развој на градска програма за следење на зеленило, на која ќе се воспостави редовно следење на растителните видови на градската територија и ќе се овозможи анализа на промените и идентификување на трендовите, како и валоризација на природните и трајните градски вредности.

Изгледот на ГИС апликацијата на зелениот катастар на град Скопје е претставен на следната слика. Истиот содржи податоци за булеварското зеленило и шумата Гази Баба на територија на општината.

Извор: <http://gis.skopje.gov.mk/zk/>

Слика 36 Зелен катастар на Град Скопје

Со геодетското снимање опфатено е зеленило на површина од 650 хектари. Во првата фаза опфатено е булеварското зеленило и парковското зеленило што е под надлежност на Град Скопје. Исто така реализирана е т.н. инвентаризација на теренот која подразбира попис на дрвјата и грмушките, со собирање податоци за видот на дрвото, неговата здравствена состојба, големина, ширина и неговата точна местоположба. Досега се попишани точно 65.844 дрвја и 28.395 грмушки. Во следните фази предвидено е снимање на зелените површини на институциите што се под надлежност на Град Скопје (јавните претпријатија, јавните установи, средни училишта).

4.6.8 Влијание на економските и индустриските сектори врз биодиверзитетот

Активностите на инсталациите од економскиот и индустрискиот сектор можат негативно да влијаат врз биодиверзитетот. Негативното влијание може да биде директно и индиректно. Од директните најзначајните негативни ефекти за стабилноста на екосистемите и деградацијата на биодиверзитетот вклучуваат: губење, модификација и фрагментација на живеалиштата и прекумерното искористување на биолошките ресурси (лов, риболов, тргување со лековити и ароматични растенија, полжави, желки, печурки, и др.).

Негативното влијание на економските сектори во Општина Гази Баба врз биодиверзитетот е значително, земајќи ја во предвид големата концентрираност на индустриски капацитети на територија на општината и обемот на активности во самите инсталации.

Исто така и интензивната урбанизација доведува до намалување на зелните површини, што како последица предизвикува нарушување на климатските карактеристики и исчезнување/фрагментација на одредени видови и нивните живеалишта.

4.6.9 Предизвици во однос на биолошката разновидност

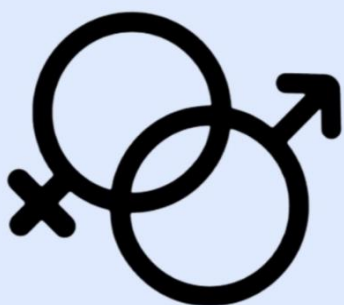
- Зголемен степен на деградирање на шумите и неконтролирана сеча на шумите особено на подрачјето на Скопска Црна Гора.
- Намалена проточност на водотеците/каналите на Скопска Црна Гора поради обраснатост со вегетацијата, отпад и објекти
- Несоодветно користење на земјиштето и неконтролирана урбанизација;
- Не применување на стандарди за планирање на зеленило по глава на жител;
- Недоволна примена на автохтони дрвенести и грмушести видови прилагодени на локалната клима и квалитетот на воздухот при формирањето на блоковското или ниското зеленило.
- Недоволно промовирање и искористување на природните локалитети на територија на општината;

4.6.10 Препораки за решавање на проблемите во однос на биолошката разновидност

- Воспоставување на систем на одржливо користење на шумскиот фонд (вклучувајќи ја и контролата на нелегалната сеча);
- Контрола на водотеците/каналите на Скопска Црна Гора и редовно чистење на истите
- Интегрирање на заштитата на природата и природните реткости при подготовка на урбанистичките планови;
- Формирањето на блоковското или ниското зеленило со примена на автохтони дрвенести и грмушести видови прилагодени на локалната клима и квалитетот на воздухот .
- Организирање на кампањи за промовирање на природните локалитети на територија на општината во соработка со надлежните институции

Препораки од експертскиот тим за подобрување на управувањето со биодиверзитетот

- *Одржување и унапредување на заштитата на природните вредности во општината во соработка со релевантните институции*
- *Промовирање на предложеното заштитено подрачје интегрална целина „Острово“ и Ботаничката градина во близина на хемиски институт како дел од туристичката понуда за привлекување на туристи од земјата и регионот.*

Влијание на **климатските промени** врз
свекупните активности во општината,
идентификувани предизвици и
предложени препораки за нивно
надминување / Вклученост на **родовата**
еднаквост во сите сегменти на
функционирање на општината

4.7 ТЕМАТСКА ОБЛАСТ – КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ И РОДОВА ЕДНАКВОСТ

4.7.1 Климатски промени

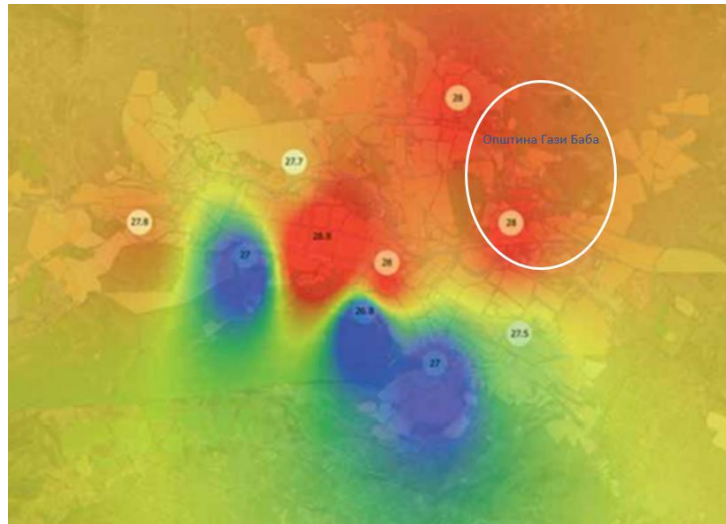
Климатските промени се еден од најсериозните притисоци со кои се соочуваме на глобално па и локално ниво. Енергетиката, транспортот, индустриските процеси, генерирањето и постапувањето со отпадот, земјоделството, шумарството и користењето на земјиштето се главни движечки сили кои вршат притисок врз климата во Скопје, вклучително и во општина Гази Баба. Како резултат на овие притисоци се зголемува концентracијата на стакленички гасови кои се директен причинител за климатски промени.

Град Скопје има изготвено Инвентар на стакленички гасови за 2008 и 2012 година и вториот за 2013 - 2015 година. Во тек е третиот инвентар за 2016, 2017, 2018 година, кој го утврдува потенцијалот за намалување на емисиите на стакленички гасови во клучните сектори за ублажување на климатските промени, заедно со предлог политики и мерки со кои тоа може да се постигне.

Процентите емисии на стакленички гасови во рамките на инвентарот покажуваат дека вкупните емисии на Град Скопје се намалени за 21,6% во периодот 2008 – 2015 година поради намалени емисии од индустриските процеси и од согорување на горивата што се користат во преработувачката индустрија и градежништвото како и од намалената потрошувачка на енергија во станбените и институционалните згради. Постојаното зголемување на бројот на возила во транспортниот сектор резултира со зголемување на емисиите од овој сектор. Исто така зголемување на емисиите има и од секторот отпад .

Постојаните промени на средната годишна температура на глобално ниво, вклучително и во општината покажуваат значително зголемување на повеќегодишниот просек од 0,2°C до 0,5°C, во споредба со периодот до 1990 година. Евидентен е и генерален тренд на опаѓање на количеството врнежи во последните години како и зачестување на екстремните временски настани како на национално и локално ниво.

Градот Скопје подготви Стратегија за климатски промени Отпорно Скопје, 2017 година, за утврдување на потенцијалот за намалување на емисиите во клучните сектори за ублажување (снабдување со енергија, згради и транспорт) и врз основа на тоа, определување на соодветната цел за намалување. Во рамки на Стратегијата евидентирани се урбаните топлотни острови во Скопје (жешки точки во градот) поради несоодветното урбано планирање. Предложени се и мерки за градење на отпорноста на градот Скопје на негативните влијанија на климатските промени, со кои би се намалила температурата на топлотните острови, би се подобриле условите за живот за луѓето што живеат во тие делови од градот и би се намалила нивната потрошувачка на енергија за ладење и греење. Во рамки на Стратегијата за климатски промени – Отпорно Скопје, со интерполација се направени карти на топлотни острови во градот Скопје добиени од метеоролошките мерења (сина боја најстудено, црвена најтопло).

Извор: Стратегијата за климатски промени – Отпорно Скопје 2017, Град Скопје

Слика 37 Топлотни острови во Скопје и Општина Гази Баба

Урбаните топлотни острови влијаат на затоплување на климата со 30% и учествуваат во глобалното затоплување. Земајќи ги предвид климатските промени и екстремните временски појави, кои ваквите неповолни ефекти ги потенцираат, како и постојаното намалување на зелените површини и интензивната градба особено во урбаниот дел, постои итна потреба за интегриран урбан развој и надградба и заштита на урбаното зеленило кое придонесува за намалување на темепратурите на воздухот и ублажување на последиците од климатските промени. Недостатокот на урбани зелени површини кои ги апсорбираат загадувачките материи, доведува до дополнително нарушување на квалитетот на амбиенталниот воздух во Општината и градот Скопје.

Учество на општината во генерирање на стакленички гасови

Просечната годишна потрошувачка на енергија од објектите и возилата во надлежност на општината и јавното осветлување изнесува 10.211.332 kWh/год. што придонесува за 5.561t емисии на CO₂/год.

Дел од овие емисии кои придонесуваат во вкупните емисии на Општина Гази Баба се 14 возила кои се во сопственост на општината и 2 возила кои се на ЈКП Гази Баба 2007, кои придонесуваат во емисиите на 191,03 t CO₂/год.

Со спроведување на мерките од Програмата за Енергетска ефикасност на општината директно ќе се намалат емисиите на загадувачки материи во воздухот, со што ќе се подобри квалитетот на животната средина и ублажат климатските промени.

Во однос на климатските промени и последиците од нив, Општината се соочува со следните проблеми:

1. Засилен ризик од поплавување на објектите во близина на реката Вардар од зголемено ниво на подземните води, но и пошироко, поради високите подземни води во Скопската котлина;
2. Појавата на ерозија, слегнување на теренот и свлечишта, што веќе е евидентирано на падините на Скопска Црна Гора;

3. Појавата на топлотни брановии таканаречени урбани топли острови.

Како резултат на климатските промени и несоодветното управување со земјиштето, Општина Гази Баба и Град Скопје на 6ти август 2016, беа погодени од најголема природна катастрофа од периодот по земјотресот во Скопје. Катастрофалната поплава имаше локализиран карактер во северо-источниот дел, во подножјето на Скопска Црна Гора, односно во општините Гази Баба и Арачиново, каде брзото и значајно зголемување на нивоата на води на поројните текови, создадоа уништувачки ефекти за неколку приградски населби и села со катастрофални последици (22 лица загинати и 4 лица исчезнати; поплавени повеќе од 5.000 домаќинства во 7 рурални населби и една урбана населба; 1.500 домаќинства со огромни материјални штети и потполно уништено земјоделско обработливо земјиште и сл).

Слика 38 Фотографии од катастрофалната поплава во 2016 година

Климатските промени значително ја зголемуваат зачестеноста и интензитетот на екстремните временски настани и природни катастрофи, кои го нагласуваат високиот степен на ризик и неизвеснот за локалното население.

4.7.2 Родова еднаквост

Еднаквоста меѓу жените и мажите се смета за прашање на човекови права и предуслов и индикатор за одржлив развој на човекот во целина. Во Законот за еднакви можности на мажите и жените на сеопфатен начин се третира прашањето на родовата еднаквост и заштита од дискриминација по основа на пол. Остварувањето на еднаквите можности на мажите и жените овозможува еднакво учество на жените и мажите во сите области од јавниот сектор, еднаков статус и третман во остварувањето на нивните права, како и еднакви придобивки од остварените резултати.

Активности за вклучување на родовата еднаквост во функционирањето на општина Гази Баба отпочнале уште во 2015 година кога е формирана Интерсекторска група составена од Раководители на сите сектори. Во рамки на Советот на општината формирана е комисија од советот за еднакви можности на жените и мажите која се состои од 5 члена. Во општината има назначено координатор за еднакви можности Г-ѓа Емилија Ѓурчиновска Матевска.

Општината при донесување и спроведување на одлуките, како и при доставување на услугите на граѓаните секогаш тргнува од родовиот пристап.

Општината има програма за финансирање на проекти од здруженија на граѓани каде меѓу другите, ги подржува и проектите кои даваат придонес кон внесување и примена на родовиот пристап во изработка на плановите и другите програми кои што се во рамки на работењето на општина Гази Баба.

Општина Гази Баба е во фаза на изработка на Стратегија за родова еднаквост со акциски план.

Општина Гази Баба има потпишано Меморандум за соработка со УН “Воман” тело на Обединети Нации кое работи на оваа проблематика и преку кое се организираа неколку обуки. Обуките беа наменети за администрацијата и за членовите на интерсекторската група како и за комисијата за еднакви можности на жените и мажите при советот на општина Гази Баба и за останатите членови на советот на општината.

Општина Гази Баба, инклузивна, фер, безбедна и со почит кон сите жители која ја афирмира родовата еднаквост и обезбедува еднакви можности и квалитетен живот за сите.

Вградувањето на родовите перспективи на локално ниво е возможно да се постигне преку: јакнење на човечките капацитети во однос на родовите тематика, воведување на концепти за постојани обуки, семинари, работилници, заеднички активности со останатите општини како и со Град Скопје и поддршка од здруженија на граѓани и меѓународни донори.

Клучни предизвици– климатски промени и родова еднаквост

- Регионален пристап во редовното чистење на каналската мрежа – од ободните до секундарните и терцијарните канали на територијата на општините Гази Баба, Арачиново, Илинден, Петровец и Зелениково;
- Потреба од вградување на феноменот на климатските промени во Стратегијата за економски развој;
- Враќање во првобитна состојба на нелегално запоседнатите терцијални каналски мрежи во населените места во општина Гази Баба;
- Изградба на одржлив систем на предупредување и алармирање на катастрофални атмосферски и климатски промени на ниво на град Скопје и општина Гази Баба ;
- Создавање на т.н. „task forces,, за заштита и спасување од елементарни и атмосферски влијанија и катастрофи.
- Не се земаат предвид современите сознанија за влијанието на начинот на урбанистичко планирање врз природата, климатските промени, топлотни острови, одржлив сообраќај, ниту пак се земаат предвид студиите изработени на национално ниво;
- Непостоење на стратешки документ за родова еднаквост на општинско ниво
- Недостаток на вклучување на сите засегнати страни и промовирање на процесите за родова еднаквост
- Недостаток на изградена култура за еднакви можности на локално ниво
- Отсуство на приоритети за вклучување на родовата еднаквост во клучни сектори

Препораки за надминување на предизвиците со климатските промени и родова еднаквост

- Координирани активности за чистење на каналската мрежа – од ободните до секундарните и терцијарните канали на територијата на општините Гази Баба во соработка со останатите релевантни општини

- Вградување на феноменот на климатските промени во Стратегијата за локален економски развој
- Земање во предвид на климатските промени при подготовка на урбанистичките планови
- Подготовка и имплементација на Стратегија за родова еднаквост на општинско ниво
- Зголемена активност од страна на општинската администрација за вклучување на засегнатите страни и зајакнување на промотивни активности на процесите за родова еднаквост
- Поставување на приоритетни цели за вклучување на родовата еднаквост во клучните сектори

Препораки од експертскиот тим за ублажување на климатските промени и вклучување на родовата еднаквост во сите сегменти на функционирање на општината

- ✚ *Примена на предвидените мерки од стратешките плански документи за адаптација и ублажување на климатските промени во координација со Град Скопје и МЖСПП*
- ✚ *Подобрено просторно и урбанистичко планирање во општината имајќи ги предвид подрачјата под значителен ризик од поплавување и топлотните острови особено во урбаните подрачја со високо ниво на урбанизација и економска важност*
- ✚ *Зголемена застапеност на родовата еднаквост при дефинирање на мерки земајќи ја во предвид ранливоста од климатските промени и родовите улоги во општеството.*
- ✚ *Подготовка на предлог проекти или учество во поголеми регионални проекти заедно со академија и приватен сектор за аплицирање пред Зелениот Климатски Фонд (одговорна институција во државата е канцеларијата на Заменик Претседател на Влада одговорен за економски прашања како национален назначен орган и веб страна [HTTP://WWW.GREENDEVELOPMENT.MK/MK/](http://www.greendevelopment.mk/mk/))*
- ✚ *Обуки за вклучување на жените, ранливите категории во процесот на планирање за ублажување и адаптација кон климатските промени;*
- ✚ *Подготовка на Стратегија за климатски промени на општина Гази Баба (цел на стратегијата; главни заинтересирани страни; родови улоги во приоритетни сектори; усогласување со национални стратешки плански документи од областа на климатски промени и предлог мерки на општинско ниво).*

АНАЛИЗА НА РЕАЛИЗАЦИЈА НА
АКТИВНОСТИ ВО РАМКИ НА
ЛЕАП ЗА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА
ОД 2013-2019

5 АНАЛИЗА НА РЕАЛИЗАЦИЈА НА АКТИВНОСТИ ВО РАМКИ НА ЛЕАП ЗА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА ОД 2013-2019

Во рамки на подготовка на ЛЕАП документот за Општина Гази Баба, експертскиот тим спроведе анализа на степенот на реализација на предложените мерки и акции во ЛЕАП за Општина Гази Баба 2013 – 2019. Анализата беше спроведена преку состаноци и интервјуа со одговорни лица за реализирање на активностите и мерките во Општината, од кои се добија релевантни податоци за статусот на реализирање на активностите и причините за нереализираните активности.

Како дел од ЛЕАП за Општина Гази Баба 2013 – 2019 беа предложени вкупно 48 мерки и активности со цел подобрување на состојбата со медиумите на животната средина. Реализацијата на активностите е во надлежност на неколку институции: Општина Гази Баба, Град Скопје и Министерство за животна средина и просторно планирање. Оценката на реализацијата е направена во следниот опсег: реализација помала од 25%, реализација од 25% до 75 % и реализација поголема од 75%.

Од вкупно 48 предложени мерки, на тематската област воздух се однесуваат 18, на води 3, на природа 11, на отпад 16. Мерка која е во целост реализирана е подготовка на Катастар на загадувачи на територија на општина Гази Баба во 2014 година, како и негово ажурирање во 2018 година. Останатите предложени мерки се делумно реализирани (реконструкција и доизградба на систем за одведување на фекални води), или не реализирани.

Од спроведената анализа, може да се заклучи дека акциите, предложени во ЛЕАП за Општина Гази Баба (2013 - 2019), се со реализираност од помалку од 25%.

Причини за недоволната реализација на предложените мерки и активности во акциониот план на ЛЕАП документот се: не формирано тело за следење на реализацијата на мерките и активностите; не доволна координираност помеѓу секторите во општина Гази Баба, не доволна екипираност на релевантните сектори и намалените средства за реализација на предвидените активности во Годишна програма за заштита на животната средина и природата на општина Гази Баба за 2021 година. Кон нив треба да се додаде и ново настанатата состојба со пандемијата на КОВИД 19 која во последните 2 години ги одложи повеќето активности, како на национално и на локално ниво.

Најважните наоди се прикажани акциониот план.

Резултатите од анализата укажуваат на потребата во овој ЛЕАП документ да се побара обезбедување на дополнителни финансиски средства за реализација на предвидените мерки и активности (од буџет на општина, Град Скопје, Скопски плански регион, буџет на РСМ, како и меѓународни финансиски институции), подобра координираност помеѓу секторите во општина Гази Баба, и доекипираност на релевантните сектори со цел зајакнување на административните капацитети за реализација на предвидените мерки и активности преку спроведување на соодветни обуки и следење на истата. Истовремено, општината е потребно да работи на подигање на јавната свест на населението за заштита и унапредување на животната средина, преку промовирање на најдобрите практики за заштита на животната средина и одржливо живеење.

УПРАВУВАЊЕ СО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

6 УПРАВУВАЊЕ СО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

Управувањето со животна средина подразбира воспоставување на законската рамка во форма на примарна и секундарна регулатива, следење на емисиите на загадувачки материји во сите медиуми, идентификација на изворите на загадување, квалитетот на животната средина преку квалитетот на водата, воздухот и почвата, следење на меѓусебната поврзаност на здравјето на луѓето и живиот свет и животната средина и поставување на различни механизми за контрола и инспекција на загадувањето.

Спроведувањето на политиката за заштита на животната средина и одржлив развој подразбира следење и ажурирање на податоци за изворите на загадувањето, за состојбата во животната средина и просторот, за техничко – технолошките решенија кои се користат, како и за економско – финансиските релации во фазите на инвестирање и реализирање на производство.

Република Северна Македонија како земја кандидат за членство во Европска Унија го започна процесот на апроксимација на законската регулатива од областа на животната средина со ЕУ законодавство преку транспонирање на ЕУ Директивите во сите сектори на животната средина (вода, воздух, отпад, бучава, хоризонтално законодавство, индустриска контрола од загадувањето, природа, хемикалии). За таа цел, Република Северна Македонија има потпишано голем број на меѓународни конвенции, протоколи и билатерални договори на глобално ниво. Започнат е процесот на апроксимација на ЕУ законодавството од областа на животната средина преку транспонирање на ЕУ Директивите.

Важна улога во заштитата на животната средина и поставување на целите за заштита и спроведување на мерките за реализација на целите за заштита има и локалната администрација преку законските одредби и следните цели се фокусирани токму на локалната власт:

- Воспоставување и спроведување на процедура и начини на доставување на информации до јавноста за управувањето со животната средина и можности за учество на јавноста во донесување на одлуки (посебно постапките на издавање на ИСКЗ дозволи, Оценка на влијание на проектот врз животната средина и Елаборатите за заштита на животната средина за следните проекти);
- Зајакнување на капацитетите на локалната самоуправа во однос на методите и техниките на планирање, управување и спроведување на законската регулатива во сите елементи на животната средина (одговорните за планирање, спроведување и инспекција на спроведувањето на управувањето со животната средина) и
- Воспоставување на бази на податоци за состојбата во секој елемент на DPSIR (движечка сила – притисок - состојба на животната средина –влијание - одговор) рамката на управување со животната средина на локално и регионално ниво.

Стопанскиот развој и заштитата на животната средина прават единствен процес на меѓусебни влијанија и спреги обезбедувајќи одржлив развој на Општината. Потребно е вклучување на различни методи и техники на идентификација на влијанијата на различните стопански дејности врз животната средина и здравјето на луѓето.

Учество на јавноста и стручните лица при спроведување на постапката за Стратешка Оценка на влијание врз животната средина на стратешките плански документи од областа на урбанистичкото планирање, економскиот развој и развојот на инфраструктурата во Општината

како и давање на мислење на секој поединечен градежен проект кој се планира да се изгради на просторот на Општината.

За секој поединечен Проект кој се планира на просторот на Општината потребно е започнување на постапка за Оценка на влијание врз животната средина и Општината ќе биде вклучена во давање на мислење на Студијата за Оценка на влијание врз животната средина која ќе треба да се изработи во колку проектот има директно или индиректно и кумулативно влијание врз животната средина. Во Студијата треба да се идентификуваат можните влијанија на проектот врз медиумите – вода, воздух, почва и земјиште, создавањето на отпад и негово отстранување, притисокот врз биодиверзитетот, културно наследство, бучавата како и здравјето на луѓето.

Со цел навремено дефинирање на цели за подобрување на состојбата со животната средина, законските прописи а и добрата меѓународна пракса бараат развивање на Локален акционен план за животна средина за секоја општина, со учество на јавноста и сите стручни служби на општините и другите институции.

Подготовката на ЛЕАП како стратешки плански документ на општинско ниво, пред се е инициран од потребата на граѓаните за чиста и здрава животна средина, но и како правна обврска која произлегува од законската регулатива. Според Законот за животна средина („Сл. Весник на РСМ“ бр. 81/05, 24/07, 159/08, 83/09, 48/10, 124/10, 51/11, 123/12, 93/13, 187/13, 42/14, 44/15, 129/15, 192/15, 39/16 и 99/18), а во согласност со Националниот акционен план за животната средина, Советот на општината, на градот Скопје и на општините во градот Скопје, врз основа на оцената на своите специфични состојби и потреби, донесуваат локални акциони планови за животната средина во согласност со утврдена методологија.

Познавајќи ги локалните услови со состојбата со животната средина (изложени во ЛЕАП документот) локалните власти и јавноста од Општина Гази Баба ќе можат рамноправно да се вклучат во донесување на одлуки при издавање мислење за градба на некој проект и ревизија на предложениот план за ублажување на негативните влијанија врз животната средина.

Потребно е зајакнување на општинските капацитети со знаења од современите техники и методи за рамноправно учество во реализирање на рамномерен регионален и локален одржлив развој. Општинската администрација посебно секторите: сектор за урбанизам, комунални работи, заштита на животната средина и локален економски развој, сектор за инспекциски надзор (Инспекторат) се директно вклучени во управувањето со животната средина.

Голем предизвик за локалната администрација се обврските и надлежностите доделени со децентрализацијата и токму поради тоа потребно е зајакнување на нивните капацитети за да може активно да ги следи состојбите во животната средина и да превзема заеднички активности во соработка со останатите Општини во Град Скопје и ефикасно да дејствуваат со цел подобрување на квалитетот на животната средина. Особено земајќи го во предвид фактот што на територија на Општина Гази Баба делуваат неколку компании чие производство припаѓа во класата на тешка загадувачка индустрија (Г1), што има големо влијание врз квалитетот на животната средина во општината.

Во иднина Општина Гази Баба покрај на кадровската екипираност, за поуспешно управување со животната средина, потребно е особено внимание да посвети на:

- Обезбедување на максимална соработка меѓу Одделенијата во Општинската администрација кои работат на урбанистичко планирање, комунални дејности, економски развој на Општината и одговорните за животната средина и инспекторат;
- Спроведување на обуки на постоечките и ново вработените лица кои работат во областа на животната средина;
- Соработка со останатите општини од Град Скопје во управувањето со животната средина;
- Континуирана соработка со Министерството за животна средина и просторно планирање и другите владини институции во реализација на проекти и подготовка на стратешки документи;
- Одржување на редовни состаноци со надлежните институции за континуирана работа на Автоматската мерна станица за квалитет на амбиентен воздух во Гази Баба (сите параметри) и нејзино редовно одржување;
- Постојана соработка со консултантски фирми кои работат во оваа област со цел да се зајакнат сопствените капацитети при реализација на предложените мерки и акции;
- Обезбедување на финансиски средства за реализација на инфраструктурните проекти;
- Здружување на финансиски средства и кадровски потенцијал со другите општини при формирање на заеднички јавни служби
- Градење на деловни врски и доверба со приватниот сектор преку воспоставување на јавно – приватно партнерство;
- Промовирање на принципите на почисто производство и превенција и контрола од загадувањето.

Секако потребна е редовна комуникација и меѓусебна соработка со жителите на Општина Гази Баба, во извршувањето на тековните активности на надлежните лица во општинската администрација. Еден од начините е воспоставување на директна телефонска линија за јавување на проблеми, состојби кои се јавуваат како резултат на нарушувањето на медиумите на животната средина.

Значајно е да се напомене дека Општина Гази Баба одржува редовна комуникација со стопанскиот сектор застапен на нејзина територија, што овозможува превземање на координирани акции за подобрување на условите во медиумите на животната средина.

Општина Гази Баба во рамките на својот финансиски и кадровски потенцијал, а во соработка со Министерството за животна средина и просторно планирање и останатите општини во Град Скопје, ќе вложи напори да го одржи и унапреди нивото на квалитетот на животната средина.

Проблемите со животната средина се повеќеслојни, со големо влијание врз атмосферата и биосферата и нераскинливо поврзани со економските и социјалните состојби во Општината и поширокиот регион. Секако треба да се нагласи дека ланецот на еколошките зависности секогаш започнува од нерационалното користење на природните ресурси, па преку деградација на медиумите на животната средина, завршува со недостиг на квалитетна храна и вода за пиење и нарушување на општиот здравствен и економско социјален статус на населението.

Општината Гази Баба има воспоставен систем со кој обезбедува квалитетна услуга за граѓанинот, ефикасно и професионално работење и давање на услуги кои мора да бидат ефикасни и економски оправдани и најважната цел - “граѓанинот секогаш да биде задоволен”.

Притоа секогаш раководејќи се спрема начелата на Етичкиот кодекс на локалните функционери кој го има воспоставено ЗЕЛС, а Општина Гази Баба секојдневно го практикува.

6.1 ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА

Советот на Општина Гази Баба е претставнички орган на граѓаните кој што одлучува врз основа на утврдени надлежности согласно Закон. Советот на Општина Гази Баба го сочинуваат 27 члена избрани на општи, непосредни, слободни и демократски избори. Членовите на Советот се избираат со мандат од 4 години, ги претставуваат граѓаните и во Советот одлучуваат по сопствени убедувања.

Основен акт на Општината е Статутот на Општина Гази Баба донесен од страна на Советот на Општината.

Со Статутот се утврдени надлежностите на Советот и работните тела на Општината, од кои неколку се надлежни за прашањата од заштитата на животната средина, како што е Комисија за урбанизам, комунални работи, сообраќај и заштита на животната средина.

6.2 НАЦИОНАЛНО И ОПШТИНСКО ЗАКОНОДАВСТВО

Заштитата на животната средина е дефинирана во Уставот на Република Македонија и претставува основа за целата законска регулатива од оваа област. Бидејќи животната средина е интер - секторска, треба да се спомнат и важните сектори кои со свои законски решенија директно и индиректно влијаат на квалитетот на медиумите на животната средина. Тука се пред се енергијата (енергетската ефикасност, искористувањето на обновливите извори на енергија), транспортот, земјоделието, индустријата и мали и средни претпријатија. Националните и регионални стратегии, политики и законски решенија се од особено значење и мора редовно да се следат и да се учествува во нивно подготвување.

Основната рамка за управувањето со животната средина ја даваат Законот за животна средина, Законот за управување со отпадот, Законот за природа, Законот за квалитет на амбиенталниот воздух, Законот за бучава и Законот за води и многу подзаконски акти во облик на Одлуки, Правилници и Уредби од сите области.

Општина Гази Баба активно учествува во подготовката на законските и подзаконските решенија од областа на животната средина, енергетската ефикасност и обновливите извори на енергија и секојдневно ги имплементира.

Информациите од областа на животната средина се транспарентни, постои нивна размена и активно учество на јавноста во донесување на одлуки за животната средина (Позитивен пример е постапката за Стратегиска Оцена на животната средина при донесување на урбанистички планови и процесот на подготовка на овој документ - ЛЕАП).

6.3 ОРГАНИЗАЦИОНА ПОСТАВЕНОСТ ВО ОПШТИНА ГАЗИ БАБА ЗА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНА СРЕДИНА

Во Општина Гази Баба управувањето со животната средина и имплементацијата на законските обврски се остварува преку Секторот за заштита на животната средина и природа, Сектор за урбанизам и градежно земјиште, Сектор за комунални работи, сообраќај и енергетска ефикасност, а контролата ја врши Секторот за инспекциски работи – Инспекторат, одделение за комунална инспекција и инспекција на животна средина (прикажано на Слика 39).

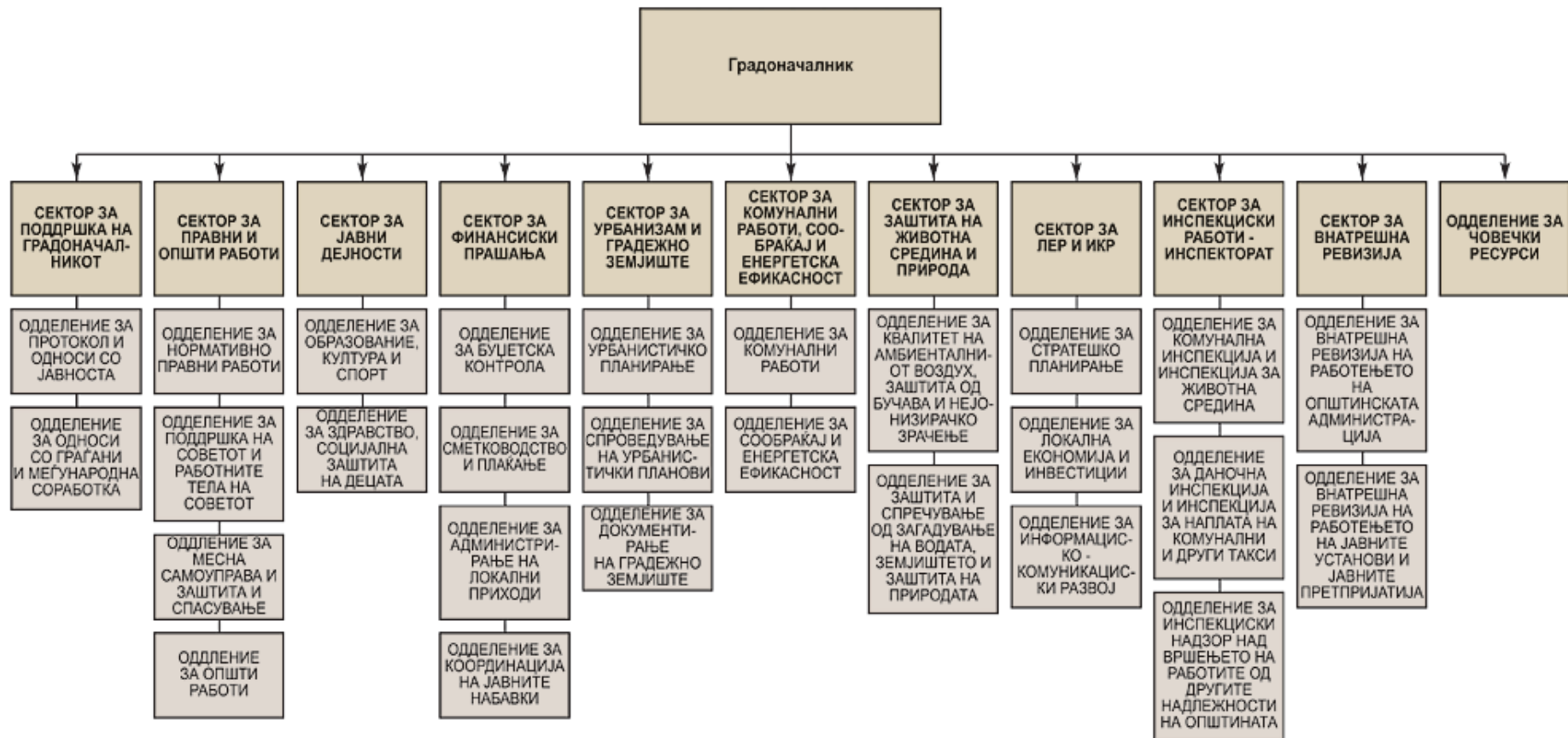
Во делот на администрирањето на обврските од законодавството за животна средина, истите моментално се спроведуваат преку едно задолжено лице. Во делот на спроведувањето на член 24 од законот за животна средина, во општината досега се издадени соодветни решенија за одобрување на 193 Елаборати за заштита на животната средина.

Во делот на надзорот и контролата на спроведувањето на обврските за животна средина од страна на субјектите на територијата на општината, до сега истата се вршела од страна на инспекторот за комунални работи и инспекторот за животна средина, во соработка со инспекторатот за животна средина при Град Скопје.

Покрај Градоначалникот, други Сектори во локалната администрација кои имаат директна поврзаност со животната средина се следните:

1. Сектор за урбанизам и градежно земјиште – врши урбанистичко планирање на просторот, го уредува градењето на објекти и врши следење на состојбите и предлагање на мерки и активности за подобрување на истите; уредува градежно земјиште; врши реконструкција, изградба и одржување на локални патишта и улици; го регулира користењето на јавните површини; изработува програми и мерки за поддршка на малите и средни претпријатија и претприемништвото и остварува соработка со невладиниот сектор;
2. Сектор за инспекциски надзор (Инспекторат) – обезбедува инспекциски надзор над работите од подрачјата кои се поврзани со функционирањето на Општината;
3. Сектор за Локален економски развој – врши стратешко планирање на општината и привлекување на инвестиции за развој на локалната економија.

Генерално општинската администрација претставува сервис на граѓаните и опслужување заради олеснување на комуникацијата меѓу жителите и општинските служби, односно комуналните претпријатија во насока на надминување на проблемите и нивно ефикасно решавање.

Слика 39 Организациона поставеност во Општина Гази Баба

6.4 ИНСПЕКЦИСКИ НАДЗОР

Во рамките на Секорот за инспекциски надзор, инспекцијата за животна средина, спроведува активности преку овластен инспектор за животна средина, кој што работи согласно подготвена годишна програма. Работните активности опфаќаат: редовен инспекциски надзор, теренски посети на правни субјекти по пријава од граѓани, донесување управни акти во инспекциска постапка, административна работа и редовна комуникација со државни инспектори за животна средина, овластените инспектори за животна средина од град Скопје и другите општини во Градот.

Инспекцискиот надзор се спроведува плански, со опфат на реони во општината, со цел да бидат опфатени сите правни субјекти, кои што вршат дејности или активности кои што имаат влијание врз животната средина. Овие правни субјекти, подлежат на изработка на Елаборати за животна средина, согласно член 24 од Законот за животна средина, кои што ги одобрува Градоначалникот на општината. Дејноста е одредена во Уредбата, Прилог 2. Контролата на одобрените елаборати и почитување на мерките во Програмата, спроведува овластен инспектор за животна средина. Најчесто, задолжени за елаборат се: објекти за сместување и сервисни дејности со храна (кафулиња, сендвичари, пекари, пржилници, слаткарници, ресторани) и услужните дејности (автомеханичарски работилници, сервиси и автоперални).

Во доменот на спроведување на законските надлежности од областа на заштита на животната средина, овластените инспектори за животна средина од општините во град Скопје, постапуваат по: Законот за животна средина, Законот за заштита од бучава, Закон за управување со отпад, Законот за управување со отпад од пакување, Законот за управување со електричен и електронски отпад, Законот за управување со батерии и акумулатори, Закон за јавна чистота, Закон за квалитет на воздух.

Во однос на Законот за квалитет на амбиентен воздух и Законот за управување со отпад, постапуваат овластени инспектори на град Скопје, за целата територија на градот Скопје.

Во однос на Законот за управување со отпад, како и согласно Законот за јавна чистота општината преку сезонските работници и ЈКП Гази Баба 2007 врши одржување на хигиената на сообраќајниците кои се во нејзина надлежност, го собира отпадот, врши расчистување на нелегалните депонии (ѓубришта) на нејзина територија. Општина Гази Баба има назначено комунални редари кои пропишуваат мандатни казни на лица кои несоодветно постапуваат со отпад.

Во однос на Законот за бучава во животната средина, инспекцискиот надзор се извршува во угостителски објекти, кафулиња и ресторани, каде што не се почитуваат граничните вредности на бучавата во животната средина.

Најголем број од пријавите на граѓаните во општината се однесуваат на бучавата од гласна музика од угостителски објекти (кафичи и ресторани), како и од испуштање на непријатна мириба од штали во соседството каде се одгледуваат домашни животни во руралниот дел на општината.

Општината ја контролира работата на угостителските објекти преку елаборатите, но не е вклучена од почетокот при обезбедување документација за работа на одреден правен субјект.

6.5 ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

Според податоците од Централен Регистар на РСМ, на територија на Општина Гази Баба се регистрирани 152 граѓански организации кои како основа на своето работење ги имаат прашањата за развој на граѓанското општество. Дел од нив кои се прикажани во Табела 49.

Табела 49 Граѓански организации во Општина Гази Баба

Граѓански организации
Граѓанско здружение "Екосвон"
Македонско географско друштво при ПМФ - УКИМ
"МЕД" Македонско еколошко друштво
Македонско ботаничарско друштво при ПМФ – УКИМ
"ДРЕН" – Здружение на студенти на Шумарски Факултет
Здружение на граѓани Младински центар ИДЕА Скопје
Здружение за поддршка на лица од социјално загрозените категории ЗД ФЕНИКС ЕИД
Друштво за проучување и заштита на птиците на Македонија Скопје
Европски Младински Совет-Роберт Шуман Скопје
Еколошко друштво ЕКО СРЕДИНА Скопје
Еколошко друштво ЕКО-ХУМАНИС Скопје
Еколошко друштво СЕНИЧ Скопје
Здружение за заштита на животни АНИМА МУНДИ Скопје
Здружение за заштита на растенијата на р.македонија Скопје
Здружение на граѓани во населба ЖЕЛЕЗАРА-Скопје
Здружение на граѓани ЕКГ ЕКОЛОШКА КАНЦЕЛАРИЈА на Општина Гази Баба, Скопје
Здружение на граѓани за зачувување на животната средина, спорт, образование и култура БРЊАРЦИ с.Брњарци Скопје
Здружение на граѓани СОВРЕМЕНО ЗЕМЈОДЕЛСТВО Скопје
ЗЕЛЕНА ХЕМИЈА Невладина организација за заштита на животната средина Скопје
Македонско миколошко друштво Скопје

Општина Гази Баба, континуирано соработува со различни здруженија на граѓани, групи граѓани, консултантски организации во однос на различни теми, со цел решавање на проблемите во различни сфери на живеењето.

Невладиниот сектор може многу да придонесе и кон остварување на активностите поврзани со заштитата на животната средина како на локално, така и на национално ниво. Преку невладините организации граѓаните можат да го кажат своето мислење и да предложат предлог проекти за подобрување на животната средина, истовремено учествувајќи во управувањето со животната средина, што ќе доведе до подигнување на јавната свест кај самите граѓани од општината.

За различни прашања од област заштита на животна средина, општината дава информации и документи на организации, учествува со свои претставници на настани за одбележување на еколошки празници, работилници и семинари.

6.6 ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ПРОБЛЕМИ ВО ДЕЛОТ СО УПРАВУВАЊЕ СО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

- Недостаток на човечки ресурси за спроведување на надлежностите од областа на животната средина од страна на локалната администрација;
- Потреба од континуирани обуки на локалната администрација за зајакнување на капацитетите на Општина Гази Баба за следење, известување и преземање на мерки за унапредување на животната средина во сите области.
- Недостаток на континуирани кампањи од страна на општинската администрација за подигање на јавната свест кај граѓаните за заштита на животната средина;
- Недостаток на континуирана комуникација и воспоставен систем на соработка меѓу општинската, градската и владината администрација во делот на заштита на животната средина со цел постигнување на подобри резултати и унапредување на животната средина;
- Недоволна соработка со НВО во областа на заштита на животната средина и енергетска ефикасност и нивно медиумско презентирање;

6.7 ПРЕПОРАКИ ЗА РЕШАВАЊЕ НА КЛУЧНИТЕ ПРОБЛЕМИ ВО ДЕЛОТ СО УПРАВУВАЊЕ СО ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

- Зајакнување на капацитетите на локалната самоуправа за следење, известување и преземање на мерки за унапредување на животната средина во сите области;
- Воспоставување на континуирана соработка и заеднички проекти од областа на животната средина и здравјето на граѓаните.
- Организирање на кампањи од страна на Општината за подигање на јавната свест кај граѓаните за заштита на животната средина
- Континуирана и координирана кампања заедно со институциите на национално, регионално и локално ниво за подигање на јавната свест за заштита на животната средина;
- Зголемување на соработката и вклучување на поголем број на граѓански организации заради повисок степен на заштита на животна средина.

Препораки од експертскиот тим за подобро управување со животната средина во општината

- ✚ Постапување на заштитата на животната средина како приоритет при донесување на стратешки документи, планови и програми на општината*
- ✚ Идентификација и анализа на ризици од хаварии со присуство на опасни супстанции во инсталации на територија на општината;*
- ✚ Анализа на подготвени Внатрешни П.Планови од компании на територија на Општина Гази Баба и пополнети прашалници од компании кои немаат изготвени Внатрешни П.Планови;*
- ✚ Утврдување на степенот на ризик во зависност од присуството на опасни супстанции;*
- ✚ Прекугранични ефекти од хавариите и прекугранична соработка;*
- ✚ Институционална поставеност на локално и национално ниво во однос на заштита и спасување;*
- ✚ Координација меѓу сите релевантни институции – Операторите, локалната самоуправа и другите надлежни институции при постапување во случај на кризна состојба со опасни супстанции;*
- ✚ Мерки, активности и постапки за контрола и спречување на ширење на хаваријата, заштита на луѓето и животната средина, обновување и рекултивација на животната средина зафатена со хаваријата*
- ✚ Идентификација на статус на решавање на жешки точки на инсталации во Општината*
- ✚ Формирање на тим од општината и консултантски фирми кој активно ќе учествува при дефинирање на проекти за ремедијација;*
- ✚ Подготовка на план за комуникација со заинтересирани страни;*
- ✚ Организирање на кампања за поддршка на проекти за ремедијација и грижа за безбедно управување со сите ризици при управување со локациите.*

УЧЕСТВО НА ЈАВНОСТА

7 УЧЕСТВО НА ЈАВНОСТА

7.1 АНКЕТА НА ЕКОЛОШКИТЕ СОСТОЈБИ ВО ОПШТИНАТА

Во процесот на подготовка на стратешкиот документ ЛЕАП за Општина Гази Баба (2020 – 2026) јавноста беше вклучена при оценување на состојбите со загаденоста на животната средина во општината и влијанието врз здравјето на луѓето, утврдување на главните предизвици во општината и активности чија реализација ќе овозможи подобрување на сегашните состојби со медиумите и областите во општината.

Јавното мислење е еден од основните показатели во процесот на дефинирање на предизвиците и приоритетите во животната средина. За таа цел беше изготвен електронски анкетен прашалник наменет за граѓаните на Општина Гази Баба, заради добивање на потребните податоци, односно лични видувања за проблемите со кои граѓаните се соочуваат, каде ги гледаат причините за тоа, како и нивните приоритети во однос на реализација на предвидените активности на Општината Гази Баба. Јавноста учествуваше преку изразување на своето мислење за состојбите во животната средина во општината, во периодот од Мај до Јули 2021 преку одговарање на прашањата од анкетниот прашалник. Прашалникот беше изготвен на платформата “Survey Monkey”.

Анкетниот прашалник има 26 прашања од кои првите 5 се општи податоци за анкетираниот и останатите се поделени на 20 затворени (се одговра со да/не или се подредуваат одговорите по приоритет) и едно отворено прашање каде анкетираните имаат можност да ги наведат проблемите со кои се соочуваат живеејќи во Општина Гази Баба.

- Најзначајни еколошки вредности за Општина Гази Баба;
- Што најмногу им пречи на еколошки план во нивното населено место;
- Кои медиуми се најзагадени во општината;
- Што друго придонесува кон оценката за степенот на загаденост на животната средина во општината;
- Каде ги гледаат причините за загадувањето;
- Со која активност би се ангажирале во заштитата на животната средина во општината;
- Каков систем за греење користат во моментот;
- Каков енергенс за греевање користат сега (за добивање на топла вода, готвење и слично);
- Дали сметаат дека со подобрување на енергетската ефикасност ќе се намали и потрошувачката на енергенсот за греевање;
- Дали размислувате за промена на системот за греење/загревање со нов поекономичен, поевтин и еколошки подобен систем?
- Дали станбените објекти имаат соодветна топлинска и звучна изолација;
- Дали размислуваат за подобрување на енергетската ефикасност во нивниот дом;
- Каков транспорт користат;
- Што би ги мотивирало почесто да користат јавен превоз.

Вкупно 160 граѓани го имаат одговорено Анкетниот прашалник.

Електронската анкета беше објавена на веб страната на Општината Гази Баба како и на социјалната мрежа Фејсбук – страната на Општина Гази Баба, која ја следат жителите од општината.

Со цел информирање на јавноста и запознавање со активностите на подготовка на ЛЕАП документот на општината, подготвен беше постер со кратки информации зошто е значаен придонесот на граѓаните при подготовка на документот, поставен на општинската зграда и дистрибуиран до месните заедници во општината. На постерот има поставен QR код кој води до линкот на анкетниот прашалник и истиот може да се одговори.

ЛЕАП
ЗА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА
2020 - 2026

Идентификување на најважните предизвици во животната средина кои доминираат во средината каде живеете!

Вашиот придонес ќе води кон:

- подобрен квалитет на воздухот и водите
- зголемена хигиена
- зелени површини во поголем обем
- урбанистичко планирање според потребите на граѓаните
- ефикасни решенија во сообраќајот и јавниот транспорт
- обезбедување на подеднакви услови за живеење во урбаните и руралните средини
- користење на енергетски прифатливи начини на загревање во вашите домови и институциите
- унапредување на здравјето на нашите сограѓани
- подобрена комунална инфраструктура
- успешно реализирање на проекти за унапредување на состојбите со животната средина, климатските промени во нашата општина

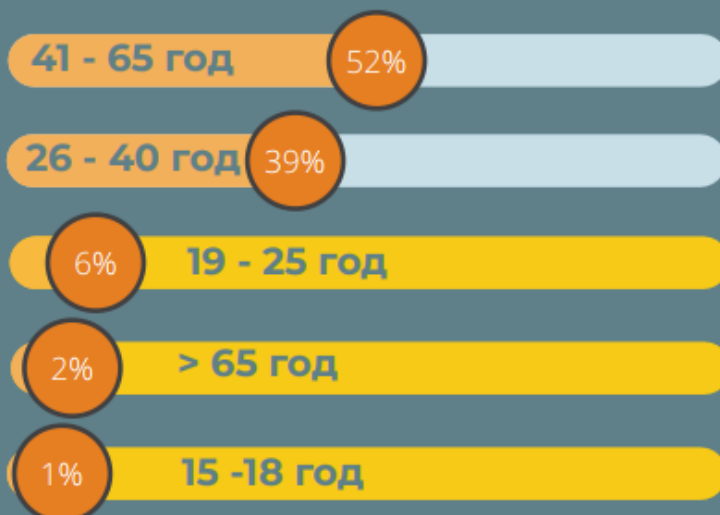
ЗАЕДНО ЌЕ ДЕФИНИРАМЕ И РЕАЛИЗИРАМЕ ОДРЖЛИВИ РЕШЕНИЈА!

Пополнете го Прашалникот поставен на нашата веб страна:
www.gazibaba.gov.mk

ЕкоМозаик cbc

7.1.1 Резултати од анализа на одговорите добиени по одделни прашања

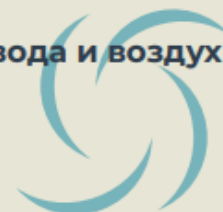
Профил на анкетираниите граѓани од Општина Гази Баба

Степен на загаденост и причини на загаденост во Општина Гази Баба

Три најзначајни еколошки вредности за Општина Гази Баба

- I. Обезбедување на квалитет на вода и воздух
- II. Чиста и зелена Општина
- III. Здравјето на луѓето

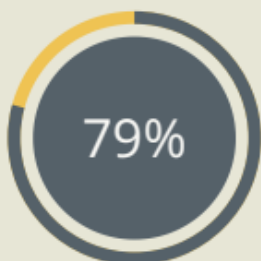
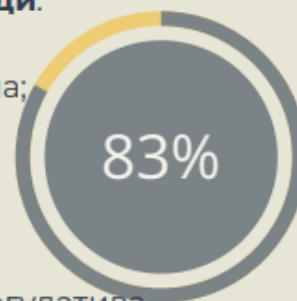

- I. Големата нечистотија (отпад)
- II. Постоене на диви депонии
- III. Непланско градење
- IV. Загадување на воздухот од сообраќајот
- V. Горење на отпад на отворено

5 најважни идентификувани проблеми на еколошки план на граѓаните во Општината

Сметаат дека Општина Гази Баба е високо загадена поради:

- несоодветно управување со отпад;
- непочитување на законските одредби за животна средина;
- непланско градење и користење на земјиштето;
- одржување на чистотата на улиците;
- неприменување на законската регулатива;
- низок степен на еколошка свест;
- недостаток на персонал за спроведување на законската регулатива.

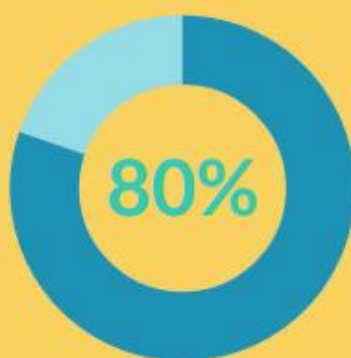

Сметаат дека воздухот е најзагаден медиум

Учество на јавноста во донесување на одлуки од областа на животна средина

Сметаат дека учеството на јавноста во донесување на одлуки за животна средина е незначително

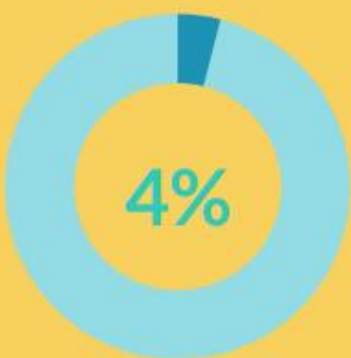
Не учествувале во донесување на одлуки од областа на животната средина

Учествуваат на јавни расправи

Учествуваат на состаноци со администрацијата на Општина Гази Баба

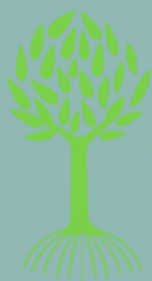
Организирано учество преку невладини организации

Сметаат дека преку учество во еколошки акции ќе се ангажираат во заштита на животна средина

Соогласно приоритизацијата направена од анкетираниите граѓани, еколошките проблеми имаат најголемо влијание врз:

1 Здравјето на граѓаните

2 Здравјето на идните генерации

3 Растителниот и животинскиот свет

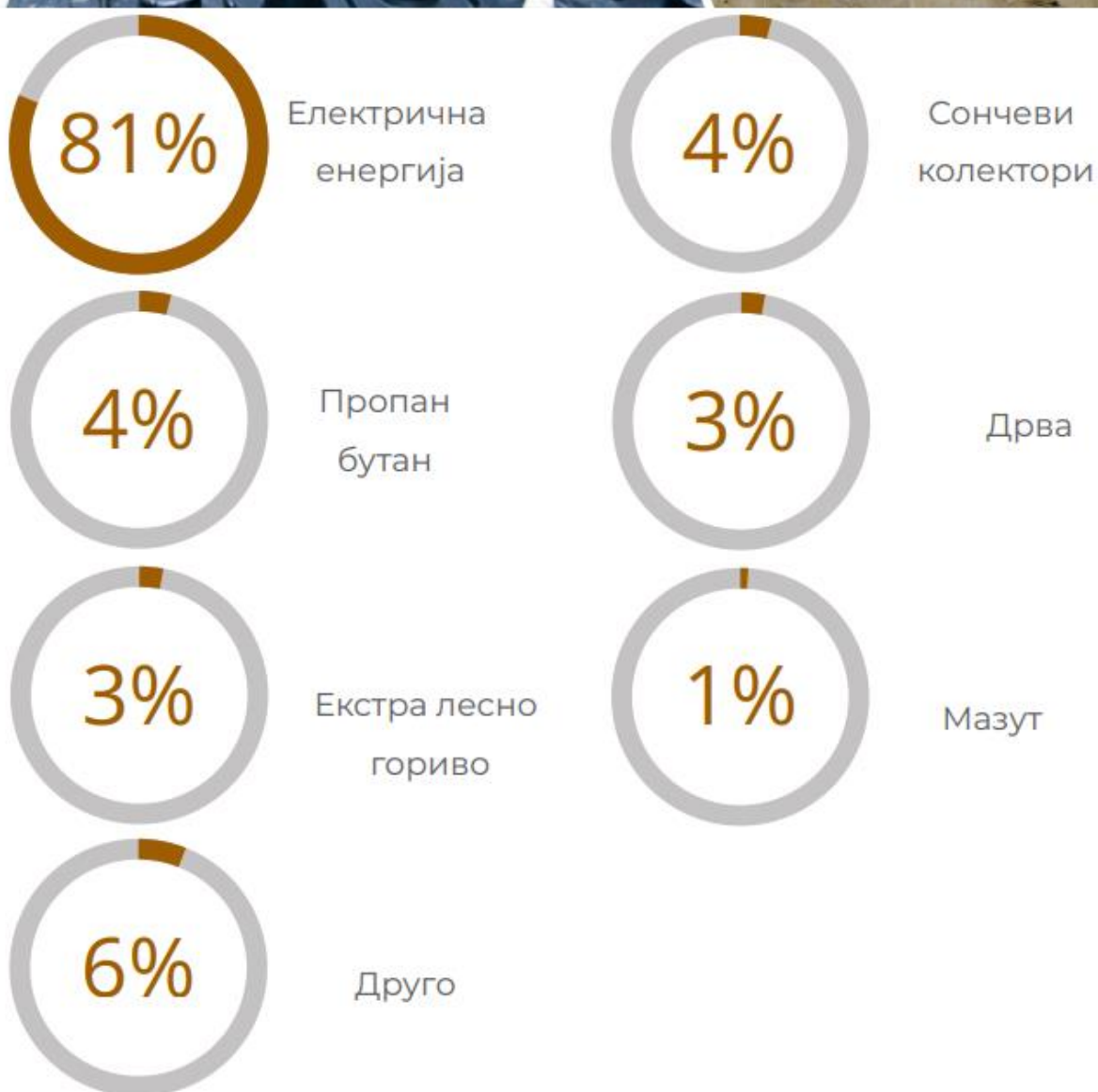
4 Природните убавини

5 Економскиот развој на општината

6 Имиџот на општината

Енергетска ефикасност во домовите на граѓаните

Сметаат дека имаат добра енергетска ефикасност во својот дом

65%

Сметаат дека со подобрување на енергетската ефикасност во домот ќе се намали потрошувачката на електрична енергија

Не размислуваат за промена на системот за греење

55%

Би го смениле сегашниот начин на греење доколку трошоците им се намалат за 15%

Размислуваат за подобрување на енергетската ефикасност во домот

45%

Соодветна топлинска и звучна изолација во домовите на граѓаните во општината

Термоизолација на
целиот објект

34%

32%

Прозорци со ниско
емисиони стакла

Врати од изолационен
материјал

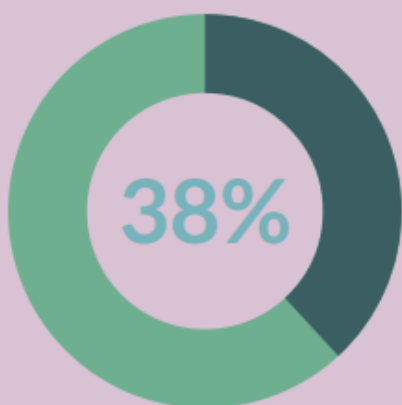
18%

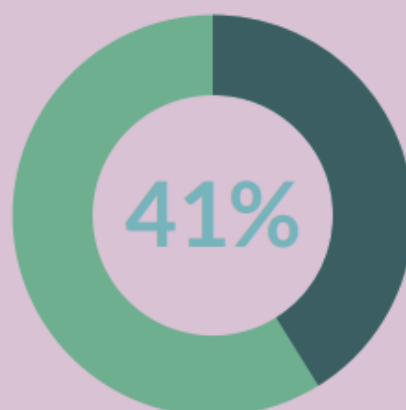
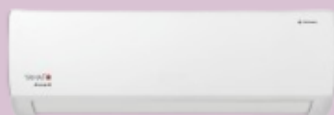
14%

Немаат изолација

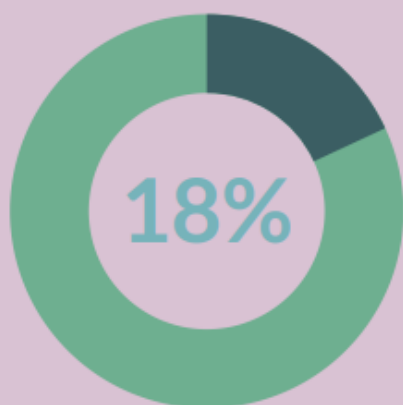
Систем за греење во домовите на граѓаните во општината

Се загреваат со помош на електрична енергија

Се загреваат со помош на централно греење

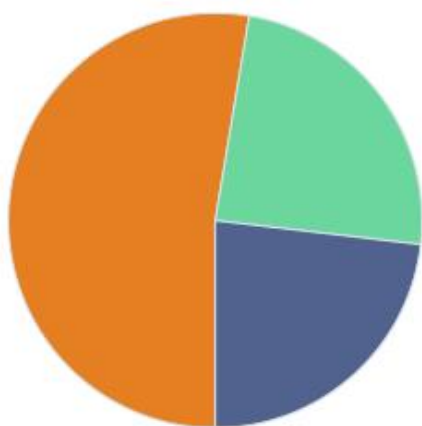
Се загреваат со помош на сопствен систем

Се загреваат со друг вид на енергенс

Граѓаните беа прашани каков транспорт користат и што би ги мотивирало почесто да користат јавен превоз.

ТИП НА
ТРАНСПОРТ

51% Сопствено возило

23% Јавен превоз

22% Велосипед

МОТИВАЦИЈА ЗА
КОРИСТЕЊЕ НА ЈАВЕН
ПРЕВОЗ

33% Почеста фреквенција на автобусите

24% Почисти автобуси

18% Пониска цена на автобускиот билет

17% Нови дополнителни автобуски линии

Приоритизација на клучни предизвици и подготовка на Акционен План

8 ПРИОРИТИЗАЦИЈА НА КЛУЧНИ ПРЕДИЗВИЦИ И ПОДГОТОВКА НА АКЦИОНЕН ПЛАН

8.1 ПРИОРИТИЗАЦИЈА НА КЛУЧНИ ПРЕДИЗВИЦИ

По извршената идентификација на состојбата со квалитетот на сите медиуми на животната средина во Општина Гази Баба и дефинирање на клучните проблеми, потребно е учество на јавноста (членовите на Локалниот Комитет и претставници од локалната самоуправа на Општина Гази Баба) за да се изврши приоритизација на дефинираните проблеми. За таа цел беше подготвен Анкетен Лист за приоритизација на клучните проблеми со животната средина во Општина Гази Баба, групирани во седум тематски области и истиот се користеше од страна на членовите на ЛУК при приоритизацијата.

Локалниот Комитет изврши рангирање на проблемите кои се идентификувани во првата фаза на подготовката на ЛЕАП документот во однос на седум критериуми за приоритизација:

1. Потенцијален ризик врз човековото здравје;
2. Влијание врз социо – економската моќ на населението;
3. Интензитет на проблемот;
4. Распространетост на проблемот;
5. Идентификација на проблемот како приоритет;
6. Влијание на проблемот врз одржлив развој на општината;
7. Временски период на решавање на проблемот.

Во Табела 50 се прикажани резултатите од извршената приоритизација на клучните проблеми кои ја извршија 14 лица (членовите на Локалниот Комитет и претставници од локалната самоуправа на Општина Гази Баба, претставници од јавните претпријатија и здравствени установи на територија на Општина Гази Баба), како релевантни бидејќи се запознаени со состојбите во Општина Гази Баба и за приоритетните 18 клучни проблеми од вкупно 58 се подготви Акционен План.

Ова се аспектите на кои во иднина администрацијата во Општина Гази Баба е потребно да ги насочи активностите, со цел да ги подобри состојбите со животната средина. Најнапред преку кадровско екипирање, зајакнување на комуникацијата со градот Скопје и надлежните институции, како и аплицирање со проекти за унапредување на животната средина за добивање на финансиски средства од меѓународни фондации.

Табела 50 Резултати од извршената приоритизација на предизвици

Предизвик	Тематска област
Недостиг на постојани податоци за квалитет на амбиентен воздух	Воздух
Недостиг на плански документи за управување со квалитетот на воздухот	Воздух
Непостоење на пречистителна станица за третман на отпадните води	Вода
Проблеми со водоснабдување особено во летниот период во руралните населени места (Раштак, Булачани и Брњарци)	Вода

Предизвик	Тематска област
Недоизграденост на атмосферска и фекална канализација во руралните делови на општината и постоење на септички јами	Вода
Недоволна искористеност на подземните води за полевање на зелените површини во Општина Гази Баба	Вода
Ерозивни подрачја на 300 хектари на Скопска Црна Гора, особено над селата Страчинци-Брњарци и фрагменти над други села како резултат на неодржливо управување со земјиште	Урбаниот развој и искористувањето на земјиштето
Постоење на диви депонии во општината - Вардариште, Смилковско, Раштак, Камник, Јурумлери, Трубарско и Дрма (кои постојано се чистат и повторно се создаваат нови површини со одложен отпад)	Отпад
Исфрлање на отпадот од септички јами во отворени канали и управување на овој отпад на несоодветен начин	Отпад
Недостаток на административен обучен кадар во општината за управување и мониторинг на состојбата со отпадот во општината	Отпад
Недостиг на точни и прецизни податоци за стационарните извори на бучава на територијата на општината (Катастар на создавачи на бучава во животната средина)	Бучава
Недоволен број места на кои се следи состојбата со бучава во животната средина	Бучава
Недоволен капацитет на инспекциски служби за надзор на работата на сите субјекти кои вршат емисија на бучава во животната средина	Бучава
Зголемен степен на деградирање на шумите и неконтролирана сеча на шумите особено на подрачјето на Скопска Црна Гора	Биодиверзитет /урбан развој
Несоодветно користење на земјиштето и некотрониранаа урбанизација	Урбан развој
Регионален пристап во редовното чистење на каналската мрежа - од ободните до секундарните и терцијарните канали на територијата на Општините Гази Баба, Арачиново, Илинден, Петровец и Зелениково	Климатските промени
Изградба на одржлив систем на предупредување и алармирање на катастрофални атмосферски и климатски промени на ниво на Град Скопје и Општина Гази Баба	Климатските промени
Не се земаат предвид современите сознанија за влијанието на начинот на урбанистичко планирање врз природата, климатските промени, топлотни острови, одржлив сообраќај, ниту пак се земаат предвид студиите изработени на национално ниво	Климатските промени

8.2 АКЦИОНЕН ПЛАН СО ЦЕЛИ, МЕРКИ И АКТИВНОСТИ ЗА НАДМИНУВАЊЕ НА КЛУЧНИТЕ ПРЕДИЗВИЦИ

Извршената приоритизација на клучните предизвици од страна на членовите на ЛУК претставува основа за подготовка на Акционен план со цели, мерки и активности за надминување на клучните предизвици. Дел од овие активности се во надлежност на Општина Гази Баба, а дел се со поделена надлежност меѓу општината и други институции и/или со Град Скопје. Акциониот план ги опфаќа и елементите на мониторинг план, односно план за следење на спроведувањето на активностите, нивна ефикасност, навременост и исполнување на целите.

Акциониот План се фокусира на дефинирање на:

1. Приоритетните клучни предизвици во одредена тематска област;
2. Дефинирање на мерките предложени за решавање на клучните предизвици;
3. Идентификација на акциите кои треба да се превземат за спроведување на предложените мерки;
4. Одговорната институција / Сектор во Општината одговорни за спроведување на акциите;
5. Идентификација на можни извори за финансирање на спроведувањето на акциите
6. Очекувани резултати, индикатори на успех и фреквенција на следење на спроведувањето на акциите.

Акциониот план не ги идентификува временскиот период на реализација на акциите и буџетот бидејќи се работи за акции кои се многу различни по својата природа (дел се инфраструктурни проекти, подигнување на јавна светст, подготовка на техничка документација за инфраструктурни проекти, институционално зајакнување и други) и треба да се искомбинираат меѓусебе под еден проект за да успешно се реализираат. Во овој момент не се знаат работните задачи, човечките ресурси кои се потребни за реализација на активностите, консултантски услуги и затоа е многу тешко да се предвиди буџетот. Временскиот период на реализација на акциите ќе зависи од спремноста на техничка документација, проекти кои се во тек, акции кои лесно можат да се реализираат бе поголеми тендерски постапки и слично.

Потребните финансиски средства и временскиот рок ќе се дефинираат на годишно ниво преку годишната програма за животна средина.

Со цел реализација на предложените мерки и активности, препорака е општината да формира тим во кој ќе номинира членови од соодветните сектори од општината (Сектор за заштита на животна средина и природата; ЛЕР, Сектор за урбанизам, Сектор за комунални работи, сообраќај и енергетска ефикасност и Сектор за инспекциски работи, Сектор за финансиски прашања), чија задача ќе биде распределба на дефинираните активности од акциониот план согласно надлежностите на секој од секторите и нивна реализација. Овој тим потребно е да ги предложи предвидените мерки и активности за реализација во Годишната програма на секој од релевантните сектори, во облик на проект, подготовка на плански документи, стратегии, анализи и слично.

За дел од активностите, финансии може да се обезбедат од буџетот на Општината, Град Скопје, Скопски регион и сл., а за останатите, може да се подготват проекти со кои општината ќе аплицира до национални и меѓународни институции за финансиска поддршка и нивно спроведување. Акциите кои се однесуваат на разрешување на идентификуваните проблеми од

иста област, може да се реализираат со заеднички пристап од идентификуваните надлежни институции, за постигнување на поголема ефикасност и финансиски заштеди.

Предложените мерки и активности во Акциониот план треба да бидат ефикасно реализирани, треба да се врши набљудување и оценување (мониторинг евалуација) на процесот на нивно имплементирање односно степен на постигнати резултати. За да се остварат целите, Општината согласно Законот за животна средина, потребно е да формира тело раководено од Градоначалникот за спроведување и набљудување на мерките и активностите од Акциониот план. Основна задача на формираното тело ќе биде да го следи реализирањето на локалниот акционен план за животна средина и ќе предлага промени и за нив ќе го известува Министерството за животна средина и просторно планирање. Потребно ќе биде изготвување на Извештај за степенот на имплементација на мерките и акциите и истиот треба да биде достапен за сите заинтересирани страни, особено за пошироката јавност. Во рамките на Акциониот План за спроведување на ЛЕАП документот, подготвен е и План за набљудување и оценување кој е дефиниран за секој приоритетен предизвик/проблем по тематски области.

ОТПАД

НАЈПРИОРИТЕТЕН КЛУЧЕН ПРЕДИЗВИК:

- ✓ **Постоење на диви депонии (ѓубришта) во општината - Вардариште, Смилковско, Раштак, Камник, Јурумлери, Трубареве и Дрма (кои постојано се чистат и повторно се создаваат нови површини со одложен отпад);**
- ✓ **Недостаток на административен обучен кадар во општината за управување и мониторинг на состојбата со отпадот во општината;**
- ✓ **Исфрлање на отпадот од септички јами во отворени канали и управување на овој отпад на несоодветен начин**

ЦЕЛ: Исчистени локациите со диви депонии (ѓубришта) на територија на општината и подигната јавна свест за спречување на нивното повторно создавање. Зајакнат капацитет на општината за управување и мониторинг на состојбата со отпадот во општината.

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
Подигнување на јавната свест на граѓаните за спречување на создавањето на диви депонии (ѓубришта)	Реализација на јавна кампања за соодветно одложување на отпадот кој се создава во руралниот и урбаниот дел на Општина Гази Баба и заканите по здравјето на луѓето и животната средина од несоодветно одложување на отпад Воспоставување на дијалог со идентификуваните субјекти кои одлагаат отпад на дивите депонии (ѓубришта) и нивно пренасочување за одлагање на отпадот на воспоставените локации за таа намена.	Општина Гази Баба	Општина Гази Баба/ Град Скопје/ Меѓународни институции	Реализирана кампања и подигната јавна свест за спречување на понатамошно несоодветно одложување на отпадот.	Намалување на бројот на локации каде се врши несоодветно одлагање на отпад.	Еднаш месечно
Зајакнување на административниот капацитет во општината за	• Зголемување на бројот на вработени во Секторот Инспекторат и животна средина во Општина Гази Баба за ефикасно справување со проблемите од	Општина Гази Баба	Општина Гази Баба	• Зголемен број на вработени во релевантните сектори и бројот	• Број на извршени инспекциски увиди	Еднаш месечно

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА (2020-2026)

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
ефикасно управување со отпадот и мониторинг	<p>управувањето со отпад кои се во општинска надлежност</p> <ul style="list-style-type: none"> • Зголемување на бројот на комунални редари кои редовно ќе вршат мониторинг на локациите на кои непрописно се одлага отпад и изрекување на казни за прекршителите • Обезбедување на технички средства (опрема и возило) за мониторинг • Воведување на циркуларна економија (иницирање на размена на искуства за управување со отпад во однос на искористување на отпадот од една во друга компанија) 			<p>на комунални редари</p> <ul style="list-style-type: none"> • Минимизирање на бројот на дивни депонии (ѓубришта) каде несоодветно се одложува отпад. • Максимално искористување на фракциите кои може да се рециклираат 	<ul style="list-style-type: none"> • Обезбедени технички средства за работа на инспекторите/ комуналните редари • Намалени количини на депониран отпад 	
Подготовка на План за затварање на дивите депонии (ѓубришта) и нивна ревитализација	<ul style="list-style-type: none"> • Анализа на теренот • Проценка на ризикот • Проценка на финансиски средства потребни за затворање • Рангирање на дивни депонии (ѓубришта) по приоритет 	Општина Гази Баба во соработка со консултанти	Општина Гази Баба	<ul style="list-style-type: none"> • Подготвен План за затварање на дивите депонии (ѓубришта) и нивна ревитализација • Расчистени локациите на дивите депонии (ѓубришта) и нивно затварање 	Број на затворени дивни депонии (ѓубришта)/ Обезбедени финансиски средства за ремедијација / Број на направени ремедијации	Еднаш месечно
Означување на локација за општинска депонија за инертен отпад и информирање на жителите за истата	<ul style="list-style-type: none"> • Подготовка на техничка документација за општинска депонија за инертен отпад • Објавување на информации преку месните заедници во општината за локацијата каде може да се одложи градежниот отпад 	Општина Гази Баба	Општина Гази Баба	Функционирање на депонијата за инертен отпад	Избрана локација на депонија за инертен отпад Непостоење на дивни депонии (ѓубришта) на	Еднаш месечно

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА (2020-2026)

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
					дуги локации во општината	
Соодветно управување со отпадот од чистењето на септичките јами на територија на општината	<ul style="list-style-type: none"> • Подготовка на катастар на септички јами, анализа на нивното влијание врз подземните води и почвата • Воспоставување соработка со компаниите кои вршат услуги на празнење на септичките јами и укажување на последиците од несоодветно управување со отпадот од истите по здравјето на луѓето и животната средина 	Општина Гази Баба во соработка со консултанти	Општина Гази Баба	<ul style="list-style-type: none"> • Добивање на реална база на податоци за можно загадување од септички јами • Правилно постапување со отпадот од септичките јами и минимизирање на влијанието врз животната средина и здравјето на луѓето. 	<ul style="list-style-type: none"> • Подготвен Катастар • Минимизирано влијание врз животната средина како резултат на несоодветно управување со отпад од септички јами 	Континуирано

БИОЛОШКА РАЗНОВИДНОСТ/УРБАН РАЗВОЈ И ИСКОРИСТУВАЊЕ НА ЗЕМЈИШТЕ

НАЈПРИОРИТЕТЕН КЛУЧЕН ПРЕДИЗВИК:

- ✓ Зголемен степен на деградирање на шумите и неконтролирана сеча на шумите особено на подрачјето на Скопска Црна Гора;
- ✓ Ерозивни подрачја на 300 хектари на Скопска Црна Гора, особено над селата Страчинци-Брњарци и фрагменти над други села како резултат на неодржливо управување со земјиште;
- ✓ Регионален пристап во редовното чистење на каналската мрежа - од ободните до секундарните и терцијарните канали на територијата на Општините Гази Баба, Арачиново, Илинден, Петровец и Зелениково;
- ✓ Несоодветно користење на земјиштето и некотронирана урбанизација

ЦЕЛ: Зачувување на шумите на подрачјето на општината, особено во Скопска Црна Гора и преземени антиерозивни мерки за комплексно решавање на проблемот со ерозијата

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
Подигнување на јавната свест на населението за штетните последици од деградација и уништување на шумите, како и од ерозивните процеси	<ul style="list-style-type: none"> • Одржување на предавања/јавни дебати за значењето и придобивките од рационално искористување и заштита на шумите 	Општина Гази Баба во соработка со Град Скопје и Скопски Плански регион/ Шумска полиција	Општина Гази Баба/ Град Скопје/ Скопски Плански регион/ Меѓународни институции	Спречување на понатамошна деградација на шумите на подрачјето на општината	Зачуван шумски фонд и подигнување на нови насади за ублажување на ерозивните процеси	Два пати годишно
	<ul style="list-style-type: none"> • Обука на населението за опасностите од градби на објекти на несоодветни локации со што се предизвикува намалување на проточноста и функционалноста на објектите и системите 	Општина Гази Баба во соработка со Град Скопје и Скопски Плански регион/МЖСПП/ ЦУК	Општина Гази Баба/ Град Скопје/ Скопски Плански регион	Спречување на изградба на нови објекти на несоодветни локации што ќе обезбеди	Ублажување на ерозивните процеси на Скопска Црна Гора како резултат на	Еднаш годишно

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
				функционалност на системите за заштита од ерозија и поплави	несоодветно узурпирање на земјиштето	
Комплексно решавање на проблемот со ерозијата	<ul style="list-style-type: none"> Противерозивно планирање и противпоројно уредување на користењето на земјиштето Подготовка на План за пошумување на еродирано земјиште и долини Организирање на акции за пошумување на еродирано земјиште и долини на Скопска Црна Гора (особено над селата Страчинци-Брњарци и фрагменти над други села) Чистење обрасната вегетација и отпад во коритата на сите порои Заштита од ерозијата на лева притока на Црешевска река во селото Црешево Уредување на мали јаруги во Виниче Целосно уредување на Страчински Порој Санација на втора преграда во Брњарска Река 	Општина Гази Баба/ Скопски Плански регион/ МЗШВ/ ЈПМШ/Водостопанство	Општина Гази Баба/ Град Скопје/ Скопски Плански регион	Подготвен План за пошумување на еродирано земјиште и долини во општината Заштита од ерозија и порои на падините на Скопска Црна Гора	<ul style="list-style-type: none"> Пошумени долини Намалување на транспортот на ерозивни наноси и обезбедување на проточноста на коритата Уредена притока на Црешевска река во селото Црешево со комплет мерки Уредени јаруги во Виниче Уреден Страчински Порој Санирани преграда во Брњарска Река 	Два пати годишно
Примена на мерки за соодветно користење на	<ul style="list-style-type: none"> Изработка и користење на Листа за проверка на сите аспекти за животната средина и благосостојба и здравје на 	Општина Гази Баба	Општина Гази Баба	Осигурување дека заштита на животната средина,	<ul style="list-style-type: none"> Изработена листа Број на реализирани 	Еднаш годишно

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА (2020-2026)

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
земјиштето и спречување на неконтролирана урбанизација	<p>луѓето (Healthy Urban Planning Checklist) при усвојување на УП</p> <ul style="list-style-type: none"> Планирање на просторот согласно потребите на населението и обезбедување хумани услови за живеење 			<p>благосостојбата и здравјето на луѓето се вградени во УП</p> <ul style="list-style-type: none"> Развиена општина со воспоставени стандарди за минимум услови за хумано живеење. 	урбанистички планови со примена на мерки за соодветно користење на земјиштето и спречување на неконтролирана урбанизација	

ВОДИ

НАЈПРИОРИТЕТЕН КЛУЧЕН ПРЕДИЗВИК:

- ✓ Недоизграденост на атмосферска и фекална канализација во руралните делови на општината и постоење на септички јами;
- ✓ Непостоење на пречистителна станица за третман на отпадните води

ЦЕЛ: Изградба на атмосферска и фекална канализација во руралните делови на општината; Решавање на предизвиците за одведување на и третман на отпадните води, и воспоставување на систем за пречистување на отпадните води во општината Гази Баба

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
Изградба на систем за одведување на атмосферски и фекални води во руралните делови и доизградба на фекалната и атмосферска канализација во урбаниот дел	<ul style="list-style-type: none"> • Подготовка на техничка документација за изградба на систем за атмосферска и фекална канализација; • Избор на изведувачи; • Доизградба на фекалната и атмосферска канализација во урбаниот дел • Одделување на атмосферската од фекалната канализација во областите каде има мешање 	<p>Општина Гази Баба/ ЈП “Водовод и канализација”/</p> <p>Подизведувачи ангажирани од страна на општината</p>	Буџет на РСМ, Меѓународни финансиски институции / Општински буџет	<ul style="list-style-type: none"> • Изграден систем за атмосферски и фекални води во руралните делови; • Доизградена фекална и атмосферска канализација во урбаниот дел 	<ul style="list-style-type: none"> • Должина на изградена атмосферска и фекална канализација во km • Функционалност на системите за атмосферска и фекална канализација • Одделно функционирање на атмосферската и фекалната канализација 	Согласно динамиката на проектирање/градба
	<ul style="list-style-type: none"> • Анализа на можности за елиминирање на користењето на септички јами и приклучок на фекална канализација каде што е достапна; • Надградба на септички јами согласно подготвена техничка 	<p>Општина Гази Баба/ ЈП “Водовод и канализација</p>	Општина Гази Баба/Град Скопје/ ЈП “Водовод и канализација	<ul style="list-style-type: none"> • Елиминирање на користењето на септички јами и приклучок на фекална канализација; 	<ul style="list-style-type: none"> • Изработена анализа на можности за елиминирање на користењето на септички јами; • Број на септички јами кои нема да се корисатат во иднина; 	Еднаш годишно

Мерки	Акци	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
	документација и најдобра градежна пракса за заштита на почвите и подземните води на локациите каде нема изградено фекална канализација				<ul style="list-style-type: none"> • Број на нови приклучоци на фекална канализација; • Број на надградени септички јами најдобра градежна пракса за заштита на почвите и подземните води 	
Интегрирано управување со урбаните отпадни води во општина Гази Баба	Поддршка на техничките служби при изградба на колекторскиот систем за урбани отпадни води на Град Скопје и поддршка при подготовка на техничка документација за изградба на пречистителната станица за урбани отпадни води (ПСОВ) на Град Скопје	Општина Гази Баба/Град Скопје/ ЈП Водовод и канализација	Општина Гази Баба	Континуирана соработка со релевантни институции за изградба на систем за третман на урбани отпадни води	<ul style="list-style-type: none"> • Изграден колекторскиот систем за урбани отпадни води и ПСОВ на Град Скопје • Квалитет на отпадната вода пред испуштање во реципиент • Ефикасност на ПСОВ и соодветно управување со милта согласно најдобри техники за отстранување и потенцијално нејзино искористување за добивање на биогаз 	Континуирано
	Подготовка на проектна документација за реконструкција и доградба атмосферска и фекална канализација во општина Гази Баба	Општина Гази Баба/ Град Скопје/ ЈП Водовод и канализација	Општина Гази Баба	Ефикасно одведување на отпадната вода	Изградена атмосферска и фекална канализација (km)	Еднаш годишно
	Спроведување на кампања за подигнување на јавната свест значењето на ПСОВ на Град Скопје	Општина Гази Баба/ Град Скопје/ ЈП Водовод и канализација	Општина Гази Баба/ Град Скопје/ Скопски	Подигната јавна свест за потребата од ПСОВ, ефикасно користење на	Прифатена потребата за изградба на ПСОВ за урбани отпадни води	Континуирано

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
			плански регион	водите, прифаќање на промените на цената на услугите за одведување и пречистување на отпадни води		
Контрола на системи за третман на отпадните води од инсталациите во Општината	Контрола на спроведување на законските обврски за пречистување на отпадните води пред нивно испуштање во реципиент/ канализационен систем од страна на операторите на инсталациите	Инспекторат на Општина Гази Баба/ Град Скопје/ МЖСПП	Општина Гази Баба	Минимизирање на загадувањето на површинските води	•Квалитет на отпадна вода пред испуштање во реципиент	Континуирано

НАЈПРИОРИТЕТЕН КЛУЧЕН ПРЕДИЗВИК:

- ✓ Проблеми со водоснабдување особено во летниот период во руралните населени места (Раштак, Булачани и Брњарци);
- ✓ Недоволна искористеност на подземните води за полевање на зелените површини во Општина Гази Баба

ЦЕЛ: Обезбедување на вода за пиење до сите населени места во општината, преку изградба на системи за водоснабдување на населението, особено во руралниот дел. Поголема искористеност на употребата на подземни води за техничка употреба за полевање на зелените површини во општината.

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА (2020-2026)

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
Обезбедување на вода за пиење во руралните населени места (Раштак, Булачани и Брњарци)	<ul style="list-style-type: none"> Подготовка на техничка документација за изградба/надградба на водоводна мрежа во руралните населени места Изградба на нова водоводна мрежа или доизградба согласно подготвена документација за водоснабдување на рурални населени места Спроведување на кампањи за рационално користење на водата за пиење и потребата од нејзино штедење 	Општина Гази Баба/Град Скопје/ ЈП Водовод и канализација	Општина Гази Баба/ Меѓународни институции	<p>Континуирано обезбедување на вода за пиење до руралните населени места</p> <ul style="list-style-type: none"> Рационално користење на водата за пиење Наводнувањена земјоделски површини и бавчи со техничка вода наместо со вода за пиење. 	<ul style="list-style-type: none"> Должина на изградена водоводна мрежа во km Број на население кое е приклучено на водоводната мрежа Намалување на потрошувачката на вода за пиење во руралните населени места Количини на вода кои се користат за наводнување на земјоделски површини 	Еднаш годишно
Обезбедување база на податоци за користење на подземни води за полевање на зелените површини	<ul style="list-style-type: none"> Евидентирање на постојните бунари за јавна употреба Реализација на активности од Физибилити студија за користење на бунари за полевање на јавни површини во соработка со Град Скопје Подготовка на техничка документација за изградба на бунари за техничка вода за полевање на зелените површини Изградба на бунари за техничка вода за полевање на јавно зеленило во општината 	Општина Гази Баба/ Град Скопје/ ЈП Водовод и канализација / МЖСПП	Град Скопје/ Општина Гази Баба	<ul style="list-style-type: none"> Податоци за бројот на бунари за јавна употреба и количество вода која се користи за полевање на јавни површини Намалување на загубите од нерационално користење на вода за пиење и за полевање на урбани зелени површини Подготвена техничка документација и изградени бунари за техничка вода 	<ul style="list-style-type: none"> Воспоставена база на податоци за бунарите за јавна употреба во општината Намалување на потрошувачката на вода преку употреба на подземни води за наводнување на зеленило и чистење на јавни површини Број на изградени бунари за техничка вода за полевање на јавно зеленило и количина на техничка вода која се користи за јавно зеленило 	Еднаш годишно

БУЧАВА

НАЈПРИОРИТЕТЕН КЛУЧЕН ПРЕДИЗВИК:

- ✓ Недостиг на точни и прецизни податоци за стационарните извори на бучава на територијата на општината (Катастар на создавачи на бучава во животната средина);
- ✓ Недоволен број места на кои се следи состојбата со бучава во животната средина;
- ✓ Недоволен капацитет на инспекциски служби за надзор на работата на сите субјекти кои вршат емисија на бучава во животната средина

ЦЕЛ: Воспоставување на база на податоци за стационарните извори на бучава на територијата на општината и проширување на бројот на локации на кои се следи бучавата во животната средина. Зајакнати капацитети на инспекциските служби за надзор на работата на сите субјекти кои вршат емисија на бучава во животната средина

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
Подготовка на Катастар на создавачи на бучава во животната средина	<ul style="list-style-type: none"> • Вклучување на подготовката на Катастар на создавачи на бучава во животната средина во Годишната Програма за животна средина и природа на општината и обезбедување на средства за реализација на активност 	Општина Гази Баба/ Совет на Општина Гази Баба	Општина Гази Баба	Предвидување на Катастарот на создавачи на бучава во животната средина во Годишната Програма за животна средина и природа на општината и обезбедување на средства	Одобрена Годишна Програма за животна средина и природа од страна на Советот на општина Гази Баба	На годишно ниво
	<ul style="list-style-type: none"> • Подготовка на Катастар на создавачи на бучава во животната средина на територија на општина Гази Баба 	Општина Гази Баба/ консултантска компанија	Општина Гази Баба	Подготвен Катастар на создавачи на бучава во животната средина на територија на општина Гази Баба	Обезбедени точни податоци за стационарните извори на бучава на територијата на општината	На две годишен период

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА (2020-2026)

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
Донесување на општински Акционен План за справување со бучавата во животната средина	Анализи на потенцијални локации со зголемено ниво на бучава на кои дополнително ќе се следи бучавата во животната средина со цел добивање на реална слика за состојбата со надминувањата на граничните вредности на бучава во животната средина	Општина Гази Баба	Општина Гази Баба	Донесен општински акциски план за справување со бучава	Зголемен број на дрвореди, зголемени површини за велосипедски патеки, пешачки зони и зони на смирен сообраќај.	Еднаш годишно
	Проширување на мрежата на локации на кои ќе се следи бучавата во животната средина	Општина Гази Баба	Општина Гази Баба	Зголемен број на локации на кои ќе се следи бучавата во животната средина во општината	Опфатени локациите со зголемени нивоа на бучава во мрежата за мониторинг	Континуирано
	Зголемување на бројот на засадени дрвја во близина на локациите со интензивна бучава	Општина Гази Баба/ Град Скопје/ ЈКП Гази Баба 2007/ ЈП Паркови и зеленило	Општина Гази Баба/ Град Скопје	Воспоставување на заштитна бариера од зелен појас за минимизирање на бучавата	Број на засадени дрвја во близина на локациите со интензивна бучава	Два пати годишно
Зајакнување на капацитетите на Секторот Инспекторат во Општина Гази Баба	<ul style="list-style-type: none"> Зголемување на бројот на обучени инспектори во Општина Гази Баба Зачестени посети и спроведени мерења на бучава од страна на општинските инспекциски служби Набавка на мобилни уреди за мерење на бучава и нивно поставување на територија на општината, на локации каде се 	Општина Гази Баба	Општина Гази Баба	Зајакнат административен капацитет на Секторот Инспекторат во општина Гази Баба за реализирање на обврските за мониторинг на бучавата	<ul style="list-style-type: none"> Број на ново вработени обучени инспектори во општината Набавени мобилни уреди за мерење на бучава и нивно поставување на територија на општината, на локации каде се евидентирани најчести надминувања на дозволените гранични вредности (особено 	Еднаш годишно

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА (2020-2026)

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
	евидентирани најчести надминувања на дозволените гранични вредности (особено изразено во реони за домување).				изразено во реони за домување).	

ВОЗДУХ

НАЈПРИОРИТЕТЕН КЛУЧЕН ПРЕДИЗВИК:

- ✓ Недостиг на постојани податоци за квалитет на амбиентен воздух;
- ✓ Недостиг на плански документи за управување со квалитетот на воздухот

ЦЕЛ: Правилно управување со квалитетот на амбиентниот воздух

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
Одржување на редовни состаноци со сите засегнати страни за редовно одржување и континуирана работа на мониторинг станицата за следење на квалитетот на амбиентен воздух АМС Гази Баба	<ul style="list-style-type: none"> • Ставање во функција на сите модули за следење на квалитетот на амбиентниот воздух на АМС Гази Баба и редовно известување 	Општина Гази Баба/МЖСПП	/	Редовно следење на квалитетот на амбиентниот воздух во општината (сите релевантни параметри кои укажуваат за нарушување на квалитетот на воздухот)	Дневни, месечни годишни податоци и извештаи за квалитет на амбиентен воздух;	Континуирано
Анализа на можноста за набавка на	<ul style="list-style-type: none"> • Консултации со МЖСПП за потребата за набавка 	Општина Гази Баба/МЖСПП	Општина Гази Баба/МЖСПП/	Идентификација на состојбата со	Континуиран увид во состојбата со квалитетот	Континуирано

ЛОКАЛЕН АКЦИОНЕН ПЛАН ЗА ЖИВОТНА СРЕДИНА НА ОПШТИНА ГАЗИ БАБА (2020-2026)

дополнителна мониторинг станица или други уреди за следење на квалитетот на амбиентниот воздух	на дополнителна мониторинг станица за следење на квалитетот на амбиентниот воздух • Анализа на достапни фондови за обезбедување на средства • Лабораториски мерења на квалитетот на амбиентниот воздух		Меѓународни фондови	квалитетот на воздухот и обезбедување на континуирани податоци за квалитетот на амбиентен воздух	на воздухот во општината	
Изработка и усвојување на План за квалитетот на воздух, Изработка на акционен план (согласно член 26 и 27-а од Закон за квалитет на амбиентен воздух)	• Засилување на соработката со Град Скопје на полето на управување со квалитет на амбиентен воздух • Имплементација на мерките идентификувани во Планот	Општина Гази Баба/Град Скопје	Општина Гази Баба/Град Скопје	• Поставени рокови и цели за заштита • Идентификувани конкретни мерки за заштита на воздухот • Идентификувани посебни мерки за заштита	• Извештаи за реализација на мерките од планот • Планирање на заштитата и подобро управување на квалитетот на амбиентниот воздух	Еднаш годишно

КЛИМАТСКИ ПРОМЕНИ/ УРБАН РАЗВОЈ И ИСКОРИСТУВАЊЕ НА ЗЕМЈИШТЕ

НАЈПРИОРИТЕТЕН КЛУЧЕН ПРЕДИЗВИК:

- ✓ Изградба на одржлив систем на предупредување и алармирање на катастрофални атмосферски и климатски промени на ниво на Град Скопје и Општина Гази Баба;
- ✓ Не се земаат предвид современите сознанија за влијанието на начинот на урбанистичко планирање врз природата, климатските промени, топлотни острови, одржлив сообраќај, ниту пак се земаат предвид студиите изработени на национално ниво

ЦЕЛ: Воспоставена функционална инфраструктура за предупредување и алармирање на катастрофални атмосферски и климатски промени на ниво на Општина Гази Баба. Инкорпорирање на ризиците на климатските промени и идентификуваните топлотни острови при подготовка на урбанистичките планови кои ги носи општината, како и современи решенија за одржлив сообраќај.

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
Воспоставување на инфраструктура за постапување односно предупредување и алармирање на катастрофални атмосферски и климатски промени на ниво Општина Гази Баба во соработка со ЦУК и Град Скопје	<ul style="list-style-type: none"> • Подготовка на техничка документација за воспоставување на инфраструктура за постапување односно предупредување и алармирање на катастрофални атмосферски и климатски промени на ниво Општина • Вградување на феноменот на климатските промени во Стратегијата за локален економски развој 	Општина Гази Баба/ Град Скопје/ ЦУК/Дирекција за заштита и спасување	Општина Гази Баба/ Скопски плански регион/ Меѓународни институции	Подготвена техничка документација за воспоставување на инфраструктура за предупредување и алармирање на катастрофални атмосферски и климатски промени на ниво Општина	<ul style="list-style-type: none"> • Воспоставен систем за алармирање на катастрофални атмосферски и климатски промени на ниво Општина Гази Баба • Реализирани инфраструктурни проекти со мерки за адаптација на климатските промени 	Еднаш годишно

Мерки	Акции	Одговорна институција	Можни извори на финансирање	Очекувани резултати	Показатели на успех	Фреквенција на следење
Задолжително земање во предвид на климатските промени и идентификуваните топлотни острови при подготовка на урбанистичките планови кои ги носи општината	<ul style="list-style-type: none"> Планирање на просторот со примена на мерки за ублажување на климатските промени и минимизирање на влијането од тополотните острови во рамки на општината 	Општина Гази Баба/МЖСПП/Агенција за планирање на просторот	Општина Гази Баба			
	<ul style="list-style-type: none"> Воведување на практиките на намалување на ризиците од катастрофи и климатски ризици во урбанистичките планови и другите секторски стратегии, програми и планови 	Општина Гази Баба	Општина Гази Баба	Подобрено просторното и урбанистичкото планирање во општината имајќи ги предвид подрачјата под значителен ризик од поплавување и топлотните острови особено во урбаните подрачја со високо ниво на урбанизација и економска важност	Изработени карти на ризици од поплави во рамки на општината.	Континуирано
	<ul style="list-style-type: none"> Зајакнување на локалните капацитети, способности и ресурси за намалување на ризиците од катастрофи и зајакнување на отпорноста 	Општина Гази Баба	Општина Гази Баба	Евидентирање и анализа на директни и долгорочни последици и загуби од природните несреќи и катастрофи врз луѓето, заедниците, инфраструктурата, критичните објекти и развојот	Воспоставена организациона структура за превенирање на ризиците од климатските промени и урбанизација на општината со примена на мерки за адаптација.	Годишно

ПРИЛОЗИ

9 ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ 1 Решение за формирање на ЛУК за одлучување во однос на подготовка на ЛЕАП за Општина Гази Баба (2020-2026)

Врз основа на член 50 став 1 и член 63 од Законот за локална самоуправа („Службен весник на РМ“ број 05/02), Договорот со Европската Унија, претставувана преку канцеларијата на ЕУ во Косово (арх. бр. 03-5437/1 од 24.12.2019г.), и договорот за подготовка на ЛЕАП со архивски број 08 – 621/3 од 12.03.2021 година, Градоначалникот на Општина Гази Баба донесе:

РЕШЕНИЕ

за формирање на Управувачки Комитет за одлучување во однос на подготовката на „Локален акционен еколошки план за периодот 2020 - 2026“

1. Се формира Управувачки Комитет за одлучување во однос на подготовката на „Локален акционен еколошки план за периодот 2020 - 2026“ во следниот состав:
 - Надица Трајковска – Советник во секторот за животна средина, Координатор,
 - Сашо Трајков – раководител на сектор за ЛЕР и ИКР, Заменик Координатор,
 - Газменд Асани, проектен координатор во Проектот за прекугранична соработа, Член за односи со јавноста,
 - Тони Бојковски, Претседател на Совет на Општина Гази Баба
 - Дејан Димитровски, советник во Совет на Општина Гази Баба
 - Проф. д-р Ромина Кабранова, Земјоделски Факултет – УКИМ, Скопје
 - Проф. д-р Олгица Димитровска, ПМФ – УКИМ, Скопје
 - Тања Пауновска, МЖСПП
 - Никола Јовановски, град Скопје
 - Розета Арсовска, Центар за развој на скопски плански регион
 - Дарко Блинков, Државен инспекторат за животна средина
 - Љубомир Пејовски, директор за екологија во АД Макстил
 - Влатко Митовски, директор на ЈКП Гази Баба 2007
 - Драган Милковски, ЈП Паркови и Зеленило
 - Хараклија Порчу, ЈП Водовод и канализација
 - Проф. д-р Рената Куштеровска, НВО - Македонско друштво на ботаничари
 - Слаѓана Стаменкова, НВО - ЕКОЗВОН

2. Секретар на Управувачкиот комитет и записничар е Жарко Терзиевски, административен и финансиски асистент во проектот за прекугранична соработка.
3. Управувачкиот Комитет има за задача да одлучува по сите документи и предлози кои ќе ги достави консултанскиот тим на ЕКО МОЗАИК, а согласно потпишаниот договор со општина Гази Баба со арх. бр. 08 – 621/3 од 12.03.2021 година.
4. Ова решение влегува во сила со денот на донесувањето.

Број 08 - 1692/1

Од - 19.04. 2021г.

СКОПЈЕ

ОПШТИНА ГАЗИ БАБА

Градоначалник,

Борис Георгиевски

ПРИЛОГ 2 Изглед на Извештај од спроведени активности дефинирани во ЛЕАП за Општина Гази Баба 2020 - 2026

1. Вовед – осврт на документот и период на известување
2. Цел на Извештајот
3. Спроведени активности во претходната година со записи од активностите (пр. Листа на подготвена техничка документација, подготвени студии, степен на реализација на активностите, добри практики, бариери и недостатоци при спроведување на активностите и сл.)
4. Планирани активности за следната година
5. Краток финансиски извештај за претходната година и планиран буџет за следна година.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА И ПОДАТОЦИ

10 КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА И ПОДАТОЦИ

- Националниот план за заштита на амбиентниот воздух во Р. С. Македонија“ (2013 - 2018 година);
- Национална Стратегија за животна средина и климатски промени (2014 - 2020);
- Програма за постепено намалување на емисиите на одредени загадувачки супстанции на ниво на Р. С. Македонија со проекции за намалување од 2010 до 2020 година;
- Национален план за управување со отпад 2009-2015
- Национален план за управување со отпад 2009-2015, усвоен од страна на МЖСПП во 2009 година;
- Macedonian Third Biennial Update Report on Climate Change – August 2020
- ENVIRONMENTAL PERFORMANCE REVIEWS NORTH MACEDONIA - Third Review
- Трет национален план за климатски промени (2013);
- Macedonian enhanced NDC
- Стратегија за регионален развој на РС Македонија 2021-2031,
- Регионален план за управување со отпад – Скопски регион, 2016
- Мерење на квалитет на амбиентален воздух како резултат на загадување од согорување на дрва од домашни ложишта на територијата на општина Гази Баба (завршен извештај), Скопје, 2019
- Извештај од извршени мерења на квалитет на амбиентален воздух како резултат на емисијата на издувни гасови од возилата на одредени раскрсници во Општина Гази Баба, Скопје, 2019,
- Катастар на загадувачи на територијата на Општина Гази Баба, финален извештај, Скопје, 2014
- Програма за енергетска ефикасност на Општина Гази Баба, 2019-2021
- Презентација на Стратегија за Локален Економски развој на Општина Гази Баба, 2020-2025
- Стратегија за Локален Економски развој на Општина Гази Баба, 2020-2025
- Демографски и Економско-Социјален профил на Општина Гази Баба, Скопје, РС Македонија 2020
- Фискален Капацитет на Општина Гази Баба, 2010-2019
- Подстратегија за рурален развој на Општина Гази Баба, 2020–2025
- Подстратегија за рурален развој, 2013
- Профил на Општина Гази Баба, 2013
- FinancialDatabase – Municipality of Gazi Baba
- ЛЕАП 3 за Град Скопје 2020-2026
- Мониторинг на квалитетот на амбиентниот воздух
- Државен мониторинг на воздух – мерни станици во Скопје
- Извештај За квалитетот на подземни води од Полошката котлина, Скопската котлина,
- Град Скопје и состојбите со пиезометарската мрежа за 2015
- Приказ на заштитни зони „Нерези-Лепенец“

- Изотопско испитување на меѓусебната поврзаност и влијанија на површинските и подземни води кои гравитираат кон изворот Рашче
- Извештај за амбиентни концентрации на прашина - фракција PM10 и персонална изложеност на суспендирани цврсти честички, 2016
- Листа на Елаборати за заштита на животна средина поднесени во Град Скопје 2009-2019_20.11.2019
- Предлог Програма за следење и изготвување анализа и оценка на квалитетот на површинските и подземните води во скопската котлина, 2008
- Завршен извештај за (IV) фаза на геохемискиот мониторинг на тешкотоксични метали со изработка на еко-геохемиски атлас на почвите во скопско поле, 2013
- Завршен извештај од испитувањето на загадувањето на амбиентниот воздух од согорувањето на дрвото како средство за затоплување, 2019
- Проширување на испитувањата на загадувањето на амбиентниот воздух од сообраќајот, 2019
- Елаборат за ниво на бучава и состојбата на амбиенталниот воздух во Град Скопје - втора фаза (грејна сезона), 2016
- Предлог Програма на активности од областа на заштитата на животната средина и природата на подрачјето на Град Скопје за 2020
- Нацрт извештај за Стратегиска Оценка на Животната Средина Локален Еколошки Акционен План за Град Скопје за период 2020 – 2026 година
- Интегриран катастар на загадувачи на животна средина на Град Скопје, 2016
- Стручна Студија и зонирање на просторот на паркот на природата Гази Баба, 2017
- Стратегија за климатски промени Февруари 2017
- Студија за ерозија и акционен план за градот Скопје, Декември 2017
- Стратегијата за развој на енергетиката во Р. С. Македонија за периодот 2008-2020 година, со визија до 2030 година;
- Стратегија за унапредување на енергетска ефикасност во Р. С. Македонија до 2020 година;
- Трет акционен план за енергетска ефикасност на Р. С. Македонија за периодот 2018-2020 (2016);
- Стратегија за управување со отпад 2008 - 2020, усвоена од страна на Владата на РСМ во 2008 година;
- План за управување со отпад од електрична и електронска опрема во Р. С. Македонија (2013-2020);
- Подготовка на потребни документи за воспоставување на интегриран и финансиски самоодржлив систем за управување со отпад во Пелагониски, Југозападен, Вардарски и Скопски регион – Нацрт СОЖС за нацрт Регионален план за управување со отпад за Скопски регион 2016 година;
- Годишен извештај за квалитетот на животната средина за 2017 година, МЖСПП
- Програма за постепено намалување на емисиите на одредени загадувачки супстанции на ниво на Република Северна Македонија со проекции за намалување од 2010 до 2020 година
- МЖСПП/МИЦЖС Извештај за оценка на квалитетот на воздухот во Р. С. Македонија за период 2005 - 2015 година

- Предлог програма за јавна чистота на ЈКП Гази Баба 2007, 2017
- Предлог програма за водоснабдување ЈКП Гази Баба 2007, 2017
- Предлог програма за јавна чистота ЈКП Гази Баба 2007, 2018
- Програма за јавна чистота ЈКП Гази Баба 2007, 2020
- Студија на случај на типично село во регионот “Скопје” општина Гази Баба, 2013
- Програма за Урбано Планирање "Ф", на подрачјето на Општина Гази Баба за 2018 година
- Програма за култура и културни манифестации, на подрачјето на Општина Гази Баба за 2018 година
- Програма за улично осветлување, на подрачјето на Општина Гази Баба за 2018 година
- Програма за изградба, реконструкција, рехабилитација и одржување на локалните улици и патишта, на подрачјето на Општина Гази Баба за 2018 година
- Програма за заштита на животната средина и природата на подрачјето на Општина Гази Баба за 2018 година
- Програма за проекти од здруженија на граѓани и фондации, на подрачјето на Општина Гази Баба за 2018 година
- Деловно опкружување на Општина Гази Баба (Business club MGB Skorje)
- Студија за компостирање на органски отпад Општина Гази Баба, 2008
- Идејни скици за компостирање во Општина Гази Баба
- Индустриски зони во Општина Гази Баба
- Извештај за реализацијата на акциониот план на стратегијата за Локален Економски Развој 2013 – 2016г.
- Весник на Општина Гази Баба јануари – март 2021
- Програма за јавна чистота ЈКП Гази Баба 2007, 2020
- Програма за капитални инвестиции ЈКП Гази Баба 2007, 2020
- Програма за водоснабдување на населени места во руралниот дел на општината ЈКП Гази Баба 2007, 2020
- Годишен извештај за работата на претпријатието Водовод и канализација за 2020 година
- Извештај за работењето на ЈП Комунална хигиена – Скопје за период од I - XII – 2020 година
- Годишен извештај за работа на ЈП Водовод и канализација 2020
- Годишен извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина 2016
- Годишен извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина 2017
- Годишен извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина 2018
- Годишен извештај од обработени податоци за квалитетот на животната средина 2019